

**İSTANBUL BİLGİ ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ PROGRAMLAR ENSTİTÜSÜ
HUKUK YÜKSEK LİSANS PROGRAMI**

ACENTELİK SÖZLEŞMESİNDEN DOĞAN HAKLAR VE BORÇLAR

**Hande TARMAN
116613010**

Prof. Dr. Mehmet HELVACI

**İSTANBUL
2021**

Acentelik Sözleşmesinden Doğan Haklar ve Borçlar
Rights and Obligations in the Context of the Commercial Agency Agreement

Hande TARMAN
116613010

Tez Danışmanı: **Prof. Dr. Mehmet HELVACI**   (İmza) .....
İstanbul Üniversitesi

Jüri Üyeleri: **Prof. Dr. Gül OKUTAN NİLSSON**   (İmza) .....
İstanbul Bilgi Üniversitesi

Prof. Dr. Nedret Füsun NOMER ERTAN (İmza) .....
İstanbul Üniversitesi

Tezin Onaylandığı Tarih : 02.07.2021

Toplam Sayfa Sayısı :   :

Anahtar Kelimeler (Türkçe)

- 1) Acente
- 2) Müvekkil
- 3) Acentelik Sözleşmesi
- 4) Bağımlı Olmama
- 5) Acentenin Ücreti

Anahtar Kelimeler (İngilizce)

- 1) Commercial Agency
- 2) Principal
- 3) Commercial Agency Agreement
- 4) Self-employment
- 5) Commission

ÖNSÖZ

Acentelik Sözleşmesinden Doğan Haklar ve Borçlar başlıklı yüksek lisans tezimin hazırlanması ve tamamlanması aşamasında değerli görüşleriyle bana yol göstererek katkı sağlayan kıymetli hocam ve tez danışmanım Prof. Dr. Mehmet HELVACI'ya en derin şükran ve saygılarımı sunarım. Değerli görüş ve öneriyle tezimin gelişmesinde katkı sağlayan Prof. Dr. Gül OKUTAN NİLSSON ve Prof. Dr. Nedret Füsun NOMER ERTAN'a ve bu süreçte benden yardımlarını esirgemeyen ve yolumu aydınlatan Arş. Gör. Dr. İbrahim Çağrı ZENGİN'e teşekkürlerimi bir borç bilirim.

Hayatım boyunca bana olan inançlarıyla birlikte desteklerini benden esirgemeyen sevgili aileme minnetlerimi sunarım.

Hande TARMAN

İstanbul, 2021

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	iii
İÇİNDEKİLER	iv
KISALTMALAR.....	vii
ABSTRACT.....	ix
ÖZET.....	x
GİRİŞ	1
BİRİNCİ BÖLÜM.....	3
GENEL OLARAK ACENTELİK VE ACENTELİK SÖZLEŞMESİ	3
1.1. BİR HUKUKİ İLİŞKİ OLARAK ACENTELİK	3
1.1.1. Acenteliğin Doğuşu ve Gelişimi.....	4
1.1.2. Acentelik İlişkinine İlişkin Yasal Düzenlemeler	5
1.1.3. Acentenin Tanımı ve Unsurları	8
1.1.3.1. Acentenin Tanımı.....	8
1.1.3.2. Acentenin Unsurları.....	11
1.1.3.2.1. Tacire Bağlı Olmama	11
1.1.3.2.2. Sözleşmeye Dayanma	11
1.1.3.2.3. Belirli bir yer veya bölge içinde faaliyet gösterme	14
1.1.3.2.4. Acentenin Faaliyetinin Süreklilik Arz Etmesi ve Acenteliğin Meslek Olarak İcra Edilmesi.....	15
1.1.3.2.5. Faaliyetinin Konusu Olarak Bir Ticari İşletmeyi İlgilendiren Sözleşmelere Aracılık Etmesi veya Bu Sözleşmeleri Tacir Adına Yapması.....	17
1.1.4. Acente Türleri	18
1.1.4.2. Aracı Acente	18
1.1.4.3. Sözleşme Yapma Yetkisine Sahip Olan Acente.....	20
1.2. ACENTELİK SÖZLEŞMESİ	21
1.2.1. Tanımı ve Hukuki Niteliği	21
1.2.2. Benzer Sözleşmelerden Farkı.....	25
1.2.1.1. Acentelik ve Samsar (Tellal).....	25
1.2.1.2. Acentelik ve Komisyonculuk.....	28
1.2.1.3. Tek Satıcı ve Acente.....	29
1.2.1.4. Franchise Sözleşmesi ve Acente	30
İKİNCİ BÖLÜM.....	32
ACENTELİK SÖZLEŞMESİNDEN DOĞAN ACENTENİN HAK ve YETKİLERİ	32

2.1. ACENTENİN HAKLARI	32
2.1.1. Acentenin Ücret Hakkı	33
2.1.1.1. Ücret Hakkının Yasal Düzenlenmesi	34
2.1.1.2. Acenteye Ücrete Hak Kazandıran İşlemler	35
2.1.1.3. Acentelik Sözleşmesinin Devamı Sırasında Acentenin Ücrete Hak Kazanması	36
2.1.1.3.1. Acentenin Çabasıyla Kurulan İşlemler	36
2.1.1.3.2. Aynı Nitelikte İşlemler İçin Kazandırılan Müşterilerle Kurulan İşlemler	37
2.1.1.3.3. Acentenin Tekel Hakkı Sebebiyle Ücrete Hak Kazanması	39
2.1.1.4. Acentenin Acentelik İlişkinin Sona Erdikten Sonra Kurulan İşlemler İçin Ücrete Hak Kazanması	41
2.1.1.5. Ücretin Muaccel Olması	45
2.1.1.6. Ücretin Miktarı	52
2.1.1.7. Ücretin Ödenme Zamanı	54
2.1.2. Acentenin Ücreti ile İlgili Bilgi/Belge Alma ve İsteme Hakkı	55
2.1.3. Acentenin Olağanüstü Masrafları İsteme Hakkı	58
2.1.4. Hapis Hakkı	60
2.1.5. Acentenin Tekel Hakkı	61
2.2. ACENTENİN YETKİLERİ	63
2.2.1. Müvekkili Temsil Etme Yetkisi	63
2.2.2. Müvekkil Namına Sözleşme Yapma Yetkisi	64
2.2.3. Yetkisiz Temsil	64
2.2.3.1. Müvekkilin Ticari Şirket Olması Halinde Yetkisiz Temsil Sorunu	68
2.2.4. Ahzu kabz Yetkisi ve Malları Teslim Alma	69
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	70
ACENTENİN BORÇLARI	70
3.1. GENEL OLARAK	70
3.2. ACENTENİN ASLİ EDİM YÜKÜMLÜLÜĞÜ	71
3.2.1. Müvekkilinin İşlerini Görme Borcu	71
3.3. ACENTENİN YAN EDİM YÜKÜMLÜLÜKLERİ	73
3.3.1. Acentenin Özen Borcu	73
3.3.2. Müvekkilinin Menfaatlerini Koruma Borcu	73
3.3.3. Sadakat Borcu	75

3.3.4.	Müvekkili İlgilendiren Konuları Bildirme Borcu	75
3.3.5.	Müvekkilin Talimatlarına Uyma Borcu.....	77
3.3.6.	Müvekkili ile Rekabet Etmeme Borcu	78
3.3.7.	Müvekkilinin Sırlarını Saklama Borcu	82
3.3.8.	Tedbir Alma Borcu	84
3.3.9.	Müvekkile Ait Parayı Zamanında Ödeme Borcu.....	85
3.3.10.	Müvekkili Temsil Etme Borcu	86
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM		93
ACENTELİK SÖZLEŞMESİNİN SONA ERMESİ ve SONA ERMESİNE BAĞLANAN HAKLAR		93
4.1.	ACENTELİK SÖZLEŞMESİNİN SONA ERMESİ	93
4.1.1.	Olağan Feshi	93
4.1.2.	Sözleşme Süresinin Dolmasıyla Sona Ermesi	95
4.1.3.	Olağanüstü Fesih.....	96
4.1.4.	Sözleşmenin Kendiliğinden Sona Ermesi.....	97
4.1.5.	Diğer Sona Erme Sebepleri	98
4.2.	ACENTELİK SÖZLEŞMESİNİN SONA ERMESİNE BAĞLANAN SONUÇLAR.....	99
4.2.1.	Acentenin Denkleştirme Talebi.....	99
4.2.1.1.	6762 Sayılı ETK Döneminde Acentenin Denkleştirme Hakkı.....	104
4.2.1.2.	6102 Sayılı TTK ile Getirilen Acentenin Denkleştirme Talebi.....	105
4.2.1.3.	Acentenin Denkleştirme İstemini Hak Etmesinin Şartları.....	105
4.2.1.3.1.	Sözleşmenin Sona Ermesi.....	105
4.2.1.3.2.	Acentenin Müvekkilin Ticari İşletmesine Kazandırdığı Yeni Müşterilerle Sözleşme Sona Erdikten Sonra da Önemli Menfaatler Elde Etmesi.....	109
4.2.1.3.3.	Acentenin Ücret Kaybına Uğraması.....	111
4.2.1.3.4.	Denkleştirmenin Hakkaniyete Uygun Olması	111
4.2.1.3.5.	Talebin Bir Yıl İçerisinde İleri Sürülmesi.....	113
4.2.1.4.	Denkleştirme Bedelinin Üst Sınırı (Kanuni Sınır)	114
4.2.1.5.	Denkleştirme Bedelinin Hesaplanması.....	115
4.2.2.	Tamamlanmayan İşler Tazminatı	116
SONUÇ.....		120
KAYNAKÇA		124

KISALTMALAR

AB	: Avrupa Birliği
agm.	: adı geçen makale
ATK.	: Alman Ticaret Kanunu
AÜHFD.	: Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
B.	: bölüm
b.	: bent
Bknz.	: Bakınız
BK.	: 818 Sayılı Borçlar Kanunu
C.	: Cilt
c.	: cümle
CJEU	: Court of Justice of the European Union
dn.	: dipnotu
E.	: Esas
ET.	: Erişim Tarihi
EU	: European Union
F.	: fıkra
GÜHFD.	: Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
HD.	: Hukuk Dairesi
HFD	: Hukuk Fakültesi Dergisi
HGB.	: Handelsgwsetzbuch
HGK.	: Hukuk Genel Kurulu
HMK.	: 6100 Sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu
HUAK	: 6325 Sayılı Hukuk Uyuşmazlıklarında Arabuluculuk Kanunu
İBK.	: İsviçre Borçlar Kanunu
İÜHFM.	: İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası
K.	: Karar
Karş.	: Karşılaştırınız
m.	: madde
§	: Paragraf
RG	: Resmi Gazete

RKK	: Rekabetin Korunması Hakkındaki Kanun
s.	: sayfa
S.	: sayı
TBK.	: 6098 Sayılı Türk Borçlar Kanunu
TK	: 6762 sayılı Ticaret Kanunu
TTK.	: 6102 Sayılı Türk Ticaret Kanunu
vd.	: ve devamı.
ZGB.	: Das Schweizerische Zivilgesetzbuch

ABSTRACT

The provisions regarding agents are regulated by the Article 102 and 123 of the Turkish Commercial Law. While these regulations contain detailed provisions about the rights and obligations of commercial agencies, there are no regulations regarding the definition of commercial agency agreement and the rights and obligations of the principal arising from the agreement. However, as commercial agency agreement imposes obligations on both parties, the receivable of commercial agent constitutes the debt of principal, and the debt of commercial agent constitutes the receivable of agent. Therefore, the topic of our study is the rights and obligations of agent.

In our study which consists of four sections; we reviewed the Supreme Court decisions and doctrine opinions in accordance with the EU Council Directive 86/653/EEC on the coordination of the laws of the Member States relating to Self-Employed Commercial Agents.

In the first section of our study, we provided the definition of commercial agency, elements of agent, types of agents and information about the legal nature of commercial agency agreement. In this section, we also reviewed the differences between commercial agency agreement and similar legal relationships.

In the second and third section, we reviewed the rights, authorizations and obligations of agent arising from agency agreement.

In the fourth section, we reviewed and explained the termination of commercial agency agreement and each of the legal consequences arising from the termination of commercial agency agreement.

ÖZET

Acente ile ilgili hükümler TTK md 102 ile 123 arasında düzenlenmiştir. Bu düzenlemelerde acentenin hakları ve borçları ile ilgili detaylı hükümlere yer verilirken, acentelik sözleşmesinin tanımı ile müvekkilin sözleşmeden doğan hak ve borçlarına yer verilmemiştir. Fakat acentelik sözleşmesi tam iki tarafa borç yüklemesinden dolayı acentenin alacağı müvekkilin borcunu, acentenin borcu da müvekkilin alacağını oluşturmaktadır. Bu yüzden çalışma konumuz acentenin hak ve borçlarıdır.

Dört bölümden oluşan çalışmamızda Yargıtay kararları, doktrin görüşleri ele alınmış ve AB'nin 86/653/EEC sayılı Üye Devletlerinin Acenteliğe İlişkin Hukuklarını Uyumlaştırılması Hakkındaki Yönerge ele alınarak incelenmiştir.

Araştırmamızın birinci bölümünde acente kavramı, acentenin unsurları, acente türleri ile acentelik sözleşmesinin hukuki niteliği konusunda bilgiler açıklanmıştır. Bu bölümde ayrıca acentelik sözleşmesinin benzeri hukuki ilişkilerle olan farkları ele alınmıştır.

İkinci ve üçüncü bölümde acentenin, acentelik sözleşmesinden doğan hakları ve yetkileri ile acentenin borçları incelenmiştir.

Dördüncü bölümde ise acentelik sözleşmesinin sona ermesi ile sona ermesine bağlanan hukuki sonuçlar tek tek incelenerek açıklanmıştır.

GİRİŞ

Gelişen ticaret hayatının sonucunda yoğun rekabet ortamı oluşmuştur. Tacirler bu gelişime ayak uydurabilmek amacıyla, işletmelerini daha kolay yönetmek, iş bölümünü organize etmek, faaliyet alanlarını ulusal ve uluslararası alanda geniş çevrelere yaymak için tacir yardımcılarını kullanmaya başlamışlardır.

Tacir yardımcılarını hukuki bağımlılık ve çalışma şekillerine göre bağımlı ve bağımlı olmayan tacir yardımcılarını olarak ikiye ayırmaktadır. Bağımlı tacir yardımcılarında temsil yetkisine sahip olmayan işçi ve hizmetliler Borçlar Hukuku ile İş Hukukunun konusuyken; temsil yetkisine sahip olan ticari temsilci, ticari vekil ve pazarlamacı Ticaret Hukukunun konusunu oluşturmaktadır. Bağımlı olmayan tacir yardımcılarını ise acente, simsar ve komisyoncudur. Endüstriyellemeye birlikte tacirin mal ve hizmetlerini ticari işletme merkezinin dışına daha kolay ve daha az masraflı bir şekilde pazarlayan acente, diğer tacir yardımcılarında ayrılarak tacir açısından önemli bir konum sağlamıştır. Böylelikle farklı pazarlara açılmak isteyen tacirler açısından acentenin önemi artmış ve acentenin hukuki konumu ile haklarının korunması konusunda yasal düzenlemelere ihtiyaç duyulmuştur.

19. yüzyılda başlayan düzenlemelerle birlikte 20. yüzyılda acentenin haklarını koruyan ve günümüz ticaret hayatının ihtiyaçlarını karşılayan acentelik müessesesi ile ilgili hukuki düzenlemeler modern hukuktaki yerini almıştır. 86/653 sayılı Üye Devletlerinin Acenteliğe İlişkin Hukuklarını Uyumlaştırılması Hakkındaki AB Yönergesi doğrultusunda topluluk ülkelerinin acentelikle ilgili düzenlemeleri uyumlaştırılmıştır. 6102 sayılı TTK ile acente vazgeçilemez haklarla donatılmış ve başta denkleştirme talebi olmak üzere birçok yenilik getirilmiştir. TTK'daki bu düzenlemelerde, 86/653 sayılı AB yönergesi ile Alman ve İsviçre hukukundaki düzenlemeler esas alınmıştır.

Araştırmamızın birinci bölümünde acentenin doğu kronolojik önemle anlatılarak acentenin diğer tacir yardımcıları karşısında kıyasen önemi açıklanmış, acentenin unsurları ve acentelik sözleşmesinin hukuki niteliği detaylı olarak incelenmiştir. Atanan tacir yardımcısına verilen acente tanımı acentelik sıfatını kazandırmadığından, uygulamada diğer benzeri hukuki ilişkilerle karştırılmaktadır. Bu yüzden çalışmamızda acente, diğer tacir yardımcıları ve diğer sözleşme türleriyle karşılaştırmalı olarak incelenmiştir.

Acentelik sözleşmesi tam iki tarafa borç yükleyen bir sözleşmesi olduğundan, acente ile müvekkilin birbirine karşı olan borçları birbirinin alacağını oluşturmaktadır. Acentenin hak ve borçları aynı zamanda müvekkilin hak ve borçlarına denk geldiğinden araştırmamızda acentenin hak ve borçları incelenmiştir.

Çalışmamızın ikinci bölümünde acentelik sözleşmesinden doğan acentenin hakları ve yetkiler ele alınmıştır. Çalışmamızın üçüncü bölümünde ise acentenin, acentelik sözleşmesinden doğan borçları incelenmiştir.

Son bölüm olan dördüncü bölümde acentelik sözleşmesinin sona ermesine bağlanan haklar incelenmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

GENEL OLARAK ACENTELİK VE ACENTELİK SÖZLEŞMESİ

1.1. BİR HUKUKİ İLİŞKİ OLARAK ACENTELİK

Ticari dünyanın gelişmesiyle birlikte acentelik kurumu iş dünyası için ortak ve çağdaş bir çözüm haline gelmiştir¹. Nitekim faaliyetini meslek olarak icra eden acente, tacirlere büyük ekonomik avantajlar ile hukuki kolaylıklar sağlamaktadır. Böylelikle ticari işletme sahipleri işçi istihdam etmek, bağlı tacir yardımcısı görevlendirmek veya şube açmak gibi mali külfetlerden kurtulmaktadır². Ayrıca acente kendisine tahsis edilen bölge ve yerdeki pazar koşullarına hâkim olduğundan dolayı tacirin mal ve hizmetlerini geniş bir pazara yaymasını kolaylaştırmakta ve piyasadaki satış ve sürümünü artırmaktadır³.

İşte bu yüzden tacirin yeni pazarlara girmesine ve bu pazarlarda kalıcı olmasında acentenin rolü ve önemi büyüktür. Zira tacirin ulaşamadığı bölge ve kişilere ulaşabilen, faaliyet gösterdiği pazara hâkim, işini meslek olarak icra eden, profesyonel faaliyette bulunan, işletme kazancına göre ücret hakkına sahip, olağan masrafları kendi uhdesinde tutan ve ticari riskleri üzerine alan acentenin bilgi ve birikiminden faydalanmak tacire önemli bir getiri sağlamaktadır⁴. Bundan başka tacir, kendisi adına hareket edilmesinde dolayı acentenin faaliyetlerinin önemli kısmını kontrolünde tutarak elde ettiği karın çoğunu kendi üzerinde toplar⁵.

---

¹ Buddecke, Michelle, Evolution of The Commercial Agent, Cork Online Law Review, 2007, s. 86.

² Kaya, Arslan, Türk Ticaret Kanunu Şerhi, Acentelik, Genişletilmiş 2. Bası, İstanbul, 2016, s. 5; Ülgen, Hüseyin, Helvacı Mehmet, Kendigelen Abuzer, Kaya, Arslan, Ertan Nomer, Füsün, Ticari İşletme Hukuku, 5. Bası, İstanbul, 6. Bası, 2016, s. 831 – 832.

³ Topçuoğlu, Metin, Rekabet Hukuku Açısından Acentelik ve Dağıtım Sözleşmeleri, 1. Bası, Ankara 2006. s. 3; Topçuoğlu, Metin; Yeni Tacir Yardımcısı Pazarlamacı, Süleyman Demirel Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 1, S. 2, 2011, s. 32.

⁴ Güner, Cemil, Milletlerarası Unsurlu Acente İlişisine Uygulanacak Hukuk, 2. Bası, Ankara, 2014, s. 7.

⁵ Christou, Richard, International Agency, Distribution and Licensing Agreements, Sweet & Maxwell, 4. Bası, London 2003, s. 875.

Acentelik müessesinin tacirler açısından bu derece pozitif sonuçları olmasına karşın, acentelik ilişkinin doğası gereği zayıf konumda olan acentenin korunması gerekmiştir⁶. Dolayısıyla acentenin tacir olan müvekkili karşısındaki hukuki konumu kanunla ve vazgeçilemez haklarla donatılmıştır⁷. Kural olarak temsil ilişkisinde hukuki koruma temsil olunanın üzerinde ağırlıklı olmasına rağmen acentelikle ilgili düzenlemelerde iç ilişkide temsilci sıfatıyla hareket etmekte olan acente ağırlıklı olarak korunmaktadır⁸.

1.1.1. Acenteliğin Doğuşu ve Gelişimi

19. yüzyılda başlayan endüstriyelleşme ile birlikte ticari işletme sahipleri faaliyet alanlarını genişletmek, ürünlerini ticari işletme merkezi dışına pazarlamak ve müşteri kitlesini artırmak için tacir yardımcılarının hizmetlerinden yararlanmışlardır⁹. Ticari işletme sahipleri başlangıçta seri üretim sonucu oluşan mallarını bölge dışına pazarlamak amacıyla seyyar tacir memurlarını kullanmayı tercih etmişlerdir¹⁰. Seyyar tacir memuru ile yeterli verim alamayan ticari işletme sahipleri¹¹ bu defa kendi istihdam ettikleri elamanlarını işletme merkezleri dışına

---

⁶ Kural olarak temsil ilişkileri güvene dayalı olduğundan, hukuki koruma temsil olunanın üzerindedir. Acentelikle ilgili düzenlemelerde ise müvekkil ile acente arasındaki iç ilişkide temsilci sıfatıyla hareket etmekte olan acente ağırlıklı olarak korunmaktadır. Bknz. Wilhelmsson, Ellen Eftestol-, The EU Directive on Self-Employed Commercial Agents - Applicability and Mandatory Scope, 39 Tul. Mar. L.J. 675, 2015, s. 676.

⁷ Kınacıoğlu, Naci, Acente ve Acentelik Sözleşmesi; Ankara İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi Yayınları, Ankara 1963. s. 8

⁸ Wilhelmsson, s. 676; Kınacıoğlu s. 37; Kayıhan'a göre; ekonomik anlamda daha zayıf olan acenteyi tacire nazaran daha fazla korunmaktadır. Bu yönüyle acentelik sözleşmesi hizmet sözleşmesine benzetmektedir. Bknz. Kayıhan, Şaban, Türk Hukukunda Acentelik Sözleşmesi, Güncelleştirilmiş 5. Bası, Kocaeli, 2018. s. 95.

⁹ Topçuoğlu, Acentelik s. 2; Güner, s. 3.

¹⁰ 818 Sayılı Eski Borçlar Kanunu'nda düzenlenen bağımlı tacir yardımcılarında seyyar tacir memuru kavramına 6098 Sayılı Türk Borçlar Kanunu ile son verilmiştir. 6098 sayılı Türk Borçlar Kanunu'nda ise pazarlamacılık sözleşmesi yerini almıştır. Öğretide ağırlıklı olarak kabullenen, seyyar tüccar memurunun yerine unsurları ve görevleri itibariyle pazarlamacının ikame edildiğidir. Detaylı bilgi için bkz. Tuncay, Can; "Pazarlamacılık (Ticari Gezgin) Sözleşmesi ve Düşündürdükleri", Çimento Endüstrisi İşverenleri Sendikası, Çimento İşverenler Dergisi, C. 26, S. 2, Mart 2012, s. 5; Topçuoğlu, Pazarlamacı, s. 32; Ülgen/Helvacı; 755; Arkan, Sabih, Ticari İşletme Hukuku, Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü, 23. bası, Ankara, 2017, s. 210 – 211.

¹¹ Tacir, seyyar tüccar memurunun masraflarına katlanmakta ve tüm faaliyetinin risklerini üzerine almaktadır. Bu noktada sürekli dolaşan seyyar tüccar memuru ise bölge koşullarına ve adetlerini yakından bilmediğinden pazarda yeterince etkin olamamıştır. Seyyar memurunun tacirler açısından

göndererek şube açma yoluna gitmişlerdir¹². Lakin işletme sahibinin personel çalıştırması, sermaye tahsis etmesi ve yatırım yapması gibi şubenin tüm masraflarına katlanmasından dolayı şube açma yolundan yeterli verim alınamamıştır¹³. Gerçekten bu tercihler maliyetlerin ve masrafların fazla olmasıyla sonuçlanınca tacirler için yeterince olumlu sonuç vermemiştir¹⁴.

Böylelikle küreselleşen dünyada ticari işletme sahiplerinin mallarının bölge dışına pazarlanmasında o bölgenin durumuna ve koşullarına hakim, sermaye tahsisine gerek kalmadan masrafları üstlenen ve yaptıkları iş başına ücrete hak kazanan acentelik müessesesi önem kazanmıştır¹⁵. Ticarete önemli bir yere sahip olan acente, tacirin mallarını hem ulusal hem uluslararası alanda pazarlayarak tacirin piyasadaki işlem hacminin artmasına katkı sağlamaktadır¹⁶.

1.1.2. Acentelik İlişkinine İlişkin Yasal Düzenlemeler

Acente 19. yüzyılda önem kazanarak ticari işletmelerin pazara açılmasında mühim bir rol üstlenmiş ve 20. yüzyılda kanuni düzenlemelerle modern hukuktaki yerini almıştır¹⁷. Acente ilk olarak 1897 tarihli Alman Ticaret Kanununda düzenlenmiştir¹⁸. Daha sonra acentelik ile ilgili yeni meselelerin ortaya çıkması ve ticaret hayatının hızla gelişmesiyle bu kanunun yetersiz kaldığı anlaşılmıştır. 1942 tarihli İtalyan Medeni Kanunu'nda ve 1 Ocak 1950 tarihinde yürürlüğü giren 4

---

olumsuz yönleri hakkında detaylı bilgi için bkz. Tekinalp, Gülgören, Acenta Sözleşmesine Uygulanan Kanunlar İtilafı Kuralı, 1. bası, İstanbul 1972, s. 10; Topçuoğlu, Acentelik, s. 2; Kınacıoğlu, s. 1; Karayalçın, Yaşar Ticaret Hukuku I. Giriş, Ticari İşletme, 13. Bası, Ankara 1968, s. 513; Kayıhan, s. 513.

¹² Açılan şubenin ticari işletme merkezine bağlı olarak kontrol edilebilmesi ve şirketin politikasına bağlı kalması açısından tacire olumlu sonuçlar verse de pazara ve bölgeye hakim faaliyet risklerini üzerine alan acente daha verimli sonuçlar kazandırmaktadır. Bknz. Topçuoğlu, Acentelik, s. 2.

¹³ Güner, s. 6; Topçuoğlu, Acentelik, s. 3; Kayıhan, s. 22; Tekinalp, G., s. 11

¹⁴ Karayalçın, s. 23; Kınacıoğlu, s. 1; Kayıhan, s. 23; Topçuoğlu, Acentelik, s. 3

¹⁵ Tekinalp, G., s. 11; Güner, s. 6; Topçuoğlu, Acentelik, s. 2; Liberalleşmiş özgür düşüncenin hukuk alanına yansımaları sonucunda acentenin ortaya çıkmasında katkısı olduğunu belirtmektedir. Bknz. Kınacıoğlu, s. 1

¹⁶ Güner, s. 8.s

¹⁷ Tekinalp, G., s. 9.

¹⁸ Kınacıoğlu, s. 2.

Şubat 1849 tarihli İsviçre Borçlar Kanunu'nda acentelik kavramı belirsiz bir şekilde vekaletin bir kolu olarak düzenlenmiş ve vekalet hükümlerine tabi tutulmuştur¹⁹.

Acentenin hakları kanuni düzenlemeye kavuştuktan sonra acente iktisaden zayıf ve bağımlı olarak sosyal haklardan yararlanamamaktaydı. Acentenin ekonomik olarak istismar edilmesine karşı İsviçre Borçlar Kanunundaki bu düzenleme acenteye çok zayıf bir himaye sağlamaktaydı²⁰.

Türk Hukukunda ise 1926 tarihli ETK'da acente doğrudan düzenlenmediğinden; 1882 tarihli İtalyan Medeni Kanunundan alınan "Vekaleti Ticariye" başlığı altındaki ETK'da yer alan bazı hükümler acentelikle ilgili uyuşmazlıklara uygulanabilmekteydi²¹. Bu yetersiz düzenlemelerin modern ticaret hayatının ihtiyaçlarına cevap vermemesi üzerine, en güncel ve öncül olarak 6 Ağustos 1953 tarihinde Alman Ticaret Kanununun tadili ile tacir karşısında zayıf olan acente hukuken koruma altına alınmış ve acentelik sözleşmesinin unsurları en kapsamlı şekilde düzenlenmiştir²².

Böylece Türk Hukuk sistemine de acentelik kavramı ilk olarak 1882 tarihli İtalyan Medeni Kanunundaki acentelik hükümleriyle birebir paralel bir şekilde düzenlenen 865 sayılı Ticaret Kanunu ile girmiştir²³. Bu kanunda acentelik sözleşmesi ile ilgili özel düzenleme bulunmamakla birlikte kanunda yer alan "Vekâleti Ticariye" başlıklı 822-844. maddeleri acenteliğe kıyasen uygulanmaktaydı. Ülkemizde acentelik müessesenin yaygınlaşması ve hızla gelişmesi sebebiyle acenteliğin haklarını koruyan ve sorumluluklarını gösteren bir düzenlemenin ihtiyacı doğmuştur. Bu gereksinimlerin artması sebebiyle, 1942 tarihli İtalyan Medeni

---

¹⁹ Fehr, Konrad; Acentelik Mukavelesi Hakkında Yeni Federal Kanun; Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Çeviren: Bilge, Necip, C. 12, S. 3, 1955, s. 356-357; Poray, Reha/Yasaman, Hamdi, Ticari İşletme Hukuku, 18. Bası, İstanbul 2019, s. 299.

²⁰ Fehr, s. 363-364.

²¹ Ülgen/Helvacı, s. 831; Kınacıoğlu, s. 7; Tekinalp, G. s. 16.

²² Karayalçın, s. 514.

²³ 26 Mayıs 1926 tarih ve 865 sayılı Ticaret Kanunu, RG. 26.06.1926 tarih – 406.

Kanunundaki acentelikle ilgili düzenlemelerden alınan hükümler, 116 ila 134. maddeleri arasında 6762 sayılı Ticaret Kanununda²⁴ yürürlüğe girmiştir²⁵.

AB içerisinde acenteliğe uygulanan milli hukuk kurallarının uyumlaştırılması amacıyla, müvekkil “*principal*” ile acente “*commercial agent*” arasındaki hukuki ilişki AB’nin 18.12.1986 tarihli ve 86/653/EEC sayılı “Üye Devletlerinin Acenteliğe İlişkin Hukuklarını Uyumlaştırılması Hakkında” yönergesinde düzenlenmiştir²⁶. Böylelikle topluluk ülkelerinin acentelikle ilgili yasal düzenlemelerinde yeknesaklık sağlanmıştır²⁷. Bu yönerge Alman acentelik hukukunun esaslarını dayanak olarak oluşturulmuştur²⁸. Acentelik Yönergesinde, acentelik sözleşmesindeki tarafların hak ve yükümlülükleri ile sözleşmenin sona ermesine bağlanan hukuki sonuçlar düzenlenmiştir²⁹. Acentelik Yönergesi, acentenin haklarını korumayı amaçlayarak acenteye sınırlı olmayan vazgeçilemez haklar tanınmasıyla modern hukuktaki yerini almıştır³⁰.

Alman Ticaret Kanunundaki (84 - 92c arasında) ve İsviçre Borçlar Kanunundaki (418a – 418v) acentelikle ilgili hükümler Yönergeye uygun olarak düzenlenmiştir³¹. İngiliz hukukunda ise AB’nin acentelikle ilgili yasalarına uyum

---

²⁴ 29.06.1956 tarih ve 6762 sayılı Türk Ticaret Kanunu, RG. 09.07.1956 – 9353.

²⁵ Kanun tasarısında İtalyan Medeni Kanunu’nda faydalanılmış ve acentelik sözleşmesi sürekli tellallık sözleşmesi olarak kabul edilmiştir. Fakat kanun tasarısı adalet komisyonunda kaldığı süre içerisinde 04.02.1949 tarihli İsviçre Borçlar Kanunu ile 06.08.1953 tarihli Alman Ticaret Kanunu yürürlüğe girmelerine rağmen tasarıda önemli bir değişiklik yapılmamıştır. Böylelikle Alman Ticaret Kanunu ve İsviçre Borçlar Kanununda acente hakkında getirilen diğer yenilik ve düzenlemelere ilişkin hüküm konulmaması, acentenin haklarının modern kanunlara nazaran yeterli korunmadığı ve güncel ticari hayatın ihtiyaçlarını karşılayamadığı gerekçesiyle eleştirilmiştir. Detaylı bilgi için bkz. Kayıhan s. 29; Karayalçın, s. 515; Tekinalp, G. s. 16; Tekin, Ufuk, Türk Ticaret Kanunu md. 121.5 Hükümüne İhtiyaç Var mıdır?, Banka ve Ticaret Hukuku Dergisi, C. 34(1), 2018, s. 172.

²⁶ Official Journal of the European Communities, L 382, 31 December 1986, p.17, 86/653 sayılı z. Yönerge metni için bkz. :

https://eur-lex.europa.eu/legal_content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A31986L0653

²⁷ Engelmann, Jan Commercial Arbitration and the Commercial Agency Directive, eBook, Springer, Berlin, 2017, s. 96.

²⁸ Munday, Roderick, Agency and Principles, United Kingdom, Oxford University Press, 2010, s. 72, Karaege, Özge, Acentenin Ücret Hakkı, 1. Bası, İstanbul, 2016, s.3; Tekin, Ufuk, Acentenin Ücret Hakkı, 1. Bası, Ankara, 2018, s. 3.

²⁹ Christou, s. 85.

³⁰ Buddecke, s. 90.

³¹ Buddecke, s. 90; Karaege, s. 4-5; Kaya, Şerh, s. 2; Cengiz, Ali, Acente Kavramı ve Acentelik Sözleşmesinden Doğan Hak ve Borçları. Hacettepe Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 1(2).2011, s. 143–145.

süreci Fransa, Almanya ve diğer bazı topluluk ülkelerine nazaran daha uzun sürdüğünden Avrupa Komisyonu tarafından Direktifin uygulanması için ek süre verilmiş ve 1993 tarihli, 3053 sayılı İngiliz Acentelik Yönergesi (*The Commercial Agent Regulations*) yürürlüğe girmiştir³².

6102 sayılı TTK 102 ila 123. maddeleri arasındaki acentelikle ilgili düzenlemelerde yönerge ve mehzaz metinler esas alınarak, acentelikle ilgili düzenlemelerde yenilikler getirilmiştir³³. Böylece Türkiye'deki acenteler, yurtdışındaki acenteler karşısında eşit haklara sahip olmuş ve rekabet gücü artmıştır³⁴.

Böylelikle doktrindeki eleştiriler ve öneriler doğrultusunda, günümüz ticaret hayatının getirdiği ihtiyaçları karşılayan, acentenin haklarını koruyan ve sorumluluklarını kapsayan düzenlemeler 6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu'nda yürürlüğe girmiştir³⁵.

1.1.3. Acentenin Tanımı ve Unsurları

1.1.3.1. Acentenin Tanımı

Acente TTK. md. 102/f. 1'de "*Ticari mümessil, ticari vekil, satış memuru veya işletmenin çalışanı gibi işletmeye bağlı bir hukuki konuma sahip olmaksızın, bir sözleşmeye dayanarak, belirli bir yer veya bölge içinde sürekli olarak ticari bir işletmeyi ilgilendiren sözleşmelerde aracılık etmeyi veya bunları o tacir adına yapmayı meslek edinen kimseye acente denir.*" olarak tanımlanmıştır.

Bu hükümde bağımlı tacir yardımcılarını teker teker sayılarak³⁶, acentenin bağımlı olmayan tacir yardımcısı olması ve ticari işletmenin çalışanı gibi bağımlı bir statüye

---

³² Buddecke, s. 90; İngiliz acentelik yönetmeliği tam metni için bkz.:

<http://www.legislation.gov.uk/ukxi/1993/3053/contents/made>

³³ Ülgen/Helvacı, s. 831; Tekin, agm, s. 173.

³⁴ Ayan, Özge, 6102 Sayılı Türk Ticaret Kanununun Acentelik Kısımında Getirdiği Yenilikler, Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 2010, C. 12, S. 2, s. 79.

³⁵ Bknz. 6102 Sayılı TTK Genel Hükümet Gerekçesi md. 54 ve md. 109.

³⁶ Kanun koyucu, TTK'da yer alan acentelik ile ilgili hükümde ticari vekil yerine halen ticari mümessil kavramını kullanmayı tercih etmiştir. Halbuki 6098 Sayılı TBK'da eski 818 Sayılı Borçlar Kanunundan farklı olarak ticari mümessil kavramını ticari temsilci olarak değiştirilmiştir. Bu şekilde TTK'da yer alan acentelik ile ilgili hükümde ticari temsilci yerine halen ticari mümessil kavramının yer almasının kanunlar arasındaki birliği bozduğu ifade edilmiştir. Bknz. Kayıhan, s. 33.

sahip olmaması gerektiği özellikle vurgulanmıştır. Öğretide TTK'da acentenin bağımsızlık unsurunu teker teker örneklerle ifade etmek yerine sadece “*tacire bağımlı bir sıfatı olmaksızın*” şeklinde belirtmenin daha uygun olacağı ifade edilmiştir³⁷.

AB Yönergesi md. 1/f.2'de “*Bağımsız olarak müvekkil nam ve hesabına mal alım satımında sözleşme müzakerelerinde aracılıkta bulunan ve bu sözleşmeleri müvekkil nam ve hesabına yapan kişi acentedir.*” ifadesiyle acentenin tanımı yapılmıştır. Bu düzenlemeye göre acente bağımsız olarak müvekkil namına malların alım ve satımı konusunda pazarlık yapan veya bu sözleşmeleri müvekkil adına yapan kişidir³⁸.

Kanunda özel olarak belirtilmediğinden, acente ile müvekkilin gerçek veya tüzel kişi olması mümkündür. Dolayısıyla gerçek kişiler, şahıs veya sermaye şirketleri ile dernek veya vakıflar acente olabilirken; tüzel kişiliğe sahip olmayan adi ortaklık acente sıfatına sahip olamaz. Dernek veya vakıfların sigorta acenteleri olabilmeleri ise Hazine Müsteşarlığı tarafından hazırlanan Sigorta Acenteleri Yönetmeliğinin Uygulanmasına İlişkin Genelge (2014/8)'nin 3. maddesinde “*Vakıf, dernek, kooperatif, birlik vb. kurum/kuruluşların sigorta acenteliği faaliyetinde bulunulabilmesini teminen ayrı bir tüzel kişi sigorta acentesi (A.Ş., Ltd. vb.) kurması gerekmektedir. Kendi bünyelerinde kurmuş oldukları iktisadi işletme, mevzuatın getirdiği hükme uygun değildir*”³⁹ olarak düzenlenmiştir⁴⁰. Böylelikle özel bir düzenleme olmadığından dernek, vakıf ve kooperatif gibi tüzel kişiliğe

---

³⁷ Kaya, Şerh, s. 4.

³⁸ Engelmann, s. 96.

³⁹ 5684 sayılı Sigortacılık Kanununa dayanılarak çıkarılan, 22.04.2014 tarihinde yürürlüğe giren “Sigorta Acenteleri Yönetmeliği” açıklanmasına ilişkin Hazine Müsteşarlığı tarafından düzenlenmiştir. (<https://ms.hmb.gov.tr/uploads/2018/11/Sigorta-Acenteleri-Y%C3%B6netmeli%C4%9Finin-Uygulanmas%C4%B1na-%C4%B0li%C5%9Fkin-Genelge-2014-8-v2.docx>) Erişim tarihi : 19.10.2019.

⁴⁰ Sigorta acentesi olabilecek kişiler Sigortacılık Kanununda düzenlenmemişken; Yönetmelikte düzenlenmesi normlar hiyerarşisine aykırılığı gündeme getirebilir. Nitekim Anayasa md. 124 “*Cumhurbaşkanı, bakanlıklar ve kamu tüzelkişileri, kendi görev alanlarını ilgilendiren kanunların ve Cumhurbaşkanlığı kararnamelerinin uygulanmasını sağlamak üzere ve bunlara aykırı olmamak şartıyla, yönetmelikler çıkarabilirler.*” maddesi uyarınca da yönetmeliklerin kanuna aykırı olarak düzenlenemeyeceği açıkça belirtilmiştir.

sahip kuruluşlar acente olabilecekken; sigorta acentesi için sermaye şirketi olarak kurulmuş ayrı bir sigorta acentesinin varlığı aranır.

TTK'da açıkça düzenlendiği üzere müvekkilin tacir olması şarttır⁴¹. Dolayısıyla tüm şartlar gerçekleşmiş olsa bile; acentenin adına aracılık ettiği veya sözleşme yaptığı işletme, esnaf işletmesi ise acentelik müessesesinden bahsedilemeyecektir⁴².

TTK md. 102/f.1 ve ATK / HGB § 84/f.1 uyarınca müvekkilin tacir olması şartken⁴³; AB Yönergesi md. 1/f.2, İsviçre BK / OR m. 418a/1 ile İngiliz Acentelik Yönetmeliği 2/f.1'e göre müvekkilin tacir veya ticari işletme sahibi olup olmaması önem arz etmez⁴⁴.

Acentenin tacir sıfatına sahip olup olmaması yönünden ise öğretide fikir birliği bulunmamaktadır. Bir görüşe⁴⁵ göre acentenin tacir olma sıfatını kazanabilmesi için işletmesinin ticari işletme boyutlarına ulaşması gerekir. Diğer görüş⁴⁶ ise kanuni karine olarak acentenin tacir sıfatına sahip olduğu kabul eder. Bu yüzden acentenin işletmesinin ticari işletme boyutuna ulaşmadığının ispatlanması halinde, acentenin tacir kabul edilmeyeceği ifade edilmiştir. Kanaatimizce de acentenin, tacir olması zorunlu bir unsur olmadığından dolayı ancak işletmesinin ticari işletme boyutuna ulaşması halinde, acente tacir olarak kabul edilecektir.

Uygulamada, taraflar arasındaki hukuki ilişkinin niteliği yanlış yorumlanarak; distribütör, komisyoncu, pazarlamacı, satış danışmanı gibi tacir yardımcıları acente

---

⁴¹ Acentenin görev tanımının müvekkilinin ticari işletmesini ilgilendiren işlemlerle ilgili olması, müvekkilinin tacir olması gerektiği sonucunu doğurmaktadır. TTK. md. 12 hükmü gereğince gerçek kişi tacir sıfatını kazanırken; TTK md. 16/f. 1 hükmü gereğince de tüzel kişi tacir sıfatını kazanır.

⁴² Topçuoğlu, Acentelik, s. 14; Güner, s. 17; Bozkurt, Tamer, Ticari İşletme Hukuku, 1. Bası, Ankara 2017, s. 387; Poroy / Yasaman, s. 307; Doğanay, İsmail, Türk Ticaret Kanunu Şerhi, 4. Bası, İstanbul 2004, s. 587; Kınacıoğlu, s. 13; Karayalçın, s. 516; Karahan, Ticari İşletme Hukuku, Güncellenmiş 23. Bası, Konya 2012, s. 381; Ülgen/Helvacı, s. 838.

⁴³ Emde, Raimond, Commercial Agency Agreement Under German Law, International Commercial Agency and Distribution Agreements, Cristelle Albaric / Marianne Dickstein, Netherlands 2011, s. 430; Kaya, Şerh, s. 13; Güner, s. 18.

⁴⁴ Christou, s. 91; Munday, s. 9; Cengiz, s. 145; Kaya, Şerh, s. 2.

⁴⁵ Arkan, s. 212; Karahan, s. 381.

⁴⁶ Kayıhan, s. 42; Güner, s. 27.

olarak nitelendirilmektedir⁴⁷. Bu yüzden sözleşme hükümlerine ve yardımcının faaliyetine göre taraflar arasındaki hukuki ilişkinin niteliği tespit edilmelidir⁴⁸.

1.1.3.2. Acentenin Unsurları

1.1.3.2.1. Tacire Bağlı Olmama

TTK m. 102/1' de acentenin bağlı olmama unsuru⁴⁹ vurgulanırken; acente bağlı olmayan tacir yardımcılarında ayrı tutulmuş ve aynı zamanda acentenin İş Hukuku kapsamında çalışan sıfatına haiz olmaması gerektiği belirtilmiştir⁵⁰. Kanunun lafzından açıkça anlaşılacağı üzere acente, müvekkilin denetimi, gözetimi ve yönetimi altında bulunmadan müvekkilinden bağımsız olması gerekir. ATK /HGB § 84' de bağımsızlık unsuru "*Faaliyetini esas itibariyle serbestçe düzenleyebilen ve çalışma zamanını tespit edebilen kişi bağımsız sayılır*"⁵¹ şeklinde açıkça düzenlenmiştir. AB Yönergesinde ise acentenin müvekkile bağlı olmadığı hususu, '*self-employment*' kavramıyla ifade edilmiştir.

---

⁴⁷ Topçuoğlu, Acentelik, s. 9; Ayan, s. 22; Acente kelimesinin dünya bazında yaygın bir şekilde yanlış anlamlara gelecek şekilde kullanıldığı ifade edilmiştir. Bknz. Munday, s. 2.

Birleşik Krallık Yüksek Mahkemesi Kararı, 1.03, Kennedy v De Trafford, [1897] AC 180, Potter v Customs and Excise Commissioners [1985] STC 45, "*Ticari işlemlerdeki taraflar arasındaki hukuki ilişkilerde acente kelimesinin kullanılması acente müessesesini gündeme getirmez. Acentenin bağımsız olarak müvekkili üçüncü kişi arasında kurulacak olan sözleşme ilişkisine aracılık etmesi veya sözleşmeyi müvekkil adına kurması gerekir*".

⁴⁸ Arkan, s. 213; TBK md. 19/f.1 "*sözleşmede tarafların yanlışlıkla veya gerçek amaçlarını gizlemek için kullandıkları sözcüklere bakılmaksızın, gerçek ve ortak iradeleri esas alınır.*" şeklindeki hükmü uyarınca, taraflar arasındaki sözleşmede kullanılan tanımların değil; tarafların gerçek ortak irade ve arzuları esas alınması gerekir. Başka bir ifadeyle tarafların güven ilkesine göre gerçek iradelerine uygun olan ve dış dünyaya yansıyan iradeleri esas alınarak sözleşme yorumlanmalıdır. Sözleşmenin yorumlanması hakkında detaylı bilgi için bknz. : Oğuzman, Kemal / Öz, Turgut, Borçlar Hukuku, Genel Hükümler, C. I, 18. Bası, İstanbul, 2020, s. 200; Kocayusufpaşaoğlu / Hatemi / Serozan / Arpacı, Borçlar Hukuku Genel Hükümler, Borçlar Hukukuna Giriş Hukuki İşlem Sözleşme, C. 1, 6. Tıpkı Bası, İstanbul, 2014, s. 332; Kılıçoğlu, Ahmet, Borçlar Hukuku Genel Hükümler, 14. Bası, Ankara 2011.s. 240; Antalya, Gökhan, Borçlar Hukuku Genel Hükümler, Temel Kavramlar Sözleşmeden Doğan Borç İlişkileri, C. 1, İstanbul 2015, 1. Bası, s. 490; Eren, Borçlar Hukuku Genel Hükümler, 25. bası, Ankara 2020, s. 526.

⁴⁹ Kanaatimizce acente tacirden tam anlamıyla bağımsız değildir. Bu yüzden acenteyi bağımsız tacir yardımcısı olarak değil, tacire bağlı olmayan tacir yardımcısı olarak tanımlamayı tercih ediyoruz. Bknz. Ayhan, Rıza/ Çağlar, Hayrettin; Ticari İşletme Hukuku Genel Esaslar, 10. Bası, Ankara, 2017, s. 512; Öğretide bir görüş ise tacir yardımcılarını bağlı yardımcılar, özel durumda olan yardımcılar ve bağlı olmayan (aracılar) olarak üç kategoriye ayırmıştır. Özel durumda olan yardımcılar içine acente ve tek satıcı dahil edilmiştir. Bknz. Poray/Yasaman, s. 288-289.

⁵⁰ Acentenin müvekkil tacire bağlı olmaması hali TTK m. 102/1 de ayrıntılı olarak uzunca düzenlenmesi yerine kısaca "tacire bağlı bir sıfatı haiz olmaksızın" tanımlaması yeterli olurdu. Bknz. Kaya, Şerh, s. 4.

⁵¹ Kaya, Şerh, s. 2.

Öğretide acentenin ticari işletmeye bağlı olmama hali bağımsızlık unsuru olarak ele alınmıştır⁵². Kanaatimizce acente, müvekkilin işin görülmesi ile ilgili talimatlarına ve isteklerine uymakla yükümlü olup⁵³ acentenin bağımsızlığı tacire hukuken bağlı olmaması yönündedir.

Zira öğretilerde de acentenin iş ve organizasyon yönünden müvekkil tacirden tamamen bağımsız olmadığı bu yüzden acentenin bağımsızlığının iktisadi⁵⁴ değil, hukuki bir kavram olduğu açıklanmaktadır⁵⁵. Hukuken bağlı olmama statüsü, acentenin müvekkilin ticari işletmesinin unsuru veya bağlantısını oluşturmaksızın, kendi faaliyetindeki tüm risklere bağımsız bir tacir gibi katlanması sonucunu doğur⁵⁶.

Gerçekten de acente temsil yetkisine sahip olmasının doğal sonucu olarak işin görülmesi için müvekkilinden talimat⁵⁷ alabilir. Müvekkilin acenteye vereceği

---

⁵² Kaya, Şerh, s. 6; Karaege, s. 12; Karayalçın, s. 515; Arkan, s. 213; Güner, s. 23.

⁵³ Doktrinde bir görüş acentenin müvekkilinden bağımsız karar alabileceği yönündedir. Bknz. Ayan, Özge, Acentenin Denkleştirme Talep Etme Hakkı, Ankara, 2008, s. 20. Kanaatimizce acente müvekkili adına işlem yaparken müvekkilin kendisine vermiş olduğu direktiflerden ayrılarak müvekkilinden bağımsız karar alamaz. Acente ancak müvekkilinin menfaatine aykırı olan talimatları reddedebilir.

⁵⁴ İktisaden bağımlı olma, acentenin ticari kazancının ve kaderinin işletme sahiplerinden gelen kazançla bağlı olmasını ifade eder. Bknz. Tekinalp, G., s. 22.

⁵⁵ Öğretilerde bazı tek müvekkili acentelerin hukuken bağımsız konumda olmalarına rağmen; bağımsızlıklarının iktisaden adeta işçilerden farklı olmadığına vurgu yapılmaktadır. Bknz. Kaya, Mustafa İsmail, Acentelik Hukuku, 1. Bası, Ankara, 2014, s. 34-35; Kaya, Şerh, s. 6; Fehr, s. 358; Ülgen/Helvacı, s. 832; Kayıhan, s. 34; Yusufoglu, Fülurya, Denkleştirme Talebinin Kıyasen Uygulanması İçin Gereken Kıyas Şartları Işığında Tekel Hakkı Vermeyen Sürekli Sözleşme İlişkilerine Uygulanması Sorunu, Bahçeşehir Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 11, S. 137, Ocak 2016, s. 163.

⁵⁶ Kınacıoğlu, s.19.

⁵⁷ Talimat, temsilci ile temsil olunan temsil yetkisinin nasıl kullanılacağı konusunda verilen emir ve direktiflerdir. Bknz. Oğuzman/Öz, s. 242; Eren, s. 502; Antalya, s. 544; Tekinay, Selahattin Sulhi/Akman, Sermet/ Burcuoğlu, Haluk/ Altop, Atilla, Borçlar Hukuku Genel Hükümler, 7. Bası, İstanbul 1993, s. 181; Kocayusufpaşaoğlu, s. 759; Doktrinde bir görüşe göre talimat yetkinin kapsamını belirlememekte; aksine sadece temsilciye talimata uyma borcu yüklemektedir. Böylece temsilcinin talimata uymaması halinde borca aykırılık meydana gelecektir. Bknz. Tunçoğma, Kenan, Türk Borçlar Hukuku, C.1 , Genel Hükümler, 6. Bası, İstanbul 1976, s. 416 ‘dan aktaran Kocayusufpaşaoğlu, s. ; 761, dn. 33; Von Tuhr /Peter, sh. 362’den aktaran Eren, s. 502 ile Kocayusufpaşaoğlu, s. 761, dn. 33; Bir diğer görüş ise talimata aykırılık, temsil yetkisinin kötüye kullanılması olarak değerlendirilmektedir. Bknz. Antalya, s. 545

Türk Öğretisinde ağırlıklı olan görüş, talimatın temsil yetkisinin sınırları ve kapsamını tayin ettiği yönündedir. Zira temsil olunanın talimatı dışında işlem yapması halinde temsil yetkisinin aşılması söz konusu olur. Bknz. Kocayusufpaşaoğlu, s. 761; Tekinay/Akman/Burcuoğlu/Alttop, s. 182, dn.

talimatlar sözleşmenin türü, içeriği, şartları ve sözleşme yapması veya yapmaması gereken kişiler veya gruplar hakkında olabilir⁵⁸. Bu talimatlar acentenin çalışma düzenine ve faaliyetine doğrudan müdahale etmediği müddetçe acentenin bağlı olmama statüsünü etkilemez⁵⁹.

Acentenin bağlı olmamasına ilişkin en önemli gösterge, müvekkil tacire hukuken bağlı bir sığta sahip olmaksızın, faaliyetini meslek edinmiş olmasıdır. Öğretilen acentenin hukuken bağımsız olduğunun tespiti için aşağıdaki kriterler ileri sürülmüştür.

- Acentenin çalışma saatlerini ve faaliyet düzenini serbestçe belirleyebilmesi
- Acentenin kendi unvanı altında faaliyetini icra etmesi
- Acentenin kendi ticari işletmesiyle ilgili kararlar alabilme yetkisi
- Acentenin kendi iş gücünü serbestçe kullanabilmesi
- Acentenin, müvekkilinin işletme organizasyonu içinde bulunmaması ve işletmesinin organizasyonunu kendi belirleyebilmesi
- Acentenin ticari defter tutması, işçi istihdam etmesi, işletme masraflarına ve tüm risklerine katlanması, vergi mükellefi olması, aylık ücret almaması.

Ticari işletmeye bağlı olmama, faaliyetlerini ücret karşılığında doğrudan tacirin emir ve talimatı altında ticari işletmesine bağlı olarak yürüten pazarlamacıdan acenteyi ayırmaktadır⁶⁰.

26a; Eren, s. 502; İnceoğlu, Murat, Türk Borçlar Hukukunda Doğrudan Temsil, 1. Bası, İstanbul, 2009, s. 38; Kutlu Sungurbey, Ayfer, Yetkisiz Temsil, 1. Bası, İstanbul, 1988, s. 190.

⁵⁸ Poray/Yasaman, s. 311; Doğanay, s. 608; İnceoğlu, s. 38 Bozer

Ali / Göle Celal, Ticari İşletme Hukuku, 5. Bası, Ankara, 2018 s. 147; Ayhan / Çağlar, s 542.

⁵⁹ Arkan, s. 212; Tekinalp, s. 22.

⁶⁰ Aracı pazarlamacı ile aracı acente taciri temsil yetkisi olmaması yönünden benzemektedir. Fakat acentenin müvekkili aracılıkta bulunduğu sözleşmeler hakkında hakkı koruyucu beyanları kabul etmeye, beyanlarda bulunmaya ve müvekkili davada temsil etmeye yetkisi bulunmaktadır. Sözleşme yapmaya yetkili olan pazarlamacının yetkisi yazılı sözleşmede belirtilen sınırlar içerisinde. Acentenin ise yazılı sözleşme yapma yetkisinin ticaret siciline tescil edilmesi gerekir. Pazarlamacılık sözleşmesi hakkında detaylı bilgi için bkz. Zengin, Çağrı İbrahim, Pazarlamacılık Sözleşmesi, 1. Bası, İstanbul 2013, s. 36-38; Ülgen/Helvacı, s. 754; Eren, Borçlar Özel, s. 576; Arkan, s. 196; Ayhan/Çağlar, s. 491.

1.1.3.2.2. Sözleşmeye Dayanma

TTK m. 102/f.1’de acentenin faaliyetinin sözleşmeye dayanması gerektiği ifade edilmiştir⁶¹. Dolayısıyla taraflar arasında geçerli olarak kurulmuş acentelik sözleşmesi olmadan acentenin varlığından söz edilemez.

TBK md. 12 hükmü uyarınca acentelik sözleşmesinin şekli özel olarak kanunda düzenlenmediğinden dolayı acentelik sözleşmesi herhangi bir şekil şartına tabi değildir. Yazılı veya sözlü olarak acentelik sözleşmesi kurulabilir⁶². Sözleşmenin yazılı olması ise ispat sorunu bakımından önem taşımaktadır.

1.1.3.2.3. Belirli bir yer veya bölge içinde faaliyet gösterme

TTK md. 102/1’ye göre acente faaliyetlerini, sınırları belirli yer veya bölge içerisinde gerçekleştirmelidir. Kanundaki ‘*belirli bir yer veya bölge*’ ifadesi mülki idare esasına göre belirlenmiş mutlak bir bölge olarak anlaşılmalıdır; bu konuda tarafların karşılıklı iradeleri esas alınmalıdır⁶³.

TTK md. 104’e göre acentenin faaliyet gösterdiği yer veya bölge, aynı zamanda acente ile müvekkilin tekel hakkının sınırlarını tayin etmektedir. Tekel hakkı kanunda emredici olarak düzenlenmediğinden, taraflar tekel hakkını yazılı olarak kaldırılabirler. Bu gerekçeyle öğretide belli bir yer veya bölge içinde faaliyet göstermenin, acentenin unsurlarından sayılıp sayılmayacağı konusunda görüş ayrılığı bulunmaktadır. Tekel hakkının yazılı olarak kaldırılması mümkün olduğundan, belirli bir yer veya bölgede faaliyet göstermenin acentenin bir unsuru olarak değerlendirilemeyeceği ifade edilmiştir⁶⁴.

---

⁶¹ Kaya, Acentelik, s. 1; Ayhan/Çağlar, s 542.

⁶² Ayhan/Çağlar, s. 542; Bozer/Göle, s. 148; Bozkurt, s. 388; Poray/Yasaman, s. 300; Karayalçın, s. 517.

⁶³ Kanun koyucu yer veya bölgenin belirlenmesinde herhangi bir ölçüt belirtmemiştir. Bknz. Bozer/Göle, s. 147; Ayhan/Çağlar, s. 543; Poray/Yasaman, s. 309; Ayhan, s. 526; Kaya, Şerh, s. 10; Ülgen/Helvacı, s. 833.

⁶⁴ Topçuoğlu, Acentelik, s. 17; Arkan s. 199; Kaya, Acentelik, s. 9; Karayalçın, s. 517; Kınacıoğlu, s. 15.

Aksi görüşe⁶⁵ göre acentenin tekel hakkının kaldırılması, müvekkile acentenin bulunduğu bölge veya yerde başka acentelerle çalışma olanağı verir. Bu yüzden, yer veya bölgenin belirlenmesi acentenin faaliyetinde yetkili olduğu yerlerin tayini açısından önemlidir.

Kanaatimizce de acentenin belirli bir yer veya bölgede faaliyet göstermesi acenteliğin bir unsurudur. Bu unsur, acentenin yer yönünden yetki sınırlarını aşamayacağını, faaliyetlerini sadece bu sınırlarda gösterebileceği anlamını taşımaktadır⁶⁶.

1.1.3.2.4. Acentenin Faaliyetinin Süreklilik Arz Etmesi ve Acenteliğin Meslek Olarak İcra Edilmesi

TTK. m. 102/f.1' de acentenin faaliyetinin sürekli olması gerektiği vurgulanmıştır. Acentenin asli borcu olan faaliyet gösterme ediminin sürekli bir şekilde yerine getirilmesi, acentelik ilişkisine sürekli borç ilişkisi niteliği kazandırmaktadır⁶⁷.

Süreklilik unsuru, acentenin aracılık ettiği veya müvekkil namına yaptığı sözleşmelerin sayısının önceden belirlenmeksizin, müvekkil ile acente arasındaki hukuki ilişkinin devamlılık esası üzerine kurulması anlamına gelir⁶⁸. Fakat acentelik sözleşmesinin belirli veya belirsiz süreli olarak yapılmasında herhangi bir engel bulunmamaktadır⁶⁹. Örneğin bir sezon, kampanya veya fuar gibi dönemler boyunca acentenin tayin edilmesi mümkündür⁷⁰. Belirtmek gerekir ki; aracılık edeceği veya yapacağı sözleşmelerin sayısının önceden kararlaştırılarak acentenin

---

⁶⁵ Kayıhan, s. 37; İmregün, Oğuz, Ticaret Hukuku Genel İlkeleri, Gözden Geçirilmiş 13. bası, İstanbul 2001 s. 128.

⁶⁶ Yusufoglu, s. 163.

⁶⁷ Seliçi, Özer, Borçlar Kanuna Göre Sözleşmeden Doğan Sürekli Borç İlişkilerinin Sona Ermesi, İstanbul 1977, s. 7; Oğuzman/Öz, s. 13; Eren, s. 112; Kılıçoğlu, s. 5; Kocayusufpaşaoğlu, s. 37.

⁶⁸ Kaya, Şerh, s. 10; Kınacıoğlu, s. 16; Acentelik sözleşmesinde sözleşmeye verilen süre değil, tarafların sözleşmedeki devamlılık niyetleri önemlidir. Bknz. Tekinalp, G. s.22.

⁶⁹ Sürekli borç ilişkilerinde borç ilişkisinin kısa sürmesi önem arz etmez. Mühim olan borç ilişkisinin bir anda değil; fiili ve hukuki yönden bütünlük teşkil ederek bir zaman süreci içerisinde ilerlemesidir. Seliçi, s. 5; Antalya, s. 53; Tekinay/Akman/Burcuoğlu/Altıp, s. 10 – 11; Kılıçoğlu, s. 5; Oğuzman/Öz, s. 13; Kocayusufpaşaoğlu, s. 37.

⁷⁰ Arkan, s. 215; Ülgen/Helvacı, s. 837; Kaya, Şerh, s. 11; Kaya, Acentelik, s. 161; Kınacıoğlu, s. 16; Tekinalp, s.24.

görevlendirilmesi mümkün olmadığı gibi acente belirli sayıda sözleşme yapması için görevlendirilemez⁷¹.

Avrupa Birliği Adalet Divanı devamlılık unsurunu; acenteye sayı sınırlaması olmaksızın işlem yapma yetkisini süregelir bir şekilde tanınması olarak ifade etmektedir⁷². Buna göre acentenin yapmış olduğu toplam işlemin sayısının tek olması bile devamlılık unsurunu etkilemez⁷³. Fakat unutulmamalıdır ki müvekkilin acentenin faaliyetinin sürekliliğini ve bağımsızlığını etkileyecek şekilde yapacağı işlemleri sayısal bazda sınırlandıran veya niteliği ve amacı aşacak şekilde bir süre belirleyen anlaşmalar, sözleşmenin acentelik sözleşmesi olarak nitelendirilmesine engel olur⁷⁴.

Acentenin faaliyetinin süreklilik arz etmesinin doğal sonucu ise acenteliğin meslek olarak yapılmasıdır⁷⁵. TTK'da acenteliği asıl veya tali meslek olarak yapılması konusunda ayrı bir husus düzenlenmemiştir⁷⁶. Buna göre acente, müvekkiline karşı olan yükümlülüklerini ihlal etmeden ve müvekkilin menfaatlerini koruma şartı ile acentelik dışında başka meslekleri de icra edebilir⁷⁷.

Acenteliğin asli/tali meslek olarak yapılmasında İsviçre Borçlar Kanunu md. 418/a2 ve ATK/HGB § 92/c1'e göre acenteliğin tali meslek olarak icra edilmesinde acenteliğe ilişkin bazı hükümler saklı tutularak acenteye daha kısıtlı haklar tanınmıştır⁷⁸.

---

⁷¹ Wilhelmsson, s. 686; Emde, s. 441; Kaya, Şerh, s. 11; Ülgen/Helvacı, s. 837.

⁷² CJEU, Judgment of the Court (First Chamber) of 16 March 2006., Poseidon Chartering BV v Marianne Zeeschip VOF and Others, Case C-3/04, Reports of Cases : 2006 I-0250.

⁷³ Ülgen/Helvacı, s. 837.

⁷⁴ Arkan, s. 215

⁷⁵ Ayhan/Çağlar, s. 143; Bozkurt, s. 387; Doğanay, s. 588; Arkan, s. 200; İmregün, s. 128, Kaya, Şerh, s. 10, Kayıhan, s. 39, Karayalçın, s. 516; Ülgen/Helvacı, s. 838.

⁷⁶ Arkan, s. 215; Acenteliğin yan meslek olarak icra edilmesi, günlük çalışma saatinin yarısından azı olarak acentelik faaliyetinin yürütülmesi ve gelirin daha az kısmının acentelikten kazanılmasıdır. Bknz. Wettenschwiler, Suzanne Kommentierung; Kommentar zum Schweizerischen Privatrecht, Obligationrecht I, Art. 1-529 OR., Herausgeber, Honsell, Heinrich/Vogt, N., Peter/Wiegand, Wolfgang, Basel 1992, s. 2060'dan aktaran Kayıhan, s. 37.

⁷⁷ Bozer/Göle, s. 147.

⁷⁸ Kayıhan, s. 39-40; Kaya, Şerh, s. 12; Güner, s. 29.

1.1.3.2.5. Faaliyetinin Konusu Olarak Bir Ticari İşletmeyi İlgilendiren Sözleşmelere Aracılık Etmesi veya Bu Sözleşmeleri Tacir Adına Yapması

Acentenin tacirin ticari işletmesini ilgilendiren sözleşmelere aracılık etme ve bu sözleşmeleri tacir nam ve hesabına yapma şeklinde iki tür faaliyeti bulunmaktadır.

Acentenin müvekkilinin ticari işletmesini ilgilendiren sözleşmelerde aracılık etmesi veya müvekkil namına sözleşme akdetmesi acentelik sözleşmenin esas edimini oluşturur⁷⁹. Kanun koyucu acentenin aracılık ettiği veya müvekkil namına yaptığı sözleşmeler konusunda, müvekkilin ticari işletmesini ilgilendirmesi dışında herhangi bir sınırlamaya tabii tutmamıştır. Dolayısıyla acente, müvekkilin ticari işletme konusuna giren her türlü mal veya hizmetin pazarlanmasını konu edinen sözleşmeler hakkında faaliyette bulunabilir⁸⁰. Bu sebeple sadece ticari işletmenin reklamının veya pazarlamasının yapılmasını veya ticari işletmeden satın alınan malları kendi nam ve hesabına satılmasını konu edinen sözleşmeler acentelik sözleşmesi olarak kabul edilemez⁸¹.

Müvekkil ile müşteri arasındaki hukuki ilişki nispi nitelikte olduğundan, acentenin yetki sınırları içinde aracılık ettiği veya yaptığı sözleşmelerdeki tüm hukuki sorumluluk müvekkile ait olur⁸².

AB yönergesinin md. 2/f.1’de acenteye müvekkili nam ve hesabına malların alım ve satımında müzakerelerde bulunma veya tacir adına bu işlemleri akdetme yetkisi verilmiştir. Görüleceği üzere yönerge metni esas olarak mal acenteliğini kabul ederek, acentenin hizmet konusunda faaliyette bulunmasını kabul etmemiştir⁸³. Diğer taraftan üye ülkeler yönergenin kurallarını genişleterek konusu hizmetin alımı ve satımı ile ilgili olan sözleşmelerde de acentenin faaliyette bulunabileceği

---

⁷⁹ Acentenin müvekkilinin ticari işlemlerle ilgili konularda aracılık yapması veya sözleşme yapması şarttır. TTK md. 3 “*Bu Kanunda düzenlenen hususlarla bir ticari işletmeyi ilgilendiren bütün işlem ve fiiller ticari işlerdendir.*” hükmü uyarınca TTK’da düzenlenen işlem ve fiiller ticari iş kabul edilmektedir. Toğçuoğlu, Acentelik, s. 14, dn. 28; Güner, s. 17; Ülgen/Helvacı, s. 838.

⁸⁰ Kaya, Şerh, s. 13; Karaege, s.20 - 21.

⁸¹ Arkan, s. 213; Kaya, Şerh, s. 13; Karaege s. 21- 22; Ülgen/Helvacı, s. 839.

⁸² Ülgen/Helvacı, s. 833.

⁸³ Christou, s. 99.; Wilhelmsson, s. 684.

kararlaştırarak AB yönergesini kendi iç hukuk kurallarına uyumlu hale getirmişlerdir⁸⁴. Fransa, Almanya, Belçika, İtalya, Avusturya, Portekiz ve İspanya acenteye mal ve hizmetlerin pazarlanması konusunda ulusal hukuklarında acenteye yetki vermişlerdir⁸⁵.

Acentenin hizmet alım satımında faaliyet gösteremeyeceğini kabul ederek mal acenteliğini esas alan ülkeler ise İngiltere, İrlanda, Yunanistan, Lüksemburg ve İskandinav ülkeleridir⁸⁶. Belirtilen ülkelerde hizmet alım satımı, eser sözleşmesi gibi sözleşmelerin kurulmasında aracılıkta bulunan veya bu sözleşmeleri yapmaya yetkili olan kişi acente olarak değerlendirilemeyecektir⁸⁷.

1.1.4. Acente Türleri

Acenteyi aracı acente ve sözleşme yapma yetkisine sahip olan acente olarak ikiye ayrılmaktadır⁸⁸. Sözleşme yapma yetkili acente aynı zaman bünyesinde aracı acenteyi barındırır.

1.1.4.2. Aracı Acente

Acente ile tacir arasında acentecilik sözleşmesinin kurulması ile birlikte acente, doğrudan müvekkilin ticari işletmesini ilgilendiren sözleşmelere aracılık etme yetkisine sahip olur⁸⁹.

---

⁸⁴ Wilhelmsson, s. 677.

⁸⁵ Wilhelmsson, s. 690 - 691.

⁸⁶ Wilhelmsson, s. 691.

⁸⁷ Taşınmaz alım ve satımında aracılıkta bulunan veya müvekkil adına sözleşme akdeden emlak komisyoncuları, gayrimenkul mal sınıfına girmediğinden acente olarak değerlendirilemeyecektir bkz. Munday, s. 19; Wilhelmsson, s. 677.

⁸⁸ Online platformlarda tacirlerin ürünlerin pazarlanmasında tedarikçi ile müşteri arasında sözleşmenin kurulmasına aracılık etme veya bu sözleşmeleri tedarikçi nam ve hesabına yapılmasının acentelik müessesesi olabileceği düşünülmektedir. Fakat durumda acente ile müvekkilin karşılıklı tekel hakkının olması elektronik ticaretin doğasını kısıtlamaktadır. Nitekim online platformlarda niteliği gereği inhisari değildir. Bu sorunların çözülmesi açısından çeşitli öneriler verilmiştir. Detaylı bilgi hakkında bkz. Baş, Kadir, Online Platformların Acentelik Niteliği ve Bu Platformlar Üzerinde Türk Ticaret Kanunu'nun Acenteliğe İlişkin Hükümlerinin Uygulanması, Banka ve Ticaret Hukuku Dergisi, C. 33, S. 4, Aralık 2017, s. 115-153

⁸⁹ Yargıtay 7. ve 22. Hukuk Dairelerince kabul görünen görüş: "Acentelik sözleşmesinde, müvekkil adına yazılı olarak sözleşme yapma yetkisi verilmediği sürece aracı acentelik söz konusu olacaktır." Bknz. Yargıtay 22. HD., E. 2017/25572 K. 2019/23600 T. 18.12.2019; Yargıtay 22. HD., E. 2017/25572 K. 2019/23600 T. 18.12.2019 <https://lib.kazanci.com.tr/> (ET. 02.03.2021)

TTK md. 107 hükmü uyarınca sözleşme yapma yetkisinin müvekkil tarafından acenteye yazılı olarak verilmesi ve bu yetkinin acente tarafından ticaret siciline tescil ve ilan edilmesi gerekir. Dolayısıyla asıl olan acentenin aracı acente sıfatına sahip olması ve müvekkil adına imza yetkisinin bulunmamasıdır⁹⁰.

TTK md. 102 f.1’de tacirin ticari işletmesini ilgilendiren sözleşmelerin kurulmasına aracılık etme olarak aracı acentenin görev tanımı yapılmıştır. Acente bu görevini ifa ederken müvekkil ile üçüncü kişi arasındaki sözleşmenin kurulmasına aracılık etmektedir. Acente aracılık faaliyetini; sürekli bir biçimde müvekkil ile sözleşme yapacak kişileri bularak, gereken alt yapıyı hazırlayarak ve müşterilere sözleşme yapmaya ikna ederek gerçekleştirir⁹¹.

Acentenin aracılık faaliyetinde bulunurken, sözleşmenin kurulması açısından ayrıca bir yükümlülüğü bulunmamaktadır⁹². Lakin acentenin bu yükümlülüğünün olmaması, acentenin müvekkilinin menfaatlerini gözetme, müvekkil ile üçüncü kişi arasında sözleşme yapılmasının kolaylaştırma gibi yükümlülüklerinin olmadığı anlamına gelmemelidir⁹³. Zira acentenin sözleşmelerin yapılması için yeterli çaba göstermesi, konu ve taraf araştırması yapması, müvekkilin sözleşme yapacağı tarafı bulması, taraf ile müvekkili buluşturması, üçüncü kişiyi sözleşme yapmaya ikna etmesi, her iki tarafı da yeterince bilgilendirmesi, fiyat listesi gibi gerekli belgeleri sunması ve aracı olduğu hizmet veya malın özellikleri hakkında sözleşme taraflarını aydınlatması gerekmektedir. Doktrinde aracı acentenin görev tanımı müvekkil ile üçüncü kişi arasındaki yapılacak olan sözleşmenin alt yapısını, müvekkile sadece sözleşmeyi kabul edip etmeme seçeneği kalacak şekilde hazırlanması olarak ifade edilmiştir⁹⁴.

---

⁹⁰ Bozkurt, s. 388; Topçuoğlu, Acentelik, s. 30; Cengiz, s. 148; Güner, s. 34; Kayıhan, s. 45; Kaya, Şerh, s. 100; Kınacıoğlu, s. 74; Poray/Yasaman, s. 300.

⁹¹ Christou, s. 96; Engelman, s. 111; Bozkurt, s. 392; Topçuoğlu, Acentelik, s. 15; Arkan, s. 199.

⁹² Aracı acente sözleşmenin yapılmasını mümkün kılacak şekilde çaba göstermekle yükümlüdür.

⁹³ Karaege, s. 22.

⁹⁴ Arkan, s. 213-214; Kaya, Şerh, s. 14.; Kaya, Acentelik, s. 12; Kınacıoğlu, s. 20; Aracı acente için “üçüncü kişi ile acentenin sözleşme yapılmasına hazır haline getirmesi” olarak aracı acentenin görevini tespit edilmiştir. Bknz. Kayıhan, s. 44.

1.1.4.3. Sözleşme Yapma Yetkisine Sahip Olan Acente

TTK. m. 107 uyarınca acentenin müvekkilin nam ve hesabına sözleşme yapma yetkisine sahip olması için müvekkil tarafından acenteye yazılı olarak yetki verilmesi ve bu yetkinin acente tarafından ticaret siciline tescil ve ilan edilmesi gerekmektedir. Yani acentenin sözleşme yapma yetkisinin yazılı olması temsil yetkisinin doğumu için geçerlilik şartıdır⁹⁵. Acenteye, temsil yetkisi geçerlilik şartına aykırı olarak veya zımnen verilse bile acente sözleşme yapmaya yetkili acente haline gelmez. Bu durumda acente ancak adi temsilci sıfatın sahip olacağından, olaya acenteliğe ilişkin hükümler değil; TBK'da düzenlenen adi temsilciliğe ilişkin hükümler uygulanacaktır⁹⁶.

Acente tarafından müvekkil namına sözleşme yapılabilmesi için acenteye verilecek olan yetkinin yazılı olarak verilmesi geçerlilik koşulu olup bu koşul adi yazılı şekle tabidir. Acentenin sözleşme yapma yetkisi, acentelik sözleşmesine bir hüküm olarak konulabileceği gibi sözleşmeden bağımsız ayrı bir yetki belgesi veya vekaletname olarak da verilebilir⁹⁷. Müvekkil başlangıçta veyahut daha sonra acentenin sözleşme yapma yetkisini yazılı olarak sınırlandırılabilen veya kaldırılabilmektedir. Ancak zamansız veya haklı sebep olmaksızın, müvekkil tarafından acentenin sözleşme yapma yetkisinin kısıtlanması veya kaldırılması halinde, acentenin tazminat talep etme veya acentelik sözleşmesini haklı sebeple feshetme hakkı doğacaktır⁹⁸.

Acentenin sözleşme yapma yetkisinin ticaret siciline tescil edilmesi ise kurucu değil; bildirici niteliktedir⁹⁹. Nitekim acente, sözleşme yapma yetkisini ticaret

---

⁹⁵ Domaniç, Hayri, Ulusoy, Erol, Ticaret Hukukunun Genel Esasları, Geliştirilmiş 6. Bası, İstanbul, 2007, s. 396; Tekinay/ Akman/ Burcuoğlu/ Altop, s. 171

⁹⁶ Kayıhan, s. 46; Bu konuda aksi görüş için bkz. Kınacıoğlu, s. 75.

⁹⁷Doğanay, s. 604; Ayhan/Çağlar, s. 545; Ülgen/Helvacı, s. 848; Bozkurt, s. 392; Poray/Yasaman, s. 307; Sözleşme yapmaya yetkili acentenin yetkisinin doğması ile acentelik sıfatının kazanılması arasında neden sonuç ilişkisi bulunmamaktadır. Bknz. Cengiz, s. 148; Acenteye sözleşme yapma yetkisi verilirken acentelik sözleşmesinin yazılı olarak yapılmasını geçerlilik şartı kabul eden görüş için bkz. İmregün, s. 131

⁹⁸ Ülgen/Helvacı; s. 849, Kayıhan, s. 202.

⁹⁹ Ülgen/Helvacı, s. 849; Arkan, s. 228, Kayıhan s. 45 – 46, Kaya, Şerh, s. 100, Kınacıoğlu, s. 76; Topçuoğlu, Acentelik, s. 16; Güner, s. 36; Bozkurt, s. 393.

siciline tescil etmemiş olsa bile, müvekkil nam ve hesabına üçüncü kişi ile yaptığı sözleşme müvekkili bağlar.

Acentenin doğrudan temsil yetkisi ile yaptığı sözleşmelerden doğan hak ve borçlar müvekkil üzerinde doğar¹⁰⁰. Keza acentenin üçüncü kişi ile sözleşme yapması halinde hukuki işlem olgusu acente ile üçüncü kişi arasında gerçekleşirken, sözleşmedeki borç ilişkisinin tarafları müvekkil ile üçüncü kişidir¹⁰¹.

1.2. ACENTELİK SÖZLEŞMESİ

1.2.1. Tanımı ve Hukuki Niteliği

Acentelik sözleşmesi tam iki tarafa borç yükleyen¹⁰² ve taraflar arasında sürekli borç ilişkisi¹⁰³ doğuran bir sözleşmedir¹⁰⁴. Bu sebeple müvekkil ile acentenin çift taraflı olarak birbirlerine karşı hem hakları hem borçları bulunmaktadır.

Daha önceden de belirtildiği üzere, acentelik müessesesinden bahsedebilmek için tacir ile acente arasında TTK. md. 102’de düzenlenen unsurları içeren sözleşmenin bulunması şarttır. Fakat bu sözleşme herhangi bir geçerlilik şartına tabi değildir.

Acente tacirin menfaatleri doğrultusunda, ticari işletme konusu ile ilgili sözleşmelere aracılık etmesi veya müvekkil nam ve hesabına bu sözleşmeleri yapması acentenin borcunu oluştururken, müvekkil de acentenin bu faaliyetleri sonucunda emeğinin karşılığı olarak acenteye ücret ödeme borcu altındadır¹⁰⁵.

---

¹⁰⁰ Munday, s. 10; Wilhelmsson, s. 684; Bozkurt, s. 393; Karaege, s. 22; Kınacıoğlu, s. 73

¹⁰¹ Akyol, Şener, Türk Medeni Hukukunda Temsil, İstanbul, 2009, s. 4; Kocayusufpaşaoğlu, s. 620.

¹⁰² Tam iki tarafa borç yükleyen sözleşmelerde, bir tarafın borcu diğer tarafın borcuna karşılık alacağını teşkil eder-. Diğer bir ifadeyle taraflardan her biri diğer tarafın hem alacaklısı hem de borçlusudur. Bknz. Oğuzman/Öz, s. 353 – 357; Kocayusufpaşaoğlu, s. 98 -99; Nomer, Haluk Nami, Borçlar Hukuku Genel Hükümler, 15. Bası, İstanbul 2017; s. 35; Antalya, s. 219 – 220.

¹⁰³ Sürekli borç ilişkisi doğuran sözleşmeler hakkında bknz. Seliçi, s. 4; Antalya, s. 53; Tekinay /Akman/Burcuoğlu/Altop, s. 10 – 11; Kılıçoğlu, s. 5; Oğuzman/Öz, s. 13, Kocayusufpaşaoğlu, s. 37.

¹⁰⁴ Kayıhan, s. 95; Karaege, s. 34; Ayhan/Çağlar, s. 547; Cengiz, s. 148.

¹⁰⁵ Kınacıoğlu, s. 35; Kaya, Acentelik, s. 40; Karaege, s. 34; Kayıhan, s. 95.

Tüm diğer tacir yardımcıları gibi acente de temsilin ticaret hukukuna özgü yansımaları oluşturmakta ve Ticaret Hukukuna özgü düzenlemeleriyle adı temsilden ayrılmaktadır¹⁰⁶.

Acentelik sözleşmesinin hukuki nitelendirilmesinde hangi tür sözleşmelerin unsurlarıyla bir araya geldiği ve ne tür bir sözleşme olduğu konusunda öğretilerde farklı görüşler bulunmaktadır.

Öğretilerde ağırlıklı olan görüş, acentelik sözleşmesinin iş görme sözleşmesinin bir türü olduğu yönündedir¹⁰⁷. İş görme sözleşmesinin temel noktası, iş görenin kendi emeğiyle belirli bir işi yapmayı üstlenmesi, iş sahibinin ise iş görme borcunun ifası karşılığında ücret ödemekle yükümlü olmasıdır¹⁰⁸. İş görme sözleşmesinde hukuki ilişkinin güvene dayalı olmasından dolayı, kural olarak iş görmeyi üstlenen kişinin işi bizzat yapması esastır¹⁰⁹. Kanaatimizce acentelik sözleşmesinin bir iş görme sözleşmesi olduğu konusunda bir şüphe bulunmamaktadır. Burada değinilmesi gereken husus, acentelik sözleşmesinin sui generis bir sözleşme olarak mı kabul edileceği veya iş görme sözleşmelerinden hangisine dâhil edileceği noktasında toplanmaktadır. Bu yüzden araştırmamızda acentelik sözleşmesiyle benzer nitelikleri taşıyan iş görme sözleşmeleri birlikte karşılaştırılıp incelenmiştir.

Acentelik sözleşmesi, bazı yönleriyle vekalet sözleşmesine benzese de çeşitli noktalarda vekalet sözleşmesinden ayrılmaktadır. Vekalet sözleşmesinde, acentelik sözleşmesindeki gibi iş görme borcu altına giren vekil, vekalet verenin menfaatine

---

¹⁰⁶ Akyol, s. 104; İnceoğlu, s. 84- 85; Kaya, Şerh, s. 15; Ülgen /Helvacı, s. 839.

¹⁰⁷ Kaya, Şerh, s. 8; Ayan s. 82; Cengiz, s. 147, dn. 47; Yargıtay 7. HD., E. 2015/33494, K. 2016/3724, T. 18.2.2016 kararı “Acentelik sözleşmesinin konusunun bir iş görme olduğu” belirtilmektedir. <https://lib.kazanci.com.tr/kho3/ibb/files/dsp.php?fn=7hd-2015-33494.htm&kw=2015/33494&cr=yargitay#fm>

¹⁰⁸ Hizmet, eser, yayım, vekalet, simsarlık ve komisyonculuk sözleşmeleri iş görme sözleşmelerine örnek olarak verilebilir. İş görme sözleşmesinden en temel noktası alacaklının menfaatinin temin edilmesidir. Detaylı bilgi için bkz. Seliçi, s 24; Yavuz, Cevdet, Borçlar Hukuku Dersleri (Özel Hükümler), 12. bası, İstanbul, 2013s. 434; Zevkliler, Aydın /Gökyayla, Emre, Borçlar Hukuku Özel Borç İlişkileri, 19. Bası, Ankara, 2019, s. 27.

¹⁰⁹ Kürşat, Zekeriya, Eser ve Vekâlet Sözleşmelerinin Nitelendirilmesi Sorunu ve Nitelendirmenin Hükmü, İÜHFİM C. LXVII, S.1-2, 2009, s 159.

uygun hareket ederek borcunu ifa etmek zorundadır¹¹⁰. Tıpkı acentede de olduğu gibi vekalet ilişkisi bünyesinde temsil ilişkisini barındırmaktadır¹¹¹.

Acentelik sözleşmesinden ayrılan yönleri ise¹¹²; vekalet sözleşmesi belirli bir iş için de yapılabilir¹¹³; fakat acentelik sözleşmesi süreklilik arz eder. Vekalet ilişkisinde vekil müvekkilin emir ve talimatları doğrultusunda işlem yaparken; müvekkilin menfaati gereği acentenin inisiyatif alma yetkisi bulunur¹¹⁴. Vekalet sözleşmesi kural olarak tek tarafa borç yükleyen bir sözleşme olmasından ötürü işin görülmesi karşılığında vekile ücret ödenmez¹¹⁵. Ancak bu konuda teamülün olması veya taraflarca kararlaştırılması halinde vekil ücrete hak kazanır¹¹⁶. Tam iki tarafa borç yükleyen acentelik sözleşmesinde ise acente ücret karşılığında faaliyetini gerçekleştirir¹¹⁷.

Öğretide bir görüşe göre acentelik sözleşmesini vekaletin bir türü olarak kabul edilmektedir¹¹⁸.

Domaniç ise aracı acente ve sözleşme yapmaya yetkili olan acente arasında ayırım yaparak; aracı acentenin hizmet sözleşmesinin bir türü olduğu, sözleşme yapmaya yetkili olan acentenin ise vekaletin bir türü olduğunu ifade etmiştir¹¹⁹.

---

¹¹⁰ Yavuz, s. 603; Eren, Borçlar Özel, s. 730.

¹¹¹ Vekalet sözleşmesi, vekalet verenin menfaatine ve iradesine uygun olacak şekilde, vekilin sonuç riskini üzerine almaksızın iş görme borcu altına girdiği vekalet verenin ise karşılığında ödeme borcu altına girmediği bir sözleşmedir. Vekalet sözleşmesi hakkında detaylı bilgi için bkz. Aral, Fahrettin /Ayrancı Hasan, Borçlar Hukuk Özel Borç İlişkileri, 9. Bası, Ankara, 2012, s.387; Zevkliler/Gökyayla, s; 598; Yavuz, s. 601; Kürşat, s; 145; Eren, Fikret, Borçlar Hukuku Özel Hükümler, 4. bası, Ankara 2017, s. 705.

¹¹² Kınacıoğlu, s. 36 - 37; Kayıhan, s. 93; Kaya, Acentelik, s. 40; Karaege, s. 35

¹¹³ Vekalet sözleşmesinde, vekilin üstlenmiş olduğu iş görme edimine göre sözleşmenin ani edimli mi yoksa sürekli borç doğuran bir sözleşme mi olduğu tespit edilir Bknz. Zevkliler/Gökyayla, s.601; Öğretide diğer bir görüş vekalet sözleşmesini, sürekli sözleşmelere benzer sözleşme olarak kabul etmektedir. Bknz. Eren, Borçlar Özel, s. 708.

¹¹⁴ Kanaatimizce sözleşme yapma yetkisine sahip olan acente müvekkilinin talebi olmasına rağmen; objektif olarak müvekkilin menfaatine uygun düşmediği takdirde tacirin nam ve hesabına üçüncü kişi ile sözleşme yapmaya muhalefet edebilecektir.

¹¹⁵ Yavuz, s. 612.

¹¹⁶ Zevkliler/Gökyayla, s. 629; Yavuz, s. 612; Aral/Ayrancı, s. 387;

¹¹⁷ Kayıhan, s. 129; Kaya, Şerh, s. 140; Karaege, s. 97; Tekin, s. 12; Bozkurt, s. 403 – 404.

¹¹⁸ Bozer/Göle, s. 148; Bozkurt, s. 389; Kınacıoğlu, s. 37.

¹¹⁹ Domaniç, s. 390.

Belirtmek gerekir ki acentelik sözleşmesi ile ilgili olan kanun boşluklarına vekalet hükümlerinin uygulanması, acentelik sözleşmesini vekalet sözleşmesinin bir türü haline getirmez. Zira vekalet ilişkisi ile ilgili hükümler her daim değil; ancak acentelik sözleşmesine uygun düştüğü takdirde uygulanır¹²⁰.

Bir diğer iş görme sözleşmesi olan hizmet sözleşmesinin, acentelik sözleşmesine benzeyen yönleri olmasına rağmen; hizmet sözleşmesi temel yönleriyle acentelik sözleşmesinden ayrılmaktadır TBK. md. 393'e göre hizmet sözleşmesi işçi ve işveren arasında bağımlılık ve ücret esasına dayanan bir sözleşme türüdür¹²¹. Hizmet sözleşmesindeki en önemli özellik işçinin sosyal güvenlik açısından hukuken korunması gereken taraf olmasıdır¹²². Diğer iş görme sözleşmelerinin aksine, acentelik sözleşmesinde de acente hukuken ağırlıklı olarak korunmaktadır. Acentelik sözleşmenin feshinin belirli şart ve sonuçlara bağlanması, acentenin müvekkilinin talimatlarına uyma borcunun olması, acentenin müvekkilini bilgilendirme yükümlülüğünün olması, acente ile müvekkilin arasındaki hukuki ilişkinin sürekli olması gibi yönleriyle acentelik sözleşmesi hizmet sözleşmesine benzemektedir¹²³. Fakat acentenin bağımsız olarak faaliyet göstermesi, faaliyeti esnasındaki yaptığı masraflardan şahsen sorumlu olması ve yaptığı işin başarıyla sonuçlanması karşılığında ücrete hak kazanması gibi yönlerle hizmet sözleşmesinden ayrılmaktadır.

Görüleceği üzere acentelik sözleşmesini tek tip bir sözleşme olarak yorumlaması mümkün değildir. Bizim de katıldığımız görüşe göre acentelik sözleşmesi kanunda ana unsurlarıyla birlikte düzenlenmediği için isimsiz ve sui generis¹²⁴ nitelikte bir

---

¹²⁰ Kayıhan, s. 94 – 95.

¹²¹ TBK. md. 393/ f.1: “Hizmet sözleşmesi, işçinin işverene bağımlı olarak belirli veya belirli olmayan süreyle iş görmeyi ve işverenin de ona zamana veya yapılan işe göre ücret ödemeyi üstlendiği sözleşmedir.” Hizmet sözleşmesi hakkında detaylı bilgi için bkz. Zevkliler/Gökyayla, s. 425; Aral/Ayrancı, s. 443.

¹²² Kürşat, s. 162.

¹²³ Ayan, s. 82.

¹²⁴ Kanunda sözleşmenin isim verilerek adlandırılması bir sözleşmeyi isimli hale getirmemektedir. Zira böyle bir durumda sözleşmenin esaslı unsurlarının, tanımının, asli ediminin, tarafların hak ve borçlarının kanunda düzenlenmesi gerekir. İsimsiz sözleşmelerde, TBK md. 26'daki sözleşme özgürlüğü gereğince kanunda unsurları düzenlenmiş sözleşmeleri bir araya getirerek karma sözleşme yapılabileceği gibi kanunlarda kısmen veya tamamen düzenlenmemiş unsurlu sözleşmeleri

sözleşmedir¹²⁵. Bu sebeple acentelik sözleşmesi temsil unsurunu bünyesinde barındıran iş görme sözleşmelerinden vekalet ve hizmet sözleşmesinin bir türü olarak kendine özgü yapısı olan “sui generis” bir sözleşme olarak kabul edilmektedir¹²⁶. Doktrinde aksi bir görüş ise acentelik sözleşmesinin tip sözleşme olduğu yönündedir¹²⁷

1.2.2. Benzer Sözleşmelerden Farkı

1.2.1.1. Acentelik ve Simsar (Tellal)

Simsarlık sözleşmesi 818 sayılı EBK.’da tellallık başlığında, 6762 ETK’da ise ticaret işleri tellallığı başlığı altında iki farklı kanunda düzenlenmekteydi. Fakat eskimiş olduğu ve artık uygulanma olanağı kalmadığı gerekçeleriyle bu hükümler yerini TBK’daki simsarlıkla ilgili genel düzenlemeye bırakmıştır¹²⁸. Sonuç olarak ETK’deki ticari işleri tellallığı hakkındaki hükümlerin ilga edilmesinden sonra hem ticari hem de alelade işler için TBK. md. 520 – 525’te düzenlenen simsarlığa ilişkin hükümler uygulanacaktır¹²⁹.

Simsarlık sözleşmesinin tanımı TBK. md. 520’de “*Simsarlık sözleşmesi, simsarın taraflar arasında bir sözleşme kurulması imkânının hazırlanmasını veya kurulmasına aracılık etmeyi üstlendiği ve bu sözleşmenin kurulması hâlinde ücrete*

---

bir araya getirerek sui generis nitelikte sözleşme meydana da getirilebilecektir, Oktay Özdemir, Saibe, İsimli Sözleşmelerin Geçerliliği, Yorumu Ve Boşluklarının Tamamlanması, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası Arşiv Cilt 55, S. 1-2, 1996, s. 264; Eren, Fikret, Borçlar Özel, s. 885 – 887; Antalya, s. 217; Oğuzman/Öz, s. 50; Tekinay/Akman/Burcuoğlu/Altıp, s. 56; Zevkliler/Gökyayla, s. 10; Yavuz, s. 11; Aral/Ayrancı, s. 50.

¹²⁵ Ayhan/Çağlar, s. 546; Kayıhan, s. 92; Kınacıoğlu, s. 36.

¹²⁶ Karayalçın, s. 515; Kayıhan, s. 86; Kaya, Şerh, s.8; Ayan s. 82; Karaege, s. 39, Aral, / Ayrancı, s. 55.

¹²⁷ Kaya, Şerh, s. 5; Ülgen/Helvacı, s. 831; Antalya, s. 82; Tandoğan, Haluk, Borçlar Hukuku Özel İlişkileri, Kendine Özgü Yapısı Olan Sözleşmeler, Satış, Bağışlama, C. 1, 3. Bası, Ankara 1984, s. 7’den aktaran Cengiz, s. 149; dn. 54.

¹²⁸ Bknz. TTK Genel Gereğesinin 111. Paragrafı “6762 sayılı Kanunda ayrıntılı bir şekilde düzenlenmiş bulunan ticaret işleri tellallığı (m. 100-115), eskimiş ve artık uygulanma olanağı kalmamış hükümlere yer vermişti. Aynı konunun BK’da da düzenlenmiş bulunduğu dikkate alınarak ve BK’daki bu hükümler uygulama yönünden yeterli görülerek, ticari işler tellallığına ilişkin maddeler kanundan çıkarılmıştır.”

¹²⁹ Poray/Yasaman, s. 351; Kayıhan, s. 67 -68, Karaege, s. 80.

hak kazandığı sözleşmedir” olarak yapılmıştır¹³⁰. Simsarın faaliyetleri, müvekkili ile üçüncü kişiyi bir araya getirmesi, kurulacak sözleşmelerin hazırlığını yapması, müzakereleri yürütmesi, pazarlık yapması ve sözleşmelerin kurulmasına aracılık faaliyetinde bulunmasıdır¹³¹.

Bağımsız tacir yardımcısı olan simsar ticari piyasaya hakim olması sebebi ile müvekkilinin stratejisini belirleyerek aracılık faaliyetini yürütür¹³². Simsar aracılık faaliyetinde bulunduğundan dolayı bu yönü ile aracı acenteye benzemektedir.

Simsarlık ilişkisinin bir sözleşmeye dayanması, sözleşmelerin kurulmasında müvekkil adına aracılık faaliyetinde bulunması, ücret hakkını yaptığı işleme bağlı olarak kazanması, simsarın bağımsız tacir yardımcılarında olması, müvekkilin menfaatini koruma borcu bulunması¹³³ gibi yönleriyle simsar, aracı acenteye benzemektedir. Ayrıca acente ile simsarın tacir sıfatına sahip olup olmaması yönünde zorunlu bir kural bulunmamaktadır. Kanaatimizce bu benzerlikler sebebi ile kanun koyucu tarafından TTK. md. 102/f. 2 uyarınca acentelik ile ilgili düzenleme bulunmayan hallerde, aracı acenteye simsarlık sözleşmesi hükümleri uygulanacağı düzenlenmiştir.

Simsarın acenteye birçok yönü ile benzemesi ile birlikte simsar geçici olarak faaliyet göstermesi yönü ile acenteden ayrılmaktadır¹³⁴. Ayrıca acentenin aksine, simsarın müvekkilinin tacir olması zorunlu olmadığı gibi, simsarın müvekkilinin

---

¹³⁰ Yargıtay HGK E. 2014/19-1 K. 2015/1539 T. 10.6.2015 kararında “Simsarlığın önem ve yararı şu şekilde açıklanmaktadır: Bir akdin yapılması için tarafların birbirleriyle buluşmaları lazımdır. Fakat bu buluşma her zaman kolay bir şekilde olmaz; hatta çoğu zaman bazı zorluklarla karşılaşılabilir. Mesela taraf olacakların birbirlerini tanımamaları, ayrı ayrı mahallerde bulunmaları, aynı dili konuşmamaları gibi sebepler onların birbirini bulmalarına ve sözleşmeyi yapmalarına mani olabilir. İşte çeşitli sebeplerden ötürü bir araya gelemeyen kimseleri birbirlerine yaklaştırmak hususunda aracılık yapmayı kendilerine meslek edinen şahıslardan müteşekkil bir sınıf olup, eski zamanlardan beri mevcuttur. Zamanımızda iş aleminin zaruri kıldığı ihtisaslaşma ve iş bölümü dolayısıyla tellallık mesleği ticaret hayatının vazgeçilmez bir unsuru haline gelmiştir.” <https://lib.kazanci.com.tr/kho3/ibb/files/dsp.php?fn=hgk-2014-19-1.htm&kw=`2014/19-1`&cr=ya rgıtay#fm> (ET. 09.02.2021)

¹³¹ Yavuz, s. 685 – 686; Ayhan/Çağlar, s. 512; Bozer/Göle, s. 132; Arkan, s. 216 - 217; Ülgen / Helvacı, s. 779.

¹³² Ülgen / Helvacı, s. 779; Arkan, s. 202.

¹³³ Poray/Yasaman, a. 353 – 354; Ayhan/Çağlar, s. 519; Arkan, s. 203.

¹³⁴ Poray/Yasaman, s. 352; Ülgen / Helvacı, s. 839, Kayıhan, s. 68, Karaege, s. 79; Arkan, s. 216; Kaya, Şerh, s. 11; Kaya, Acentelik, s. 17.

ticari işletmesini ilgilendirmeyen konularda da aracılık yapması mümkündür¹³⁵. Süreklilik unsurunun sonucu olan acentelik faaliyetinin meslek olarak yürütülmesi unsuru da simsarda kural olarak aranmamaktadır¹³⁶.

Simsarın temsil yetkisi olmadığından sadece taraflar arasında sözleşmenin kurulmasına aracılık eder¹³⁷. Acentenin ise gerek kanundan doğan asgari temsil yetkisi¹³⁸ gerekse özel yetki verilmesi koşulu ile müvekkil nam ve hesabına sözleşme yapma yetkisi bulunmaktadır. Simsara müvekkile namına sözleşme yapabilmesi için yetki verilmesinin önünde herhangi bir engel bulunmamaktadır. Fakat bu durumda simsar adi temsilci sıfatı ile sözleşmeyi müvekkil namına yapmış olacaktır¹³⁹.

Acente, faaliyeti kapsamında kurulan sözleşmenin kısmen de olsa ifa edildiği anda ve oranda ücrete hak kazanabilirken simsar sözleşmenin hukuken geçerli bir şekilde kurulması ile ücrete hak kazanır¹⁴⁰ Simsar acenteden farklı olarak, aracılık ettiği sözleşmenin kurulması halinde yaptığı olağan giderleri de talep edebilir¹⁴¹.

---

¹³⁵ 6762 sayılı ETK'ya ticari işleri tellağı alınmamıştır. Fakat simsar ticari işlere yönelik sözleşmelerin kurulmasında da faaliyet gösterebilecektir.

¹³⁶ Ayhan/Çağlar, s. 517; Arkan, s. 200.

¹³⁷ Ayrıca simsarın temsil yetkisi bulunmadığından özel yetkisi olmadan sözleşmelerdeki bedeli tahsil edemez, malları teslim alamaz veya teslim edemez. Bknz. Ayhan/Çağlar, s. 517; Karaege, s. 80, Arkan, s. 202.

¹³⁸ Acentenin, hakkı koruyucu beyanları müvekkil adına yapma, kabul etme, müvekkili mahkemede temsil etme ve bedeli bizzat ödenen malı teslim alma ve teslim edilen malın bedelini tahsil etme gibi müvekkilini temsil etme yetkisi bulunmaktadır.

¹³⁹ Kaya, Acentelik, s. 52.

¹⁴⁰ Yavuz, s. 687; Bozer/Göle, s. 133; Poray/Yasaman, s. 354; Ayhan/Çağlar, s. 525; Kaya, Şerh, s. 157, dn. 163.

¹⁴¹ Bozer/Göle, s. 134; Simsarın faaliyetini başarıyla gerçekleştirdikten sonra masrafları konusunda kanunda hüküm bulunmadığından, meseleye vekaletle ilgili TBK md. 510/f.1'in uygulanması gerekir. Bknz. Poray/Yasaman, s. 354

1.2.1.2. Acentelik ve Komisyonculuk

TBK. md. 532 – 546 hükümleri arasında alım satım komisyonculuğu, TTK md. 917 – 930 hükümleri arasında taşıma işleri komisyonculuğu düzenlenmiştir¹⁴². Alım – satım komisyoncusu kıymetli evrak veya taşınır eşyayı kendi namına müvekkil hesabına satarken, taşıma işleri komisyoncusu da kendi namına, müvekkili hesabına eşyayı taşır¹⁴³.

Komisyonculuk ile ilgili yasal düzenlemelerden komisyoncunun kendi namına, müvekkil hesabına hareket ederek dolaylı temsil yetkisine sahip olduğu sonucuna varılmaktadır¹⁴⁴. Dolaylı temsilin sonucunda komisyoncunun yapmış olduğu tüm muamelelerin hukuki sonuçları komisyoncunun üzerinde doğmaktadır¹⁴⁵. Bu borç ilişkisinden doğan borçlar ve haklar komisyoncuya ait olup komisyoncu temsil olunana elde ettiği tüm hakları devretmekle yükümlüdür¹⁴⁶.

Komisyoncu doğrudan temsil yetkisinin bulunmaması yönüyle acenteden ayrılmaktadır¹⁴⁷. Zira acente müvekkil nam ve hesabına faaliyette bulunurken, acentenin yaptığı hukuki işlemlerdeki haklar ve borçlar doğrudan müvekkil üzerinde doğmaktadır.

Komisyoncunun faaliyetini sürekli ve meslek olarak icra etmesi esas olmakla beraber TBK md. 546/f.2 uyarınca faaliyetini arazi olarak yapan kişi hakkında da komisyon hükümleri uygulanacaktır¹⁴⁸. Dolayısıyla komisyoncu ile müvekkil her bir iş için ayrı olarak çalışabilirler¹⁴⁹. Komisyon sözleşmesinin aksine; acente ile

---

¹⁴² Taşıma işleri komisyonculuğu ayrıca Karayolu Taşıma Kanunu ile düzenlenmiştir. Sermaye piyasası araçlarının alım- satımında komisyonculuk yapanlar hakkında Sermaye Piyasası Kanunu md. 30 vd. da düzenlenmiştir. Yine sermaye piyasası araçlarının alım satımında özel bir türü olan borsa komisyonluğu hakkında da Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği İle Odalar ve Borsalar Kanunu md. 47 vd.'da düzenlenmiştir.

¹⁴³ Poray/Yasaman, s. 345; Kayıhan, s. 69; Arkan, s. 249.

¹⁴⁴ Yavuz, s. 666; Poray/Yasaman, s. 346; Bozer/Göle, s. 136; Arkan, s. 217.

¹⁴⁵ Kocayusufpaşaoğlu, s. 630; Antalya, s. 508; Sungurbey, s. 9; Bozer/Göle, s. 136; Ayan/Çağlar, s. 531; Arkan, s. 243

¹⁴⁶ Kocayusufpaşaoğlu, s. 630 – 631; Karaege, s. 85; Ülgen / Helvacı, s. 802; Arkan, s. 243.

¹⁴⁷ Arkan, s. 243; Ülgen / Helvacı, s. 802.

¹⁴⁸ Yavuz, s. 667; Ülgen / Helvacı, s. 804.

¹⁴⁹ Poray/Yasaman, s. 350; Bozer/Göle, s. 138.

müvekkili arasındaki hukuki ilişki ise süreklilik arz etmekte olduğundan, acentelik sözleşmesi belirli bir işe bağlı olarak yapılamaz¹⁵⁰.

TBK md. 539/ f. 1 – 2 uyarınca komisyoncu, ücret alacağını verilen işi tamamlamasından sonra talep edebileceği gibi işin tamamlanmaması vekalet verenden kaynaklıyorsa, ücretini talep edebilir. Komisyoncu acentenin aksine, üstlendiği iş başka sebeplerle tamamlanamaması durumunda dahi yerel adete göre denk gelen emeğinin karşılığı ücrete hak kazanır¹⁵¹.

Komisyoncu TBK md. 538 f.1 hükmü uyarınca üstlendiği işin tüm gider, masraflarını faizi ile birlikte müvekkilinden isteme hakkına sahiptir¹⁵². Acente ise aksine bir anlaşma olmadıkça müvekkil nam ve hesabına yapmış olduğu tüm masraflar ve giderlerden şahsen sorumludur¹⁵³.

1.2.1.3. Tek Satıcı ve Acente

Tek satıcılık sözleşmesi doktrinde kendine özgü yapısı olan çerçeve niteliğinde tam iki tarafa borç yükleyen bir sözleşme olarak kabul edilmiştir¹⁵⁴. Tek satıcı kendisine tahsis edilen yer veya bölgede tekel hakkına sahip olarak tacirden satın aldığı malları kendi nam ve hesabına satar ve bunun karşılığında da tacirin mallarının sürümünü artırır¹⁵⁵. Tacir yapımcı, üretici, sağlayıcı olabileceği gibi onların ana veya ara dağıtıcıları da olabilir¹⁵⁶.

Görüleceği üzere tek satıcı tacirden satın aldığı malları ve hizmetleri kendi nam ve hesabına satması yönüyle doğrudan temsil yetkisine sahip olan acenteden

---

¹⁵⁰ Kayıhan, s. 69.

¹⁵¹ Bozer/Göle, s. 139.

¹⁵² Yavuz, s. 673; Bozer/Göle, s. 139; Poray/Yasaman, s. 349.

¹⁵³ Poray/Yasaman, s. 312; Topçuoğlu, Acentelik, s. 132; Kınacıoğlu, s.70; Kayıhan, s. 158; Kaya, Acentelik, s. 264; Arkan, s. 217 Domaniç, s. 408.

¹⁵⁴ Yavuz, Cevdet, Borçlar Hukuku Dersleri (Özel Hükümler), 12. bası, İstanbul, 2013, s. 13; Aral/Ayrancı, s. 53; Karaege, s. 87; Oktay Hükümler, 4. Bası, Ankara 2017, s. 955; Eren, Borçlar Özel, s. 960 – 961.

¹⁵⁵ Eren, Borçlar Özel, s. 955; Yavuz, s. 16; Ayhan/Çağlar, s. 562 – 563; Altınok Ormancı, Pınar, Tek Satıcılık Sözleşmesinde Müşteri Tazminatı, İsviçre Federal Mahkemesinin 22 Mayıs 2008 Tarihli Kararı (ATF 134 III 497 vd.) Üzerine Düşünceler, AÜHFD, C. 58, S. 3, Eylül 2009, s. 468; Arkan, s. 217.

¹⁵⁶ Ülgen/Helvacı, s. 897.

ayrılmaktadır¹⁵⁷. Böylece tek satıcı acente gibi tacirden ücret almaz, mal satın alma ve satma arasındaki kardan kazancını temin eder¹⁵⁸.

Tek satıcılık sözleşmesi tıpkı acentelik sözleşmesindeki gibi süreklilik unsurunu taşır.

Tek satıcının sahip olduğu tekel hakkı aynı acente de olduğu gibi hem tacir hem tek satıcı için çift yönlüdür¹⁵⁹. Fakat acentenin tekel hakkı sözleşme ile bertaraf edilebilirken tek satıcı açısından tekel hakkı vazgeçilmez ve esaslı unsurdur¹⁶⁰.

1.2.1.4. Franchise Sözleşmesi ve Acente

Franchise sözleşmesi acentelik sözleşmesi gibi iki tarafa borç yükleyen sürekli bir borç ilişkisidir¹⁶¹. Franchise sözleşmesi isimsiz bir sözleşmedir¹⁶². Franchise

---

¹⁵⁷ Altınok Ormancı, Tek Satıcılık, s. 471; Eren, Borçlar Özel, s. 958; Ülgen/Helvacı, s. 839.

¹⁵⁸ Ayhan/Çağlar, s. 562

¹⁵⁹ Eren, Borçlar Özel, s. 960; Ülgen/Helvacı, s. 902.

¹⁶⁰ Arkan, s. 217; Karaege, s. 89.

¹⁶¹ Yargıtay HGK E. 2017/11-60, K. 2019/579, T. 16.5.2019 “Görüldüğü üzere franchise sözleşmesi her iki tarafın da borç altına girdiği karşılıklı edimler içeren bir sözleşme olup, her bir tarafın borcu diğer tarafın borcunun karşılığını oluşturmakta ve edimler arasında değişim söz konusu olmaktadır. Başka bir deyişle franchise sözleşmesinde franchise alan ile franchise verenin borçları aynı zamanda diğer tarafın ediminin karşılığını ihtiva etmektedir. Franchise verenin kendisine ait franchise sistemini franchise alana kullandırma ve onu ticari faaliyeti sırasında devamlı olarak destekleme yükümlülüğüne karşılık, franchise alanın franchise verenin mal veya hizmetlerin sürümünü kendi nam ve hesabına yürütme ve franchise verene belli bir bedel ödeme yükümlülüğü gelmektedir. Ayrıca franchise alanın, franchise verene karşı onun menfaatlerini koruma, sırlarını saklama, gerektiğinde hesap verme gibi güven ve sadakate dayanan yükümlülükleri vardır. sözleşmesi, kanunlarda düzenlenmiş isimli sözleşmelerin unsurlarını içerebileceği gibi, isimsiz sözleşmelerin unsurlarını da içerebilir. Nitekim franchise sözleşmesi genellikle satış, kira veya ürün kirası, hizmet, acente, vekâlet, adi ortaklık gibi isimli sözleşmelerle, lisans, know-how ve tek satıcılık gibi isimsiz sözleşmelerin unsurlarını içermektedir. Franchise sözleşmesi, isimli ve isimsiz sözleşmelerin unsurlarından oluştuğu için niteliği itibarıyla kendine özgü isimsiz bir sözleşmedir (Eren, Fikret: Borçlar Hukuku Özel Hükümler, Ankara, 2018, s. 970).

Franchise sözleşmesinin kendine özgü isimsiz bir sözleşme olması nedeniyle taraflar sözleşmede somut uyumsuzluğa ilişkin bir kural öngörmüşlerse her şeyden önce bu kuralın uygulanması gerekmektedir. Ayrıca bu sözleşmeler dürüstlük kurallarına ve iş ilişkilerinde yaygın teamüllere göre yorumlanıp tamamlanmalıdır. Ancak tarafların iradelerinin anlaşılması ve sözleşmenin yorumlanması mümkün olmuyorsa, bu durumda Türk Medeni Kanununun 1. maddesinin uygulanması gündeme gelecektir.

Franchise sözleşmesi, kanunlarda düzenlenmiş isimli bir sözleşme olmadığı için tabi olacağı şekle ilişkin bir hüküm de yoktur. Bu durum karşısında franchise sözleşmesinin geçerliliği 818 Sayılı Borçlar Kanunu'nun 11. maddesi (6098 Sayılı Türk Borçlar Kanunu'nun 12. maddesi) gereğince herhangi bir şekil şartına bağlı değildir.” <https://lib.kazanci.com.tr/kho3/ibb/files/dsp.php?fn=hgk-2017-11-60.htm&kw=`2017/11-60`&cr=yargitay#fm> ET. 01.05.2021

¹⁶² Eren, Borçlar Özel, s. 898; Gürzumar, Osman Berat; Franchise Sözleşmeleri ve Bu Sözleşmelerin Temelini Oluşturan “Sistem”lerin Hukuken Korunması, 1. Bası, 1995 İstanbul, s. 10.

sözleşmesinde franchise alan ve franchise veren şeklinde ikili bir ilişki mevcuttur. Bu sözleşmede franchise veren kendisine ait üretim, pazarlama ve iş modelini içeren fikri ve sınai haklarını franchise alana kullanma hakkını verir ve franchise alanı kendi sistemi ve işletme organizasyonuna entegre ederek mal ve hizmetlerin sürümünü sağlar¹⁶³.

Franchise alan sahip olduğu lisans haklarını (marka, ticari sır, işletme adı, markaları tanıttıcı işaretler, üretim ve işletme modelleri) kullanarak franchise verenin ilkelerine ve kaidelerine uymak şartı ile kendi nam hesabına mal ve hizmetleri pazarlayarak kazanç elde eder ve bunun karşılığında franchise verene ücret öder¹⁶⁴. Acentelik sözleşmesinin aksine; franchise veren franchise alanın istihdam ettiği kişileri eğitime, danışma hizmeti verme, gerekli teknik desteği sağlama, reklam faaliyetlerinde kendi bünyesindeki zincir yapısına dahil etme, tanıtım yardımlarında bulunma gibi sözleşme süresince franchise alanı destekleme borcu altındadır¹⁶⁵. Franchise veren ise kendi kontrolü altında franchise alanın sürüm ve dağıtım modelinden faydalanmaktadır. Dolayısıyla franchise verenin destekleme borcu müvekkilin acenteyi destekleme borcundan çok daha geniş ve kapsamlıdır.

Temsilci sıfatına sahip olmayan franchise alan franchise verenden satın aldığı ürün ve hizmetleri kendi nam ve hesabına sattıktan sonra alım satım farkındaki kardan kazancını sağlar¹⁶⁶. Acentenin ücret hakkı bulunurken, franchise sözleşmesinde tam tersine franchise alan ödeme yaparak, franchise verenin know-how'ı, marka, isim, tanınırlığı gibi işletmeye değer katan ve sürümü artıran faktörlerden faydalanır¹⁶⁷. Franchise alan franchise verenden satın aldığı malların ve hizmetlerin tüm risklerin ve karını kendi üzerinde toplarken, acente müvekkil nam ve hesabına hareket ederek faaliyetinin başarıyla sonuçlanması koşuluyla müvekkilden ücret almaktadır.

---

¹⁶³ Gürzumar, s. 8; Ayhan/Çağlar, s. 563; Eren, Borçlar Özel, s. 898.

¹⁶⁴ Kayıhan, s. 76; Gürzumar, s. 10; Ülgen/Helvacı, s. 839.

¹⁶⁵ Eren, Borçlar Özel, s. 910; Gürzumar, s. 12; Ayhan/Çağlar, s. 563; Kayıhan, s. 76; Karaege, s. 92; Arkan, s. 218.

¹⁶⁶ Ayhan/Çağlar, s. 563; Kayıhan, s. 76; Karaege, s. 94.

¹⁶⁷ Arkan, s. 219; Eren, Borçlar Özel, s. 898; Gürzumar, s. 15.

Franchise alanın aldığı talimatlar acenteye göre daha sıkı ve detaylıdır¹⁶⁸. Şöyle ki franchise veren franchise alanın adeta kendi şubesi gibi görünmesi için tüm işletme ve pazarlama modelini bütünleştirebilir, sıkı denetimlerden geçirebilir¹⁶⁹.

Acentenin tekel hakkı kural olarak mevcutken¹⁷⁰, franchise sözleşmesinde aksi kararlaştırılmadıkça veya sözleşmenin yorumundan aksi anlaşılmadıkça franchise alanın tekel hakkı yoktur¹⁷¹.

İKİNCİ BÖLÜM

ACENTELİK SÖZLEŞMESİNDEN DOĞAN ACENTENİN HAK ve YETKİLERİ

2.1. ACENTENİN HAKLARI

Acentelik sözleşmesi tam iki tarafa borç yükleyen ve taraflar arasında sürekli borç ilişkisi doğuran bir sözleşmedir. Bu sebeple müvekkil ile acentenin birbirlerine karşı hem hakları hem borçları bulunmaktadır.

Acentenin müvekkiline karşı olan en önemli hakkı ücret hakkıdır. Zira acente faaliyetini ücret hakkı kazanmak için gerçekleştirir. TTK md. 113'te acentenin ücret hakkı acentelik sözleşmesinin devamı ve sona ermesinden sonra olarak iki farklı ayrımla düzenlenmiştir. Bu yüzden çalışmamızda ücret hakkı acentelik ilişkisi devamında ve acentelik ilişkisi sona erdikten sonra kurulan işlemler için kazanılan ücret hakkı olarak iki ayrı grupta incelenmiştir.

Acentenin diğer hakları ücreti ile bilgi, belge alma ve isteme hakkı, olağanüstü masrafları isteme hakkı, hapis hakkı ve tekel hakkıdır.

---

¹⁶⁸ Kaya, Acentelik, s. 63.

¹⁶⁹ Karaege, s. 93.

¹⁷⁰ Topçuoğlu, Acentelik, s. 25.

¹⁷¹ Gürzumar, s. 15, dn. 101; Karaege, s. 95.

2.1.1. Acentenin Ücret Hakkı

Acentelik sözleşmesi niteliği gereği tam iki tarafa borç yükleyen (sinallagmatik), yani tarafların aynı anda birbirlerine karşı hem alacaklı hem borçlu olduğu bir sözleşmedir. Acentenin müşteri kazandırma çabalarını neticelendirerek, sözleşmelerin kurulmasına aracılık etmesi veya sözleşmeleri müvekkil nam ve hesabına yapmasının (müvekkiline karşı olan borcunun ifası) karşılığında acentenin ücret hakkı doğar ve bu ücret müvekkilin karşı edimini oluşturur¹⁷². Dolayısıyla ücret hakkı, acente açısından acentelik sözleşmesinin yapılmasındaki en önemli amacı teşkil ettiğinden sözleşmenin esaslı unsurunu oluşturmaktadır¹⁷³.

TTK md. 113'de acentenin yapmış olduğu ücrete hak kazandıran işlemler ve acentenin hangi koşullarda ücrete hak kazanacağı düzenlenmiştir. TTK md. 113'ün gerekçesine belirtildiği üzere, bu hüküm Alm. TK 87. paragrafından esinlenerek düzenlenmiştir¹⁷⁴. Acentenin ücret hakkı ile ilgili diğer hükümler ise TTK md. 114'te ücret hakkının doğumu, hangi durumlarda ücrete hak kazanılacağı / ücret hakkının düşeceği, TTK md. 115'te ücretin nasıl belirleneceği ve TTK md. 116'da ücretin ödeme zamanı düzenlenmiştir.

Kural olarak acente sadece faaliyeti kapsamında aracılık ettiği veya yaptığı sözleşmelerden ücrete hak kazanmaktadır. Acentenin olağan faaliyeti dışında müvekkile fayda sağlayan hizmetlerinin karşılığı acenteye yönetsel ücret verilmektedir¹⁷⁵. Acentenin olağan faaliyetleri dışında yönetsel ücret talep edebilmesi için taraflarca açıkça kararlaştırılmış olması gerekir; meğerki, kanunda aksi düzenlenmiş olsun. Tahsil ücreti¹⁷⁶ ve tekeffül komisyonu (dükrüar ücreti)¹⁷⁷

---

¹⁷²Kayihan, s. 129; Kaya, Şerh, s. 140; Karaege, s. 97; Tekin, s. 12.; Bozkurt, s. 403 – 404.

¹⁷³ Bozkurt, s. 388; Ayan, s. 23, dn. 18.

¹⁷⁴ Bknz. TTK md. 113 hükmüne ilişkin hükümet gerekçesi

¹⁷⁵ Tekin, s. 20; Karaege, s. 105; Kaya, Acentelik, s. 187.

¹⁷⁶ TTK md. 113/f.4 uyarınca acentenin kanunen tahsil ücreti talep etmek hakkı bulunmaktadır.

¹⁷⁷ Acentenin müvekkiline karşı üçüncü kişinin ifa etmesini garanti etmesi halinde talep edebileceği ücret olan dükrüar ücreti ATK § 86b hükmünde düzenlenmiş, fakat TTK'da yer verilmemiştir, Kaya, Şerh, s. 151; Karaege, s. 176. Fakat TTK md. 102/f.2 'deki komisyon hükümlerine yapılan atıf uyarınca TBK md. 537/f.2'nin kıyasen uygulanarak acentenin kanunen dükrüar ücret isteyebileceği kabul edilmiştir. Bknz. Tekin, s. 21.

acentenin kanundan doğan yönetsel ücretleridir. Taraflarca kararlaştırılan yönetsel ücretlere; malın gönderilmesi karşılığında ödenen ücret, garanti sorumluluğunun üstlenilmesi karşılığı ödenen ücret gibi örnekler verilebilir¹⁷⁸.

Tahsil komisyonu, acentenin müşteriden sözleşme bedelini tahsil etmesi durumunda talep ettiği bir ücret türüdür¹⁷⁹. Zira acentenin, aracılık ettiği veya müvekkil namına yapmış olduğu sözleşmelerle ilgili tahsil yükümlülüğü bulunmamaktadır¹⁸⁰. Hemen belirtelim ki, acenteye müvekkil tarafından açık veya zımni talimatıyla acentenin sözleşme bedelini tahsil etmesi durumunda, acente tahsil komisyonu talep edebilir¹⁸¹.

Tekeffül komisyonu (dükrüar ücreti) acentenin, müvekkile üçüncü kişinin borcunu ifa edeceğinin taahhüt etmesi halinde acentenin talep edeceği özel bir ücret türüdür¹⁸². ATK/HGB § 86/b hükmüne göre acente, müvekkil ile müşteri arasında yapılan sözleşmeden kaynaklı borcun ifasını garanti etmesi ve taahhüdünü yazılı olarak üstlenilmesi halinde tekeffül komisyonu talep edebilir¹⁸³. Acente bu yükümlülüğü yalnızca belirli bir işlem veya belirli üçüncü şahıslarla yapılan işlemler için üstlenilebilecektir¹⁸⁴.

2.1.1.1. Ücret Hakkının Yasal Düzenlenmesi

Acentelik kurumu ile ilgili eski tarihi geçmişi olan Alman Hukukunda, acentenin ücret hakkı 1986/53 sayılı AB Yönergesi ile uyumlaşarak ATK/HGB’de yerini almıştır¹⁸⁵.

---

¹⁷⁸ Kayıhan, s. 130; Kaya, Acentelik, s. 187.

¹⁷⁹ Tekin, Ufuk, Acentenin Tahsil Komisyonu Talep Hakkı, İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 10, S. 2, s. 365; Alışkan, Murat / Gençtürk, Muharrem, Acentenin Komisyon Hakkı, Özellikle TTK’nın 129. Maddesine Göre Komisyon Hakkı Kazanma Anı Bakımından Aracı Acente ile Sözleşme Yapan Acente Arasında Fark Olup Olmadığı Sorunu, Ünal Tekinalp’e Armağan, C. I, İstanbul 2003, s. 20; Ülgen/Helvacı, s. 867.

¹⁸⁰ Bknz. TTK md. 113/f.4’e ilişkin hükümet gerekçesi.

¹⁸¹ Tekin, Tahsil Komisyonu, s. 366; Ülgen/Helvacı, s. 867.

¹⁸² Acentenin kural olarak müşteri ile müvekkil arasında kurulan sözleşmelerde borcun ifasını garanti etme yükümlülüğü bulunmamaktadır. Tekin, s. 6; Kaya, Şerh, s. 151; Karaege, s. 179.

¹⁸³ Emde, s. 440.

¹⁸⁴ Emde, s. 440.

¹⁸⁵ Bknz. TTK md. 113’e ilişkin hükümet gerekçesi.

Türk Hukukunda ETK’da acentenin ücret hakkına ilişkin kanunda yeterli düzenlemeler bulunmamaktaydı. Nitekim hükümet gerekçesinde de bu eksiklik belirtilerek uygulamada ve yargulamada yaşanan güçlükler vurgulanmıştır¹⁸⁶. Bu sebeple 6102 sayılı TTK’da acentenin ücreti konusunda Alman TK’sından esinlenerek önemli değişiklikler yapılmıştır. Böylelikle Türkiye’deki acenteler vazgeçilmez haklarla donatılmış ve uluslararası faaliyet gösteren acenteler karşısında hakları uyumlu hale gelmiştir¹⁸⁷.

2.1.1.2. Acenteye Ücrete Hak Kazandıran İşlemler

Acente müvekkilinin ticari işletmesini ilgilendiren sözleşmelere aracılık ederek veya bu sözleşmeleri müvekkil nam ve hesabına yaparak faaliyetini gerçekleştirir. Acente kural olarak müvekkil ile müşteri arasında kendi emek ve çabasıyla kurduğu işlemler için ücrete hak kazanır¹⁸⁸. Acentenin kendi emek ve çabası dışında kurulan işlemler içinde ücrete hak kazanacağı TTK md. 113’te düzenlenmiştir.

TTK md. 113’teki acenteye ücrete hak kazandıran işlemler;

- Acentenin fiilen aracılıkta bulunduğu veya müvekkil nam ve hesabına yaptığı sözleşmeler,
- Aynı nitelikte işlemler için acentenin müvekkile kazandırmış olduğu müşterilerle kurulan sözleşmeler,
- Acentenin kendi tekel bölgesi içerisinde kendisinden bağımsız olarak kurulan sözleşmeler.

Fakat TTK md. 113 hükmünde belirtilen ücrete hak kazandıran işlemler sınırlı sayıda olmadığı için tarafların kararlaştırması halinde acente farklı işlemler için de ücrete hak kazanabilir¹⁸⁹.

---

¹⁸⁶ Bknz. TTK md. 113’e ilişkin hükümet gerekçesi.

¹⁸⁷ Topçuoğlu, Acentelik, s. 18; Ayan, s. 91.

¹⁸⁸ Tekin, s. 49.

¹⁸⁹ Tekin, s. 29.

2.1.1.3.Acentelik Sözleşmesinin Devamı Sırasında Acentenin Ücrete Hak Kazanması

2.1.1.3.1. Acentenin Çabasıyla Kurulan İşlemler

Acente, kendi çabasının ürünü olarak müvekkil ile müşteri arasındaki sözleşmenin kurulmasındaki katkısıyla ücrete hak kazanır. Diğer bir ifadeyle acentenin ücret hakkı kazanabilmesi için temel kural, acentenin faaliyeti ile işlemin kurulması arasında neden sonuç ilişkisinin (nedensellik bağı) varlığıdır¹⁹⁰. Şu hâlde, acentenin çabası olmadan, işlemin müvekkil ile üçüncü kişi arasında kurulamayacağı sonucuna ulaşılması halinde nedensellik bağından bahsedilebilir. Nedensellik bağının ispat yükü acente üzerindedir¹⁹¹.

Fakat önemli bir diğer husus acentenin bu sözleşmeyi yaparken acentelik sözleşmesi kapsamında yetkili olması gerekir. Acentenin yetkisi olmadan veya yetki sınırlarını aşarak üçüncü kişilerle müvekkil nam ve hesabına sözleşme yapması halinde TTK. md. 108 uyarınca müvekkil sözleşmeye icazet vermedikçe acente ücrete hak kazanamaz¹⁹².

Kural olarak aracı acente ile sözleşme yapmaya yetkili olan acente arasında ücrete hak kazanımı yönünden herhangi bir fark bulunmamaktadır¹⁹³. Önemli olan husus acentenin kendi çabalarıyla müvekkil ile üçüncü kişi olan müşteri arasında sözleşmenin kurulması ve taraflardan birinin sözleşmeyi ifa etmesidir. Zira TTK md. 113'ün gerekçesinde “*Diğer yandan ücretin haklılık temeli hem aracılık hem de sözleşme yapan acente bakımından sadece çaba değil aynı zamanda başarıdır. Ücrete hak kazanmak bakımından aracı ve sözleşme yapan acente arasında fark yoktur. Acentenin türüne göre, esas olan aracılık ve sözleşme yapma faaliyetidir.*

¹⁹⁰ Kınacıoğlu, s. 59-60; Alışkan / Gençtürk, s. 122; Ayan, s. 58; Tekin, s. Kayıhan, s. 131; Karaege, s. 127.

¹⁹¹ Kaya, Şerh, s.142; Kaya, Acentelik, s. 200; Karaege, s. 130.

¹⁹² Kaya, Acentelik, s. 197.

¹⁹³ Bozer/Göle, s. 151; Doktrinde bir görüşe göre, aracı acente ile sözleşme yapmaya yetkili olan acentenin ücret hakkı kazanımı yönünden fark bulunmaması eleştirilmiştir. Aracı acentenin de aynı tellalda olduğu gibi ücrete hak kazanabilmesi için sözleşmenin kurulmasının yeterli olması, ayrıca müvekkilin menfaat edinmesinin aranmaması gerekmektedir. Bknz. Alışkan / Gençtürk, s. 28.

Ücreti doğuran, sözleşmenin 'kurulması'dır. Kural, sözleşmenin kesin (nihaî) ve hukuken geçerli bir şekilde kurulmadır." şeklindeki belirtmeyle aracı acente ve sözleşme yapan acente arasında ücret hak kazanma anı bakımından bir fark bulunmadığı açıkça vurgulanmıştır.

Aracı acente gelen sözleşme tekliflerini müvekkile bildirmekle yükümlüdür. Şayet acente, müvekkilinin sözleşmeye ret kararını üçüncü kişiye zamanında bildirmezse, bundan doğan zararları, müvekkilinin menfaatini koruma borcu kapsamında gidermekle yükümlü olacaktır¹⁹⁴. Müvekkilin acenteden kendisine iletilen üçüncü kişilerle ilgili sözleşme tekliflerini kabul etme zorunluluğu da bulunmamaktadır. Fakat müvekkilin keyfe keder ve gerekçe sunmaksızın sözleşme tekliflerini reddetmesi veya haklı sebep olmaksızın sözleşmeyi feshetmesi halinde acentenin tazminat talep etme hakkı vardır¹⁹⁵. Nitekim TTK md. 113'ün gerekçesinde *"Acentenin çabası, çalışma ve çabalarının yoğunluğu ve düzeyi ne olursa olsun, işletme (müvekkil) sözleşmeyi kurup kurmamakta serbesttir. Acente, müvekkili sözleşmeyi kurmaya zorlayamaz, ancak, şartları varsa tazminat isteyebilir."* şeklinde belirtilmektedir.

2.1.1.3.2. Aynı Nitelikte İşlemler İçin Kazandırılan Müşterilerle Kurulan İşlemler

TTK md. 113/f.1'in devamında acentenin müvekkile kazandırdığı mevcut müşterilerle kurulan işlemler için acentenin ücret hakkı düzenlenmiştir. Hüküm uyarınca acente, doğrudan çabası olmadan, aracılıkta bulunmaksızın veya sözleşme yapmaksızın müşteri ve müvekkil arasında kurulan işlemler için ücrete hak kazanmaktadır¹⁹⁶. Görüldüğü gibi bu durumda, acente sözleşmenin kurulmasına aracılıkta bulunmayarak veya sözleşme yapmayarak doğrudan bir rol almamış; fakat müşterinin kazanımında dolaylı olarak etkin rol oynamıştır¹⁹⁷. Buradaki önemli kıstas acentelik ilişkisinin başlangıcında müşterinin müvekkile ait

---

¹⁹⁴ Kayıhan, s. 141.

¹⁹⁵ Kaya, Acentelik, s. 195, dn. 41; Alışkan/Gençtürk, s. 23; Kayıhan, s. 149.

¹⁹⁶ Arkan, s. 223.

¹⁹⁷ Kaya, Şerh, s. 143; Ülgen/Helvacı, s. 858.

olmaması, ilk olarak müşterinin aracılık veya sözleşme yapma faaliyeti çerçevesinde acenteye hukuki ilişkiye girmesi ve daha sonra müvekkil ile yapılan işlemlere dayanak oluşturmasıdır¹⁹⁸.

Örnek olarak vermek gerekirse, acente yetkili olduğu müvekkilin ticari işletmesine ait olan beyaz eşyaların satımı konusunda ikna ederek müşteri olarak kazandırdığı üçünü kişilerle doğrudan müvekkil veya başkası aracılığıyla yapılan satım sözleşmeleri için acentenin ücret hakkı bulunur.

Acentenin kazandırdığı üçüncü kişilerle yapılan işlemler hakkında TTK md. 113'ün gerekçesinde, *“İkincisinde ise, acente işlemin yapılmasına aracılık yapmamış, sözleşmeyi kurmamış, söz konusu işlem ya doğrudan veya başkasının aracılığıyla yapılmış, fakat aracı işlemin yapıldığı kişinin müvekkilince müşteri olarak kazanılmasında acente rol oynamıştır. Meselâ, acente kendi bölgesinde bulunsun bulunmasın bir grubu veya kişiyi müvekkili ile (belli bir sözleşme temelinde değil, genel olarak) iş yapmaya ikna edebilir veya onun bu konudaki olumsuz kanaatini değiştirmesinde, direncinin kırılmasında rol oynayabilir. Birinci varsayım, klasik denilebilecek bir ücret doğuran haldir. İkincisi ise acenteyi korumak amacıyla öngörülmüştür...”*¹⁹⁹ şeklinde acentenin müşteri kazanımında nasıl etken olduğu örneklerle belirtilmiş ve düzenlemenin amacının acenteyi korumak olduğu vurgulanmıştır

Emredici bir düzenleme olmadığı için, hükme aykırı olarak acentenin kazandırmış sayıldığı müşterilerle, daha sonradan müvekkilin yapacağı işlemler için acentenin ücret hakkı kazanamayacağı veyahut acenteye daha düşük ücret ödeneceği yönünde tarafların anlaşmaları mümkündür²⁰⁰.

---

¹⁹⁸ Karaege, s. 132; Kaya, Acentelik, s. 201.

¹⁹⁹ Bknz. TTK md. 113'e ilişkin Hükümet Gerekçesi.

²⁰⁰ Karaege, s. 137; Kaya, Acentelik, s. 202.

2.1.1.3.3. Acentenin Tekel Hakkı Sebebiyle Ücrete Hak Kazanması

Acente faaliyeti kapsamında yalnız kendi çaba ve emeklerinin karşılığında ücrete hak kazanmaz. TTK md. 113/f. 2 hükmüne göre acente, müvekkil ile üçüncü kişi arasında kendisine tahsis edilen bölge veya müşteri çevresiyle kurulan işlemler için de ücret talep edebilir²⁰¹. Hemen belirtelim ki kanun hükmünden, acentenin tekel bölgesinde kurulan sözleşmelerle faaliyeti arasında illiyet bağı aranmadığı sonucuna ulaşılmaktadır²⁰². Acentenin tekel hakkına dayanan ücretini talep edebilmesi için acentenin inhisar hakkının²⁰³ kaldırılmamış olması ve inhisar hakkının kapsamına giren sözleşmelerin yapılması gerekir²⁰⁴. Acentenin tekel bölgesinde, müvekkilin doğrudan veya temsilci vasıtası veya başka bir acente aracılığıyla sözleşme yapılmasının herhangi bir önemi bulunmamaktadır²⁰⁵.

İlgili hükmün gerekçesinde “*İkinci fıkra tekel kavramının sonucudur. Bu hükmün öngörülmesinin temelindeki düşünce tekel bölgesi içinde yapılan işlemlerin tümünde acentenin etkisi ve başarısının bulunduğu varsayımı değil, o işlemi zaten aracı veya sözleşme olarak acentenin gerçekleştireceği şeklindeki nesnel adalet kavramından kaynaklanan kabuldür.*”²⁰⁶ olarak belirtilmiştir.

Gerekçeden açıkça anlaşılacağı üzere acentenin hiçbir katkısı aranmadan kendi inhisar bölgesinde kurulan işlemler için ücret talep edebilmesi hakkaniyet gereği ve faaliyetini müvekkiline tahsis etmesinin bir sonucudur²⁰⁷.

---

²⁰¹ Kaya, Acentelik, s. 206; Karaegee, s. 144.

²⁰² Tekin, s. 63.

²⁰³ Franko, s. 165; Ayan, s. 58; Yazarlar tarafından tekel hakkına dayanan ücret hakkının şartlarında acenteye tekel hakkının tanınması aranmıştır. Fakat asıl olan acenteye tahsis edilen bölge veya müşteri çevresinde acentenin tekel hakkının bulunmasıdır. Zira acentenin tekel hakkına sahip olması asli durumdur. Tarafların tekel hakkını ancak yazılı bir sözleşme ile kaldırması mümkündür. Bknz. Topçuoğlu, Tek Satıcılık, s. 25; Tekin, s. 58; Yusufoglu, s. 163; Ülgen/Helvacı, s. 835.

²⁰⁴ Topçuoğlu, Acentelik, s. 19.

²⁰⁵ Karaegee, s. 146; Franko, Nisim, Prof. Dr. Reha Poray’a Armağan, Acentanın Ücret Hakkı, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, İstanbul, 1995, s. 165; Tekin, s. 66; Domaniç, s. 402.

²⁰⁶ Bknz. TTK md. 113/f.2’ye ilişkin hükümet gerekçesi.

²⁰⁷ Tekin, s.64; Kaya, Şerh, s. 145; Kınacıoğlu, s. 60, Arkan, s. 223; Karaegee, s. 45; Ülgen/Helvacı, s. 859.

Acentenin tekel bölgesinde kendi katkısı dışında kurulan sözleşmelerde, işlemi kendi yapması halinde doğabilecek olağan masrafların düşülmesi sonucunda ücretin belirlenmesi gerekir²⁰⁸.

Dikkat edilmesi gereken bir husus ise, acentenin TTK md. 113/f.2'ye göre ücret talep edilebilmesi için müvekkil ile arasında sözleşme kurulan üçüncü kişinin yerleşim yerinin veya ticari şirketin merkezinin/şubesinin acentenin tekel bölgesinde bulunmasının zorunlu olup olmadığıdır.

Doktrinde ağırlıklı olan görüşe²⁰⁹ göre müşterinin yerleşim yerinin acentenin tekel bölgesinde bulunması gerekmektedir. Şu hâlde müşterinin geçici olarak tekel bölgesinde bulunması gibi durumlarda acente ücrete hak kazanmamaktadır. Diğer görüş ise TTK md. 113/f.2 'de açıkça yazıldığı üzere müşterinin faaliyet gösterdiği yerin veya yerleşim yerinin acentenin ücret hakkına herhangi bir etki yaratmadığı, ücrete hak kazanılması için müşterinin fiili olarak acenteye tahsis edilen yer veya bölgede bulunmasının yeterli olduğudur²¹⁰. Belirtmek gerekir ki, acenteye tahsis edilen bölgede müşterinin yerleşim yerinin olması, fiili olarak o bölgede ikamet etmesi veyahut o bölgede ticaretle uğraşması gerekli ve yeterli olup işlemlerin başka yer veya bölgede kurulması halinde de acente müvekkilinden ücret talep edebilir²¹¹.

Acentenin tekel hakkı, geçerlilik şartına bağlı olarak taraflarca kaldırıldığı hallerde, acente tekel hakkına dayalı olarak ücret talep edemez²¹². Aynı şekilde acentenin tekel hakkına dayanan ücret hakkı emredici olmadığından taraflarca tekel hakkına

---

²⁰⁸ Domaniç, s. 405; Kayıhan, s. 135 – 136; Tekinalp, s. 31. Acentenin faaliyeti çerçevesinde yapmış olduğu olağan masraflara katlanma yükümlülüğü, TTK md. 117 “*Acentenin faaliyeti kapsamında sadece olağanüstü masrafları müvekkilden talep etme hakkı bulunmaktadır. Bu yüzden acentenin tekel hakkına dayanan ücreti hesaplanırken olağan ve rutin masraflar düşülmek suretiyle hesaplanmalıdır.*” şeklinde düzenlenmiştir.

²⁰⁹ Tekin, s. 64; Kaya, Acentelik, s. 280; Karaege, s. 150; Kınacıoğlu, s. 60.

²¹⁰ Franko, s. 165.

²¹¹ Tekin, s. 64 – 65; Kayıhan, s. 133 – 134; Kınacıoğlu, s. 60.

²¹² Karaege, s. 147; Kaya, Şerh, s. 146.

dayanan ücretin kaldırılması veyahut acenteye kendi çabası ile kurulan işlemlere göre daha az bir ücret verilmesi kararlaştırılabilir²¹³.

2.1.1.4. Acentenin Acentelik İlişkisinin Sona Erdikten Sonra Kurulan İşlemler İçin Ücrete Hak Kazanması

Acentelik sözleşmesi sona erdikten sonra acentenin gösterdiği çabalar neticelenmesi mümkündür. Bu sebeple acentelik ilişkisi sona erdikten sonra, acentenin kurulan işlemdeki emek ve katkıları göz ardı edilerek, acenteyi ücret hakkından mahrum bırakmak hakkaniyete uygun düşmeyeceğinden kanun koyucu bu hususta özel bir düzenlemeye ihtiyaç duymuştur²¹⁴. TTK md. 113/f.3'e göre, bazı şartlara bağlı olarak acentenin ücrete hak kazandıracak işlemleri gerçekleştirmesi yeterli olduğundan, acentelik ilişkisinin süregelmesi aranmaz²¹⁵. Keza önemli olan başlangıçta acente ile müvekkil arasında hukuken geçerli bir acentelik sözleşmesinin varlığı ile ücrete hak kazandıran işlemlerin acentenin katkılarıyla doğrudan acentelik müessesesinden kaynaklanmasıdır. Şu hâlde ücret hakkı acenteyi takip etmektedir²¹⁶.

TTK md. 113/3 hükmündeki düzenlemeden:

- (i) Acente, işleme aracılık etmiş veya sözleşmenin kurulmasına kendi çabalarıyla zemin hazırlamış; fakat sözleşme acentelik ilişkisi bitiminden sonra müvekkil ile müşteri arasında kurulmuş olmalıdır.
- (ii) Acentenin çabaları ve katkısıyla kurulan işlemlere ilişkin üçüncü kişinin icabı acentelik ilişkisinin sona ermesinden önce müvekkile veya acenteye ulaşmalıdır.

---

²¹³ Tekin, s. 69; Kaya, Acentelik, s. 211.

²¹⁴ Tekin, s. 70.

²¹⁵ Karaege, s. 159; Kaya, Şerh, s. 141.

²¹⁶ Kaya, Şerh, s. 146 – 147; Ülgen/Helvacı, s. 859.

Her iki durumun da acentenin faaliyetine bağlanacak şekilde gerçekleşmesi koşuluyla acentelik ilişkisinin devamı aranmadan, müvekkil ile müşteri arasında geçerli olarak kurulan sözleşmelerde acentenin ücret hakkı bulunmaktadır.

Acentenin ücrete hak kazanacağı ilk hal, acentelik ilişkisi sürence acentenin sözleşmeye aracılık etmesi veya işlemi hazırlaması olarak içerisinde iki farklı durumu barındırmaktadır²¹⁷.

İşleme aracılık edenin aracı acente veya sözleşme yapmaya yetkili olan acente olmasının bir önemi bulunmamaktadır²¹⁸. Zira sözleşme yapmaya yetkili olan acente, zaten kendi bünyesinde aracılık yetkisini barındırmaktadır²¹⁹.

Acentelik ilişkisinin bitiminden sonra kurulan sözleşmelerde acentenin ücret talep edebilmesi için, yapılan sözleşmelerde acentenin faaliyetinin büyük ölçüde sonuca etkili olacak katkısı aranmaktadır²²⁰. Bu katkı TTK md. 113/f.3'e ilişkin hükümet gerekçesinde *“işlevin türüne göre sonuca etkili bir katkısının bulunması”* olarak belirtilmiş ve *“işlemi başlatma, yapılması gerekenleri yapma, aracılık faaliyetinde bulunma, şartları hazırlama”* şeklinde somutlaştırılarak örnekle belirtilmiştir.

Kanun koyucunun aramış olduğu acentenin kendi çabasına bağlanabileceği şekilde işlemi hazırlamış olmasından kasıt, acentenin müşteri ile müvekkil arasındaki sözleşmenin kurulmasında etken rol oynamasıdır²²¹. Hükümün gerekçesinde acentenin işlemi hazırlamasındaki sonuca yönelik katkısına *“işlemin diğer tarafına modellerini, resimlerini, broşürlerini, şartlarını, taksit olanaklarını yollama, sonuca götürücü yazışmalar yapma, görüşme, tartışma”* gibi örnekler verilmiştir²²². Acentenin aracılık ettiğinin veya işlemi hazırlamasındaki katkısının ispat yükü acente üzerindedir²²³. Tekin'e göre acentenin aracılık faaliyetinde bulunması halinde, acentenin işlemin büyük ölçüde kurulmasına katkı sağlaması

---

²¹⁷ Kaya, Şerh, s. 147.

²¹⁸ Bknz. TTK md. 113/f. 3/a bendine ilişkin hükümet gerekçesi; Tekin, s. 72.

²¹⁹ Christou, s. 92; Bozkurt, s. 392.

²²⁰ Karaege, s. 162; Mustafa İsmail, Kaya, Şerh, s. 213; Ülgen/Helvacı, s. 860.

²²¹ Acentenin her katkısı ücrete hak kazandırmaz, meğerki; işlemin hazırlanması sözleşmenin yapılmasında büyük ölçüde belirleyici ve sonuca yönelik olsun. (Bknz. Kaya, Şerh, s. 147)

²²² Bknz. TTK md. 113/f. 3/a bendine ilişkin hükümet gerekçesi.

²²³ Tekin, s. 75; Kaya, Şerh, s. 147; Karaege, s. 162.

aranmamaktadır²²⁴. Fakat bize göre acente ister aracılıkta bulunmuş olsun ister işlemi hazırlamış olsun, önemli olan acentenin müşterinin kazanılmasında etkin rol oynaması ve işlemin kurulmasının acentenin faaliyetine büyük ölçüde dayanmasıdır ki acentelik ilişkisi sona erdikten sonra da acente ücrete hak kazanabilsin.

Diğer aranan şart ise acentenin sonuca yönelik katkısı acentelik ilişkisi sona ermesinden sonra makul bir sürede sözleşmenin kurulmasıyla sonuçlanmalıdır. Doktrinde makul süre belirlenirken, somut olayın hal ve icabı değerlendirilerek; işin niteliği, türü, kapsamı, ticari örf, adet ve teamüller esas alınması gerektiği belirtilmektedir²²⁵.

Acentelik ilişkisi bitiminden sonra acentenin ücrete hak kazanacağı diğer hal ise TTK md. 113/3.b’de düzenlenen üçüncü kişinin icabının acentelik ilişkisi devamı sırasında müvekkil veya acenteye ulaştırılmış olması halidir. Şu hâlde; acente aracılık faaliyeti sonucunda üçüncü kişiyi sözleşme yapmaya ikna etmiş; fakat işlemin kurulmasına ilişkin nihai irade acentelik sözleşmesi sona erdikten sonra açıklanmıştır²²⁶. Hükümün amacı müşterinin icabı geldikten sonra, müvekkilin acentelik sözleşmesini feshederek müvekkilin acentenin ücret hakkını bertaraf etmesinin önüne geçilmesidir²²⁷. TTK md. 113/f.3.a’dan farklı olarak, TTK md. 113/f. 3.b’ye göre acentenin doğrudan aktif faaliyetine dayanmadan kendi tek el bölgesinde yapılan işlemler için de ücrete hak kazanması mümkündür²²⁸.

Üzerinde durulması gereken bir diğer husus ise üçüncü kişinin icabının müvekkile veya acenteye ulaşması halinde, acentelik sözleşmesinin sona ermesinden sonra sözleşmenin kurulması için ne kadar süre beklenmesi gerektiğidir. Zira kanun koyucu TTK md. 113/f.3-a bendinde uygun bir süre kararlaştırmışken TTK md. 113/f.3-b’de herhangi bir makul süre öngörmemiştir²²⁹.

---

²²⁴ Tekin, s. 74.

²²⁵ Karaege, s. 164; Kaya, Acentelik, s.217; Kaya, Şerh, s. 148; Tekin, s.77.

²²⁶ Tekin, s. 73; Kaya, Acentelik, s. 214.

²²⁷ Karaege, s. 165; Tekin, s. 77; Arkan, s. 223.

²²⁸ Tekin, s. 81; Kaya, Acentelik, s. 218.

²²⁹ Arkan, s. 224.

Öğretide, üçüncü kişinin icabından sonra sözleşmenin kurulması beklenirken, TTK md. 113/f. 3-a bendindeki gibi somut olayın özelliğine ve işlemin niteliğine göre makul bir süre belirlenmesi gerektiği ifade edilmiştir²³⁰. Bu konuda diğer görüş ise kanun lafzından hareketle kabul beyanının makul sürede verilmiş olması aranmadığından, sözleşme yıllar sonra kurulsu bile acentenin ücrete hak kazanacağı yönündedir²³¹. Kanaatimizce sözleşmenin kurulmasını herhangi bir süreye bağlamadan acentenin ücret alacağı saklı tutulması belirsizliğe yol açacağı gibi TBK’da önerinin bağlayıcılığı ile ilgili hükümlere aykırı olacağından sözleşmenin kurulması için makul bir sürenin belirlenmesi daha uygun olacaktır²³².

Acentelik ilişki sona erdikten sonra acentenin kazanacağı ücret miktarından TTK md. 113/f.3’ün son cümlesinde hakkaniyet gereği sonraki acenteye de pay verileceği düzenlenmiştir. Hükümet gerekçesinde “*acente sözleşmesinin sona ermesinden sonra gerçekleşen bir iş dolayısıyla, halef acentenin de katkısının bulunabileceği hallerde halefe oransallık ilkesine göre pay verilmesini*” şeklinde belirtmektedir²³³.

Halef ve selef acente arasında ücret paylaşımı yapılırken somut olayın koşulları ve halef ve selef acentenin işlemin kurulmasındaki etkileri değerlendirilerek hakkaniyet denetimi yapılmalıdır²³⁴. Kanun koyucu selef acentenin ücret hakkı halef acenteye nazaran daha üstün tutularak halef acentenin ücret hakkı istisna kapsamında tutulmuştur²³⁵. Özellikle sonraki acentenin işlemin kurulmasında önemli derece bir etkisi yoksa ve hakkaniyet ücretin paylaşılmasını gerektirmiyorsa ücretin tamamını selef acente alacaktır²³⁶. TTK md. 113/f.3.b’nin gerekçesinde “*halefe oransallık ilkesine göre pay verilmesi*” şeklinde belirtildiği

---

²³⁰ Tekin, s. 82; Kaya, Şerh, s. 149; Karaege, s. 166.

²³¹ Kaya, Acentelik, s. 217.

²³² Önerinin bağlayıcı konusunda kanun koyucu süreli ve süresiz öneri olarak ikili bir ayırım benimsemiştir. Sözleşmeye öneri ve önerinin bağlayıcılığı hakkında detaylı bilgi için bkz. Oğuzman/Öz, s. 63; Kılıçoğlu, s. 62 – 66; Antalya, s. 259.

²³³ Bknz. TTK md. 113/f.3’e ilişkin hükümet gerekçesi.

²³⁴ Kaya, Şerh, s. 150; Karaege, s. 169; Kaya, Acentelik, s. 219.

²³⁵ Tekin, s. 82.

²³⁶ Tekin, s. 83; Karaege, s.169.

üzere, ücret yarı yarıya değil; selef acente ve halef acente arasında işlemin kurulmasına sağlanan katkı oranında paylaşılacaktır²³⁷.

2.1.1.5. Ücretin Muaccel Olması

Acentenin, faaliyeti kapsamında, müvekkil ile üçüncü kişi arasındaki sözleşmeyi geçerli bir şekilde kurulmasındaki katkısı ücrete hak kazanması için yeterli değildir. Zira TTK md. 113'e göre ücrete hak kazandıran olgu müvekkil ile üçüncü kişi arasında sözleşmenin kurulması iken, ilkenin devamı niteliğinde olan TTK md. 114'e göre acentenin ücret hakkının doğması kurulan sözleşmenin ifası ve ölçüsüne bağlıdır²³⁸.

Nitekim TTK md. 114'ün gerekçesinde "*Acenteye ücret kazandıran hukukî olgu, acentenin edimini ifa etmiş olması değil, üçüncü kişiyle sözleşmenin yapılmasıdır; ücret hakkını doğmasında da esas söz konusu sözleşmenin ifasıdır. Duruma göre bir tarafın ifası yeterli olabilir.*"²³⁹ şeklinde ifade edilmiştir. Gerekçedeki ifadeden acentenin ücrete hak kazanabilmesi için müşteri arasında geçerli şekilde kurulmuş bir sözleşmenin varlığının yetmediği, ayrıca bu sözleşmedeki edimlerden birinin ifa edilmesi gerektiği sonucuna ulaşılmaktadır. Dolayısıyla acente kurulan işlem yerine getirildiği anda ve ölçüde ücrete hak kazanır; meğerki, emredici düzenlemeler saklı tutularak taraflarca aksi kararlaştırılmış olsun²⁴⁰.

Öğretide, acentenin faaliyeti bir sonuç çıkarma faaliyeti²⁴¹ olarak belirtildiğinden, acentenin ücrete hak kazanmasının çabaya değil; başarıya bağlı olduğu ifade edilmiştir²⁴². Zira acentenin ücret hakkının akıbeti, müvekkil ile üçüncü kişi

²³⁷ Bknz. TTK md. 113/f. 3.b 'ye ilişkin hükümet gerekçesi; Tekin, s. 83.

²³⁸ Tekin, s. 89; Kaya, Acentelik, s. 222; Kaya, Şerh, s. 157; Ülgen/Helvacı, s. 857.

²³⁹ Bknz. TTK md. 114'e ilişkin hükümet gerekçesi.

²⁴⁰ TTK md. 114'de yer alan "*işlemin yerine getirilmesi*" ibaresinden TBK md. 83 vd.'da düzenlenen sözleşmenin ifası ile aynı anlama gelecek şekilde kullanıldığı sonucuna ulaşılmaktadır. Nitekim ilgili kanun maddesinin gerekçesinde "*sözleşmenin ifası*" şeklinde belirtilmiştir. Başka bir ifadeyle kanun koyucu işlemin yerine getirilmesini sözleşmenin ifa edilmesi anlamında kullanmıştır.

²⁴¹ Sürekli borç ilişkilerinde bazı hallerde borcun yerine getirilmesi için yalnızca edim fiilinin gerçekleşmiş olması yeterli gelmez. Ayrıca alacaklının menfaatinin sağlanması yani edim sonucunun meydana gelmesi gerekir. Seliçi, s. 7; Kayıhan, s. 138,

²⁴² Kayıhan, s. 149; Tekin, s. 13; Kaya, Şerh, s.140; Ayan, s. 92; Ülgen/Helvacı, s. 861.

arasında kurulan sözleşmesinin ifa edilmesine, ifa edilmemesine veya ifa edilmeyeceğine göre belirlenir²⁴³. Şu hâlde sözleşmedeki edimlerden birinin ifasının beklenmesi acentenin ücret hakkı kazanmasının geciktirici şarta bağlanmasını teşkil eder²⁴⁴. Müvekkil ile üçüncü kişi arasında kurulan sözleşmede taraflardan birinin kısmi ifada bulunması halinde, acente avansa veya ifaya oranla ücrete hak kazanır. Geri kalan kısım ise acente açısından beklenen hak niteliğindedir²⁴⁵.

TTK md. 114/f.1'in son cümlesine göre, üçüncü kişinin sözleşmeyi ifa etmesi halinde acente her halükârda ücrete hak kazanır ve taraflar aksini kararlaştıramaz. Kanun koyucunun bu emredici düzenlemesindeki amacı, üçüncü kişinin sözleşmeyi ifa etmesiyle birlikte müvekkilin sözleşmeden beklediği ekonomik yararı sağlamış olmasından kaynaklanmaktadır²⁴⁶. Dolayısıyla üçüncü kişinin sözleşmeyi ifa etmesi sonucunda, geciktirici şart gerçekleşecek ve acentenin beklenen hakkı tam hakka dönüşecektir²⁴⁷.

Üçüncü kişi açısından olan emredici düzenlemenin aksine, müvekkilin sözleşmeyi ifa etmesi halinde acentenin ücretinin tümüne hak kazanamayacağı kararlaştırılabilir. Diğer bir ifadeyle acentenin ücret hakkının doğumu üçüncü kişinin ifa etmesi şartına bağlanabilir.

Hemen belirtelim ki TTK md. 114/1'in ikinci cümlesinde "*ancak müvekkil işlemi yerine getirince, acente, izleyen ayın son günü istenebilecek uygun bir avansa hak kazanır.*" şeklinde emredici düzenlemeden müvekkilin ifası sonucunda, acentenin ücretinin tamamının ödenmekten imtina edilemeyeceği sonucuna ulaşılmaktadır. Şu hale göre, acentenin ücret hakkının doğumu üçüncü kişinin ifasına bağlanmış olsa bile acente her hâlükârda müvekkilin ifasına bağlı olarak avansa hak kazanır²⁴⁸.

---

²⁴³ Bknz. TTK md. 114'e ilişkin hükümet gerekçesi.

²⁴⁴ Karaege, s. 103, 189; Kayıhan, s. 138; Arkan, s.225, dn. 2.

²⁴⁵ Tekin, s. 32; Kaya, Şerh, s. 159; Karaege, s. 192.

²⁴⁶ Kaya, Şerh, s. 161; Kayıhan, s. 138.

²⁴⁷ Tekin, s. 102.

²⁴⁸ Tekin, s 98; Karaege, s. 193; Kaya, Acentelik, s. 226; Kaya, Şerh, s. 160.

Kanun maddesi acente lehine kısmen emredici olduğundan²⁴⁹ taraflar acentenin ücrete hak kazanma anı ve ücretin ödenme zamanına ilişkin acente lehine düzenleme yapabilecekleri gibi kısmi ifa halinde de acentenin tam ücrete hak kazanacağını kararlaştırabilirler²⁵⁰.

Şunu belirtelim ki sözleşmeyi müvekkil ifa etmesine rağmen objektif olarak üçüncü kişinin sözleşmeyi ifa etmeyeceği kesinleşirse acentenin ücret hakkı düşer ve müvekkilinden almış olduğu ücretleri geri ödeme borcu doğar²⁵¹. Görüldüğü gibi acente, üçüncü kişinin sözleşmeyi ifa etmemesi bozucu şartına bağlı olarak ücret hakkından mahrum kalmaktadır²⁵². Kural olarak üçüncü kişinin sözleşmeyi ifa etmemesi halinde, müvekkil veya acentenin²⁵³ üçüncü kişiyi ödemeye zorlamadan ve yasal yolları tükenmeden acentenin ücret hakkı düşmez²⁵⁴. Fakat üçüncü kişinin objektif olarak ödeme güçlüğünde bulunduğu ve dava açmakta hiçbir hukuki yararının bulunmadığı durumlarda üçüncü kişinin sözleşmeyi ifa edemeyeceği sonucuna ulaşmak mümkündür.

Netice itibariyle üçüncü kişinin sözleşmeyi ifa etmeyeceği objektif olarak sabitse acentenin ücret hakkı düşer. Acente kendisine ödenmiş olan avans veya ücretleri geri vermekle yükümlü olur.

Belirtmek gerekir ki müvekkilin kendisine isnat edilemeyen sebeplerle²⁵⁵ sözleşmeyi ifa edememesi halinde de acentenin ücret hakkı düşer ve almış olduğu ücret veya avansı müvekkile iade etmesi gerekir²⁵⁶. Müvekkilin ekonomik durumunun kötü olması, işletmesindeki üretiminin durması gibi sebepler haklı

---

²⁴⁹ Kaya, Şerh, s. 156.

²⁵⁰ Karaege, s. 193; Kaya, Acentelik, s. 188.

²⁵¹ Bknz. TTK md. 114'e ilişkin hükümet gerekçesi.

²⁵² Kaya, Acentelik, s. 223; Arkan, s.225, dn. 2; Karaege, s. 189.

²⁵³ Müvekkil sözleşmeyi ifa etmeyen müşteri hakkında yasal yollara başvurmadan kaçınması halinde, acentenin TTK md. 105/f.2'ye göre müvekkilini izafeten dava ve takip yetkisini kullanabilir. Müşteriye karşı açılmış bir dava olmaması halinde acentenin ücret hakkının düşeceği hususundaki aksi görüş için bknz. Tekin, s. 106.

²⁵⁴ Kaya, Acentelik, s. 230; Karaege, s. 196; Kaya, Şerh, s. 162.

²⁵⁵ Müvekkilin sözleşmeyi ifa etmemesi hali mücbir sebep, ifa imkansızlığı gibi objektif sebeplere dayanmalıdır. Borçlunun sorumlu olmadığı ifa imkansızlığı için bknz. Oğuzman/Öz, s. 593; Nomer, s. 339; Kılıçoğlu, s. 644; Aksi görüş için bknz. Kaya, Acentelik, s. 235.

²⁵⁶ Ayhan/Çağlar, s. 552; Poray/Yasaman, s. 313; Kaya, Şerh, s. 163; Tekin, s. 98; Kayıhan, s. 208.

sebepler olarak değerlendirilemez²⁵⁷. Nitekim TTK md. 114/f.3'ün gerekçesinde Alman Mahkeme kararlarından örnekler verilerek müvekkile isnat edilebilen veya edilemeyen sebepler somutlaştırılmıştır. “*Aracılık edilen sözleşme kurulduktan sonra yürürlüğe konulan idarî kısıtlamalar, müvekkilin üretim tesislerinin mücbir sebeple yok olması, ithalat yasağı, üçüncü kişinin ödeme gücü veya iflâsı*” gibi müvekkile isnat edilemeyen ve üçüncü kişiden kaynaklanmayan haller acentenin ücret hakkını düşürürken; “*hammadde veya işgücü eksikliği, müvekkilin iş yoğunluğu, müvekkilin sözleşmenin yerine getirilmesinde temerrüde düşmesi, müşteriyle üçüncü kişinin anlaşarak sözleşmeyi yerine getirmeden sona erdirmesi, müvekkilin ödeme gücü veya iflâsı*” gibi durumlarda müvekkil acenteye ücret ödemekle yükümlü olmaktadır²⁵⁸.

Acentenin ücreti iade etme borcunun sebepsiz zenginleşme hükümlerine göre mi yoksa acentelik sözleşmesine göre mi iade edileceği sorusu düşünülmektedir. Kınacıoğlu'na göre acentenin iade borcu sebepsiz zenginleşmeden kaynaklanmaktadır²⁵⁹. Diğer bir görüşe göre ise taraflar arasında geçerli bir sözleşme ilişkisi bulunduğu için, acentenin ücreti iade etme borcu acentelik sözleşmesinden kaynaklanmaktadır²⁶⁰. Kanaatimizce acentenin sebepsiz zenginleşmiş olması görüşünün tam aksine acentenin emek ve çabalarının sonucunda müvekkil ve üçüncü kişi arasında sözleşme kurulmuştur. Bir başka ifadeyle acente sözleşmenin yapılması için mesai harcamış, masraflarda bulunmuş ve nihai amaç olan sözleşmenin kurulmasına katkı sağlamıştır. Keza acentenin almış olduğu ücret sebepsiz kazanım değildir²⁶¹. Dolayısıyla TTK md. 114/1'e göre müvekkil ekonomik fayda sağlayamadığından, ücretin iadesi acentelik sözleşmesinden kaynaklanmaktadır.

---

²⁵⁷ Karaege, s. 201; Kaya, Acentelik, s. 235

²⁵⁸ Bknz. TTK md. 114'e ilişkin hükümet gerekçesi.

²⁵⁹ Kınacıoğlu, s. 62.

²⁶⁰ Kaya, Şerh, s. 161, 164; Kaya, Acentelik, s. 231.

²⁶¹ Sebepsiz zenginleşme, kişinin iradesi dışında mal varlığında azalma olması ve karşılığında haklı bir sebep olmadan başka bir kişinin zenginleşmesi halinde söz konusu olur. Bknz. Kılıçoğlu, s. 490; Hatemi, Hüseyin/Gökyayla, Emre, Borçlar Hukuku Genel Bölüm, 4. Bası, İstanbul 2017, s. 213; Eren, s. 949.

Burada üzerinde durulması gereken husus şudur; acente müvekkil ile müşteri arasında sözleşmenin kurulması için emek ve mesai harcamış hatta kayda değer masraf yapmış olabilir. Buna rağmen sözleşmenin ifa edilmemesinden dolayı acentenin ücret hakkından mahrum kalması her ne kadar acente aleyhine düzenlenmiş gibi gözükse de; unutulmamalıdır ki acente bağlı olmayan bir tacir yardımcısıdır ve doğası gereği faaliyetlerinin risklerine şahsen katlanması gerekir²⁶².

Acente ile müşteri arasındaki kurulan sözleşmelerin geciktirici veya bozucu şarta²⁶³ bağlanmasının acentenin ücret hakkını nasıl etkileyeceği sorusu gündeme gelmektedir. Müvekkil ile üçüncü kişi arasında kurulan geciktirici şarta bağlanan sözleşmelerde ücret hakkının doğması için bu şartın gerçekleşmiş olması gerekir²⁶⁴. Fakat müvekkil veya üçüncü kişinin şartın gerçekleşmesine engel olacak davranışlarda bulunması halinde şart gerçekleşmiş sayılacak ve acente ücrete hak kazanacaktır²⁶⁵.

Bozucu koşula bağlanan sözleşmelerde²⁶⁶ ise bozucu şartın gerçekleşmesi halinde kabul edilen görüşe göre taraflar kazanılan edimlerini ya sebepsiz zenginleşme²⁶⁷

---

²⁶² Karaege, s.104; Tekin, s. 106.

²⁶³ Tarafların ileride gerçekleşmesi beklenen, gerçekleşmesi şüpheli ve belirsiz olaya koşul (şart) denir. Koşulun gerçekleşip gerçekleşmemesi şartına bağlanan hukuki işlemlere de koşula (şarta) bağlı sözleşme denir. Koşula bağlı borçlar hakkında detaylı bilgi için bkz. Eren, s. 1289. Hatemi/Gökyayla, s. 367; Kılıçoğlu, s. 732 Nomer, s. 461; Okur, Sinan, Roma, Türk-İsviçre ve Avrupa Sözleşme Hukukunda Koşul (Şart) Kavramı ve Hukuki Sonuçları Üzerine Karşılaştırmalı Bir İnceleme, Erciyes Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 2019, C. 14, S. 1, s. 56.

²⁶⁴ Geciktirici koşula bağlı sözleşme yapıldığı anda tarafları bağlamakla birlikte, ancak koşulun gerçekleşmesiyle sözleşmenin hüküm ve sonuçlarını doğurur. Fakat alacak beklenen bir hak olduğundan dolayı şart gerçekleşinceye kadar taraflar borcun ifasını talep edemez. Bknz. Kılıçoğlu, s. 735; Eren, s. 130; Oğuzman Kemal, Öz Turgut, Borçlar Hukuku Genel Hükümler, C. II, 12. Bası, İstanbul, 2016, s. 524; Nomer, s. 466; Okur, s. 74 Hatemi/Gökyayla, s. 372-373.

²⁶⁵ Oğuzman/Öz s. 522; Hatemi/Gökyayla, s. 375; TBK md. 175 “*Taraflardan biri, koşulun gerçekleşmesine dürüstlük kurallarına aykırı olarak engel olursa, koşul gerçekleşmiş sayılır. Taraflardan biri, koşulun gerçekleşmesini dürüstlük kurallarına aykırı biçimde sağlarsa, koşul gerçekleşmemiş sayılır.*”

²⁶⁶ Bozucu şarta bağlanan sözleşmelerde sözleşme tüm hüküm ve sonuçlarını doğurmakta olup bozucu şart gerçekleştikten sonra sözleşmedeki borç ilişkisi veya borç ilişkisinden doğan tüm hak ve yükümlülükler sonra ermektedir. Bknz. Oğuzman/Öz s. C. 2, 526; Kılıçoğlu, s. 736; Hatemi/Gökyayla, s. 374; Okur, s. 75; Eren, s. 1304 – 1305.

²⁶⁷ Tekin, s. 106.

hükümlerine göre ya da sözleşmenin tasfiyesi²⁶⁸ sonucuna göre iade edeceklerdir²⁶⁹. Buna göre sözleşmedeki bozucu şartın gerçekleşmesi ile birlikte acente, sözleşme dolayısıyla kazanmış olduğu ücreti müvekkile iade etmekle mükelleftir. Doktrinde diğer bir görüş ise, bozucu şarta bağlanan sözleşmelerde, bozucu şartın gerçekleşmesi halinde acentenin çabaları sonucunda müvekkil ile üçüncü kişi arasında sözleşmenin kurulmasını sağladığı için somut olayın koşullarına göre hakkaniyete uygun olup olmayacağının araştırılması gerektiği yönündedir²⁷⁰. Kanaatimizce daha önce değindiğimiz üzere acentenin faaliyeti sonuç çıkarma faaliyetidir ve başarıya bağlanmıştır. Taraflar arasındaki işlemin kurulmasında hatta ifa edilmesinde acentenin emek ve katkısı her ne olursa olun bozucu şartın gerçekleşmesine binaen, müvekkilin kazancından bahsedilemeyeceğinden acentenin ücret hakkının düşmesi şüphesizdir.

Bir diğer açıdan bakıldığında acentenin kendisi ile yaptığı işlemler için ücret hakkı kazanıp kazanamayacağı hususu düşünülmektedir. Bu konu hakkında doktrinde görüş aykırılıkları mevcuttur.

Doktrinde yer alan bir görüşe²⁷¹ göre, meseleye iktisadi açıdan bakılması gerektiği, müvekkil açısından önemli olanın acentenin faaliyeti sonucunda kazanç sağlamış olmasıdır. Aynı şekilde TBK md. 543/f.1²⁷² uyarınca komisyoncunun kendisiyle

---

²⁶⁸ Tasfiye borçları, tarafların borç ilişkisi içerisinde birbirine bıraktıkları eşya ve değerlerinin borç ilişkisi sona erdikten sonra geri verilmesini oluşturur. Bknz. Seliçi, s. 120; TBK md. 136/f.2'ye göre ise karşılıklı borç yükleyen sözleşmelerin, borcun ifasının imkansızlaşması sebebiyle sona ermesi halinde, borçtan kurtulan borçlu alacaklıdan almış olduğu edimleri sebepsiz zenginleşme hükümlerine göre iade yükümlülüğü bulunmaktadır. Geri verme borcuna ilişkin detaylı bilgi hakkında bknz. Kılıçoğlu, s. 823; Tekinay/Akman/Burcuoğlu/Altıp, s. 1011; Hatemi/Gökyayla, s. 222; Oğuzman/Öz, s. 595 – 596.

²⁶⁹ Okur, Sinan, s. 86; Karaege, s. 120; Kayıhan, s. 140.

²⁷⁰ Kaya, Acentelik, s. 195.

²⁷¹ Kaya, Şerh, s.143; Acente kendisi ile işlem yaparken acentelik müessesinin dayandığı güven ilişkisini zedeleyecek şekilde sahip olduğu yetkileri kötüye kullanarak kendi menfaatine ve müvekkilinin zararına işlem yapması ihtimal dahilindedir. Fakat bu durumda acentelik sözleşmesine aykırılık oluşur. Bknz. Tekin, s. 48.

²⁷² TBK md. 543/f.1 “*Borsada kayıtlı veya piyasa fiyatı bulunan kambiyo senetleri veya diğer kıymetli evrakı ya da ticari malları satmaya veya satın almaya yetkili kılınan komisyoncu, vekâlet veren taraftan aksine talimat verilmemişse, satın alacağı mal yerine kendi mallarını satabilir veya satacağı malı kendisi için satın alabilir. Bu hâllerde, komisyoncunun kendisiyle işlem yaptığı andaki değerler esas alınır; komisyoncunun, komisyon işlerinde alışılmış olan ücret ve giderlerini, bu hâllerde bile isteme hakkı vardır.*”

işlem yapabilmesi ve bunun karşılığında ücrete hak kazanması mümkündür. Bu sebeple acentenin kendisi ile yaptığı sözleşmeler için ücret hakkının kazanıp kazanmasının belirlenmesinde, TTK md. 102 hükmünün dikkate alınarak TBK md. 543/f.1 hükmünün kıyasen uygulanması gerekir²⁷³.

Bir diğer görüş²⁷⁴ TTK md. 113/f.1 hükmünde geçen “kazandırdığı üçüncü kişilerle kurulan işlemler için ücret isteyebilir” ifadesinden yola çıkarak acentenin ancak müvekkile kazandırdığı müşterilerle kurulan işlemler için ücrete hak kazanabileceği, bu yüzden acentenin kendisi ile yaptığı sözleşmelerde ücret hakkının olmadığı ifade edilmiştir. Zira kanun koyucu acentenin borcunu ifa ederken, acente ile müvekkil arasında iç ilişkinin ve müşteri ile müvekkil arasında da dış ilişkinin varlığını aramaktadır.

Kanaatimizce acente doğrudan temsil yetkisine sahip olmasının sonucu olarak bünyesinde temsil ilişkisine ait birçok unsuru barındırmaktadır²⁷⁵. Acente doğrudan temsilci sıfatıyla hareket ederken, komisyoncu dolaylı temsilci sıfatıyla kendi adına işlem yapmakta olduğundan acenteye komisyonculukla ilgili hükmün kıyasen uygulanması acenteliğin doğasına aykırıdır²⁷⁶. Dolayısıyla acentenin kendisi işlem yapması halinde, meseleye adi temsille ilgili hükümlerin kıyasen uygulanması gerekir. Temsil ilişkisinde, temsilcinin kendisiyle işlem yapması veya üçüncü kişinin temsilcisi olarak işlem yapması ancak istisnalar kapsamında mümkündür²⁷⁷. Zira bu durumda temsil olunanla temsilci arasında çıkar çatışması meydana gelmesiyle birlikte temsilcinin kendi menfaatini üstün tutması kuvvetle muhtemeldir. İstisnalardan bir tanesi temsilcinin kendisiyle işlem yapmasına önceden izin vermesi halidir. İkinci istisna ise yapılan işlemin sabit ve oynaklık

---

²⁷³ TTK md. 102. f. 2 uyarınca acenteye ilgili kısımlarda hüküm bulunmayan hallerde aracı acenteye simsarlık hükümleri, sözleşme yapmaya yetkili olan acenteye ise komisyon hükümleri, bunlara ilişkin hüküm bulunmayan hallerde ise vekalet hükümleri uygulanır. Acentenin kendisi ile ilgili işlem yapmasına ilişkin kanunda bir düzenleme olmadığından, komisyonla ilgili TBK md. 543/f.1 hükmü sözleşme yapmaya yetkili olan acente hakkında uygulanabilecektir. Bknz. Karaege, s. 43; Kaya, Şerh, s. 145.

²⁷⁴ Kaya, Acentelik, s. 197; Karaege, s. 124.

²⁷⁵ Ayan, s. 27; Güner, s. 25.

²⁷⁶ Giedinghagen, Jan, Provisionspflichtige Eigengeschäfte des Handelsvertreters, NJW-Spezial 2011, s. 656’dan aktaran Tekin, s. 47.

²⁷⁷ İnceoğlu, s. 209 – 212, Kocayusufoğlu, s. 669; Eren, s. 503-504; Antalya, s. 536 – 537.

göstermeyen piyasa veya borsa değeri üzerinden yapılmış olması halidir. Bu durumda temsil olunanın kural olarak menfaatinin zarar görmediği kabul edilmektedir²⁷⁸. Netice itibariyle acentenin sahip olduğu temsil yetkisini kullanarak müvekkil adına kendisiyle işlem yapması halinde kendi menfaatinin üstün tutacağı kuvvetle ihtimal dahilindedir. Diğer açıdan bakıldığında ise acentelik müessesinin temel amacı, müvekkile müşteriler kazandırmak ve bu doğrultuda müvekkilin iktisadi netice elde etmesidir. Bu yüzden acentenin kendisi ile işlem yapması halinde, sayılan adi temsille ilgili istisnai durumların olması ya da bu durumda acentenin ücret hakkı kazanacağı hususunun açıkça kararlaştırılması halinde acente ücrete hak kazabilecektir. Diğer taraftan acentenin kendisi ile işlem yapmasına hukuken bir engel olmadığından dolayı, adi temsilcilikle ilgili düzenlemenin aksine acentenin kendisiyle yaptığı hukuki işlem korunur.

2.1.1.6. Ücretin Miktarı

Acente ile müvekkil karşılıklı olarak ücretin nasıl hesaplanacağını kararlaştırmamışlarsa, TTK md. 115 hükmüne göre acentenin ücret miktarı belirlenir. Zira TTK md. 115 maddesi taraflar arasında anlaşma bulunmadığı takdirde uygulama alanı bulan, tamamlayıcı bir hükümdür²⁷⁹. Taraflar ücretle ilgili ilkeleri acentelik sözleşmesinde kararlaştırabilecekleri gibi ayrı bir sözleşmede veya zımni irade beyanlarıyla da belirleyebilirler. Zira ücretin nasıl ödeneceğinin kararlaştırılmasında herhangi bir şekil şartı aranmamaktadır.

---

²⁷⁸ İstinaşlar dışında ise temsilcinin kendisiyle işlem yapması yetkisiz temsil niteliğinde olup bu işlemlere temsil olunanın icazet verinceye kadar işlemler askıda hükümsüz olduğu kabul edilir. Aksi halde temsil olunanın kendisi ile yapmış olduğu işlem geçersiz hale gelir. Bknz. Kocayusufpaşaoğlu, s. 671; İnceoğlu, s. 223;

²⁷⁹ Karaege, s. 230.

TTK md. 115'e göre:

- Acentelik sözleşmesinde taraflar karşılıklı olarak ücretin miktarı veya ücretin hangi oranda, nasıl ödeneceği gibi ücretin belirlenmesiyle ilgili esasları kararlaştırabilirler²⁸⁰.
- Tarafların ücretle ilgili kararlaştırmadıkları tüm hususlar, acentenin bulunduğu yerdeki ticari teamül esas alınarak belirlenir.
- Ticari teamül mevcut değilse o yerdeki Asliye Ticaret Mahkemesince ücret tayin edilir. Burada ücretin nasıl belirleneceği değil kimin tarafından belirleneceği düzenlenmiştir²⁸¹.

Acentenin ücreti, yaptığı işlemlerin kıymetine ve çokluğuna göre yüzde üzerinden verilebileceği gibi sabit bir ücret²⁸² de kararlaştırılabilir²⁸³. Hemen belirtelim ki işletme kazancına göre oransal olarak acenteye ücret verilmesi, acentenin verimli ve başarı odaklı çalışmasına katkı sağlar²⁸⁴. Buna karşın başarısından bağımsız olarak acenteye sabit bir ücret verilmesi hali, acentenin tacire karşı olan bağımsızlığını kaybederek adeta ticari işletmenin maaşlı bir çalışanı haline gelmesine ihtimal verebilir²⁸⁵.

Doktrinde aksi görüşe göre²⁸⁶ acentenin ücret hakkını kazanması taraflardan birinin sözleşmeyi yerine getirmesine yani başarıya bağlı olduğundan dolayı acenteye aylık

---

²⁸⁰ Kaya, Şerh, s. 166.

²⁸¹ Bknz. TTK md. 115'e ilişkin hükümet gerekçesi.

²⁸² Acenteye sabit bir ücret verilmesi acentelik hükümleriyle bağdaşmadığına ilişkin görüşler hakkında bknz. Kaya, Şerh, s. 167.

²⁸³ Emde, s. 447; Topçuoğlu, Acentelik, s. 20; Tekin, s. 13; Kayıhan, s. 129; Kınacıoğlu, s. 57; Karayağçın, s. 526.

²⁸⁴ Acenteye sabit bir ücret verilmesi kesin olarak acentelik sözleşmesi ile bağdaşmadığı anlamına gelmemektedir. Somut olaya göre taraflar arasında sabit ücretin verilmesi hizmet sözleşmesinden mi yoksa acentelik sözleşmesinden mi kaynaklandığı incelenmelidir. Zira acente, müvekkilinden sabit ücret alsın bile TTK md. 112/f.1'deki unsurları acentenin taşıyorsa, işini serbestçe yönetebiliyor ve zamanını belirleyebiliyorsa acentelik hükümlerinin uygulanması gerekir. Bknz. Kınacıoğlu, s. 56; Acentenin sabit bir ücret alması, acentenin her nasılsa ücret kazanacağına bilincinde olmasından dolayı faaliyetini gereği gibi yerine getirememesine sebep olabilir. Acentenin bu ihmalkâr ve sorumluluktan uzak davranışları müvekkilin menfaatini koruma borcuna aykırılık teşkil edebileceğinden, müvekkilin acentelik sözleşmesini haklı sebeple feshetme ve uğradığı zararlarını tazmin etme hakkı vardır. Bknz. Tekin, s. 19.

²⁸⁵ Kayıhan, s. 35-36; İmregün, s. 134.

²⁸⁶ Doğanay, s. 611.

sabit ücret/maaş gibi ödemelerde bulunulamaz. Zira acentenin ücretinin kazandırdığı müşteriler ve bunun sonucunda yapılan sözleşmelerle orantılı olması, acenteyi verimli çalışmaya ve müvekkiline yeni müşteriler kazandırmaya teşvik etmektedir. Ayrıca acentenin aylık sabit ücret alması TTK md. 102’de belirtilen bağımsızlık unsurunu da doğrudan zedelemektedir.²⁸⁷.

Bunun yanında taraflar ücretin alt ve üst limitlerini belirlemede serbestlerdir. Fakat acentenin ücretinin, acentenin bulunduğu yerdeki ticari teamülün çok aşağısında, acentenin ekonomik bağımsızlığını zedeleyecek şekilde belirlenmesi dürüstlük kuralına aykırılık teşkil eder²⁸⁸.

Yukarıda değindiğimiz üzere taraflarca kararlaştırılmadığı takdirde acentenin ücreti ticari teamüle göre belirlenmelidir. Ücret belirlenirken her somut olayın koşullarına göre değerlendirilmelidir. Şu hâlde, acentenin faaliyet gösterdiği yer göz önüne alınarak yapmış olduğu işlemin türü ve niteliği değerlendirilmeli, aynı ticaret dalı ve bölgede faaliyet gösteren diğer acentelere benzer nitelikte işlemler için ödenen ücretler esas alınmalıdır²⁸⁹.

2.1.1.7. Ücretin Ödenme Zamanı

Acentenin ücretinin ödenme zamanı TTK md. 115/f.1’de düzenlenmiştir. Düzenlemeye göre acentenin ücret hakkının doğmasından en geç 3 ay içinde ve herhalde acentelik ilişkisinin sona erdiği tarihte ödenmesi gerekir. Hükmün kapsamından anlaşıldığı üzere, ücretinin ödenme zamanının belirlenmesinde, acentenin ücrete hak kazanma zamanı önem taşımaktadır. Bu sebeplerle TTK md. 115/f.1 hükmü; TTK md. 113 (acentenin ücrete hak kazandıran işlemler) ve TTK md. 114 (acentenin ücret hakkının doğması) hükümleri ile birlikte değerlendirilerek ücretinin ödenme zamanının tespit edilmesi gerekir²⁹⁰.

---

²⁸⁷ Kaya, Şerh, s. 167.

²⁸⁸ Kaya, Acentelik, s. 239.

²⁸⁹ Karaege, s. 235; Kaya, Acentelik, s. 236.

²⁹⁰ Kaya, Acentelik, s. 246; Karaege, s 209.

Taraflar ücretin ödenmesi zamanını kararlaştırmamışlarsa, acentenin ücret hakkının doğmasından en geç üç ay içinde ve her halde sözleşmenin sona ermesinden itibaren ücretin ödenmesi gerekmektedir. Üç aylık sürenin geçmiş olması sonucunda acentenin alacağı muaccel olur²⁹¹. Borcun muacceliyet kazanması itibariyle, acente müvekkiline usulüne uygun ihtar çekerek müvekkilini temerrüde düşürebilir²⁹².

Belirtmek gerekir ki acentenin ücret hakkının doğumundan itibaren 3 aylık süre geçmeden acentelik sözleşmesi sona ererse acentenin ücret alacağı muaccel hale gelir²⁹³.

TTK md. 116/f.3 hükmü kısmi emredici nitelikte olduğundan, ancak acente lehine ücretin muaccel olma zamanında değişiklikler yapılması mümkündür.

2.1.2. Acentenin Ücreti ile İlgili Bilgi/Belge Alma ve İsteme Hakkı

TTK md. 116/f.2 “*Ücret istemi, muacceliyeti ve hesaplanması bakımından önemli olan bütün konular hakkında acente bilgi istediği takdirde müvekkil bu bilgileri vermek zorundadır. Ayrıca acente, ücrete bağlı işlemlere ilişkin defter kayıtlarının suretlerinin de kendisine gönderilmesini müvekkilinden isteyebilir. Müvekkil, defter suretini vermekten kaçınırsa ya da defterlerin doğruluğu ve tamlığı konusunda kuşku duymayı gerektiren haklı nedenler varsa, acente, ticari defter ve belgelerin ilgili kısımlarını ya kendisi inceler ya da bir uzmana inceletebilir. Müvekkil buna izin vermezse sorunu mahkeme duruma en uygun şekilde karara bağlar.*” şeklinde acentenin ücreti ile ilgili bilgi alma ve inceleme hakkı düzenlenmiştir. Acenteye, ücretinin muaccel olma tarihinin belirlenmesi ve ücretin hesaplanması bakımından, acentenin müvekkilinden bilgi isteme hakkı, ücrete bağlı işlemlerle ilgili defter suretlerini isteme hakkı, ticari defter ile belgeleri bizzat inceleme veya uzmana inceletme hakkı olarak birbiriyle ilişkili olan fakat birbirini takip etmek zorunda

---

²⁹¹ Tekin, s. 152; Karaege, s. 209;

²⁹² Oğuzman/Öz, s. 492; Kılıçoğlu, s. 658; Nomer, s. 365. Tekin, s. 152; Kaya, Acentelik, s. 246; Karaege, s. 209; Borçlunun temerrüdü ve temerrüde bağlanan hukuki sonuçlar için bkz. Kılıçoğlu, s. 658 – 711.

²⁹³ Kaya, Acentelik, s. 247; Kaya, Şerh, s. 172; Karaege, s. 210

olmayan üç hak tanınmıştır. Acentenin tek taraflı sahip olduğu bu hakların kullanılması halinde, müvekkil açısından borç teşkil edecektir²⁹⁴.

Şu hale göre, acentenin talep etmesi üzerinde, müvekkil ücretin muacceliyeti ve hesaplanması ile ilgili bilgileri vermek zorundadır²⁹⁵. Müvekkilin acenteye bu tür bilgileri vermesi bir yükümlülük olduğundan; vermiş olduğu bilgilerin anlaşılır, doğru ve eksiksiz olması gerekir²⁹⁶. Bilgilerin acentenin ücret hakkıyla doğrudan ilişkili olmasına; yapılan işlemlerin niteliği, satılan malların miktar ve fiyatları, ödeme şartları gibi örnekler verilebilir²⁹⁷. Acentenin bu bilgileri talep ederken menfaatini açıklayarak herhangi bir gerekçe göstermesine gerek olmadığı gibi müvekkil de geçerli bir açıklama olmadığına dayanarak acenteye bilgi vermekten kaçınamaz²⁹⁸. Bu tür bilgiler, acentenin ücret miktarının ve ücretin ödenme zamanının tespitini belirlenmesine katkı sağlamakla beraber dava ve takip hakkının kullanılabilmesi açısından da önem taşımaktadır²⁹⁹.

TTK md. 116/f.2'nin ikinci cümlesinde düzenlenen müvekkilinin ticari defter kayıtlarının suretlerini isteme hakkı, bilgi alma hakkından önce veya sonra kullanılabilir³⁰⁰. Müvekkil tarafından acenteye gönderilecek olan defter kayıtlarının suretleri, acentelik faaliyeti ile ilgili olmak koşuluyla acentenin ücret hakkının muacceliyeti ve miktarının hesaplanmasıyla ilgili olmalıdır³⁰¹. Acente yine müvekkile karşı gerekçesini veya menfaatini açıklamak zorunda değildir³⁰².

---

²⁹⁴ Müvekkilin kanundan kaynaklanan bilgi verme yükümlülüğü bulunmadığından, acentenin bu hakkını kullanabilmesi için böyle yönde bir talepte bulunması gerekir. Bknz. Tekin, s. 113.

²⁹⁵ Bilgilerin verilmesi açısından herhangi bir şekil şartı bulunmamakla birlikte, yazılı olarak veya elektronik ortamda verilmesinde yarar bulunmaktadır. Bknz. Kaya, Şerh, s. 172; Kaya, Acentelik, s. 252; Karasu, Rauf, Acentenin Ücreti ile İlgili Bilgi Alma ve İnceleme Hakkı, İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 4, S. 2, 2013, s. s. 65.

²⁹⁶ Tekin, s. 134; Kaya, Acentelik, s. 252; Karasu, Acentenin Ücreti, s. 65; Kaya, s. 172.

²⁹⁷ Tekin, s. 132; Karasu, Acentenin Ücreti, s. 64.

²⁹⁸ Karasu, Acentenin Ücreti, s. 61; Kaya, Şerh, s.173

²⁹⁹ Kaya, Şerh, s. 172; Tekin, s. 131.

³⁰⁰ Tekin, s. 135.

³⁰¹ Karasu, Acentenin Ücreti, s. 66.

³⁰² Karasu, Acentenin Ücreti, s.66.

Müvekkilin acentenin ücretiyle ilgili olmayan belge taleplerini reddetme hakkı bulunmaktadır³⁰³.

Acentelik sözleşmesi sona erdikten sonra acentenin ücret hakkı doğmuş olsa bile acente müvekkilinden bilgi ve belge talep hakkını kullanabilir³⁰⁴. Fakat müvekkil dilerse, acentenin bu hakkını kullanmasını sır saklama taahhüdü şartına bağlayabilir³⁰⁵.

Acenteye sadece sabit bir ücretin ödenmesi kararlaştırılmışsa, acente ücrete ilişkin bilgi ve belge talep etme hakkını kullanamaz³⁰⁶. Zira ilgili maddenin gerekçesinde³⁰⁷ belirtildiği üzere hükmün amacı, acente açısından müvekkilden gelecek bilgi ve belgelerin ücretin hesaplanması bakımından önemli olmasıdır. Dolayısıyla bu durumda tarafların ücret konusunda karşılıklı mutabık olmalarından dolayı acentenin bilgi ve belge isteminde herhangi bir fayda bulunmamaktadır.

Acentenin müvekkile ait ticari defter kayıtlarını inceleme ve inceletme hakkı, bilgi ve belge isteme hakkı³⁰⁸ gibi bağımsız bir hak değildir³⁰⁹. Diğer bir deyişle acentenin müvekkilin ticari defter ve belgeleri şahsen inceleme veya bir uzmana inceletme hakkı şarta bağlanmıştır. Şöyle ki; acente öncelikli olarak belge isteme talebini öne sürdükten sonra, müvekkil makul bir süre içerisinde acentenin talebini karşılamadan veya müvekkilin sunduğu belgelerin doğruluğu ve tamlığı konusunda şüpheye yer veren haklı bir neden olmadan acente bu hakkını kullanamaz³¹⁰. Aynı

---

³⁰³ TTK md. 113'e göre acentenin ücrete hakkının doğması için yapılan işlemlerin müvekkil veya üçüncü kişi tarafında ifa edilmesi arandığından dolayı müvekkilin göndereceği ticari defter suretlerinin bu işlemlere ait olması beklenir. Bknz. Kaya, Acentelik, s. 255.

³⁰⁴ Tekin, s. 134; Kaya, Şerh, s. 172.

³⁰⁵ Kaya, Şerh, s. 172.

³⁰⁶ Karasu, Acentenin Ücreti, s. 66; Tekin, s. 17; Kaya, Acentelik, s. 249; Aksi görüş acenteye sabit ücret ödenmesi kararlaştırılmış olduğu takdirde acentenin bilgi ve belge talep etme hakkının yükümlülüğünün bulunmadığı yönündedir. Bknz. Kaya, Acentelik, s. 246.

³⁰⁷ Bknz. TTK md. 116'ya ilişkin hükümet gerekçesi.

³⁰⁸ Bilgi ve belge isteme hakkı sadece konu yönünden ücretin muacceliyeti ve miktarının hesaplanması ile ilgili olması şartına bağlıdır.

³⁰⁹ Tekin, s. 141.

³¹⁰ Tekin, s. 141; Karasu, Acentenin Ücreti, s. 68.

şekilde acente defter inceleme ve inceletme hakkını kullandıktan sonra da tekrar müvekkilinden bilgi talep edebilir³¹¹.

Müvekkile ait ticari defterlerin doğruluğu ve tamlığı konusunda şüphenin objektif sebebe dayandığı ve geçerli bir sebep olduğu konusunda ispat yükü acente üzerindedir³¹². Kanun koyucunun kullanmayı tercih ettiği “uzman” ifadesinden defteri inceleyen kişinin herhangi bir üçüncü kişi olamayacağı, niteliği itibariyle ticari defterleri inceleme konusunda uzman olan yeminli mali müşavir veya serbest muhasebeci mali müşavir gibi mesleki olarak sır saklama yükümlülüğü olan bir kişinin olması gerektiği anlaşılmaktadır³¹³. Aksi takdirde müvekkilin ticari defterlerinde yer alan ticari sırlar, müvekkilin işletme faaliyetleri ve müşteri bilgileri gibi gizli bilgilerin ifşa edilmesi ve müvekkilin doğrudan menfaatinin zedelenme tehlikesi gündeme gelebilecektir³¹⁴.

TTK md. 116/f.2’de düzenlenen acentenin ücretiyle ilgili olan konularda bilgi alma, belge alma ve inceleme hakkına yönelik taleplerinin müvekkil tarafından karşılanmaması halinde, acente dava yoluyla bu hakkını kullanabilir³¹⁵.

2.1.3. Acentenin Olağanüstü Masrafları İsteme Hakkı

TTK md. 117’de düzenlendiği üzere acentenin faaliyetini gerçekleştirirken yapmış olduğu olağanüstü masrafları müvekkilden talep edebilmektedir. Kanun lafzından acentenin olağan masraflara bizzat katlanmakla yükümlü olduğu sonucuna ulaşılmaktadır. Öğretide acentenin faaliyette bulunduğu alanın kira, elektrik,

---

³¹¹ Kaya, Şerh, s. 175.

³¹² Karasu, Acentenin Ücreti, s. 68.

³¹³ Kaya, Acentelik, s. 260; Kaya, Şerh, s. 175.

³¹⁴ Doktrinde bir görüşe göre, kanun lafzından değil; acentenin müvekkilinin menfaatlerini koruma borcu ve sadakat yükümlülüğünün gereği olarak acentenin defterleri incelemek için herhangi bir kişi seçmek yerine yeminli mali müşavir, serbest muhasebeci mali müşavir veya avukat gibi sır saklama yükümlülüğü olan uzmanları seçmesi gerektiği ifade edilmiştir. Bknz. Karasu, Acentenin Ücreti, s. 69 – 70.

³¹⁵ Ticari iş olması sebebiyle acentelik ile ilgili uyuşmazlıklarda Ticaret Mahkemeleri görevlidir. Acentenin bilgi ve belge isteme ve inceleme hakkının mahkeme marifetiyle kullanılması halinde, yargılamanın asıl yargılama usulü olan yazılı yargılama usulüne (HMK md. 118 vd.) tabi olması doktrinde eleştirilmektedir. Yargılamanın basit yargılama usulüne (HMK md. 316 vd.) tabi olması, mahkemenin bu doğrultuda vereceği kararın kesin nihai olması gerekmektedir. Bknz. Kaya, Şerh, s. 176, Karasu, Acentenin Ücreti, s. 72.

internet, su gibi giderleri, güvenlik masrafları, seyahat ve yol giderleri, acentenin istihdam ettiği veya hizmetinden faydalandığı kişilerin tüm ücret ve masrafları olağan masraf olarak kabul edilmektedir³¹⁶.

Acentenin müvekkilinden talep edebileceği olağanüstü masraflar ise acentenin yükümlülükleri veya acentelik faaliyetinin normal işleyişi dışında yapmış olduğu faaliyetlerden doğan masraflardır³¹⁷. Olağanüstü masrafların kaynağı somut olayın koşullarına göre acente, müvekkilin menfaatini koruma borcu kapsamında yaptığı vekaletsiz iş görmeden kaynaklanan giderlerdir³¹⁸.

TTK md. 117 hükmü emredici olmadığından taraflar acentenin olağan masraflarının da tazmin edileceğini kararlaştırabilecekleri gibi olağanüstü sayılan masrafları da önceden belirleyebilirler³¹⁹.

Öğretide acentenin müvekkilinden talep edebileceği olağanüstü masrafların kaynağı konusunda farklı görüşler bulunmaktadır.

Doktrindeki bir görüşe göre; acentenin yapmış olduğu olağanüstü masraflar müvekkilin talimatları, muvafakati veya yetkilendirilmesi sonucunda olmalıdır ki müvekkil bu masrafları karşılamakla yükümlü tutulsun³²⁰.

Kayıhan'a³²¹ göre olağanüstü masraflar müvekkilin bizzat talimatı sonucunda olabileceği gibi müvekkilin onayı olmadan da yetkisiz temsilci sıfatıyla yapılmış olabilir. Acentenin yetkisiz olarak yapmış olduğu bu masraflar, somut olayın koşullarına göre değerlendirilir ve masrafların makul olmasına bakılır.

Kanaatimizce acentenin olağanüstü masrafları talep edebilmesi için müvekkilin talimatı veya yetkilendirmesi esastır. Fakat acentenin müvekkilin oluru ve yetkisi

---

³¹⁶ Topçuoğlu, Acentelik, s. 132; Kınacıoğlu, s.70; Kayıhan, s. 158; Kaya, Acentelik, s. 264; Arkan, s. 226; Domaniç, s. 408.

³¹⁷ İmregün, s. 136; Kaya, Acentelik, s. 265.

³¹⁸ Poray/Yasaman, s. 312; Kayıhan, s. 159; Arkan, s. 226; Kaya, Şerh, s. 183; Kaya, Acentelik, s. 266.

³¹⁹ Kaya, Şerh, s. 183.

³²⁰ İmregün, s. 136; Kınacıoğlu, s. 70.

³²¹ Kayıhan, s. 161

olmadan yapmış olduğu işlemlere ilişkin, müvekkilin sonradan icazet vermesi halinde de acente olağanüstü masrafları talep edebilir³²².

Acentenin yapmış olduğu olağanüstü masraflar için müvekkil, sözleşmenin kurulmadığı veya ifa edilmediği gerekçesini kullanarak acentenin olağanüstü masraflarını ödemekten kaçınamaz³²³.

2.1.4. Hapis Hakkı

Hapis hakkı Türk Medeni Kanununun³²⁴ 950 ila 953 maddeleri arasında düzenlenmiştir. Öğretide ise bu hak genel hapis hakkı olarak ifade edilmektedir³²⁵. Hapis hakkı kanuni şartların gerçekleşmesi halinde borçluya ait olan, alacaklının zilyesinde bulunan taşınır malları veya kıymetli evrakı geri vermeyerek alacağın teminatı olarak alıkoyma veya paraya çevirme yetkisi veren bir aynı hak olarak tanımlanmıştır³²⁶. Görüleceği üzere hapis hakkı sözleşmeden değil; kanundan doğmaktadır³²⁷. Alacaklının hapis hakkını kullanabilmesindeki şartlar ise alacaklının borçlunun rızasıyla taşınır veya kıymetli evrakım zilyedi olması, borcun muaccel olması ve eşyanın niteliği itibariyle borçla bağlantılı olmasıdır³²⁸.

Acentenin hapis hakkı ise özel hapis hakları içerisinde yer almaktadır³²⁹. Acente ücret hakkı dahil olmak üzere müvekkilinden olan alacakları ödeninceye kadar acentelik sözleşmesi nedeniyle zilyetliğinde olan müvekkile ait taşınır eşya ve kıymetli evrak üzerinde hapis hakkı bulunmaktadır. Acentenin hapis hakkını kullanabileceği alacaklar, mutlaka acentelik sözleşmesinden kaynaklanmalıdır³³⁰. Acentenin muaccel alacağı doğrultusunda müvekkile ait hapis edebileceği taşınır TTK md. 119/f.1’de geçen “*acentenin müvekkilindeki bütün alacakları*”

---

³²² Kaya, Şerh, s. 185.

³²³ Kayıhan, s. 160; Kaya, Acentelik, s. 266.

³²⁴ 22.11.2001 tarih ve 4721 sayılı Türk Medeni Kanunu, RG. 08.12.2001 – 24607.

³²⁵ Sirmen, A. Lale, Eşya Hukuku, 7. Bası, Ankara, 2019, s. 698.; Akipek, Jale / Akıntürk Turgut / Ateş, Derya, Eşya Hukuku, 2. Bası, Ankara 2018, s. 857.

³²⁶ Oğuzman, Kemal / Seliçi, Özer / Özdemir Oktay, Saibe, Eşya Hukuku, 22. Bası, İstanbul 2020, s. 1187; Akipek/Akıntürk/Ateş, s. 858; Sirmen,s. 692.

³²⁷ Oğuzman/Seliçi/Özdemir, s. 1188; Sirmen,s. 692.

³²⁸ Ülgen/Helvacı, s. 281; Oğuzman/Seliçi/Özdemir, s. 1189 – 1193.

³²⁹ Akipek/Akıntürk/Ateş, s.857;

³³⁰ Kınacıoğlu, s. 69.

ifadesinden hapis hakkının; acentenin ücret hakkını, olağanüstü masraflarını isteme hakkını, tazminat hakkını, avans hakkını ve denkleştirme alacağını içerdiği anlaşılmaktadır³³¹. Acentenin doğrudan veya dolaylı zilyet olduğu menkul, kıymetli evrak ve emtiayı temsil eden emtia senedi üzerinde hapis hakkı vardır³³². Hükmün atıf yaptığı TMK md. 951/f.1 hükmüne göre nitelikleri itibariyle paraya çevrilmeye elverişli olmayan taşınırılar üzerinde hapis hakkı kullanılamaz.

TTK md. 119/f.2 hükmüne göre kanun veya sözleşme gereği müvekkile ait malların satılması halinde acente satım bedelini ödemekten kaçınabilir. Dolayısıyla acentenin kanuni takas imkanı bulunmaktadır³³³.

2.1.5. Acentenin Tekel Hakkı

Acentenin tekel hakkı TTK md. 104'te düzenlenmiştir. Düzenleme uyarınca, müvekkil acentenin faaliyet gösterdiği zamanda acenteye tahsis edilmiş olan bölge veya yer içerisinde aynı işletme konusu ile ilgili başka bir acente atayamaz. Acentenin kanunen sahip olduğu tekel hakkı ancak taraflarca yazılı bir şekilde kaldırılabilir veya taraflarca sınırları kısıtlanabilir³³⁴. Belirtmek gerekir ki acentenin tekel hakkı kaldırılmış olsa bile müvekkil dürüst ticaret ilkelerine uygun olarak faaliyette bulunmalı ve acenteyi zarara uğratarak iş yapamaz hale getirmemelidir³³⁵.

Acentenin ve müvekkilin tekel hakkı çift yönlüdür³³⁶. Bu yüzden acentenin sahip olduğu tekel hakkının karşılığı, müvekkilin acenteye karşı rekabet etmeme borcunu oluşturur. Müvekkil acenteye karşı olan rekabet etmeme borcunu ihlal ederse acente

---

³³¹ Kayıhan, s. 151; Kınacıoğlu, s. 68; Ülgen/Helvacı, s. 869; Kaya, Acentelik, s. 277; Kaya, Şerh, s. 189.

³³² Arkan, s. 227; Kaya, Acentelik, s. 268.

³³³ Kaya, s. 109; Kaya, Acentelik, s. 272.

³³⁴ Topçuoğlu, Tek Satıcılık, s. 26; Saraç, Tahir, 6102 sayılı Ticaret Kanunu'nun Acentelik İlişkisinde İnhisar Hakkı ve Rekabet Yasağı Sözleşmesine İlişkin Hükümlerinin Rekabet Hukuku Açısından Değerlendirilmesi, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 61, S. 2, 2012, s. 715 Poray/Yasaman, s. 309.

³³⁵ Ülgen/Helvacı, s. 836.

³³⁶ Saraç, s. 714; Topçuoğlu, Tek Satıcılık, s. 25; Topçuoğlu, Acentelik ve Dağıtım, s. 17; Ülgen/Helvacı, s. 834.

yoksun kaldığı ücret olan müspet zararını müvekkilden talep edebilir³³⁷. Bundan başka tekel hakkı ihlal edilen acentenin sözleşmeyi haklı sebeple feshetme hakkı doğar³³⁸.

Acentenin sahip olduğu tekel hakkını rekabet hukuku çerçevesinden de bakmamız gerekir. Küreselleşme ve gelişen pazar ekonomisinin sonucu olarak serbest rekabet rejimi doğmuştur³³⁹. Gelişen serbest rekabet ilkesi çalışma verimini, üretilen mal ve hizmetlerin kalitesini artırarak ülke ekonomisinin sürdürülebilir bir şekilde gelişmesine katkı sağlamaktadır³⁴⁰.

Piyasadaki rekabetin korunması, Anayasanın 167. maddesinde “devletin piyasalarda fiili veya anlaşma sonucu doğacak tekelleşme ve kartelleşmeyi önleme” hükmüyle yasallaştırılarak devletçe üstlenilmiştir. Bu anayasal güvencenin sonucu olarak 4054 sayılı Rekabetin Korunması Hakkındaki Kanun³⁴¹ yürürlüğe girmiştir³⁴². RKK teşebbüslerin piyasada tekel oluşumlarını denetlediği gibi piyasada tekel seviyesine gelmeyen teşebbüslerin hakim durumunda kalmasını da denetlemektedir; acenteye tekel hakkının tanınması hususunun rekabeti bozucu nitelikte tekelleşmeye yol açıp açmadığı sorusu gündeme gelmektedir³⁴³.

Acente her ne kadar Ticaret Hukuku bakımından bağlı olmayan tacir yardımcısı olarak ayrı bir hukuki kişiliğe sahip kabul edilse de Rekabet Hukuku açısından bakıldığında gerek ekonomik bağımsızlığı olmaması yönüyle gerekse müvekkiline

---

³³⁷ Kayıhan, s. 163; Topçuoğlu, Tek Satıcılık, s. 25; Bu konu hakkında Yargıtay kararı şu şekildedir. “Acentenin TTK.nun 118. maddesi uyarınca acente olarak tayin edildiği bölgede tekel hakkı bulunduğundan, TTK.nun 127. maddesi uyarınca isteyebileceği bir masraf kaleminin var olup, olmadığına saptanması ve yine aynı Yasa'nın 128-131. maddeleri uyarınca varsa mahrum kaldığı kârın gerektiğinde davalı kooperatif kayıtları da incelenmek suretiyle belirlenmesi gerekirken, noksan inceleme sonucu ve yanlış gerekçelerle, yazılı olduğu şekilde hüküm tesisi doğru olmamıştır.” Y. 11. HD., 22.10.2001 T., 2001/5020 E., 2001/8116 K. sayılı kararı.
(<http://www.kazanci.com/kho2/ibb/files/dsp.php?fn=11hd-20015020.htm&kw=acentenin+tekel+hakk%C4%B1#fm>), E.T. 03.11.2020)

³³⁸Topçuoğlu, Tek Satıcılık, s. 26; Kayıhan, s. 163

³³⁹ Sabır; Hasan, Küreselleşen Dünyada Rekabet Politikası ve Gelişmekte Olan Ülkeler, Marmara Üniversitesi Siyasal Bilimler Dergisi, C. 1, S. 1, 2013, İstanbul, s. 123.

³⁴⁰ Sabır, Hasan, s. 123; Kayıhan, s. 106.

³⁴¹ Cengiz, Dilek, Türk Rekabet Hukukunda Uyumlu Eylem ve Bu Eylemin Hukuki Sonuçları, 1. Bası, İstanbul 2006, s. 22.

³⁴² 7/12/1994 tarih ve 4054 sayılı Rekabetin Korunması Hakkındaki Kanun, RG. 13/12/1994– 22140

³⁴³ Saraç, Tahir, s. 726.

karşı olan menfaati koruma borcu ve sadakat borcundan ötürü ayrı bir teşebbüs olarak kabul edilmemektedir³⁴⁴. Gerçekten acente müvekkili ile aynı ekonomik bütünlük içerisinde, yani tek bir teşebbüs olduğu kabul edildiğinden, acentenin tekel hakkı rekabet düzenini ihlal etmemektedir³⁴⁵.

2.2. ACENTENİN YETKİLERİ

2.2.1. Müvekkili Temsil Etme Yetkisi

Acentenin müvekkilini temsil etme yetkisi aynı zamanda acentenin müvekkiline karşı olan borcunu oluşturur. Acentenin temsil yetkisi; müvekkil nam ve hesabına sözleşme yapma, hakkı koruyucu beyanları kabul etme ve bunları müvekkil adına yapma, müvekkili davada temsil etme ve gibi yetkileri içerir³⁴⁶.

Acentenin müvekkil nam ve hesabına sözleşme yapabilmesi için acenteye yazılı olarak yetki verilmesi ve bu yetkinin acente tarafından ticaret siciline tescil edilmesi şarttır. Acentenin sahip olduğu doğrudan temsil yetkisi uyarınca müvekkil nam ve hesabına yaptığı sözleşmelerin hukuki sonuçları müvekkil üzerinde doğar³⁴⁷.

Acentenin, müvekkilin hakkını koruyucu beyanları müvekkil adına yapma, bu beyanları kabul etme, müvekkili mahkemede temsil etme ve bedeli bizzat ödenen malı teslim alma ve teslim edilen malın bedelini tahsil etme gibi müvekkilini temsil etme yetkisi bulunmaktadır.

---

³⁴⁴ D. Cengiz, s. 70; Saraç, s. 728; Ocak, Nazmi, Rekabet Hukukunda Teşebbüsler ve Teşebbüslerin Hakim Durumunun Tespiti, 1. Bası, İstanbul 2016, s. 42;

³⁴⁵ D. Cengiz, s. 70; Saraç, s. 726- 729; Ocak, s. 42. Topçuoğlu acentenin müvekkili ile arasındaki hukuki ilişkinin özel bir temsil ilişkisi olduğu, acenteyi atayan tacirin müvekkil olarak değerlendirildiği bu yüzden yardımcı organ, bağlı teşebbüs ya da bütünleşik parça gibi nitelendirmelerin yanıltıcı olabileceğini ifade etmektedir. Bknz. Topçuoğlu, Acentelik, s. 129. Karş. Temsilci ile temsil olunan arasındaki hukuki ilişki tek bir teşebbüs olarak nitelendirilmektedir. D. Cengiz, s. 77.

³⁴⁶ Bozkurt, s. 392; Ülgen/Helvacı, s. 843.

³⁴⁷ Güner, s. 15; Temsil ilişkisinde; temsil olunan ile temsilci arasındaki hukuki ilişki iç ilişkiyi oluştururken, temsil yetkisi sayesinde temsilcinin yapmış olduğu üçüncü kişi ile temsil olunan arasındaki esas işlem dış ilişkiyi oluşturur. Doğrudan temsil hakkında detaylı bilgi için bknz. Kocayusufpaşaoğlu, s. 631; İnceoğlu; 46 - 47; Oğuzman/Öz; 254; Antalya,s. 509; Oğuzman/Öz, s. 255.

2.2.2. Müvekkil Namına Sözleşme Yapma Yetkisi

Acentenin müvekkil nam ve hesabına sözleşme yapabilmesi için acenteye yazılı olarak yetki verilmesi ve bu yetkinin acente tarafından ticaret siciline tescil edilmesi şarttır. Yani esas olan acentenin aracı acente olması olup müvekkil nam ve hesabına sözleşme yapabilmeye yetkili olması için geçerlilik şekil şartına uyarak kendisine yetki verilmesi gerekmektedir.

2.2.3. Yetkisiz Temsil

TBK md. 46'da düzenlenen yetkisiz temsil, bir kimsenin yetkisi olmaksızın temsilci olarak işlem yapması hali olarak düzenlenmiştir. Diğer bir ifadeyle yetkisiz temsil, yetkisi olmadan veyahut yetki sınırları dışına çıkarak temsil olunan adına işlem yapılmasını ifade eder³⁴⁸. Acentenin faaliyet alanı içerisinde müvekkil nam ve hesabına sözleşme yapması doğrudan temsil yetkisine sahip olduğunu gösterir. İşte acentenin doğrudan temsil yetkisini kullanırken yetki sınırları dışına çıkarak veyahut sözleşme yapma yetkisi olmadan işlem yapması halinde yetkisiz temsil söz konusu olur.

Kanun koyucu acentenin yetki sınırlarını belirlerken, aracılık ettiği veya müvekkil namına yaptığı sözleşmelerin konusunda herhangi bir sınırlama öngörmemiştir³⁴⁹. Buna göre acente, müvekkil tarafından kendisine verilen yazılı yetki kapsamında ve faaliyet alanı içerisinde olan müvekkilin ticari işletmesi ile ilgili sözleşmeleri yapmaya yetkilidir³⁵⁰. Şu hâlde acente sözleşme yapma yetkisine sahip olmaksızın veyahut yetkileri dışına³⁵¹ çıkarak müvekkil nam ve hesabına sözleşme yapması halinde yetkisiz temsil söz konusu olmaktadır³⁵².

³⁴⁸ Sungurbey, s. 10; Akyol, s. 449; Hatemi/Gökyayla, s. 112; Oğuzman, s. 257.

³⁴⁹ Emde Raimond, Vertiebsrecht, Kommentierung zu § 84 bis 92c HGB, 2. Aufl., Berlin 2011, No. 62'den aktaran Karaege, s. 20.

³⁵⁰ Kayıhan, s. 202; İmregün, s. 131.

³⁵¹ Acente sözleşme yapma yetkisine sahip olsa bile yetkili olduğu yer veya bölge dışında veya yetkili olduğu konularının dışında sözleşme yapması halinde de yetkisiz temsilden söz edilir.

³⁵² Acenteye müvekkil tarafından sözleşme yapma yetkisi yazılı olarak verilmemiş olması halinde de yetkisiz temsil gündeme gelir. Bknz. Kaya, Acentelik, s. 88.

Acentenin yetkisiz temsile bağlanan hukuki sonuçları, yetkisiz temsil ile ilgili genel hükümlerden³⁵³ ayrılarak³⁵⁴ TTK md. 108’de özel olarak düzenlenmiştir.

TTK md. 108’e göre müvekkil, acentenin yetkisi olmadan veya yetki sınırlarını aşarak sözleşme yaptığı haberini alır almaz sözleşmeye icazet vermesi halinde sözleşme müvekkili bağlar.

TTK’ya bu yönde bir hüküm getirilinceye kadar, ETK’daki düzenlemeye göre müvekkil, acentenin yetkisiz olarak sözleşme yaptığı haberini alır almaz üçüncü kişiye sözleşmeye icazet vermediğini bildirmek zorundadır. Başka bir ifadeyle müvekkil adına yetkisiz olarak sözleşme yapılırsa, müvekkil sözleşme ile bağlı olmak istediğini değil; sözleşmeyi kabul etmediğini bildirmek zorundadır³⁵⁵. Aksi takdirde kanun koyucu müvekkilin susmasını sözleşmeye icazet verme şeklinde örtülü kabul sayarak müvekkili sözleşme ile bağlı tutmaktadır³⁵⁶. ETK döneminde öğreti tarafından bu düzenleme, EBK md. 38’de düzenlenen yetkisiz temsil hükümlerine bağdaşmadığı ve üçüncü kişiyi adaletsiz bir şekilde koruduğu gerekçeleriyle eleştirilmiştir³⁵⁷. Bir başka açıdan ise öğretide acentenin yetkisiz olarak sözleşme yapması halinde müvekkile sözleşme ile bağlı olmadığını bildirme yükümlülüğünün yüklenmesinin, ticaret sicilinin 3. kişilere etkisini düzenleyen (ticaret sicilinin olumlu fonksiyonu) ETK md. 39’a aykırı olması sebebiyle eleştirilmiştir³⁵⁸.

---

³⁵³ Yetkisiz temsile ilişkin detaylı bilgi için bkz. Tekinay/ Akman/ Burcuoğlu/ Altop, s. 199 vd.; Eren, s. 511 vd.; Kocayusufpaşaoğlu, s. 719; İnceoğlu, 355 vd.; Kılıçoğlu, s. 237 vd.; Oğuzman/Öz, s. 257.

³⁵⁴ Acenteden farklı olarak adi temsilde, temsilcinin yetkisiz temsile dayanan işleme icazet vermemesi halinde temsilci sözleşmeye taraf olmaz. Bu halde sözleşmenin askıda hükümsüzlük hali sona ererek sözleşme kesin hükümsüz hale gelir. Bknz. Tekinay/Akman/Burcuoğlu/Altop, s. 172; İnceoğlu, s. 434, Sungurbey, s. 193; Hatemi/Gökyayla, s. 112; Oğuzman/Öz; 259; Antalya, s. 559.

³⁵⁵ Kayıhan; s. 228; İmregün, s. 129; Kaya, Şerh, s. 105

³⁵⁶ Kanunen sözleşmeyi reddetme zorunluluğu olması hallerinde susma kabul beyanını teşkil eder ve sözleşme taraflar arasında geçerli olarak kurulur. Bu konuda detaylı bilgi için bkz.: Oğuzman/Öz, s.70; Kılıçoğlu, s. 67; Kocayusufpaşaoğlu, s. 206; Nomer, s. 43; Hatemi/Gökyayla, s. 37; Yetkisiz temsilde susmanın irade beyanı ve buna dayanarak işleme icazet verme şeklinde kabul edilmesi mümkün görülmemektedir. Bknz. İnceoğlu, s. 397.

³⁵⁷ Kutlu Sungurbey , s. 190; Kınacıoğlu, s. 79; Kayıhan, s. 131; Topçuoğlu, Acentelik, s. 35.

³⁵⁸ Kendigelen, Abuzer, 40. Yılında Türk Ticaret Kanunu Semineri Tartışmaları, 5-6 Aralık 1998, Beta Yayıncılık, İstanbul, 1998, 1. Oturum, s. 30 (Arkan , Sabih) – s. 31 (Okutan , Gül); İmregün, s. 131; Poray/Yasaman, s. 308.

TTK'ya getirilen yeni düzenlemeyle birlikte acentenin yetkisiz temsile bağlanan hukuki sonuçları Borçlar Kanunundaki adi temsille³⁵⁹ ilgili düzenlemelerle paralel hale gelmiştir³⁶⁰. Diğer bir ifadeyle müvekkilin acenteye bildirimde bulunma külfeti kaldırılmıştır.

6102 sayılı TTK, 6098 sayılı TBK'daki yetkisiz temsil ile ilgili düzenlemeden bir yönüyle ayrı kalmayı sürdürmektedir. Şöyle ki; acentenin yetkisiz olarak üçüncü kişilerle sözleşme yapmasına müvekkilin icazet vermemesi veya sessiz kalması halinde, acentenin bizzat sözleşmenin tarafı olacaktır³⁶¹.

Bu düzenleme temsil hukukunun temel prensiplerinden³⁶² olan temsilcinin borç altına girmeyeceği kuralının Ticaret Hukukundaki istinasını oluşturmaktadır³⁶³.

Müvekkilin sözleşmeye icazet vermemesi ile birlikte sözleşme acente ile üçüncü kişi arasında kurulmuş sayılacak ve acentenin TBK md. 47 anlamında bir sorumluluğu doğmayacaktır³⁶⁴. Bu konuda öğretideki aksi görüş³⁶⁵; "*acentenin sözleşmeden kendisi sorumlu olması*" ibaresinin TBK md. 47'deki yetkisiz temsil kuralları ile yorumlanarak acentenin sözleşmenin geçersiz olmasından dolayı üçüncü kişinin uğradığı zararları gidermekle yükümlü olduğu şeklinde anlaşılması gerektiği ifade edilmiştir.

Acentenin tacir namına sözleşme yapma yetkisi bulunmaksızın veya temsil yetkisini aşarak üçüncü kişilerle sözleşme yapması halinde TTK. md. 108

---

³⁵⁹ Yetkisiz temsilde, temsil olunanın sözleşmeye icazet vermemesi halinde üçüncü kişinin zararlarından temsilcinin sorumlu olmasına ilişkin detaylı bilgi için bkz. İnceoğlu, s. 432 vd.; Oğuzman/Öz, s. 259; Nomer, s. 148.

³⁶⁰ Yetkisiz temsilde temsil olunan sözleşmeyi icazet vermedikçe sözleşme temsil olunanı bağlamaz. İnceoğlu, s. 358; Kılıçoğlu, s. 238; Nomer, s. 147.

³⁶¹ Bozer/Göle, s. 148; Domaniç, s. 398; Bozkurt, s. 393.

³⁶² Yetkisiz temsilin düzenlendiği TBK md. 47'ye göre temsil olunanın açık veya örtülü olarak işleme onay vermemesi halinde, bu işlemin geçersiz olmasından dolayı doğan zararların giderilmesinden temsilci bizzat sorumludur. Temsilci olarak hareket eden kişinin borcun ifasından şahsen sorumlu olmayacağı kuralına ilişkin detaylı bilgi için bkz. İnceoğlu, s. 432; Kocayusufpaşaoğlu, s. 722; Nomer, s. 147.

³⁶³ Acentenin yetkisiz temsilde, acente TBK md. 39 öngörülen sorumluluktan ayrılarak temsilci olarak hareket eden kişi olarak borcun ifasından şahsen sorumludur. Borçlar Hukukundaki temsilden ayrılan Ticaret Kanundan kaynaklanan istisnalar için bkz. İnceoğlu, s. 84 – 85; Nomer, s. 147.

³⁶⁴ İnceoğlu s. 450; Kaya, Serh, s. 107; Kayıhan, s. 234

³⁶⁵ Ayan, agm.; s. 91.

hükümünün uygulanabilmesi için daha önceden acente ile tacir arasında geçerli olarak kurulmuş acentelik sözleşmesinin bulunması gerekli ve yeterlidir. Dolayısıyla acentenin yetkisi dışında sözleşme yapması ve müvekkilin sonradan bu sözleşmeye icazet vermesi halinde yine somut olaya acentelikle hükümlerin tatbik edilmesinin uygun düşeceği ve bu kişinin acente olarak kabul edileceği ifade edilmiştir³⁶⁶.

Kanaatimizce müvekkil tarafından yetkisiz temsile dayanan işleme icazet verilmemesi halinde, acente temsilci konumundan çıkarak sözleşmenin asil tarafı haline gelmektedir. Bu düzenleme sözleşme ilişkisinin nisbiliği ilkesinin³⁶⁷ istinasıdır. Kanun koyucu üçüncü kişinin zararının giderilmesi yerine, üçüncü kişinin acentelik ilişkisine dayanan güvenini korumayı ve sözleşmeyi ayakta tutulmayı tercih etmiştir.

Değiniilmesi gereken bir husus; acentenin yetkisi dışına çıkarak yaptığı sözleşmeye, müvekkil tarafından icazet verilinceye kadar geçen süredeki hukuki işlemin geçerliliği sorunudur. Bizim de katıldığımız öğretide görüşe göre³⁶⁸; yetkisiz adi temsile ilişkin hükümlerde olduğu gibi³⁶⁹ acentenin yetkisiz olarak sözleşme yapması halinde, müvekkilin işleme icazet verilinceye kadar işlemin geçerliliğinin askıda olduğunu söylemek mümkün değildir. Zira icazet verilmemesi halinde zaten acente sözleşmenin tarafı olarak bizzat sorumlu olacaktır. Müvekkilin işleme icazet vermesi halinde ise geçerli olarak kurulan sözleşmede taraf sıfatının değişmesi söz konusudur.

---

³⁶⁶ Kayıhan, s.85, Domaniç, s. 397; Kaya, Acentelik, s. 14.

³⁶⁷ Borç ilişkilerinde prensip olarak sözleşme tarafları arasında hüküm ve sonuç doğurur. Sözleşmenin nisbiliği ilkesi hakkında detaylı bilgi için bkz. Oğuzman, Öz, s. 28; Kılıçoğlu, s. 9.; Kocayusufoğlu, s.15; Nomer, s. 16; Eren, s. 19; Antalya, s. 22.d

³⁶⁸ İnceoğlu, s. 450, dn. 350.

³⁶⁹ Adi temsilde, yetkisiz temsilcinin yaptığı hukuki işlemin geçerliliği temsil olunan işlemin icazet verip vermemesine kadar askıda hükümsüzdür. Sözleşmenin askıda hükümsüz olma durumu devam ettikçe üçüncü kişi sözleşmeye tek taraflı bağlı olur. Temsil olunan işleme icazet vermez veya temsil olunanın icazet vermeyeceği anlaşılırsa işlem hükümsüz olur. Bu konuda detaylı bilgi için bkz. İnceoğlu, s. 358; Kocayusufoğlu, s. 721; Hatemi/Gökyayla, s. 112; Eren, s. 513 vd.; Kılıçoğlu, s. 238; Antalya, s. 559.

Acentenin sözleşme yapma yetkisinin, müvekkil tarafından kısıtlanması veya kaldırılması halinde yapılacak olan sözleşmelerin üçüncü kişiyi nasıl bağlayacağı sorusu gündeme gelmektedir. Akit yapma yetkisinin kısıtlanması veya kaldırılması ticaret siciline tescil edilmemişse iyiniyetli üçüncü kişi nezdinde oluşan görünüşe güven korunur³⁷⁰ ve sözleşme müvekkil üzerinde tüm hak ve borçları doğurur³⁷¹. İşte bu yüzden akit yapma yetkisinin kısıtlanması veya kaldırılmasının tesciliyle birlikte üçüncü kişinin iyiniyeti bertaraf edilir ve işleme icazet verilmediği takdirde sözleşme müvekkili bağlamaz.

2.2.3.1. Müvekkilin Ticari Şirket Olması Halinde Yetkisiz Temsil Sorunu

Müvekkilin ticari şirket olması halinde ise ticari şirketin işletme konusunun acentenin faaliyetleriyle sınırlayıcı olup olmamasını irdelemek gerekir. Eski 6762 sayılı TK md. 137 hükmünde ultra vires ilkesi kabul edilmiş olduğundan, ticari şirketlerde temsile yetkili kişilerin işletme konusu dışında kalan konularda, üçüncü kişilerle yapılan işlemler hukuken yok hükmünde sayılmıştır³⁷². 6102 sayılı TTK md. 125 ile ultra vires ilkesi terk edilerek, şirketlerin hak ehliyeti işletme konusu ile sınırlı olmaktan çıkarılmıştır³⁷³. Ultra vires ilkesinin kalkması sadece anonim şirketler için değil diğer ticari şirketler (limited şirketleri TTK. m. 629 f. kolektif şirketler TTK. md. 233 f.1 uyarınca) için de geçerlidir³⁷⁴.

---

³⁷⁰ Görünüşe güvenin korunması ilkesi uyarınca temsil yetkisinin kısıtlanması veya geri alınması halinde bu kısıtlamanın temsilciye bildirilmemiş olması ve üçüncü kişinin iyiniyetli olması halinde tüm hukuki işlemler temsil olunamı bağlar. Aynı şekilde temsil yetkisinin verildiği üçüncü kişi tarafından bilinmesi halinde, bu yetkisinin kısıtlanması veya geri alınması üçüncü kişiye bildirilmemiş ise temsilcinin yapmış olduğu işlem temsil yetkisinin içerisinde yapılmış gibi hukuki sonuç doğurur. Görünüşe güven ilkesi (görüşte temsil yetkisi) hakkında detaylı bilgi için bkz.; Akyol, s. 235, 436; Hatemi/Gökyayla, s. 112; Tekinay/ Akman/ Burcuoğlu/ Altop, s. 207.

³⁷¹ Kaya, Şerh, s. 100; Kınacıoğlu, s. 76,

³⁷² Ultra vires ilkesi hakkında detaylı bilgi için bkz. Tekinalp, Ünal, Sermaye Ortaklıklarının Yeni Hukuku, 4. Bası, İstanbul, 2015, s. 262-263.

³⁷³ Yıldız, Burçak, Ultra Vires İlkesinin Kaldırılmasının Ardından İşletme Konusu Unsuru ve Ticari Şirketlerinin İşletme Konusu Dışındaki İşlemlerinin Hukuki Niteliği, Banka ve Ticaret Hukuku Dergisi, 2011, 27(3), s. 111-112.

³⁷⁴ Karaege, s. 20; Yıldız, s. 118, Kırca, İsmail, 6102 Sayılı Türk Ticaret Kanununa Göre Ticaret Şirketlerinin Ehliyeti ve Birleşmesi, Bankacılar Dergisi, 2011, s. 72, dn. 13- 14 : TTK'da ultra vires ilkesi kaldırılırken anonim şirketler ve limited şirketlerde işletme konusu dışındaki işlemler istisnasız bir şekilde şirketi bağlamaktadır. (üçüncü kişinin iyiniyetinin aksinin ispatlanması hariç); Kolektif ve komandit şirketlerde yetkisiz temsile bağlanan hukuki sonuç uygulaması gerektiği savunulmaktadır.

Ultra vires ilkesinin kalkmasının acentelik müessesine olan etkisi ise ticari şirketlerin ana sözleşmesinde yazan işletme konusunun dışına çıkılarak acentenin yaptığı aracılık ettiği veya müvekkil namına ve hesabına yaptığı sözleşmeler yok hükmünde kabul edilmeyecektir³⁷⁵. Kanaatimizce TTK'ya böyle bir hüküm getirilene kadar acentenin müvekkil ticari şirketinin işletme konusu dışına çıkarak işlem yapması halinde ETK. md. 122/TTK md. 108 hükmü uygulama alanı bulamayacak ve işlemler yok hükmünde kabul edilecektir.

2.2.4. Ahzu Kabz Yetkisi ve Malları Teslim Alma

Acentenin sözleşme bedelini veya malları tahsil etme yetkisi; TTK md. 106'da *Müvekkilinin özel ve yazılı izni veya vekâleti olmadan acente, bizzat teslim etmediği malların bedelini kabule ve bedelini bizzat ödemediği malları teslim almaya yetkili olmadığı gibi bu işlemlerden doğan alacağı yenileyemez veya miktarını indiremez.*” şeklinde düzenlenmiştir. Kanun maddesini yorumlarken acentenin bizzat teslim ettiği malların bedelini almaya, bedelini bizzat ödemediği malları almaya, bu muameleden doğan alacakların vade tarihlerini ertelemeye ve bu mallar için ödenecek bedelde indirim yapmaya yetkili olduğu sonucuna ulaşılmaktadır³⁷⁶. Acentenin müşteriye bizzat teslim ettiği mallarla ilgili yapmış olduğu muamelelerde yapacağı indirim miktarı ticari teamüllere³⁷⁷ göre belirlenmeli, bu indirim miktarı müvekkilin menfaatini zedeleyecek derecede müvekkile zarar vermemelidir.

TTK md. 106'da açıkça belirtildiği üzere acentenin bizzat teslim etmediği malların bedellerini tahsil etmeye, bedelini ödemediği malları kabule, bu işlemlerle ilgili ödemeleri kabule veya teslimat tarihini erteleme veya bedellerde indirim yapmaya yetkisi yoktur. Bu işlemleri yapabilmek için müvekkilinden yazılı izin almalı veya acenteye vekâlet verilmesi gerekmektedir. Acentenin yetkilendirilmesinin yazılı şekilde yapılması geçerlilik şartıdır³⁷⁸. Acentenin, yazılı yetkisi olmadan tüm bu

---

³⁷⁵ Kaya, Acentelik, s. 10.

³⁷⁶ Bozkurt, s. 401; Poray/Yasaman, s. 306; Ülgen/Helvacı, s. 847; Ayhan/Çağlar, s. 548.

³⁷⁷ Kayıhan, s. 207; Ülgen/Helvacı, s. 847.

³⁷⁸ Kaya, Şerh, s. 96; Ülgen/Helvacı, s. 847.

işlemleri yapması halinde tüm rizikolar müşteriye ait olur³⁷⁹. Örneğin yetkisi olmaksızın acentenin yapılan muameleyle ilgili bedelde indirim yapar veyahut bu bedeli müşteriden tahsil ederse, müşteri indirim tutarını veyahut ödenen toplam tutarı müvekkile mükerrer olarak ödemek zorunda kalabilir³⁸⁰.

Acente ister bizzat teslim etmediği mallarla ilgili bedeli tahsil etmeye yetkilendirilmiş olsun ister bizzat teslim etmiş olduğu mallarla ilgili bedeli kanunen alabilmeye yetkili olsun, bu husus acenteye salt yetki vermek dışında herhangi bir borç yüklemesini³⁸¹. Acentenin müşterilerden bedeli tahsil etmesi durumunda “tahsil komisyonu” denilen ek ücret talep etme hakkı bulunur³⁸².

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ACENTENİN BORÇLARI

3.1.GENEL OLARAK

Acentenin en temel borcu, müvekkilin işlerini görmek ve menfaatini korumaktır³⁸³. TTK’da acentenin borçlarında ana borç ve yan borç ayrımı yapılmamasına rağmen doktrinde bu ayrımı benimseyen görüş bulunmaktadır³⁸⁴. Bu görüşe göre aracılıkta bulunma veya sözleşme yapma faaliyeti acentenin ana borcunu oluşturmaktadır. Acentenin ana borcunu ifa etmesi için göstermesi gereken çaba, TTK md. 109 (müvekkilinin menfaatini koruma borcu), TTK md. 110 (müvekkiline haber verme yükümlülüğü), TTK md. 111 (müvekkilinin mallarının uğrayabileceği hasarlara karşı gereken önlemleri alma borcu) ve TTK md. 112 (müvekkiline ait paraları zamanında gönderme ve teslim etme) maddelerindeki düzenlemeler acentenin yan

---

³⁷⁹ Karayalçın, s. 530; Ülgen/Helvacı, s. 849.

³⁸⁰ Kayıhan, s. 207; Kaya, Şerh, s. 97.

³⁸¹ Kaya, Şerh, s. 96.

³⁸² Bknz. B. 1.1.1, s. 31 – 32.

³⁸³ Bozkurt; s. 401; Poray/Yasaman, s. 310; Arkan, s. 219; Cengiz, s. 149; Ayhan/Çağlar, s. 549.

³⁸⁴ Kaya, Acentelik, s. 92; Kaya, Şerh, s. 111.

borçlarını oluşturmaktadır. Araştırmamızda acentenin borçları, asli edim yükümlülüğü ve tali edim yükümlülükleri olarak iki ayrı grupta incelenmiştir³⁸⁵.

Belirtmek gerekir ki; sözleşme özgürlüğü çerçevesinde TTK'daki acentelikle ilgili emredici hükümlere aykırı olmamak kaydıyla, taraflar borçların kapsamını değiştirebilecekleri gibi yeni borçlarda ekleyebilirler³⁸⁶.

3.2. ACENTENİN ASLİ EDİM YÜKÜMLÜLÜĞÜ

3.2.1. Müvekkilinin İşlerini Görme Borcu

Acentenin müvekkiline karşı ana borcunu oluşturan faaliyette bulunma yükümlülüğü, TTK md. 109/1'de "*acente sözleşme uyarınca kendisine bırakılan bölge ve ticaret dalı içinde, müvekkilinin işlerini görmekle...yükümlüdür*" olarak ifade edilmiştir. Acentenin faaliyet gösterme yükümlülüğü, AB yönergesi md. 3/f.1'e "*Acente, aracılıkta bulunurken yeterli çabayı gösterir ve ilgilenmek üzere talimat aldığı işlemleri uygun şartlar oluştuğu takdirde sonuçlandır.*" şeklinde düzenlenmiştir.

Acentenin, müvekkilin ticari işletme konusuna giren sözleşmelere aracılık etme veya sözleşmeleri müvekkil nam ve hesabına yapma borcu acentelik sözleşmesinin asli edimini oluşturmaktadır³⁸⁷. Aynı zamanda acente bu faaliyetini gerçekleştirirken yeterli derece çaba göstermeli ve müvekkilinin menfaatlerini gözetmelidir.

Acentenin gerekli pazar araştırması yapması, yeni müşteriler kazandırmak ve üçüncü kişileri ikna etmek için gayret göstermesi, satım kanallarına ulaşması ve

---

³⁸⁵ Borç ilişkisinden kaynaklanan esaslı edimin gerçekleşmesine bağlı edim yan edim yükümlülüğüdür. Antalya, s. 14; Kılıçoğlu, s. 26.

³⁸⁶ Cengiz, s. 148; Kaya, Acentelik, s. 94.

³⁸⁷ Acentenin asli borcu sözleşmenin doğmasına sebebiyet vermekle birlikte sözleşmeye karakteristiğini vererek onu diğer sözleşmelerden ayırmaktadır. Bknz. Seliçi, s. 5; Antalya, s. 13; Oğuzman/Öz, s. 5; Kılıçoğlu, s. 26.

halihazırdaki müşterilerle olan ilişkilerini güçlendirme gibi aktif çaba gösterme borcu bulunmaktadır³⁸⁸.

Acentenin müvekkilinin işini görme borcunun, hangi tür sözleşmeleri, hangi mal veya hizmetleri kapsayacağı konusu taraflar arasındaki sözleşmede somutlaştırılabilir³⁸⁹. Taraflar arasında böyle bir anlaşma yoksa, müvekkilin ticari işletmesindeki faaliyet konularının farklı ve çeşitli olması halinde, acentenin hangi konularda faaliyette bulunacağını tespiti önem taşımaktadır. Bu yüzden acentenin faaliyet alanının sözleşme ile kararlaştırılmasında fayda bulunmaktadır. Aksi takdirde; acentenin müvekkilin ticari işletmesine ait tüm mal ve hizmetlerine yönelik faaliyette bulunabileceği kabul edilmektedir³⁹⁰.

Acentelik müessesesinde, acentenin kişiliği ve sahip olduğu nitelikleri önem arz etmektedir. Nitekim acente, mesleği gereği müvekkilinin ticari sırlarına veya ticari işletmesi ile ilgili önemli bilgilere ve iş planlarına vakıf olabilmektedir. Bu sebeple güvene dayanan acentelik ilişkisinde acente müvekkil ile ilgili olan faaliyetlerini şahsen yerine getirmekle mükelleftir³⁹¹.

Bağlı olmayan tacir yardımcısı olan acentenin müvekkiline olan borcunu şahsen ifa etmekle yükümlü olması yardımcı kişilerin hizmetinden faydalanamayacağı anlamına gelmez³⁹². Bu durumda acente, yanında çalıştırdığı kişilerin haksız fiillerinden TBK md. 66/f.1 uyarınca, borcun ifasına yardım eden yardımcı kişilerin fiillerinden ise TBK md. 116/f.1 uyarınca müvekkiline karşı şahsen sorumlu olur³⁹³. Acentenin faaliyetinde yardımcı kişi kullanması, borcunu şahsen yerine getirme yükümlülüğüne aykırılık teşkil ederse, acente TBK md. 112 uyarınca borca aykırılıktan sorumlu olur³⁹⁴.

---

³⁸⁸ Bozkurt, s. 401; Ülgen / Helvacı, s. 852; Kaya, Acentelik, s. 97-98.

³⁸⁹ Emde Raimond, Vertiebsrecht, Kommentierung zu § 84 bis 92c HGB, 2. Aufl., Berlin 2011, No. 62'den aktaran Karaege, s. 20; Ülgen / Helvacı, s. 792, Kaya, Acentelik, s. 97; Kaya, Şerh, s. 112; Kayıhan, s. 98; Kınacıoğlu, s. 39.

³⁹⁰ Cengiz, s. 150; Kınacıoğlu, s. 39; Kaya, Acentelik, s. 96, dn. 11., Kayıhan, s. 97.

³⁹¹ Cengiz, s. 150; Ayhan/Çağlar, s. 549; Kınacıoğlu, s. 39.

³⁹² Kayıhan, s. 100, Kınacıoğlu, s. 39.

³⁹³ Kınacıoğlu, s. 313; Oğuzman/Öz, s. 445; Cengiz, s. 150; Nomer, s. 179.

³⁹⁴ Oğuzman/Öz, s. 451.

3.3.ACENTENİN YAN EDİM YÜKÜMLÜLÜKLERİ

3.3.1. Acentenin Özen Borcu

Acente faaliyetini gerçekleştirirken, kendisinden beklenen özeni göstermelidir³⁹⁵. Acente “*basiretli tacir*”³⁹⁶ gibi gereken özeni göstererek, müvekkilin ticari işletmesine ve namına zarar verecek eylemlerden kaçınmalı, piyasa koşullarına göre sözleşmenin diğer tarafını seçmeli, müvekkilini zarara uğratacak sözleşmeler yapmaktan kaçınmalıdır³⁹⁷. Acentenin özen yükümlülüğü Alman Hukuku ve İsviçre Hukukunda “*basiretli bir tacir gibi yükümlülüklerin özenle yerine getirilmesi*” şeklinde düzenlenmiştir³⁹⁸.

Acente şayet müvekkiline karşı özen yükümlülüğünü ihlal ederek, pasif bir tutum içerisinde müvekkile müşteri bulamaz ve müvekkili zarara uğrattırsa, acente kusuru oranında tazminat ödemekle yükümlü olabileceği gibi acentelik sözleşmesini haklı sebeple sona erdirilmesine de neden olabilir³⁹⁹. Örneğin acente müvekkil namına yapacağı sözleşmelerin konusuna göre üretimlerini durdurmuş, konkordato ilan etmiş üçüncü kişilerden gelen sözleşme tekliflerini gerçi çevirmelidir. Aynı şekilde sözleşmenin kurulması objektif olarak müvekkiline zarar verecek fahiş fiyat vs. gibi hükümler içeren sözleşmeleri özen yükümlülüğü çerçevesinde yapmaktan kaçınmalıdır.

3.3.2. Müvekkilinin Menfaatlerini Koruma Borcu

Acente kendisine bırakılan bölge veya ticaret dalı içerisinde faaliyetini gerçekleştirirken müvekkilinin menfaatini korumakla yükümlüdür⁴⁰⁰. TTK md. 109’da açıkça belirtildiği üzere bu düzenleme emredici olduğundan taraflarca aksi kararlaştırılamaz.

---

³⁹⁵ Ayhan/Çağlar, s. 549; Cengiz, s. 151.

³⁹⁶ Bozer/Göle, s. 149; Kayıhan, s. 98; Kaya, Şerh, s. 113; Kaya, Acentelik, s. 170; Arkan, s. 220.

³⁹⁷ Arkan, s. 220; Kayıhan, s. 102.

³⁹⁸ ATK / HGB § 86b/2, İBK/OR md. 418c/1, Kanun metinlerinin çevirisi için bkz Kaya, Şerh, s. 109.

³⁹⁹ Bozkurt, s. 401; Kayıhan, s. 100.

⁴⁰⁰ Arkan, s. 220; Poray/Yasaman, s. Kaya, Acentelik, s. 99.

Acentenin sürekli borç ilişkisi içerisinde müvekkili adına faaliyette bulunmasından dolayı acentelik ilişkisi güvene dayanmaktadır. Acente güven prensibinin sonucu olarak görevlerini yerine getirirken çaba göstermekle birlikte müvekkilinin menfaatlerini de korumakla yükümlüdür⁴⁰¹. Acente piyasa durumunu, müşterilerin değişen durumlarını, müşterilerin ödeme gücünü araştırmak ve sözleşme yapacağı kişileri özenle seçmekle mükelleftir⁴⁰². Fakat acentenin bu yükümlülüğü, müşterinin ödeme gücünü garanti ettiği anlamına gelmez. Ancak tarafların yazılı olarak kararlaştırması halinde, acente müşterinin ödeme gücüne garanti taahhüdü verebilir ve bu taahhüdü için de ek ücret talep edebilir⁴⁰³.

Acente müvekkili ile aralarında olan sadakat bağına özen göstererek, müvekkilinin menfaatine uygun olan faaliyetlerde bulunmalı, müvekkiline zarar verecek her türlü işlem, eylem veya davranıştan kaçınmalı ve müvekkilini zarar görme tehlikesi içinde bırakmamalıdır⁴⁰⁴. Örneğin acente müvekkili ile kendi menfaati çatıştığı zaman müvekkilinin menfaatini üstün tutmalıdır⁴⁰⁵. Fakat acentenin müvekkilinin menfaatini koruma borcu sadece müvekkiline zarar verici eylemlerden kaçınma olarak algılanmamalıdır. Acente bazı durumlarda pasif kalarak da müvekkiline zarar verebilmektedir. Örneğin acente satılması için kendisine teslim edilen malların zarar görmemesi adına onları muhafaza etmekle yükümlüdür. Acentenin herhangi bir önlem almadan pasif bir tutum sergilemesi halinde acente menfaati koruma borcunu ihlal edilmiş olur. Bunun sonucunda acente, TTK md. 109/f.2'ye göre müvekkile ait malların hasar ve zararından sorumlu olur.

---

⁴⁰¹ Poray/Yasaman, s. 310; Kayıhan, s. 98; Arkan, s. 228.

⁴⁰² Cengiz, s. 150; Arkan, s. 205; Kaya, Acentelik, s. 172; Kayıhan, s. 97; Ülgen/Helvacı, s. 853.

⁴⁰³ Kaya, Şerh, s. 114 ile 151; Arkan, s. 228; Tekin, s. 6; Karaege, s. 179; Ülgen/Helvacı, s. 852.

⁴⁰⁴ Kaya, Acentelik, s. 99.

⁴⁰⁵ Kınacıoğlu, s. 41; Kaya, Acentelik, s. 102.

3.3.3. Sadakat Borcu

Güvene dayanan acentelik ilişkisinde, acentenin müvekkilin menfaatini koruma borcunun görünümü sadakat borcudur⁴⁰⁶.

Acentenin sadakat yükümlülüğünün görünümü olan borçları ise “müvekkilini ilgilendiren bütün hususları zamanında haber verme borcu (TTK md. 110/f.1)”, “müvekkilinin talimatlarına uyma borcu (TTK md. 110/f.2)” ve “rekabet yasağı (TTK md. 104)” dır⁴⁰⁷.

Müvekkile ait olan sırları saklama yükümlülüğü TTK’da düzenlenmemiş olmasına rağmen acentenin sadakat borcunun içerisinde⁴⁰⁸.

3.3.4. Müvekkili İlgilendiren Konuları Bildirme Borcu

Acentenin bilgilendirme borcu TTK. m. 110/f.1 hükmü “*Acente üçüncü kişilerin kabule yetkili olduğu beyanlarını, bölgesindeki piyasanın ve müşterilerin finansal durumunu, şartlarını, bunlarda meydana gelen değişiklikleri ve yapılan işlemlere ilişkin olarak müvekkilini ilgilendiren bütün hususları ona zamanında bildirmek zorundadır.*” şeklinde ifade edilmiştir. Bu düzenleme uyarınca acente yaptığı sözleşmeleri, bölgesindeki gelişmeleri ve müvekkilini objektif olarak ilgilendiren tüm hususları gecikmeksizin müvekkiline bildirmekle yükümlüdür⁴⁰⁹.

Kanun maddesinde açıkça belirtildiği üzere, acentenin haber vermekle yükümlü olduğu konular objektif olarak müvekkilini ilgilendirmelidir. Hangi hususların acenteyi ilgilendirdiği kısmı ise taraflar arasındaki sözleşmeye, işin niteliğine, müvekkilin talimatlarına ve ticari teamüllere göre tayin edilecektir⁴¹⁰.

Kanun koyucu acentenin bildirme yükümlülüğünü sınırlı sayı ilkesine tabi tutmadan, örnekleme yoluyla ifade etmeyi tercih etmiştir⁴¹¹. Dolayısıyla somut olayın koşullarını teker teker değerlendirilerek, acentenin bu borcunun kapsamı

⁴⁰⁶ Poray/Yasaman, s. 310; Cengiz, s. 151; Kaya, Acentelik, s. 105 – 106; Kayıhan, s. 102.

⁴⁰⁷ Kayıhan, s. 102.

⁴⁰⁸ Arkan, s. 205-206; Kayıhan, s. 102.

⁴⁰⁹ İmregün, s. 133; Kınacıoğlu, s. 43; Poray/Yasaman, s. 310; Kayıhan, s. 103; Kaya Şerh, s. 125.

⁴¹⁰ Kınacıoğlu, s. 42, Kaya, s.125; Kayıhan, s. 103.

⁴¹¹ Kayıhan, s. 102 – 103; Kaya, Acentelik, s. 151

belirlenir. Örneğin acentenin öğrenmiş olduğu mevcut veya potansiyel müşterilerin beklentilerini, alış ve satışlardaki dalgalanmaları ve piyasa koşullarını gecikmeksizin müvekkiline bildirmelidir⁴¹².

Acente mevcut piyasa ve müşterilerle ilgili araştırma yaparken, basiretli bir tacirin göstereceği özenle edindiği bilgileri değerlendirmeli ve bilgilerin tutarlılığını sağlamalıdır.

Acentenin bilgilendirme borcunun kapsamında TTK md. 105/f.1 uyarınca müvekkili adına kabul ettiği veya yaptığı hakkı koruyucu beyanlar da dahildir⁴¹³.

Burada üzerinde durulması gereken konu şudur; aracı acente ile sözleşme yapmaya yetkili olan acentenin yetkilerine göre bilgilendirme yükümlülüklerinin kapsamı değişebilir. Örneğin aracı acente üçüncü kişilerden gelen öneriler, öneriye davetler, üstlenilecek borçlar ve verilecek olan teminatlar gibi sözleşmenin kurulmasıyla ilgili olan hususları müvekkiline bildirmelidir. Sözleşme yapmaya yetkili olan acente ise müvekkil nam ve hesabına yaptığı sözleşmeleri ve sözleşmelerle ilgili doğan veya doğacak hak ve borçlar dahil tüm bilgileri müvekkiline bildirmelidir⁴¹⁴.

Sözleşme serbestisi uyarınca taraflar hangi hususların müvekkili ilgilendirdiğini veya müvekkil için önem arz ettiğini kararlaştırabilecekleri gibi bilgilendirmenin yapılacağı zaman aralıkları ile ne şekilde yapılacağı hususlarını da kararlaştırabilirler. Böylelikle hukuki ihtilaflarda acentenin sorumluluğunun tespit edilmesi açısından kolaylık sağlanmış olur. Belirtmek gerekir ki; acentenin her yaptığı işlemi derhal bilgilendirmesi ve her adımının sıklıkla takip edilmesi acentenin hukuki bağımsızlığını kaybetmesine yol açacağından, bu tür yükümlülükler batıl olarak kabul edilmektedir⁴¹⁵.

---

⁴¹² Bozer/Göle, s. 150; Poray/Yasaman, s. 310; Kınacıoğlu, s. 43.

⁴¹³ Arkan, s. 220; Cengiz, s. 151; Kınacıoğlu, s. 41.

⁴¹⁴ Cengiz, s. 152; Arkan, s. 220.

⁴¹⁵ Kaya, Mustafa İsmail, s. 158 – 159.

3.3.5. Müvekkilin Talimatlarına Uyma Borcu

Acente kural olarak acentelik faaliyeti ile ilgili müvekkilinden gelen talimatlara uymakla yükümlüdür⁴¹⁶ : AB Yönergesinin md. 3/f.2c bendinde “*acente, müvekkilin makul talimatlarına uymalıdır.*” şeklinde düzenlenmiştir. Acentenin uymakla yükümlü olduğu emir ve talimatlar kanundaki düzenlemelere aykırı olmayan, sözleşmedeki yükümlülüklerinin sınırını aşmayan ve işin görülmesine yönelik talimatlardır⁴¹⁷. Müvekkilin vermiş olduğu talimatlar, acentenin hukuki bağımsızlığını zedeler nitelikte çalışma düzenine, faaliyetindeki iç ilişkilerine, işletme organizasyonuna, çalışanlarının yönetim şekline ve çalışma saatlerine müdahale edemez⁴¹⁸.

Müvekkil acenteye, hangi tür faaliyetlerin görev alanında olduğu, aracılık etmesi ve yapması gereken sözleşmelerin içerikleri, kimlerle veya hangi tür ticari işletmelerle sözleşmeler yapabileceği, hangi iş şartlarının gözetileceği, fiyat, satış ve ödeme şartları hakkında talimatlar verebilir⁴¹⁹.

Müvekkilin acenteye vereceği talimatlar, objektif ve anlaşılır nitelikte olmalı ve acentenin görevlerinin somutlaştırılması amacını taşımalıdır⁴²⁰. Buna karşılık acenteye arasındaki sözleşme hükümlerini değiştiren, acentenin yükümlülüklerini artıran, faaliyet alanını kısıtlayan veya ücretini indiren talimatlar verilemez⁴²¹.

Acentenin müvekkilin talimatlarına uyma borcunun istisnası ise TTK md. 110/f.2’de düzenlenmektedir. Bu hüküm uyarınca acente müvekkilinin açık talimatı olmayan konularda, emir veya talimat alıncaya kadar işlemi geciktirebilecektir. Fakat işin acele olması, müvekkilin talimat vermeye müsait olmaması gibi durumlarda acente basiretli tacir gibi kendi görüşüne göre işlem yapması lüzum

---

⁴¹⁶ Munday, s. 150; Ayhan/Çağlar, s. 550

⁴¹⁷ Kınacıoğlu, s. 44; Kaya, Şerh, s. 127;

⁴¹⁸ Arkan, s. 223; Kayıhan, s. 105; Kaya, Acentelik, s. 121-122.

⁴¹⁹ Arkan, s. 223; Kayıhan, s. 105; Kaya, Acentelik, s. 122-123.

⁴²⁰ Topçuoğlu, Acentelik, s. 131; Kaya, Acentelik, s. 120.

⁴²¹ Kınacıoğlu, s. 44; Kaya, Mustafa İsmail, s. 120.

görür. Acente özellikle acil durumlarda müvekkilin zarar görmemesi için müvekkilin verdiği talimatlarının dışına çıkarak kendi takdiri doğrultusunda işlem yapabilecektir.

Kısacası talimatlar, acentenin faaliyeti kapsamında müvekkilin menfaatini ilgilendirmeli ve acentenin hukuki bağımsızlığını zedelemeyecek nitelikte olmalıdır. Aksi takdirde acentenin bu talimatlara uyma yükümlülüğü bulunmaz⁴²². Fakat acentenin talimatlara uymaması halinde, acente bu talimatlara hangi gerekçelerle uymayacağını müvekkiline bildirmekle yükümlü olacaktır. Aksi takdirde bu durum, müvekkilde acentelik faaliyet ile bağdaşmayan veya yanlış olan talimatların uygulanabilir olduğu kanısına yol açarak müvekkilin uygulama kabiliyeti olan başka talimatlar verme imkanını kaldırabilmektedir⁴²³.

Acente, müvekkilinden aldığı emir ve talimatlara aykırı hareket eder veya hal ve icabın gerekmesine rağmen müvekkilinden gelecek talimatı beklemeden işlem yaparsa müvekkilin bundan doğan zararlarını tazmin etmekle yükümlü olur⁴²⁴.

3.3.6. Müvekkili ile Rekabet Etmeme Borcu

TTK md. 104'e göre acente aynı bölge veya yer içinde müvekkil ile rekabette bulunan ticari işletmeler için acentelik faaliyetinde bulunamayacağı gibi müvekkil de acentenin faaliyet gösterdiği aynı yer veya bölge içerisinde, aynı ticaret dalı ile ilgili olarak başka bir acente tayin edemez⁴²⁵. Şu halde tarafların birbirine karşı hem tekel hakkının hem de rekabet etmeme borcunun bulunması bu borcun çift yönlü olduğunu göstermektedir⁴²⁶.

Acentenin sözleşme süresince rekabet etmeme borcu, kanundan doğan yapmama edimini oluşturur⁴²⁷. Bu borcun gereği olarak; acente, acentelik sözleşmesi boyunca kendisine tahsis edilen yer veya bölgede müvekkilin tekel hakkına riayet etmekle

---

⁴²² Kaya, Şerh, s. 128; Kaya, Acentelik, s. 126.

⁴²³ Kaya, Acentelik, s. 126.

⁴²⁴ Kınacıoğlu, s. 44.

⁴²⁵ Topçuoğlu, Acentelik, s. 17.

⁴²⁶ Saraç, s. 711; Kaya, Şerh, s. 45; Topçuoğlu, Tek Satıcılık, s. 25; Topçuoğlu, Acentelik s. 17; Kaya, s. 50; Kaya, Acentelik, s.128.

⁴²⁷ Eren, s. 107; Oğuzman/Öz, s. 8ç.

mükelleftir. Acentelik sözleşmesi sürekli borç niteliği taşıdığından rekabet etmeme borcu bir defalık değil; süreklilik arz eder⁴²⁸.

Acentelik sözleşmesinde kararlaştırılan zaman (müvekkil ile acente arasındaki sözleşme süresi), yer (sözleşmeyle acenteye tahsis edilmiş bölge, yer veya coğrafi konum) ve konu (müvekkilinin ticari işletmesi ile rakip olan ticari işletmeler ile belirli mal veya müşteri çevresi) bakımından acentenin rekabet yasağındaki sınırlar belirlenir⁴²⁹.

Konu bakımından hangi firmaların birbirlerine rakip olduğunun belirlenmesi ve tespit edilmesi önemlidir. Zira birbirine rakip olan ticari işletmeler belirlenirken, müvekkilin subjektif görüşü değil; somut olayın şartları doğrultusunda doktrin ve yargı kararları gibi objektif kriterler esas alınarak rekabet tespit edilmelidir. Özellikle müşterilerin bakış açısından ticari işletmelerin birbiriyle rakip olarak gözükmüş gözükmediği, piyasaya sunulan mal veya hizmetlerin birbirlerinin muadili olup olmadığı, ürünlerin aynı ihtiyaçlar için kullanılıp kullanılmadığı rekabetin tespitinde önem taşımaktadır⁴³⁰.

İki farklı ticari işletmenin aynı bölge veya yer içerisinde piyasaya arz etmiş oldukları mal veya hizmetlerin aynı olması halinde ticari işletmelerin birbiriyle doğrudan rakip oldukları konusunda herhangi bir şüphe bulunmamaktadır. Lakin bu kadar somut bir kıstasın belirlenmesi, acentenin dolaylı olarak birbiriyle rakip olan tacirlerin acentesi olabilme riskini taşımaktadır. İşte bu yüzden ticari işletmelerin ürünlerinin veya hizmetlerin tam olarak değil, belirli ölçülerde kesişmesi veyahut birbirleri yerine ikame edilebilmesi halinde de müvekkilin menfaatinin zedelenme riski bulunduğundan, rekabet şartının gerçekleştiğinin kabulü gerekir⁴³¹.

Belirtmek gerekir ki; aynı bölge veya yerde bulunan, birbiriyle rekabet halindeki ticari işletmelerin konusu farklı olan mal ve hizmetleri için acentelik yapılması

---

⁴²⁸ Kaya, Şerh, s. 52.

⁴²⁹ Saraç, s. 715; Kaya, s. 46 – 47.

⁴³⁰ Kaya, Acentelik, s. 136.

⁴³¹ Kaya, Acentelik, s. 131- 133.

rekabet yasağının ihlalini oluşturmaz⁴³². Bu konuda İmregün tarafından verilen örnekte; aynı işletme konularında faaliyet gösteren ve birbiriyle rakip halinde bulunan firmalardan birine elektrik malzemesi, diğerine tarım ilaçları yönünden acentelik yapılmasında herhangi bir engel bulunmadığı ifade edilmiştir⁴³³. Zira bu durumda işletme konusu mallar farklı olduğundan, müşteri nezdinde ticari işletmeyi tercih etme gibi bir durum söz konusu olmayacağından müvekkilin menfaati zarar görmeyecektir.

Acentenin rekabet yasağının konu bakımından belirlenmesindeki bir diğer görüş⁴³⁴ meselenin müvekkil açısından değil; müşteriler açısından değerlendirilmesi gerektiği yönündedir. Zira bazı durumlarda müşteriler nezdinde kesişmeyen ürünler olsa bile müşterilerde farklı algı oluşması ve müşterilerin mal ile hizmetleri karıştırması mümkündür. Bu yüzden iki farklı işletmede ürün ve hizmetler kesişmese bile müşterilerde karıştırma ihtimalinin olması halinde acentenin rekabet yasağının ihlali söz konusu olacaktır. Şu hâlde ticari işletmelerin birbirleriyle rakip olup olmadıkları belirlenirken objektif olarak müvekkilin zarar görme tehlikesi içerisinde olup olmadığına bakılmalıdır. Kanaatimizce bu görüş acentenin faaliyet alanını tek yanlı olarak daralttığından isabetli görülmemektedir.

Zaman bakımından ise müvekkil ile acente arasındaki sözleşme devam ettiği sürece acente rekabet yasağına uymakla yükümlüdür. Sözleşmenin feshedilmiş olması halinde geçen ihbar süresinde de müvekkilin tekel hakkı korunmalıdır⁴³⁵.

Acentenin rekabet yasağı bakımından diğer bir husus yer unsurudur. TTK md. 104'te belirtildiği üzere acente kendisine tahsis edilen aynı bölge veya yer içerisinde bulunan rakip ticari işletmeye acentelik yapamaz. Öte yandan acentenin tekel bölgesi dışında birbirleriyle rakip olan tacirlere acentelik yapması TTK md. 104 uyarınca rekabet yasağının ihlalini oluşturmaz. Nitekim kural acentenin alan dışında rekabetinin serbest olmasıdır. Fakat bu durumda; acentenin sadakat

---

⁴³² Saraç, s. 715; İmregün, s. 188 – 189; Ülgen/Helvacı, s. 835.

⁴³³ İmregün, s. 132.

⁴³⁴ Kaya, Mustafa İsmail, s. 133.

⁴³⁵ Kaya, İsmail, s. 142.

borcunun ihlali ve taraflar arasındaki güven ilişkisinin zedelenme ihtimali vardır⁴³⁶. Bu yüzden müvekkilin tekel hakkının sınırları, acentenin müvekkilin menfaatini koruma borcu uyarınca istisna olarak kendisine tahsis edilen bölge veya alan dışına çıkarılarak genişleyebileceği kabul edilmiştir⁴³⁷.

Kanun koyucu acentenin rekabet yasağını emredici olarak düzenlemediğinden, inhisar hakkı taraflarca genişletilebilmekte, daraltılabilmekte veya kaldırılabilir. İnhisar hakkının kaldırılması yazılı geçerlilik şartına tabiidir. Dolayısıyla acente, müvekkilin sözlü olarak rekabet yasağını kaldırdığını veya rekabet yasağına aykırı faaliyetlerine zımnen onay verdiğini ileri sürerek borca aykırılığın sonuçlarından kaçınamaz⁴³⁸.

Şu hâlde taraflar, yazılı anlaşma ile rekabet yasağını kısıtlamış veya kaldırmışlarsa, acentenin kendisine tahsis edilmiş yer veya bölge içerisinde müvekkiliyle rakip olan firmalarla acentelik ilişkisi kurması mümkündür. Kaldırılan rekabet yasağının tekrar acente için geçerli hale gelmesi ve müvekkilin inhisar hakkının tekrar doğması için tarafların bunu yazılı olarak tekrar kararlaştırmaları gerekir. Hemen belirtelim ki taraflar evvelden yazılı olarak belirli şartların gerçekleşmesi halinde acentenin tekrar rekabet yasağının canlanmasını kararlaştırabilirler. Böylelikle belirlenen şartların gerçekleşmesi halinde, müvekkil tek taraflı irade beyanı ile acentenin rekabet yasağını canlandırabilecektir⁴³⁹.

Fakat önemli bir noktaya değinmek gerekirse, ister acentenin rekabet yasağı kaldırılmış olsun ister acente tekel bölgesi dışında müvekkiline rakip firmalarla işlem yapıyor olsun bu esnada müvekkilinin menfaatlerini gözetmek ve çıkarlarını korumak ve sadakat borucuna riayet etmekle yükümlüdür; aksi takdirde rekabet hakkını kötüye kullandığı kabul edilir⁴⁴⁰.

---

⁴³⁶ Kayıhan, s. 108; Kaya, s. 52; Kaya, Mustafa İsmail, s. 137.

⁴³⁷ Kaya, Şerh, s. 52.

⁴³⁸ Tekel hakkının zımnen kaldırılması mümkün olmamakla beraber müvekkilin acentenin rekabet yasağına aykırı eylemlerine uzun süre ses çıkarmayarak onay verecek ölçüde olması halinde, müvekkilin rekabet yasağını ileri sürerek acentelik sözleşmesini haklı sebeple feshetmesinin dürüstlük kuralına aykırı olacağı belirtilmektedir. Kaya, Şerh, s. 50 – 51.

⁴³⁹ Kaya, Acentelik, s. 128.

⁴⁴⁰ Kaya, Şerh, s. 116; Kaya, Acentelik, s. 106; Kayıhan, s. 109.

Öğretideki aksi görüş⁴⁴¹ ise müvekkilin inhisar hakkının kaldırılması sonucunda, acentenin müvekkiline olan sadakat ve menfaati koruma borcunun varlığının ileri sürülmesi, acentenin inhisar hakkının kaldırılmasına engel olacaktır. Bu sonucun menfaatler dengesini zedeleyeceği, müvekkil açısından pozitif ayrımcılığa sebep olacağı ve zayıf olan acentenin korunmasına engel olacağı belirtilmiştir.

Acente rekabet yasağına aykırı olarak faaliyet göstermesi halinde yapmama borcunu ihlal etmiş olur ve TBK md. 113/f.2 uyarınca tazminat öder. Rekabet yasağını ihlal eden acentenin ödeyeceği tazminat miktarı hesaplanırken, acentenin borca aykırı davranışı olmasaydı müvekkilin elde edeceği kazanç ile hâlihazırdaki kazancı arasındaki fark, yani kazanç kaybı esas alınır. Acentenin rekabet yasağına aykırı olarak üçüncü kişiler hesabına yapmış olduğu işlerden tüm kazandığını tazmin edilmesi veya yapılan işlemlerin müvekkil adına yapılmış sayılması hakkaniyete aykırıdır ve acentenin ekonomik varlığını önemli derecede etkilemektedir⁴⁴². Ayrıca rekabet borcunun ihlalinde müvekkilin acentelik sözleşmesini haklı sebeple feshetme hakkı doğar.

Müvekkilin acentenin rekabet yasağı borcuna aykırı işleminden uğradığı zararın ispatlanması ve hesaplanması zor olacağından taraflarca cezai şartın kararlaştırılması müvekkil lehine olacaktır. Hemen belirtelim ki acentenin rekabet yasağını ihlal etmesi halinde hükmedilecek tazminat miktarının neye göre belirleneceği önem taşımaktadır.

3.3.7. Müvekkilin Sırlarını Saklama Borcu

Acentenin müvekkiline ait sırları saklama ve bunlardan kendi veya başkası menfaatine olacak şekilde yararlanmama borcu TTK'da açıkça düzenlenmemiştir. Buna karşılık acentelik ilişkisi güvene dayandığı ve TTK md. 109'da acentenin müvekkilin menfaatini koruma borcunun gereği olarak doktrinde bu borç sadakat borcunun görünümü olarak kabul edilmiştir⁴⁴³. Keza müvekkilin ticari sırları ifşa

---

⁴⁴¹ Saraç, s. 717.

⁴⁴² Kaya, Acentelik s. 146.

⁴⁴³ Kayıhan, s. 118; Kınacıoğlu, s. 48; Arkan acentenin sır saklama yükümlülüğünün, basiretli bir tacirden beklenen özen borcunun gereği olduğunu ifade etmiştir. Bknz. Arkan, s. 220.

edildikten sonra müvekkilin zarar göreceği ve bu durumun TTK md. 109 hükmü ile bağdaşmayacağı sabittir⁴⁴⁴. Buna göre acente müvekkilinin sırlarını ifşa etmemeli, kendi veya başkası yararına kullanmamalı, aynı şekilde bu sırların korunması için gereken özeni gösterip tedbir almalıdır⁴⁴⁵.

Alman Hukukunda ve İsviçre Hukukunda ise acentelikle ilgili hükümlerde acentenin sır saklama ve bunlardan yararlanmama borcu açıkça düzenlenmiştir. ATK/HGB § 90⁴⁴⁶ hükmüne göre acente basiretli bir tacirin anlayışı kapsamında somut olayın koşullarına göre hangi sırları saklaması gerekiyorsa sözleşme devamında ve gerekirse sözleşmenin bitiminde saklamalı, bu sırlardan ne kendisi ne de bir üçüncü kişi için menfaat sağlamalıdır⁴⁴⁷. İsviçre BK / OR Art. 418d⁴⁴⁸ maddesinin birinci fıkrasında yer alan acentenin sır saklama borcu da ATK/HGB § 90 ile neredeyse birebir örtüşmektedir. Her iki düzenlemede acentenin sır saklama yükümlülüğünün herhangi bir süreye bağlı kalınmaksızın, acentelik sözleşmesi sona erse dahi devam edeceği esas alınmıştır.

Ifşa edilmemesi gereken sırlar; ticari işletme, imalat ve ticaretle ilgili sırlar, iş stratejileri, işletmenin geliri, müşteriler, pazarlama taktikleri, hammadde kaynakları ve her türlü know-how niteliğindeki bilgilerdir⁴⁴⁹. Tüm bu bilgilerin müvekkil açısından gizli nitelikte olmaması, bilgilerin ekonomik değer taşımaması ve acentenin bu bilgileri nasıl elde ettiği (acentelik faaliyeti kapsamında veya acentenin kendi çabaları kapsamında, meşru veya gayrimeşru yollarla) önemli değildir⁴⁵⁰.

---

⁴⁴⁴ Kaya, Acentelik, s. 108.

⁴⁴⁵ Kaya, Şerh, s.117; Kaya, Acentelik, s. 108; Kayıhan, s. 118.

⁴⁴⁶ Kanun çevirileri için bkz., Kaya, Şerh, s. 370: ATK/HGB § 90 “Acente kendisi ile paylaşılan ya da müvekkili için yürüttüğü faaliyeti dolayısıyla öğrenmiş olduğu iş ve işletme sırlarını, basiretli bir tacirin iş anlayışını ilişkin tüm şartlarla tenakuz etmedikçe, sözleşmenin hitamından sonra dahi değerlendiremez veya başkaları ile paylaşamaz.”

⁴⁴⁷ Weber, Erwin, Grunzüge des Handelsrechts, Stuttgart, 1979(Weber/Wedler), s 45; Kluzinger, Eugen, Grundzüge des Handelsrechts, 9. Überarbeitete Auflage, Verlag Franz Vahlen München 1996, s.88’den aktaran Kayıhan, s. 119;

⁴⁴⁸ Kanun çevirileri için bkz. Kaya, Şerh, s. 378: İsviçre Bk / OR Art. 418d “Acente, sözleşmenin sona ermesinden sonra bile, sözleşme sebebiyle vakıf olduğu veya bizzat müvekkilce kendisine verilen (müvekkilin) iş sırlarını istifade edemez ve bunları ifşa edemez. “

⁴⁴⁹ Kınacıoğlu, s. 49.

⁴⁵⁰ Kaya, Acentelik, s. 110

Öğretide acentelik sözleşmesi sona erse dahi genel ahlak kuralları ve dürüstlük kuralı çerçevesinde acente müvekkilinin sırlarını saklamakla mükellef kalmaya devam edeceği kabul edilmiştir⁴⁵¹. Kanaatimizce de acentelik ilişkisinin niteliği gereği müvekkil acenteye güvenerek işletme sırlarını rahatça açabilmektedir. Sözleşme bitiminden sonra acentenin müvekkilinin sırlarını ifşa edebilmesinin kabulü halinde acentelik kurumuna duyulan güvenin sarsılmasına yol açacaktır

3.3.8. Tedbir Alma Borcu

TTK md. 111’de düzenlenen acentenin önlem alma borcu uyarınca, acente basiretli bir tacir gibi önleyici tedbirleri alarak müvekkilin çıkarlarını korumakla yükümlüdür⁴⁵². Acentenin önlem alma borcu, TTK md. 109’daki müvekkilin menfaatlerini koruma borcuna dayanmaktadır⁴⁵³. Acentenin tedbir alma borçları; teslim aldığı ve korumakla yükümlü olduğu eşyalardaki hasarları müvekkile haber verme borcu, eşyaların bozulma ve telef olma tehlikesi varsa mahkemeden izin alarak eşyaları sattırma borcu ile müvekkilin dava haklarının korunması için tedbir alma borcudur⁴⁵⁴.

Acente müvekkil namına teslim aldığı eşyanın yüklenmesi, boşaltılması veya taşınması esnasında bu eşyaları gözden geçirmek ve mevcut hasarları tespit ettirmek ve eşyaların korunması için gereken önlemleri almak ve gecikmeksizin bu durumu müvekkile haber vermekle yükümlüdür⁴⁵⁵.

Acentenin müvekkili namına teslim aldığı veya korumakla yükümlü olduğu malların zarar görme veya telef olma riski varsa acente TBK md. 108 kapsamında mahkemenin izniyle malları satarak bu durumu gecikmeksizin müvekkile bildirme külfeti altındadır⁴⁵⁶.

---

⁴⁵¹Kınacıoğlu, s. 49; Kaya, Acentelik, s. 112;

⁴⁵² Domaniç, s. 402; Kayıhan, s. 119; Kaya, Şerh, s. 131.

⁴⁵³ Kaya, Şerh, s. 131; Kaya, Acentelik, s. 161.

⁴⁵⁴ Poray/Yasaman, s. 311; Arkan, s. 221.

⁴⁵⁵ Kayıhan, s. 120; Ayhan/Çağlar, s. 550.

⁴⁵⁶ Kaya, Şerh, s. 131.

Öte yandan TTK md. 111/f.2 uyarınca da aynı şekilde müvekkil tarafından acenteye satılmak üzere gönderilen malların bozulma, zayi olma veya malın değeri düşecek şekilde değişikliğe uğrama gibi tehlikeler varsa acente durumu gecikmeksizin müvekkile bildirmeli ve müvekkilden talimat alarak eylem almalıdır. Fakat hal ve koşullar gereği zaman bakımından müvekkilden talimat alınmayı beklemek uygun değilse, acente gecikmeksizin yetkili mahkeme kararı ile malları satmalıdır.

Sonuç olarak müvekkile ait olan acentenin zilyedi olduğu mallar ister müvekkil namına teslim alınsın ister müvekkil tarafından satılmak üzere kendisine teslim edilsin acente bu malları korumak ve malların telef olmaması, bozulmaması ve değerinin azalmaması için her türlü özeni göstermekle yükümlüdür. Acente bünyesinde tuttuğu bu mallar için gerektiğinde müvekkil namına geçici hukuki koruma yollarına başvurmalı, ihtar, ihbar ve protesto gibi hakkı koruyucu beyanlarda bulunmalıdır. Aksi takdirde bu ihmallerden dolayı müvekkilin uğradığı zararlardan acente kusuru oranında sorumlu olur⁴⁵⁷.

3.3.9. Müvekkile Ait Parayı Zamanında Ödeme Borcu

Acente müvekkiline ait tahsil etmiş olduğu malları veya parayı emanetçi/temsilci sıfatı ile elinde bulundurmaktadır⁴⁵⁸. Acente TTK md. 119'daki hapis hakkı saklı kalmak üzere müvekkil adına teslim aldığı malları ve parayı müvekkiline zamanında teslim etmekle yükümlüdür⁴⁵⁹. Şu halde acentenin bu borcu, vekalet sözleşmesindeki vekilin müvekkiline hesap verme borcunun (TBK md. 508) ticaret hukukuna özgü görünümüdür⁴⁶⁰.

Müvekkile verilmesi gereken paralar, acentenin müşterilerden müvekkil nam ve hesabına aldığı paralar ile acentelik sıfatından dolayı kendisine verilen para ve para yerine geçen menfaatlerdir⁴⁶¹. Kanun metninde geçen müvekkile geri verilmesi

---

⁴⁵⁷ Kaya, Şerh, s. 130

⁴⁵⁸ Domaniç, s. 404.

⁴⁵⁹ Domaniç, s. 403.

⁴⁶⁰ Karayağın, s 523; Kayıhan, s. 122; Domaniç, s. 403; Vekalet verene hesap verme borcu başkasına ait iş görmenin sonucu kabul edilmektedir. Bknz. Yavuz, s. 635; vekilin hesap verme borcu hakkında detaylı bilgi için bknz. Zevkiler/Gökyayla, s. 625; Eren, Borçlar Özel, s. 735; Aral/Ayrancı, s. 408.

⁴⁶¹ Kaya, Acentelik, s. 166.

gereken paraya; bono, poliçe, çek gibi kıymetli evraklar ile trampa konusu yerine geçen kıymetler de dahildir⁴⁶².

Paranın ödenme zamanı ise ticari teamüle ve somut olayın koşullarına göre belirlenir⁴⁶³. TTK md. 112'deki düzenleme uyarınca acente bu yükümlülüğüne aykırı olarak müvekkiline ait parayı zamanında göndermez veya teslim etmezse, yükümlülüğün doğduğu tarihten itibaren faiz ödemesi veya gerektiğinde tazminat ödemesi gerekir. Müvekkil acenteden kur farkından doğan zararları ve/veya aşkın (munzam) zararı da talebi edebilir⁴⁶⁴.

3.3.10. Müvekkili Temsil Etme Borcu

Acentenin faaliyeti kapsamında yaptığı işlemlerle ilgili dava temsil yetkisi 1927 tarihli Ticaret Kanununun “*tüccar memurları*” hakkında olan 95. maddeden alınarak, 6762 sayılı TK'nın 119. maddesinde düzenlenmiştir⁴⁶⁵. Karşılaştırılmalı hukukta ise hiçbir zaman acenteye müvekkil namına dava takip yetkisi verilecek kadar geniş temsil yetkisi verilmemiştir⁴⁶⁶.

TTK md. 105'te acentenin müvekkilinin menfaatlerini koruma borcunun sonucu olarak acenteye müvekkilini temsil etme yetkisi verilmiştir⁴⁶⁷. Acentenin pasif temsil yetkisi; ihtar, ihbar ve protesto gibi müvekkiline yöneltilen beyanları kabul etmeyi oluşturur⁴⁶⁸. Acentenin aktif temsil yetkisi ise; müvekkil nam ve hesabına sözleşme yapma, müvekkilin hakkını koruyan beyanları müvekkil adına yapma, müvekkili mahkemede temsil etme ve bedeli bizzat ödenen malı teslim alma ile

⁴⁶² Kınacıoğlu, s. 45; Kayıhan, s. 122.

⁴⁶³ Karayalçın, s. 523.

⁴⁶⁴ Aşkın (munzam) zarar para borcu ödemelerinin gecikmesi sebebiyle faizin alacaklıdaki gecikmeden dolayı doğan zararı karşılayamaması halinde söz konusu olur. Bknz. Kılıçoğlu, s. 675; Oğuzman/Öz, s. 534 Nomer, s. 393; Eren, s. 1231.

⁴⁶⁵ Kalpsüz, Turgut, Müvekkillerine İnzafeten Acentalara Karşı Dava Açılması ve Takip Yapılması, Banka ve Ticaret Hukuku Dergisi 1983, C. 11, S. 1, s. 1.

⁴⁶⁶ ATK/HGB § 91 ve İBK (OR) md. 418/e1'de acenteye yalnızca müvekkilinin hakkını korucu beyanlarda bulunma yetkisi verilmiş, müvekkilini davada temsil yetkisi verilmemiştir. Kaya, Şerh, s. 57.

⁴⁶⁷ Demirtaş, Nurcan, Acentenin Davada Müvekkilini Temsil Etmesi, İstanbul Aydın Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 5, S. 1, 2019, s. 86.

⁴⁶⁸ Akyol, s. 49; Oğuzman/Öz, s. 246; Eren, s. 486; Üçüncü, Hilal, S., Acentenin Temsil Yetkisinin Usul Hukuku Kapsamında Değerlendirilmesi, Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 17, S. 1-2, 2013, s. 964.

teslim edilen malın bedelini tahsil etme gibi hukuki işlem ve hukuki işlem benzeri fiilleri içermektedir⁴⁶⁹.

Acentenin müvekkilin hakkını koruyucu beyanları kabul etmesi ve davada taraf olmasında acentenin takdir yetkisi bulunmamaktadır. Şöyle ki, acente kanunun kendisine tanımış olduğu pasif ve aktif temsil yetkisine uymakla yükümlüdür.

Acentenin aracılık ettiği veya yaptığı sözleşmelerden doğan ihtilaflarda, müvekkilini izafeten acenteye karşı dava açılabilceği gibi acentenin de aynı sıfatla dava açma hakkı bulunmaktadır⁴⁷⁰. Acentenin müvekkiline izafeten dava açabilmesi veya açılan davaları takip edebilmesi için uyuşmazlığın haksız fiilden, sebepsiz zenginleşmeden veya kanundan değil, doğrudan müşteri ile müvekkil arasındaki sözleşmeden kaynaklanması gerekir⁴⁷¹.

3.3.10.1. Acentenin Müvekkilini Davada Temsil Etme Yetkisi

Acentenin müvekkilini davada temsil etme yetkisi 1136 sayılı Avukatlık Kanunu'nun 35. maddesindeki avukatlık tekelinin istisnalarından birini oluşturmaktadır⁴⁷².

Türkiye'de özel hukuk ilişkilerinden doğan hukuki uyuşmazlıklar için arabuluculuk kanun yolu 6325 Sayılı Hukuk Uyuşmazlıklarında Arabuluculuk Kanunu yürürlüğe

---

⁴⁶⁹Demirtaş, s. 85; Daniş, Akkan, Çiğdem, Acentenin Müvekkili Mahkemede Temsil Yetkisi, Banka ve Ticaret Hukuku Dergisi, 2008, C. 24, S. 4, s. 220.

⁴⁷⁰ Poray/Yasaman, s. 302; Yargıtay 11. HD., E. 2015/9587 K. 2015/10529 T. 14.10.2015 *"Davalının acente olduğu, 6102 sayılı TTK'nın 105/2 m. uyarınca bu sözleşmelerden doğacak uyuşmazlıklardan dolayı acentenin müvekkili adına dava açabileceği gibi, kendisine karşı da aynı sıfatla dava açılabilceği ancak, acenteye doğrudan dava açılmayacağından müvekkiline izafe edilerek dava açılması gerektiği gerekçesiyle, taraf ehliyeti yokluğu nedeniyle davanın HMK'nın 114/1-d, 115/2 m. uyarınca dava şartı yokluğundan usulden reddine karar verilmiştir... Dava dosyası içerisindeki bilgi ve belgelere, mahkeme kararının gerekçesinde dayanılan delillerin tartışılıp, değerlendirilmesinde usul ve yasaya aykırı bir yön bulunmamasına göre"* lexpera.com.tr/ictihat/yargitay/11-hukuk-dairesi-e-2015-9587-k-2015-10529-t-14-10-2015 (E.T. 14.04.2020), Aynı şekilde doktrin görüşleri de : Kaya, s. 61; Kalpsüz, s. 3.

⁴⁷¹Bozkurt, s. 395; Güner, s. 64.Kayıhan, s. 210 ve 212, Kaya, s. 61; Kaya, Mustafa İsmail, s. 81.

⁴⁷² Narbay Şafak / Uyumaz, Murat, Acentenin Müvekkili Mahkemede Temsil Yetkisi, Legal Hukuk Dergisi, C. 11, S. 121, 2013, s. 103. Bozkurt, s. 397; Kaya, Şerh, s. 63; Kaya, Acentelik, s. 77; Kayıhan, s. 210; Kalpsüz, s.2; Domaniç, s. 399; Arkan, s. 229 – 230, dn. 3. Acentenin davada temsil yetkisi, vekil sıfatıyla takip yetkisiyle özdeşleştirilmiştir. veli, vasi ve kayyum gibi kanunu temsilciler(HUMK 59) ile donatanı temsilen kaptan (TK 987) ve ticari temsilcilerin (BK 499-452) sahip olduğu dava ehliyetleri Avukatlık Kanununda yer alan diğer istisnalardır.

girmiştir⁴⁷³. HUAK m. 2/ f. 1-b’de arabuluculuk tanımı “*Arabuluculuk: Sistematik teknikler uygulayarak, görüşmek ve müzakerelerde bulunmak amacıyla tarafları bir araya getiren, onların birbirlerini anlamalarını ve bu suretle çözümlerini kendilerinin üretmesini sağlamak için aralarında iletişim sürecinin kurulmasını gerçekleştiren, uzmanlık eğitimi almış olan tarafsız ve bağımsız bir üçüncü kişinin katılımıyla ve ihtiyarî olarak yürütülen uyuşmazlık çözüm yöntemini*” olarak yapılmıştır. Arabuluculuk kanun yoluyla ticari işlerle ilgili düzenlemelerle 7155 sayılı Kanunun 20. Maddesinin⁴⁷⁴ yürürlüğe girmesiyle beraber TTK’ya 5/A hükmü⁴⁷⁵ eklenmiştir. TTK md. 5/A uyarınca 01.01.2019 tarihinden itibaren ticari uyuşmazlıklarda arabuluculuk dava şartı olarak kabul edilmiştir. Getirilen bu zorunlu müessese ile birlikte ticari uyuşmazlıklarda acentenin de müvekkilini izafeten arabuluculuk kanun yoluna başvurma ve arabuluculuk görüşmelerine katılma yetkisinin olup olmadığı düşünülmektedir.

İstanbul Barosu Başkanlığının, 15 Ekim 2019 tarih ve 1812/A.B. sayılı Arabuluculuk Daire Başkanlığı’na yazdığı yazıda dava temsil yetkisine sahip olan avukatların vekaletlerinde arabuluculuk kanun yoluna başvurma yetkisinin zorunlu olup olmadığı soruştur⁴⁷⁶. Arabuluculuk Daire Başkanlığı’ndan gelen cevapta “*Bu itibarla, dava şartı arabuluculuk kapsamında arabuluculuk bürosuna başvuruda bulunan avukatın, Hukuk Muhakemeleri Kanununun 77’nci maddesi birinci fıkrasında belirtilen gecikmesinde zarar doğabilecek hâller saklı kalmak kaydıyla, Kanununun 74 üncü maddesi kapsamında açık bir şekilde alternatif çözüm yollarına başvurma yetkisini içerir vekâletnamesini yine aynı Kanununun 76’ncı maddesi uyarınca arabuluculuk bürosuna ibraz etmek zorunda olduğu düşünülmektedir.*” Şeklinde belirtilmiştir. Arabuluculuk daire başkanlığının vekaletnamelerde geçen

⁴⁷³ 6325 Sayılı Hukuk Uyuşmazlıklarında Arabuluculuk Kanunu, RG. 22.06.2012 – 28331.

⁴⁷⁴ 7155 Sayılı Abonelik Sözleşmesinden Kaynaklanan Para Alacaklarına İlişkin Takibin Başlatılması Usulü Hakkında Kanun, RG. 19.12.2018 – 30630.

⁴⁷⁵ TTK md. 5/A “*Bu Kanunun 4 üncü maddesinde ve diğer kanunlarda belirtilen ticari davalardan, konusu bir miktar paranın ödenmesi olan alacak ve tazminat talepleri hakkında dava açılmadan önce arabulucuya başvurulmuş olması dava şartıdır.*”

⁴⁷⁶ <https://www.istanbulbarosu.org.tr/HaberDetay.aspx?ID=15148&Des%20c=%20Genel-Dava%20Vek%20%25C%203%A2%20letname%20sinin-%20Arabuluculuk-%20G%C3%B6r%C3%BC%20C5%9Fmesine-Kat%C4%B1mak-%20%2B0stendi> (E.T. 17.04.2021)

dava takip yetkisini yeterli bulmamış ve arabuluculuk kanun yolu için özel yetki verilmesinin şartı koşulduğu anlaşılmaktadır.

TTK md. 105/ f.2'deki “*müvekkili adına dava açabileceği gibi, kendisine karşı da aynı sıfatla dava açılabilir*” ifadesindeki dava yetkisinin arabulucuya başvuruyu kapsamadığı sonucuna ulaşılmaktadır. Fakat bu durumda ticari işlerde arabuluculuk kanun yoluna başvurulması dava şartı olarak kabul edildiğinden, acentenin aracılık ettiği veya yaptığı sözleşmelerden kaynaklanan ticari uyuşmazlıklarda müvekkilini temsil etme yetkisi imkansızlaşır. Kanaatimizce yeni yasal düzenlemeyle acenteye tacir adına arabuluculuk kanun yoluna başvurma yetkisinin verilmesi gerekir.

TTK md.105/f.2' de düzenlendiği üzere sözleşmelerden doğacak ihtilaflar için müvekkil aleyhine dava açılabilmesi gibi acente hakkında müvekkil tacire izafeten dava açılabilmesi seçimlik olarak üçüncü kişilere tanınmıştır⁴⁷⁷. Kanun koyucunun bu maddeyi düzenlemesindeki amacı Türkiye'de acenteleri vasıtasıyla faaliyet gösteren yabancı tacirlerin, Türkiye'de dava edilebilmesini sağlamaktır⁴⁷⁸. Zira TTK md. 105/f.3'ün son cümlesi “*Yabancı tacirler adına acentelik yapanlar hakkındaki sözleşmelerde yer alan, bu hükme aykırı şartlar geçersizdir.*” şeklinde ifade edilmiştir. Böylece acente aracılığıyla yurtdışında bulunan müvekkille sözleşme yapan üçüncü kişiye, aralarında çıkan hukuki ihtilaflarda Türk Mahkemelerinde dava açma imkanı tanınmıştır⁴⁷⁹. Zira yurtdışında bulunan müvekkil yerine, Türkiye'de yerleşik acenteye tebligat yapılabilmesi bir nevi Tebligat Kanunu'nda yer alan uluslararası tebligat prosedürünü bertaraf ederek usul hukukunda kolaylık sağlanmaktadır⁴⁸⁰. Diğer bir açıdan sağlanan fayda ise yabancı müvekkillerle üçüncü kişiler arasında kurulan sözleşmelerde yabancı mahkemelerin yetkili olmasına ilişkin kararlaştırılan yetki şartları ile yetki

---

⁴⁷⁷ TTK md. 105/f.2 hükmünde geçen “*dava*” ifadesi geniş yorumlanmalıdır. Acentenin delil tespiti, icra takibi, iflas davası takibi, mahkemede ihtiyadi tedbir ve ihtiyadi haciz talebi gibi hukuki işlemleri müvekkil adına yapabilecektir. Bknz. Narbay/Uyumaz, sç 109; Kaya, Acentelik, s.77; Kaya, Şerh, s. 65; Ülgen/Helvacı, s. 843 ve 846.

⁴⁷⁸ Bknz. TTK md. 105'e ilişkin hükümet gerekçesi.

⁴⁷⁹ Kalpsüz, s. 1; Ayan, agm. s. 89; Arkan, s. 230; Ayhan/Özdemir, s. 548.

⁴⁸⁰ Danış, s. 221; Kalpsüz, s. 2; Domaniç, s. 400; Karayalçın, 531.

itirazlarını bertaraf ederek üçünü kişilerin korunmasıdır⁴⁸¹. Acente müvekkilini davada aslen değil; adeta vekil gibi temsil eder⁴⁸². Dolayısıyla mahkeme ilamları

⁴⁸¹ Karayalçın, s. 531; Daniş, s. 221. Bu konu hakkındaki bir Yargıtay Kararı ise şöyledir: Yargıtay 11. HD., 2019/293 E., 2020/953 K. 05.2.2020 T. “*Davalılar vekili; konşimentonun 26. maddesi gereğince Londra'daki İngiliz Yüksek Adalet Mahkemesi'nin yetkili olduğunu savunarak davanın usulden reddine karar verilmesi istemiştir.*

İlk Derece Mahkemesince, taşımaya konu esas Konşimento'nun 26. maddesine göre ABD'ye yapılan ya da ABD'den yapılan taşımlar hariç diğer tüm taşımlardan kaynaklanan anlaşmazlıklar Londra'da bulunan İngiliz Yüksek Adalet Mahkemesi'nin kaza yetkisine tabi olacağı düzenlendiği, MÖHUK 47. madde gereğince yetki anlaşmasının geçerli olması için uyumsuzluğun yabancılik unsuru taşıması, Türk Mahkemesi'nin yetkisinin münhasır yetki esasına göre düzenlenmemiş olması ve uyumsuzluğun borç ilişkisinden kaynaklı olması gerektiği, dava konusu uyumsuzlukta geminin yabancı bayraklı olması ve yükün yabancı ülkede bulunan Dakar Limanı'na taşınması karşısında yabancılik unsuru bulunduğu, dava konusunun Türk mahkemelerinin yetkisinin münhasır yetki esasına göre düzenlenmiş bir konuya ilişkin olmadığı, borç ilişkisinden doğduğu, bu nedenle yetki şartının geçerli olduğu, davacının da sigortalısının haklarına halef olacağı, bu nedenle yetki şartının davacıyı da bağlayacağı gerekçesi ile mahkemenin yetkisizliği ile davanın usulden reddine karar verilmiştir.

Karara karşı davacı vekilince istinaf isteminde bulunulmuştur.

Bölge Adliye Mahkemesince, aynı gerekçelerle davacı vekilinin istinaf başvurusunun esastan reddine karar verilmiştir. Kararı, davacı vekili temyiz etmiştir.

1-) Dava, nakliyat emtia sigorta poliçesi kapsamında meydana geldiği iddia edilen hasar bedelinin tazmini için yapılan takibe vaki itirazın iptali istemine ilişkindir. Davacı tarafça, hasar bedelinin tazmini için taşıyanın acentesine asaleten ve yine taşıyana izafeten acenteye husumet yöneltmiştir. Mahkemece, yukarıda yazılı gerekçe ile mahkemenin yetkisizliği ile davanın usulden reddine karar verilmiş, İstanbul Bölge Adliye Mahkemesince de davacı vekilince yapılan istinaf isteminin esastan reddine karar verilmiştir. Ancak, 6102 Sayılı TTK'nın 105. maddesinin 2. fıkrası “Bu sözleşmelerden doğacak uyumsuzlıklardan dolayı acente, müvekkili adına dava açabileceği gibi, kendisine karşı da aynı sıfatla dava açılabilir. Yabancı tacirler adına acentelik yapanlar hakkındaki sözleşmelerde yer alan, bu hükme aykırı şartlar geçersizdir.” hükmünü haiz olup, madde hükmü uyarınca yabancı tacirler adına acentelik yapan kişiler ve şirketlere temsil ettiği tacirler bakımından izafeten dava açılabilir olup, bunun aksine düzenlemeler geçersizdir. Bu durumda somut uyumsuzluğa gelindiğinde davacı tarafça acenteye de husumet yöneltildiğine göre konşimentoda yer alan yetki şartının anılan madde hükmüne göre geçersizdir. Buna göre mahkemece işin esasına girilerek karar verilmesi gerekirken yazılı şekilde karar verilmesi doğru görülmemiş, hükmün re'sen bozulmasına karar vermek gerekmiştir.”

http://www.kazanci.com/kho2/ibb/files/dsp.php?fn=11hd-2019293.htm&kw=acentenin+dava_da+temsil#fm ET. 07.11.2020)

Yargıtay 11. HD E. 2019/3799, K. 2020/3051, T. 22.6.2020 kararında “6102 Sayılı TTK'nın 105/2 maddesi uyarınca, yabancı tacirlerin Türkiye'deki acentelerinin aracılığıyla yapılan sözleşmelerden doğacak uyumsuzluklar yönünden acente, müvekkiline izafeten onun nam ve hesabına dava açabileceği gibi, müvekkiline izafeten acente aleyhine de dava açılabilir. Kanun'da açıkça, sözleşmelerde, bu hükme aykırı sonuç doğuracak şartların geçersiz olduğu hükme bağlanmıştır. Aynı düzenlemeye mülga 6762 Sayılı TTK'nın 119. maddesinde de rastlanmaktadır. Gerek Kanun'da yer alan düzenlemelerden, gerekse de Kanun gerekçelerinden, kanun koyucu tarafından, yabancı tacirlerin Türkiye'deki acenteleri aracılığıyla yapılan sözleşmelerden doğacak ihtilaflar yönünden dava ister izafeten acente aleyhine açılsın, isterse sözleşmenin tarafı aleyhine açılsın, bu tarz uyumsuzluklarda Türk mahkemelerine milletlerarası münhasır yetki tanındığı anlaşılmaktadır.” <https://lib.kazanci.com.tr/kho3/ibb/files/dsp.php?fn=11hd-2019-3799.htm&kw=`2019/3799`&cr=yargitay#fm> (ET. 02.03.2021)

⁴⁸² Narbay/Uyumaz, s. 111, Poray/Yasaman, s. 303; Altay, Sıtkı Anlam, Acentenin Müvekkilini Davada Temsil Yetkisi, Prof. Dr. Fırat Öztan'a Armağan, C. I, Ankara 2010., s. 229; Kayıhan, s. 220.

ve icra takipleri müvekkil hakkında infaz olunur⁴⁸³. Keza hem 6762 sayılı TK'nın hem de 6102 sayılı TTK'nın gerekçesinde belirtildiği üzere üçüncü kişilerin sözleşmelerden doğmuş uyuşmazlıklar hakkında acenteyi taraf göstererek dava açabilmesi, acentenin malvarlığına etki ederek dava sonucunda acenteye sorumluluk yüklenmesi anlamına gelmez⁴⁸⁴.

Burada üzerinde durulması gereken; acentenin bizzat aracılıkta bulunmadığı veya yapmadığı işlemler için de müvekkili temsil etme yetkisinin olup olmadığı hususudur.

Kınacıoğlu'na göre; müvekkile izafeten acenteye karşı dava açılabilmesi için acentenin sözleşmeye bizzat aracılık etmesi veya sözleşmeyi bizzat yapması şart olmadığından, dava konusu ihtilafta acentenin yer ve konu bakımından yetkili olmasının yeterli olduğu ifade edilmiştir⁴⁸⁵. Bu görüle paralel olarak Daniş/Akkan'a göre acentenin tekel hakkının kaldırılmadığı müddetçe, tekel bölgesi içerisinde yapılan sözleşmeler için de acentenin müvekkilini davada temsil etme yetkisi bulunduğu yönündedir⁴⁸⁶.

---

⁴⁸³ Altay, s. 231; Domaniç, s. 401; Kalpsüz, s. 2 ve s.8; Kayıhan, s. 224. Yargıtay'ın bu konuya ilişkin bir kararında Yargıtay 11. HD. E. 2015/8263, K. 2016/307 T. 21.3.2016,: “Kabule göre de; mahkemece davalılardan... ile ... şirketinin aynı şirket oldukları, davaya konu olayda deniz taşımasının bu şirket tarafından gerçekleştirildiği, davalı ...'nin bu şirketin acentesi olduğu, hasarın varma limanında malın gemiden indirilmesi aşamasında bu şirketin eylem ve işlemlerinden sorumlu olduğu liman işletmesinin kusurundan kaynaklandığı sabit görülmüştür. 6762 Sayılı TTK'nın 119. maddesinde acentenin, aracılıkta bulunduğu veya akdettiği mukavelelerle ilgili her türlü ihtar, ihbar ve protesto gibi hakkı koruyan beyanları müvekkili namına yapmaya ve bunları kabule salahiyyətli olduğu, bu gibi mukavelelerden çıkacak ihtilaflardan dolayı acentenin müvekkili namına dava açabileceği gibi acenteye karşı da aynı sıfatla dava açılabileceği, bu hükümlere aykırı olan şartların muteber olmayacağı düzenlenmiştir. Bu hüküm uyarınca acenteye asıl borçluya izafeten dava açılabilir ise de acente aleyhine değil asıl borçlu aleyhine hüküm tesis edilmek zorundadır. Somut olayda hem taşımayı yaptığı kabul edilen... şirketine hem de ona izafeten acentesi...'ye husumet yöneltildiği doğru olmadığı gibi mahkemece hükmedilen tazminatın asıl taşıyıcı yerine ona izafeten hasım gösterilen acente sıfatına haiz...'den tahsiline yönelik hüküm tesisi de doğru görülmemiş, bozmayı gerektirmiştir.”

<https://lib.kazanci.com.tr/kho3/ibb/files/dsp.php?fn=11hd-20158263.htm&kw=acentenin+aktif+temsil&cr=yargitay#fn>, (ET. 15.02.2021)

⁴⁸⁴Bknz. TTK md. 105'e ilişkin hükümet gerekçesi.

⁴⁸⁵ Kınacıoğlu, s. 78.

⁴⁸⁶ Daniş/Akkan, s. 226 – 227.

Karayalçın'a göre müvekkil ile acente arasındaki ilişkinin ticari temsilci ve tacir arasındaki kadar güvene dayanmadığından, acentenin dava yetkisinin genişletilmesinin müvekkilin menfaatlerine uygun düşmediği yönündedir⁴⁸⁷.

Kayıhan⁴⁸⁸ ise meseleyi TTK md. 105/f.1 ve TTK md. 105/f.2 açısından ayrı ayrı olarak ele almıştır. TTK md. 105/f.1'e göre acente müvekkilinin menfaatini koruma borcu kapsamında bizzat aracılık etmediği veya yapmadığı sözleşmeler için de bu tür beyanlarda bulunabilir veya bu beyanları kabul edebilir. Fakat acentenin bizzat aracılıkta bulunmadığı veya yapmadığı sözleşmelerden doğan hukuki ihtilaflarda müvekkilini davada temsil yetkisinin olmadığı kabul edilmiştir⁴⁸⁹. Bizim de katıldığımız diğer bir görüşe⁴⁹⁰ göre kanun maddesindeki "*acentenin bizzat akdettiği veya aracılık ettiği sözleşmelerden çıkan ihtilaflar için acentenin müvekkilini mahkemede temsil yetkisi vardır*" şeklinde geçen ifadeden acentenin mahkemelerde yetkisinin fiili aracılıkta bulunduğu veya yaptığı sözleşmelerle sınırlı olduğu, hükmün geniş yorumlanmasının acentelik ilişkisine uygun düşmediği yönündedir.

---

⁴⁸⁷ Karayalçın, s. 531.

⁴⁸⁸ Kayıhan, s. 206.

⁴⁸⁹ Kayıhan, s. 213.

⁴⁹⁰ Poray/Yasaman, s. 304- 305; Ülgen/Helvacı, s. 844 - 845; Kalpsüz, s. 5; Altay, s. 254; Bozkurt, s. 398 ; Narbay/Uyumaz, s. 128; Güner, s. 64, dn. 241; Kayıhan, s. 213; Kaya, Şerh, s. 59; Arkan, s. 231; Doktrindeki bu görüşü destekleyen Yargıtay'ın bir kararında: Yargıtay 11. HD. 2020/277 E., 2020/4400 K., 26.10.2020. "İlk derece mahkemesince, acentenin müvekkili nam ve hesabına kurduğu sözleşmelerle ilgili olarak müvekkili adına dava açma hakkı bulunduğu, acente sıfatıyla davalı ile sözleşmeler yapan davacının kendi adına talepte bulunmasının mümkün olmadığı gerekçesiyle, davanın aktif husumet yokluğundan reddine karar verilmiştir.

İstanbul Bölge Adliye Mahkemesi 12. Hukuk Dairesi'nce, hizmet faturalarının tamamı davacı adına düzenlenmiş olsa da liman hizmetlerinin borçlusunun hizmeti alan donatanlar olduğu, davacı tarafından donatanlar adına davalı ile sözleşme kurulmuş olduğundan iadesi talep edilen hizmet bedellerinin borçlusunun davacı değil, dava dışı donatanlar olduğu, dolayısıyla davacı şahsen hizmet almadığından yapılan ödemeler de donatanlar adına olduğundan fazla ödenen bedellerin iadesini kendi adına talep etmesinin mümkün olmadığı, davacı hizmeti alan bizzat kendisi olduğunu iddia etmekte olduğundan HMK 124 kapsamında maddi hatadan kaynaklanan bir yanılğıdan da söz edilemeyeceği, bu kapsamda davanın aktif husumet ehliyeti yokluğundan reddine ilişkin hükümde isabetsizlik bulunmadığı gerekçesiyle, davacı vekilinin istinaf başvurusunun esasan reddine karar verilmiştir. Yapılan yargılama ve saptanan somut uyuşmazlık bakımından uygulanması gereken hukuk kuralları gözetildiğinde İlk Derece Mahkemesi'nce verilen kararda bir isabetsizlik olmadığının anlaşılmasına göre yapılan istinaf başvurusunun HMK'nın 353/b-1 maddesi uyarınca Bölge Adliye Mahkemesince esasan reddine ilişkin kararın usul ve yasaya uygun olduğu kanısına varıldığından Bölge Adliye Mahkemesi kararının onanmasına karar vermek gerekmiştir." Bknz.

(<https://lib.kazanci.com.tr/kho3/ibb/files/dsp.php?fn=11hd-2020277.htm&kw=acentenin+aktif+husumet+ehliyetinin+bulunmamas%C4%B1++&cr=yargitay#fm>) (ET. 07.01.2021)

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

ACENTELİK SÖZLEŞMESİNİN SONA ERMESİ ve SONA ERMESİNE BAĞLANAN HAKLAR

4.1. ACENTELİK SÖZLEŞMESİNİN SONA ERMESİ

Sürekli borç doğuran bir sözleşme olan acentelik sözleşmesinin sona erdiren sebepler TTK md.121 hükmünde düzenlenmiştir. Sürekli borç ilişkisi doğuran bir sözleşmenin haklı sebeple feshi mümkün olduğu gibi fesih ihbar sürelerine uyarak sözleşmeyi sona erdirmek de mümkündür⁴⁹¹. Hemen belirtelim ki sürekli borç doğuran bir sözleşme olan acentelik sözleşmesinin feshi dürüstlük kuralı uyarınca ileriye etkili olarak feshedilmesi mümkündür⁴⁹².

4.1.1. Olağan Feshi

Belirsiz süreli olan acentelik sözleşmesinin taraflardan birinin haklı sebebe dayanmaksızın tek taraflı irade beyanı ile sona erdirilmesi hali olağan fesih olarak kabul edilmektedir⁴⁹³.

TTK md. 121/f.1 uyarınca belirsiz süreli yapılan acentelik sözleşmesinde, taraflardan her biri üç aylık fesih ihbar süresi⁴⁹⁴ vermek koşulu ile sözleşmeyi feshedebilir. Kanun koyucunun öngörmüş olduğu üç aylık fesih ihbar süresi asgari süre olup taraflar dilerse daha uzun bir süre tayin edebilirler⁴⁹⁵. Tarafların fesih bildirimini için herhangi bir şekil şartı aranmamaktadır. Fakat acentenin tacir olması

---

⁴⁹¹ Oğuzman/Öz, s. 13.

⁴⁹² Oğuzman/Öz, s. 376; Seliçi, s. ; 115; Kılıçoğlu, s. 709.

⁴⁹³ Belirsiz süreli sözleşmelerde borç ilişkisinin niteliği gereği sözleşmenin sonsuza kadar sürmesi beklenemeyeceğinden, taraflara tek taraflı beyanla borç ilişkisini sona erdirmeye hakkı tanınmıştır. Belirsiz süreli sözleşmelerde olağan feshi hakkında detaylı bilgi için bkz. Seliçi, s. 132; Tekinay/Akman/ Burcuoğlu/ Altop, s. 965; Çelik, Nuri, İş Hukuku Dersleri, 26. Bası, İstanbul 2013, s. 204.

⁴⁹⁴ Sürekli borç ilişkisi yükleyen sözleşmelerin feshinde, tarafların hazırlıksız yakalanmaması amacıyla kanun koyucu tarafından benimsenen fesih ihbar süresi taraflara tedbir alma imkanı tanımaktadır. Seliçi, s. 150.

⁴⁹⁵ Kaya, Şerh, s. 206.

halinde TTK md. 18/f.3⁴⁹⁶ uyarınca noter aracılığıyla, taahhütlü mektupla, telgrafla veya güvenli elektronik imza kullanılarak kayıtlı elektronik posta sistemi üzerinden taraflar sözleşme feshi bildiriminde bulunmalıdırlar⁴⁹⁷.

Fesih beyanı bozucu yenilik doğrudan bir hak olarak taraflara ulaşması sonucunda sözleşmeyi ileri etkili olarak sona erdirir⁴⁹⁸. Gerçekten taraflar fesih ihbar sürelerine uymak koşuluyla haklı bir sebep olmaksızın acentelik sözleşmesini dilediklerinde sona erdirebilirler. Diğer hakkın kötüye kullanılmasına yol açacak şekilde fesih haklarını kullanılamaz⁴⁹⁹. Nitekim sözleşme tarafları TMK md.2 uyarınca dürüstlük kuralına uygun olarak fesih haklarını kullanmalıdırlar. Gerçekten tarafların, birbirini güç duruma düşürecek veya zarara uğratacak fesihleri hukuk düzenince korunmaz ve açıkça hakkın kötüye kullanılmasını teşkil eder. Örnek olarak uzun süredir devam eden acentelik ilişkisinde, acente faaliyeti için müvekkilini yeni

---

⁴⁹⁶ TTK md. 18/f.3 “*Tacirler arasında, diğer tarafı temerrüde düşürmeye, sözleşmeyi feshetme, sözleşmeden dönmeye ilişkin ihbarlar veya ihtarlar noter aracılığıyla, taahhütlü mektupla, telgrafla veya güvenli elektronik imza kullanılarak kayıtlı elektronik posta sistemi ile yapılır*”

⁴⁹⁷ Arkan, s. 232; Kaya, Acentelik, s. 315; TTK md. 18/f.3’te tacirler arasında aranan şekil şartının geçerlilik şekli mi yoksa ispat şartı mı olduğu konusunda fikir ayrılığı bulunmaktadır. Doktrinde bir görüş yazarlara göre tacirler arasında aranan şekil şartının geçerlilik şartı olduğu yönündedir. Bknz. Ülgen/Helvacı, s. 287; Arkan, s. 164; 6102 sayılı Kanun yürürlüğe girdikten sonra, TTK md/f.3 ‘te aranan şekil şartını ispat şartı olarak kabul eden görüş öğretide ağırlıklıdır. Bknz. Poray/Yasaman, s. 186; Bozkurt, s. 184; Ayhan/Çağlar, s. 249; Bozer/Göle, s. 111. TTK md. 18’e ilişkin hükümet gerekçesinde de “*Tasarı ile bu maddenin üçüncü fıkrasında üç köklü değişiklik yapılmıştır: (1) Hükümdeki şekil, geçerlilik şartı olmaktan çıkarılmış, ispat şartına dönüştürülmüştür. Bu amaçla eski metinde yer alan “muteber olması için” ibaresine metinde yer verilmemiştir. Bu değişikliğin sebebi, geçerlik şartının artık haklı bir gerekçesinin bulunmaması ve teknikteki hızlı gelişmedir. Ayrıca hiçbir modern kanunda bu kadar ağır bir geçerlilik şartı yer almamaktadır.*” şeklinde bu husus geçerlilik şartı olarak kabul edilmiştir.

Hem ETK hem TTK dönemindeki Yargıtayın yerleşik görüşü TTK md. 18/f.3’teki şekil şartının geçerlilik şartı olmadığı ispat şartı olduğu yönündedir. Yargıtay 11 HD. E. 2005/1058, K. 2006/11292, T. 6.11.2006 kararında “*TTK.nun 20/3. maddesinde “tacirler arasında, diğer tarafı temerrüde düşürmek veya mukaveleyi fesih yahut ondan rücu maksadıyla yapılacak ihbar veya ihtarların muteber olması için noter marifetiyle veya iadeli taahhütlü bir mektupla yahut telgrafla yapılmasını şarttır” denilmektedir. Bu maddedeki ihbar ve ihtar şekilleri, Dairemizin kökleşen uygulamasına göre, geçerlilik şartı olmayıp, bir ispat şartıdır. Aynı husus Hukuk Genel Kurulu’nun 12.03.1997 1996/11951 Esas, 1997/178 Karar sayılı ilamında da benimsenmiştir.*” şeklindeki gerekçesiyle tacirin e-mail yolu ile yaptığı fesih ihbarı geçerli sayılmıştır. <https://lib.kazanci.com.tr/kho3/ibb/files/dsp.php?fn=11hd-2004-4346.htm&kw=`2005/1058`&cr=yargitay#fm> (ET. 03.02.2021)

⁴⁹⁸ Çelik, s. 205; Altınok Ormancı, Pınar, Sürekli Borç İlişkilerinin Haklı Sebep Feshi, 1. Bası, İstanbul 2011, s. 172; Seliçi, s. 115.

⁴⁹⁹ Seliçi, s. 148; Altınok Ormancı, s. 93; Poray/Yasaman, s. 315.

yatırımlar yapmaya ikna ettikten sonra olağan feshi yoluna başvurması hakkın kötüye kullanılmasını oluşturur⁵⁰⁰.

4.1.2. Sözleşme Süresinin Dolmasıyla Sona Ermesi

Acentelik sözleşmesi kural olarak belirsiz süreli yapılıdır. Fakat taraflarca sözleşme özgürlüğü kapsamında belirli bir süre tayin edilebileceği gibi halin icabından⁵⁰¹ sözleşmenin belirli süreli olduğu sonucuna varılabilir⁵⁰². TTK md. 122/f.2 hükmü uyarınca, belirli süreli yapılan acentelik sözleşmesi, sürenin dolmasıyla hiçbir bildirim gerek kalmadan kendiliğinden sona erer⁵⁰³. Fakat taraflar sözleşme süresinin dolmasına rağmen acentelik ilişkisine ve buna dayanan faaliyetlerine devam ederlerse acentelik sözleşmesi belirsiz süreli hale gelir⁵⁰⁴.

Belirtmek gerekir ki esas olan belirli süreli sözleşmede kararlaştırılan sürenin sona ermesinden sonra tarafların sözleşmeyi uygulamaya devam etmesi halinde sözleşmenin belirsiz süreli hale gelmesidir⁵⁰⁵. Fakat taraflar sözleşme serbestisi uyarınca sözleşme süresinin sonunda fesih bildiriminde bulunmaması halinde sözleşmenin aynı süreyle veya belirli bir süre daha aynı şekilde devam edebileceğini kararlaştırabilirler⁵⁰⁶. Aynı şekilde taraflar belirli süreli sözleşmenin

---

⁵⁰⁰ Altınok Ormancı, s. 93.

⁵⁰¹ Örnek olarak acentelik sözleşmesi fuar, kampanya, sezon gibi dönemsel amaçlar için yapılabilir. Acentenin faaliyet gösterdiği süre dönem olarak tayin edildiğinden sözleşme belirli süreli olarak kabul edilir. Detaylı bilgi için bkz. B. 1.3.4., s. 15.

⁵⁰² Kınacıoğlu, s. 85; Kınacıoğlu, s. 240.

⁵⁰³ Domaniç, s. 407; Bozer/Göle, s. 154; Bozkurt, s. 411; Ayhan/ Çağlar, s. 555; Kaya, Şerh, s. 204; Ülgen/Helvacı, s. 811; Öğretide bir görüşe göre sözleşme süresinin sona ermesi halinde sözleşme ilişkisine devam etmek istemeyen tarafın bu hususta ihbarda bulunulmasının uygun düşeceği yönündedir. Bknz. Kayıhan, s. 241; Arkan, s. 232.

⁵⁰⁴ Christou, s. 108; Arkan, s. 232; Kayıhan, s.241; Ayan, s. 3 . Nitekim Türk Borçlar Kanunu'nun 430/f.2. maddesi uyarınca belirli süreli hizmet sözleşmesinde, kararlaştırılan sürenin sona ermesine rağmen taraflar sözleşme ilişkisini sürdürüyorlarsa sözleşme belirsiz süreli sözleşmeye dönüşür ve sözleşme artık fesih ihbar sürelerine uyularak sona erdirilir. Bu konu hakkında detaylı bilgi için bkz. Zevkliler/Gökyayla; s. 448; Yavuz, s. 488.

⁵⁰⁵ Doktrinde bu konudaki aksi görüş ise belirli süreli sözleşmenin tarafların karşılıklı birbirine uygun iradeleriyle sözleşme ilişkisine devam etmesi halinde sözleşmenin aynı süre ile yenilenmiş sayılacağıdır. Bknz. Kınacıoğlu, s. 86.

⁵⁰⁶ Kaya, Şerh, s. 205.

sona erdirilmesini ancak belirli bir tarih veya süre öncesinden fesih bildirimini yapılması şartına bağlayabilir⁵⁰⁷.

4.1.3. Olağanüstü Fesih

Olağanüstü fesih, belirli veya belirsiz süreli sözleşmeleri süresinden önce haklı sebebe dayanarak ileriye etkili olarak sözleşmeyi derhal sona erdirmeye imkân sağlar⁵⁰⁸. Acentelik sözleşmesine özgü olarak düzenlenen TTK md. 121/f.1 hükmü uyarınca taraflar haklı bir sebebin varlığı halinde belirsiz süreli sözleşmelerde fesih bildirim sürelerine uyulmaksızın, belirli süreli sözleşmelerde ise sürenin dolması beklenmeksizin acentelik sözleşmesini derhal feshetme hakkına sahiptirler.

Dürüstlük kuralına göre acentenin veya müvekkilin acentelik ilişkisine devam etmesinin kendilerinden beklenmemesine veya acentelik ilişkisinin çekilmez hale gelmesine yol açan somut olaylar haklı sebebi oluşturur⁵⁰⁹. Haklı sebep için tarafların kusuru aranmaz⁵¹⁰. Diğer bir ifadeyle acentenin veya müvekkilin kusuru olmadan da sözleşmeyi haklı sebeple feshedecek durumlar ortaya çıkabilir. Sözleşmenin ifası kusursuz olarak imkânsız hale gelebilir. Örnek olarak, sözleşme ilişkisinin devamını etkileyecek derecede ülke içerisinde ekonomik kriz, savaş, doğal afet gibi mücbir sebepler haklı sebep kapsamındadır⁵¹¹. Netice itibarıyla kusur haklı sebebin varlığı için değildir. Kusur sadece sözleşmenin sona ermesine bağlanan tazminat ve denkleştirme alacağının belirlenmesini ilgilendirmektedir. Belirtmek gerekir ki taraflardan birinin haklı sebeple acentelik sözleşmesini

---

⁵⁰⁷ Kaya, Şerh, s. 204, dn. 219; “Acentelik sözleşmesi 08.12.2021 tarihine kadar geçerli olup, taraflarca iki ay öncesinden fesih bildiriminde bulunulmazsa sözleşme aynı şartlarla kendiliğinden bir yıl süre uzamış sayılır” şeklinde acentelik sözleşmesine fesih bildirim şartı konulabilir. Bu durumda taraflar belirlenen süre içerisinde fesih bildiriminde bulunmadığı takdirde sözleşme aynı şartlarda belirli süreli sözleşme olarak yenilenmiş sayılır.

⁵⁰⁸ Seliçi, s. 156; Altınok Ormancı, s. 93; Uzunallı, Sevilay, Sözleşmeyi Fesheden Acentenin Denkleştirme İstemine Hak Kazanması, Ticaret ve Fikri Mülkiyet Hukuku Dergisi, c. 5, S. 1, Haziran 2019, s. 122; Ayan, s. 46.

⁵⁰⁹ Seliçi, s. 193; Altınok Ormancı, s. 133; Bozkurt, s. 412; Kınacıoğlu, s. 88; Ülgen/Helvacı, s. 812; Ayan s. 47; Arkan, s. 233.

⁵¹⁰ Ayhan/Çağlar, s. 556; Arkan, s. 233; Kaya, s. 211.

⁵¹¹ Kayıhan, s. 245; Kusursuz imkânsızlık ve mücbir sebep hali hakkında detaylı bilgi için bkz. Kılıçoğlu, s. 820; Oğuzman/Öz, s. 435 ve 592.

feshedebilmesi için tarafların zarara uğraması değil, ileride zarar görme tehlikesinin bulunması da yeterlidir⁵¹².

4.1.4. Sözleşmenin Kendiliğinden Sona Ermesi

Acentenin müvekkilini ticari hayatta ve sektörde temsil etmesinden dolayı TBK md. 83 uyarınca acentenin şahsen borcunu yerine getirmesinde müvekkilin menfaati bulunmaktadır. Diğer bir açıdan ise vekalet sözleşmesini düzenleyen TBK md. 506 hükmü kıyasen uygulandığında da acentenin faaliyetini şahsen yerine getirmekle mükellef olduğu sonucuna ulaşılır⁵¹³. Şu hâlde acentenin kişiliği, ticari tecrübesi, bilgi birikimi ve piyasada tanınırlığı gibi acentenin sahip olduğu nitelikler müvekkil açısından önemlidir. Kanun koyucu bu sebeple TTK md. 121/f.3 hükmünde vekalet sözleşmelerine atıf yaparak müvekkilin veya acentenin ölümü, iflası ve kısıtlanması gibi hallerde acentelik sözleşmesinin kendiliğinden sona ereceğini düzenlenmiştir.

Acentelik sözleşmesinde tarafların kişilikleri ön planda olmasından dolayı ölüm, iflas, fiil ehliyetinin kaybı gibi borcun şahsen yerine getirilmesinin imkansızlaşması hallerinde acentelik sözleşmesi kendiliğinden sona erecektir⁵¹⁴. Diğer bir açıdan bakıldığı zaman müvekkilin ölümü, iflası ve kısıtlanması gibi sebeplerle acentelik sözleşmesi aniden sona ermesi halinde müvekkilin menfaatini etkileyerek zarar görmesine sebep olabilir. İşte bu durumda, müvekkilin menfaatini tehlikeye düşürmemek adına, TBK md. 513/f.2⁵¹⁵ hükmü kıyasen uygulandığında

---

⁵¹² Arkan, s. 234; Kaya, Şerh, s. 214.

⁵¹³ Vekalet ilişkisi güvene dayandığı ve vekilin sahip olduğu mesleği, tecrübesi ve kişiliği önem arz ettiğinden vekil sözleşme konusu işini bizzat yerine getirmekle mükelleftir. Vekilin borcunu şahsen yerine getirme borcu hakkında detaylı bilgi için bkz. Zevkliler/Gökyayla, s. 622; Eren, Borçlar Özel, s. 23; Aral/Ayrancı, s. 403.

⁵¹⁴ Altınok Ormancı, s. 85; Poray/Yasaman, s. 314; Kayıhan, s. 250.

⁵¹⁵ TBK md. 513/f.2 “*Vekâletin sona ermesi vekâlet verenin menfaatlerini tehlikeye düşürüyorsa, vekâlet veren veya mirasçısı ya da temsilcisi, işleri kendi başına görebilecek duruma gelinceye kadar, vekil veya mirasçısı ya da temsilcisi, vekâleti ifaya devam etmekle yükümlüdür.*”

müvekkilin mirasçıları ya da temsilcileri işleri bizzat görünceye kadar acentenin faaliyetini devam ettirmekle yükümlü olduğu kabul edilir⁵¹⁶.

Müvekkilin veya tacirin tüzel kişi olması halinde ise tüzel kişiliğin ticaret sicilinden terkinin sonucunda tüzel kişilik sona erer⁵¹⁷. Dolayısıyla ticari şirketlerin tasfiye sürecinden sonra ticari sicilinden terkin edilmesi sonucunda sözleşme kendiliğinden sona erecektir⁵¹⁸.

Tasfiye sürecine girilmesinde şartların hal ve icabına göre acentelik ilişkisinin devamının beklenilmemesi halinde taraflara acentelik sözleşmesini haklı sebeple feshetme imkanı verir⁵¹⁹.

4.1.5. Diğer Sona Erme Sebepleri

TBK md. 27 vd. düzenlenen genel hükümlere göre acentelik sözleşmesinin kesin hükümsüz olması veya iptal edilmesi mümkündür.

Kanunun emredici hükümlerine, ahlaka, kamu düzenine, kişilik haklarına aykırı veya konusu imkânsız olan sözleşmeler kesin hükümsüzdür. Aşırı yararlanma, irade

---

⁵¹⁶ İmregün, s. 136; Kayıhan, s. 254; Vekalet verenin bu yükümlülüğü vekilin sadakat borcundan kaynaklandığı ifade edilmiştir. Bknz. Eren, Borçlar Özel, s. 744; Yavuz, s. 646; Zevkliler/Gökyayla, s. 638.

⁵¹⁷ Poray/Yasaman, s. 314; Kaya, Şerh, s. 214; Kaya, Acentelik, s. 346.

⁵¹⁸ “Yargıtay HGK 2007/10-358 E., 2007/337 K., 06.06.2007 T. Kararı “*Limited şirketin tüzel kişiliği ticaret sicilinden silinmesi (terkini) ile sona erer. Tüzel kişiliğin sona ermesi için tasfiye işlemlerinin eksiksiz yapılmış olması gerekir. Şayet, tasfiye işlemleri gerektiği gibi tamamlanmamış ve tasfiyesi gereken hususlar eksik bırakılmışsa, tüzel kişilik ticaret sicilinden silinse bile, limited şirketin tüzel kişiliğinin sona erdiğinin kabulü olanaksızdır.*

Bir tüzel kişiliğin son bulmasını ifade eden fesih ve tasfiye işlemi, aynı zamanda Borçlar Hukukuna ilişkin bir hukuki işlem olup, bu karar ve işlemin hataya dayanması karşısında gerçek anlamda bir tasfiye işleminden söz edilemez. Hataya veya kasta dayalı, şeklen gerçekleşmiş bir tasfiyenin kaldırılmasının gerek o işlemi gerçekleştirenlerce, gerekse bundan zarar görenlerce istenebilmesi Borçlar Hukukunun temel kurallarından biridir. Buna yönelik düzenlemeye TTK hükümlerinde yer verilmemişse de, TTK.nun 1. maddesi yollaması ile Borçlar Kanunu hükümleri çerçevesinde, hataya dayalı bir hukuki işlemin düzeltilmesine olanak tanınması kaçınılmazdır (Yargıtay Hukuk Genel Kurulunun 27.01.1999 gün ve 1999/10-1-1 sayılı Kararı)

<https://lib.kazanci.com.tr/kho3/ibb/files/dsp.php?fn=hgk-2007-10-358.htm&kw=`2007/10-358`+&cr=yargitay#fm> (ET. 02.02.2021)

⁵¹⁹ Kaya, Şerh, s. 214.

bozuklukları (yanılma, aldatma, korkutma gibi) gibi hallerde de acentelik sözleşmesinin iptal yaptırımıyla geçersiz olması söz konusudur⁵²⁰.

4.2. ACENTELİK SÖZLEŞMESİNİN SONA ERMESİNE BAĞLANAN SONUÇLAR

4.2.1. Acentenin Denkleştirme Talebi

Acente müvekkilin ticari işletmesindeki ürün ve hizmetleri pazarlayarak, sürümünü artırarak ve geniş müşteri çevrelerine yayarak müvekkilin ticari işletmesinin değerini artırır⁵²¹. Bu etki acentelik sözleşmesi sona erse bile devam edebilir. Başka bir ifadeyle acentenin faaliyeti sonucunda müvekkilin iş hacmi genişlemiş, ticari işletmenin değeri artmıştır. Bu sayede sözleşme sona erse bile müvekkil acentenin katmış olduğu iktisadi değer taşıyan müşterilerle veya ilişkiyi güçlendiren eski müşterilerle kazanç sağlamaya devam edebilecektir⁵²². Fakat acente sadece acentelik ilişkisi devam ettiği müddetçe veyahut istisnai durumlarda (TTK md. 113, 114 ile md. 121/ f. 4, 5) ücret hakkına sahiptir. Dolayısıyla acentelik sözleşmesi sona erdikten sonra müvekkil, acentenin faaliyetlerinin sonuçlarından kazanç/menfaat sağlamaya devam etse bile acente bundan dolayı ücret veya komisyon talep edemez⁵²³. İşte bu yüzden denkleştirme talebi bu kuralın istisnası olarak, emek ve hakkaniyet ilkesi gereği, kazandırılan müşteriler sonucunda müvekkilin ticari işletmesindeki değer artışının acentenin kazanç kaybına denkleştirilmesidir⁵²⁴. Doktrinde acentenin denkleştirme alacağı “denkleştirme

⁵²⁰ Kılıçoğlu, s. 88; Eren, s. 460 vd.

⁵²¹ Kayıhan, s. 164; Munday, s. 25

⁵²² Yasaman, Hamdi, Türk Ticaret Kanunu Tasarısı'nda Hakimin Genişleyen Rolü, Banka ve Ticaret Hukuku Dergisi, Cilt: 25, Sayı: 4, Aralık 2009, Sayfa: 79; Roray/Yasaman, s. 255; Kayıhan, s. 165; Kaya, Şerh, s. 243- 244; Zengin, s. 169 – 170.

⁵²³ Altınok Ormancı, Tek Satıcılık, s. 472; Ayhan/Çağlar, s. 558; Arkan, s. 235; Kaya, Şerh, s. 243.

⁵²⁴ Erdem, Ercüment, Tek Satıcılık Sözleşmesinde Denkleştirme Talebi, Bilgi Toplumunda Hukuk, Ünal Tekinalp'e Armağan, C. I, İstanbul 2003, s. 91; Akın, İrfan, Acentenin Denkleştirme Hakkı ve Alman Hukukundaki Yeni Gelişmeler, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 2013, S. 63(3), s. 615; Demir Gökyayla, Cemile: Milletlerarası Özel Hukukta Tek Satıcılık Sözleşmeleri, 2. Bası, Ankara, s. 249-250; Arkan, s. 235 - 236; Karayalçın, s. 534; Kınacıoğlu, s. 72; Tekinalp, Ünal, Türk Hukukunda Acentanın Portföy Akçası Talebi, Ali Bozer'e Armağan, Ankara 1998, s. 14; Uzunallı

*talebi*⁵²⁵”, “*müşteri tazminatı*⁵²⁶”, “*portföy tazminatı*⁵²⁷”, “*portföy hakkı*⁵²⁸” ve “*portföy akçesi*⁵²⁹” olarak adlandırılmıştır.

Öğretide acentenin denkleştirme hakkının hukuki niteliği konusunda farklı görüşler ileri sürülmüştür.

Bir görüş denkleştirme talebinin sebepsiz zenginleşmeye dayandığı yönündedir⁵³⁰. Bu görüşün aksini savunanlara⁵³¹ göre ise denkleştirme talebinin hukuki dayanağı acentelik sözleşmesidir. Dolayısıyla denkleştirme talebi hukuken geçerli bir sebebin varlığına dayandığından müvekkilin zenginleşmesinin⁵³² sebepsiz olduğundan bahsedilmesi mümkün olmayacaktır.

Bir diğer görüşe göre⁵³³, acentenin denkleştirme talebi acentenin işletmeye kazandırdığı müşterilerden gelen kazançtan acentenin yararlanamaması sebebiyle acentenin yoksun kaldığı kazancın telafisine dayanır. Diğer bir ifadeyle müvekkilin ticari işletmesindeki değer artışının acentenin kazanç kaybına denkleştirilmesidir.

Denkleştirme İstemi, s. 116; Bozer/Göle, s. 155 – 156; Ayan, s. 97; Bozkurt, s. 414; Kaya, Acentelik, s. 225; Kaya, Şerh, s. 244; Poray/Yasaman, s. 318; Ayan, s. 91; Yusufoglu, s. 165; Ayan, agm., s. 102; Karasu, Rauf, Türk Ticaret Kanunu ve Türk Ticaret Kanunu Tasarısı'na Göre Acentanın Denkleştirme Talebi, Aühf 2008, s. 288; Bu konuda Yargıtay 11. HD E. 2015/7834 K. 2016/3665 T. 5.4.2016 “*Portföy tazminatının amacı, acentenin veya tek satıcının sözleşme ilişkisinin sona ermesi nedeniyle müvekkiline veya yapımçı/sağlayıcıya kazandırdığı müşteri çevresini kaybetmesi nedeniyle doğan zararın, müvekkil veya yapımçı/sağlayıcının oluşturulmuş olan bu müşteri portföyünden yararlanmaya devam ederek elde ettiği kazanç ile denkleştirilmesidir.*” şeklinde görüşü mevcuttur.

<https://lib.kazanci.com.tr/kho3/ibb/files/dsp.php?fn=11hd-20157834.Htm&kw=+`kazan%C3%A7+ile+denkle%C5%9Ftirilmesi`&cr=yargitay#fm> (E.T. 07.04.2021)

⁵²⁵ Karasu, Denkleştirme Talebi, s. 92; Erdem, s. 93; Ayan, s. 92; Akın, s. 614; Ülgen/Helvaci, s. 816; Demir Gökyayla, s. 243.

⁵²⁶ Ayhan/Çağlar, s. 558. Karayalçın, s. 534, Kınacıoğlu, s. 71.

⁵²⁷ Yasaman, s. Poray/Yasaman, s. 317; Moroğlu, Erdoğan, 6102 Sayılı Türk Ticaret Kanunu Değerlendirme ve Öneriler, 8. bası, İstanbul, 2016, s.74.

⁵²⁸ İmregün, s. 137; Cengiz, s. 162.

⁵²⁹ Bu alacağın bir tazminat niteliğinde olmadığı, zira acentenin bir zararı olmadığı acenteye pay verilerek menfaat denkleştirilmesi yapıldığı belirtilmektedir. Bknz. Tekinalp, Ünal, s. 4.

⁵³⁰ Tekinalp, Portföy Akçası, s. 15

⁵³¹ Karasu, Denkleştirme Talebi, s. 288; Ayan, s. 105.

⁵³² Sebepsiz Zenginleşme tanımı için bknz. s. 87, dn. 417; Doktrinde sebepsiz zenginleşmede fakirleşme şartı yönünde fikir ayrılığı vardır. Bir görüş yazarlara göre fakirleşme zenginleşmenin koşuludur. Hatemi/Gökyayla, s. 189; aksi yönde görüş için bknz. Eren, s. 978 – 979; Tekinalp, Portföy Akçası, s. 15.

⁵³³ Tekinalp, Portföy Akçası, s. 14; Karasu, Denkleştirme Talebi, s. 288; Akın, İrfan, s. 615; Arkan, s. 235 - 236; Karayalçın, s. 534; Kınacıoğlu, s. 72.

Farklı bir görüşe göre acentenin denkleştirme talebinin mahsup niteliğinde olmadığı, sözleşme sona erdikten sonra acentenin zararlarını giderilmesi amacı taşıdığı ve bu sebeple bu talebin tazminat niteliğinde olduğu ifade edilmiştir⁵³⁴.

Fakat denkleştirme hakkı TTK md. 122’de her ne kadar tazminat kavramı altında düzenlenmiş olsa da hükmün gerekçesinde⁵³⁵ de açıkça denkleştirme isteminin klasik anlamında bir malvarlığı zararını gidermeye yönelik olmadığı; müvekkilin ticari işletmesine yaptığı katkının hakkaniyet esasına dayanan müşteri çevresinin bedeli olduğu ifade edilmiştir⁵³⁶. TTK md. 122’nin başlığında “denkleştirme istemi” terimi tercih edilmişken; maddenin içeriğinde “tazminat” ifadesi kullanılması çelişkiye yol açtığından maddenin içeriği ve madde başlığının uyumlu hale getirilmesi gerektiği ifade edilmektedir⁵³⁷.

Bizim de katıldığımız doktrinde yer alan ağırlıklı görüşe göre acentenin bu hakkının malvarlığı zararının giderilmesine yönelik saf nitelikte tazminat olmadığı, hakkaniyet prensibi uyarınca acentenin, müvekkiline yaratmış olduğu müşteri çevresine karşılık niteliği taşıyan bir hak olduğu yönündedir⁵³⁸. Zira acentenin kazandırdığı müşteri çevresinin mali değeri olduğu düşünülürse müvekkilin karşılıksız bu kazançtan yararlanması hakkaniyete uygun düşmez⁵³⁹.

Denkleştirme alacağı verilmesinin en temel nedenlerinden biri, acentelik sözleşmesinin sona ermesiyle beraberinde gelen sorunların azaltılması ve acentenin

---

⁵³⁴ Moroğlu, s. 74; Kayıhan ise acentelik ilişkisi sona erse bile acentenin faaliyetleri sonuçlarında kazanç sağlamaya devam edeceğinden hakkaniyet düşüncesinde hareketle acenteye ödenecek miktarı tazminat olarak belirtmektedir. Kayıhan, s. 165.

⁵³⁵ Bknz. TTK md. 122’ye ilişkin hükümet gerekçesi.

⁵³⁶ Erdem, s. 91; Arkan, s. 236; Karasu, Denkleştirme Talebi, s. 288; Ayan, s. 103.

⁵³⁷ Yağcı, Uğur, 6102 Sayılı Türk Ticaret Kanunu’na Göre Acentenin Denkleştirme İstemi, Banka ve Finans Hukuku Dergisi, C. 2, S. 5, 2013, s. 23 – 24.

⁵³⁸ Karasu, Denkleştirme Talebi, s. 288- 289; Tekinalp, Portföy Akçası, s. 13-14, Ayan, s. 103; .Kaya, Şerh, s. 246-247; Akın, s. 289; Topçuoğlu, Acentelik, s. 24; Zengin, s. 170; Demir Gökyayla, s. 248; Uzunallı, Sevilay, Acentelik ve Giriş Bedeli, Yaşar Üniversitesi Elektronik Dergisi, C.8, Özel Sayı, Prof. Dr. Aydın Zevkliler’e Armağan, C. 3, 2013, s. 2968; Erdem, s. 91; Darı, Abudulkadir., Acentenin Denkleştirme Talep Hakkının Hesaplanması ve Yargıtay Kararı Değerlendirmesi, Hasan Kalyoncu Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 9, S. 18, Temmuz 2019, s. 374; Badak Aybar, s. 170; Moroğlu, s. 168; Poray/Yasaman, s. 318; Denkleştirme talebini karşı edim olarak ifade eden görüş için bknz. Altınok/Ormancı, Tek Satıcılık, s. 472; Ayhan/Çağlar, s. 558; Akkanat/Çekin, s. 32; Kayıhan, s. 185; Bozkurt, s. 414.

⁵³⁹ Ayan, s. 106.

ekonomik ve sosyal koşullarının iyileştirilerek acentenin piyasadaki başarı potansiyelini yükseltilmesidir⁵⁴⁰. Zira acentenin, müvekkili ile ilişkilerini kaybetmesi piyasada itibarının da düşmesine sebep olabilir. Denkleştirme alacağının diğer bir amacı, acentenin pazardaki etkileşimi ile birlikte gösterdiği çaba ve katlandığı masraflar sonucunda yarattığı müşteri çevresinden müvekkilin faydalanması için yaptığı fesihlere karşı acenteyi korumaktır⁵⁴¹.

AB Hukukunda üye ülkelere seçim konusunda yetki vererek acentenin denkleştirme alacağının hesaplanması bakımından iki farklı sistem öngörülmüştür⁵⁴². Şöyle ki 86/653 EEC sayılı AB Direktifinin 17. maddesinde üye ülkelere acentelik sözleşmesinin sona ermesi halinde acenteye verilmesi gereken 17/2’de “*indemnity system*” olarak denkleştirme şeklinde ve 17/3’de “*compensation system*” olarak uğranılan zarar giderme olarak alacakları düzenlenmiştir.

Yönergenin md. 17/f.2 bendine göre acentenin ya mevcut müşterilerle iş hacmini genişletmesi veya müvekkiline kazandırdığı yeni müşterilerle acentelik sözleşmesi sona erdikten sonra menfaat sağlamaya devam etmesidir⁵⁴³. Yönerge md. 17/f.3’te

---

⁵⁴⁰ Engelmann, s. 99 – 100.

⁵⁴¹ Engelmann, s. 105 – 106.

⁵⁴² Burda, Julien, Commercial Agent and Exclusive Distributor: Where Should the Analogy End: Return to a Recent Development in Swiss Law Regarding Exclusive Distributorship Contracts, Thomson Reuters (Legal) Limited and Contributors/ International Business Law Journal, 2009, Issue 4 (2009) s. 463; Engelmann, Chapter 3, s. 96.

⁵⁴³ AB Yönergesi md 17/f.2.

“ (a) *Acente aşağıdaki durumlarda ve ölçüde tazminat isteyebilir:*

- *Acente müvekkile yeni müşteriler kazandırması veya mevcut olan müşterilerle iş ilişkilerini önemli ölçüde artırması ve müvekkilin bu müşterilerden kazanç sağlamaya devam etmesi halinde*
- *Koşulların gerektirmesi halinde, özellikle bu tür müşterilerle yapılan işlemler dikkate alındığında acente tarafından kaybedilen ücret alacağına karşılık denkleştirmenin ödenmesi hakkaniyete uygunsuz. Üye devler 20. Maddede belirtilen sözleşme sonrası rekabet yasağının uygulanmasını veya başka türlü uygulanmasını sağlayabilirler.*

(b) *Acentenin denkleştirme alacağı, son beş yıllık komisyon tutarının bir yıllık ortalamasını geçemez. Eğer sözleşme beş yıldan daha az sürmüşse, denkleştirme alacağı söz konusu (acentenin faaliyet dönemi) dönemin ortalamasına göre hesaplanır.”*

(c) *Acenteye denkleştirme tazminatı acentenin ayrıca tazminat talep etmesini engellemez.*

ise acentenin müvekkiliyle ilişkileri sona ermesi sebebiyle uğradığı zararın tazmini düzenlenmiştir⁵⁴⁴.

Tazminat sistemi Fransa ve İrlanda tarafından esas alınmıştır⁵⁴⁵. Fransa’da acentenin son 2 yıllık brüt komisyon tutarının toplamı üzerinden tazminatın belirlenmesi acente açısından direktifin 17/2 bendinde benimsenen sistemden daha lehe olduğu ifade edilmiştir⁵⁴⁶.

Direktifin 17/2 bendinde düzenlenen denkleştirme talebi ise Belçika, Finlandiya, Yunanistan, İtalya, Lüksemburg, Hollanda, Portekiz ve İsveç gibi diğer Avrupa ülkeleri takip etmektedir⁵⁴⁷. Zira direktifin denkleştirme alacağı ile ilgili paragrafı ATK/HGB § 89/b hükmü esas alınarak düzenlenmiştir⁵⁴⁸

İngiltere ise üye ülkeler gibi seçim yapmayarak acentelik ilişkisinde taraflara denkleştirme sistemine, tazminat sistemine veya her ikisine de seçme hakkı tanıyan bir yaklaşıma dayanılmıştır⁵⁴⁹.

TTK md. 122/f. 4 uyarınca acente denkleştirme talebinden önceden vazgeçemez, denkleştirme bedelini azaltamaz⁵⁵⁰. AB Yönergesi md. 19’da acentelik sözleşmesi sona ermeden 17. ve 18. Maddesinde belirtilen haklarından (denkleştirme talebi veya tazminatı) vazgeçilemeyeceği ve bu hakların kısıtlanamayacağı düzenlenmiştir. Bu düzenlemenin amacı acente karşısında daha güçlü olan

---

⁵⁴⁴ AB Yönergesi md 17/f.3 “*Acente, müvekkil ile ilişkisinin sona ermesi nedeniyle uğradığı zararı tazmin etme hakkına sahiptir. Aşağıdaki gibi sebeplerle sözleşme feshedilmişse böyle bir zararın meydana geldiği kabul edilir:*

(i) Müvekkil, acentenin faaliyetleriyle bağlantılı olarak önemli menfaatler sağlarken, acente, acentelik sözleşmesinin uygun şekilde yerine getirilmesi halinde hak edeceği komisyon hakkından mahrum bırakıldığında;

(ii) acente, müvekkilin talimatı üzerine sözleşmenin ifası için katlandığı maliyet ve giderleri karşılayamamışsa.”

⁵⁴⁵ Burda, s. 463.

⁵⁴⁶ Munday, s. 347; Burda, s. 463.

⁵⁴⁷ Burda, s. 464.

⁵⁴⁸ Engelmann, s. 97; Munday, s. 341.

⁵⁴⁹ Munday, s. 340; Burda, s. 464.

⁵⁵⁰ Akkanat/Çekin, s. 35; Akın, s. 633; Karasu, Denkleştirme Talebi, s. 309; Ayan, s. 219.

müvekkilin, sözleşme süresince acenteyi denkleştirme talebinden feragat ettirmesine, denkleştirme alacağını kısıtlatmasına karşı korumaktır⁵⁵¹.

4.2.1.1. 6762 Sayılı ETK Döneminde Acentenin Denkleştirme Hakkı

ETK döneminde acentelik sözleşmesinin sona ermesi sonucunda acentenin kazandırdığı müşteri çevresinden mahrum kaldığı kazancın telafine yönelik herhangi bir alacak hakkı düzenlenmemiştir. Acentenin denkleştirme istemi ETK’da düzenlenmemiş olmasına rağmen Türk İhtihat Hukuku⁵⁵² ve Türk doktrini tarafından tanınmıştır. Öğretide acenteye bu hakkın tanınması hakkaniyet ve emek ilkesi esaslarına bağlanmıştır⁵⁵³.

Görüleceği üzere kanunda açık hüküm bulunmamasına rağmen gerek Yargıtay⁵⁵⁴ gerek öğreti acentenin denkleştirme istemini kabul etmiş fakat hakkın dayanağı

---

⁵⁵¹ Engelman, s. 118; Wilhelmsson, s. 693; Munday, s. 339. Uzunallı, Giriş Bedeli, s. 2969.

⁵⁵² Bknz. TTK md. 122’ ye ilişkin hükümet gerekçesi. Türk Hukukunda acentenin denkleştirme istemi ilk kez Yargıtay 11. HD’nin 10.05.1996 tarih ve 1996/2189 E, ve 1996/3335 K.; 25.12.1996 tarih, 1996/6699 E., 1996/9192 K. Sayılı kararında “portföy tazminatı” adı altında ilk kez tanınmıştır. Kararda Alman Ticaret Kanunu ve İsviçre Borçlar kanununa yer verilmiş, EBK md. 108/f. 2 hükmü çerçevesinde ETK md. 134 hükmü geniş yorumlanarak acenteye portföy tazminatı hakkı tanınmıştır. Bu içtihat Tekinalp tarafından Yargıtay 11. Hukuk Dairesinin hukuk oluşturma görevini layıkıyla yerine getirildiğini belirtmektedir. Bknz. Tekinalp, Portföy Akçası, s. 17. Poray/Yasaman ise Yargıtay kararını ETK md. 134 f.2 hükmünün genişletilerek yorumlanmasını doğru bulmayarak TMK md. 1 kapsamında kanun boşluğunu doldurması yoluyla çözümlenmesi gerektiğini savunmuştur. Bknz. Yasaman, s. 79.

⁵⁵³ Tekinalp, Portföy Akçası, s. 4; Ayan, s. 97; İmregün, s. 137; Poray/Yasaman, 14. Bası, s. 258; Karayalçın, s. 534

⁵⁵⁴ Yargıtay 6102 sayılı TTK yürürlüğe girene kadar “portföy tazminatı” terimini kullanmıştır. Fakat TTK yürürlüğe girdikten sonra da Yargıtay 11. HD., E. 2019/2876 K. 2020/3326 T. 30.6.2020; Yargıtay 11. HD, E. 2019/5139 K. 2020/3073 T. 22.6.2020; Yargıtay 11. HD., E. 2018/3392 K. 2020/2432 T. 5.3.2020; Yargıtay 11. HD, E. 2018/3414 K. 2019/4977 T. 27.6.2019 gibi güncel tarihli kararlarında da portföy tazminatı terimini kullandığı görülmektedir. Kararlar için bknz. <https://lib.kazanci.com.tr/solr/yargitay/browse?q=%22portf%C3%B6y+tazminat%C4%B1%22+%22acente%22&sort=tarih+desc> (ET. 04.04.2021)

Yargıtay HGK., E. 2017/11-116 K. 2018/1794 T. 27.11.2018 sayılı kararında “Uyuşmazlığın çözümü için “portföy tazminatı” kavramının açıklanmasında yarar bulunmaktadır. Zira davacı tarafından talep edilen ileriye yönelik dönüşüm komisyonu alacağı talebi doktrin ve uygulamada niteliği gereği portföy tazminatı olarak kabul edilmektedir.

Genel olarak portföy tazminatı, acentelik sözleşmesi sona erdikten sonra, bu ilişkinin devamı boyunca acentenin kişisel gayretiyle yarattığı müşteri çevresinden müvekkilinin hâlen yararlanması, acentenin ise yararlanmaması nedeniyle uğradığı kaybın karşılığıdır. 6102 Sayılı Türk Ticaret Kanunu'nun (6102 Sayılı TTK) 122. maddesinde açıkça "denkleştirme istemi" olarak tanımlanan, doktrinde de "müşteri tazminatı", "portföy tazminatı", "portföy akçesi" olarak da ifade edilen bu tür tazminat, fesih tarihinde yürürlükte bulunan ve somut olaya uygulanması gereken mülga 6762 Sayılı Türk Ticaret Kanununun (6762 Sayılı TTK) sigorta hükümlerinde açıkça düzenlenmediği gibi fesih

konusunda farklı görüşler ileri sürülmüştür. Öğretide bir görüş acentenin kusuru olmadan sözleşmenin sona ermesi hallerinde de ETK md. 134/f.2 hükmünün geniş yorumlanması suretiyle uygulanması gerektiği savunulmuştur⁵⁵⁵.

Diğer bir görüş ise ETK md. 134/f.2'nin acentenin denkleştirme hakkı için hukuki dayanak oluşturmadığı ve kanun boşluğu doldurmaya yetersiz kaldığı, bu boşluğun TMK md. 2 uyarınca ancak hakimin hukuk yaratma yoluyla doldurulabileceği yönündedir⁵⁵⁶.

4.2.1.2.6102 Sayılı TTK ile Getirilen Acentenin Denkleştirme Talebi

Acentenin denkleştirme hakkı ise 6102 sayılı TTK ilk kez “denkleştirme istemi” kavramıyla yasal düzenlemeye kavuşmuştur. Bu madde AB yönergesi md. 17 çerçevesinde ATK/HGB § 89bve İsviçre BK 418 esas alınarak düzenlenmiştir⁵⁵⁷.

TTK md. 122 hükmüyle birlikte acentenin denkleştirme istemi için aranan koşullar ve denkleştirme bedelinin hesaplama kriterleri düzenlenmiştir.

4.2.1.3.Acentenin Denkleştirme İstemini Hak Etmesinin Şartları

4.2.1.3.1. Sözleşmenin Sona Ermesi

Acentenin denkleştirme isteminde bulunabilmesi için öncelikli olarak taraflar arasındaki acentelik sözleşmesinin sona ermiş olması gerekir. Fakat acentelik sözleşmesini her sona erdiren hal, acenteye denkleştirme talebi hakkını vermez. Bu yüzden acentelik sözleşmesinin acentenin denkleştirme talep edilmesini sağlayacak şekilde sona ermesi gerekir⁵⁵⁸.

---

tarihinde yürürlükte bulunan Sigorta Murakabe Kanununda da bu konuda özel bir düzenleme mevcut değildir (Kaya, Arslan; Ticari İşletme Hukuku, İstanbul 2015, s. 816).”

<https://lib.kazanci.com.tr/kho3/ibb/files/dsp.php?fn=hgk-2017-11-116.htm&kw=`portf%C3%B6y+tazminat%C4%B1`++&cr=yargitay#fm> , (ET. 20.02.2021)

⁵⁵⁵ Karayalçın, s. 534; Tekinalp, s. 14.

⁵⁵⁶ Poray/Yasaman, 14. Bası, s.260; Yasaman, s. 79; Karasu, Denkleştirme Talebi, s. 287; Erdem, s. 107-108, Tekinalp, G., s. 134; Ayan, s. 91; Altınok Ormancı, Tek Satıcılık, s. 477.

⁵⁵⁷ Karasu, Denkleştirme Talebi, s. 286.

⁵⁵⁸ Ayan, s. 148; Poray/Yasaman, s. 318; Arkan, s. 234; Yağcı, s. 36; Uzunallı, Denkleştirme İstemi, s. 117; Ayan, s. 155; Darı, s. 379.

Belirli süreli yapılan acentelik sözleşmesinin süresinin sona ermesinden sonra acente denkleştirme isteminde bulunabilir⁵⁵⁹.TTK md. 122/f.3 uyarınca acentenin, tek taraflı olarak sözleşmeyi feshetmesi halinde denkleştirme hakkına sahip olabilmesi için sözleşmenin haklı sebeple feshedilmesi gerekir⁵⁶⁰. Haklı sebebin müvekkilin kusuru veya hukuka aykırı davranışından kaynaklanması zorunlu değildir⁵⁶¹. Zira müvekkilin eylemi veya durumu sebebiyle acente faaliyetini gerçekleştiremiyor veya gerçekleştirmesi kendisinden beklenemiyorsa haklı sebepten söz edilebilir⁵⁶².

Acente açısından haklı sebeple fesih halleri; acentenin ücretinin zamanında ödenmemesi, acentenin aracılık etmiş olduğu müşterilerle müvekkilin keyfi keder sözleşme yapmaması, dürüstlük kuralına aykırı olarak acentenin hukuki bağımsızlığını zedeleyecek derecede müvekkilin tutumları, ücretinin geçerli bir sebep olmaksızın geç ödenmesi veya eksik ödenmesi, müvekkilin ticari etik ve ahlaka aykırı davranışları sonucunda müşterilerde oluşan güven kaybı, sözleşme yapmaya yetkili olan acentenin yetkisinin sebepsiz olarak kaldırılması veya kısıtlanması gibi hallerdir⁵⁶³.

Haklı sebebin varlığı hakimın takdir yetkisi kapsamında somut olayın tüm şartlarını incelenerek hakkaniyete göre belirlenecektir⁵⁶⁴.

Sözleşmenin müvekkil tarafından haklı sebeple feshedilmesi halinde ise bu sebebin acentenin kusurundan kaynaklanmaması gerekir⁵⁶⁵. Bir diğer husus ise müvekkil acentelik sözleşmesini feshederken acentenin kusurunu veya sözleşmeye aykırı

---

⁵⁵⁹ Akın, s. 616; Kaya, Şerh, s. 247.

⁵⁶⁰ Aybar Badak, s. 176; Akın, s. 616; Karasu, Denkleştirme Talebi, s. 305; Karamanlıoğlu, Argun, Acentenin Hastalık veya Yaşlılık Gereğiyle Acentelik Sözleşmesini Feshetmesi Halinde Denkleştirme İsteminin Durumu, İstanbul Kültür Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 16, S. 2, Temmuz 2017, Sayfa: 144

⁵⁶¹ Uzunallı, Denkleştirme İstemi, s. 117.

⁵⁶² Aybar Badak, s. 176; Uzunallı, Denkleştirme İstemi, s. 118.

⁵⁶³ Uzunallı, Denkleştirme İstemi, s. 122; Ayhan/Çağlar, s. 556; Karasu, Denkleştirme Talebi, s. 305; Kayıhan, s. 249; Bozkurt, s. 415.

⁵⁶⁴ Bozer, Göle, s. 154; Altınok Ormancı, s. 135; Kayıhan, s. 247; İmregün, s. 88.

⁵⁶⁵ Uzunallı, Denkleştirme İstemi, s. 122; Poray/Yasaman, s. 318; Bozer/Göle, s. 157; Ayan, s. 149 – 150; Kayıhan, s.186; Akın, s. 617; Karasu, Denkleştirme Talebi, s. 301; Bozkurt, s. 415.

davranışını biliyor olmalıdır⁵⁶⁶. Zira acentelik sözleşmesinin feshinden sonra ortaya çıkan veya müvekkilin sözleşme sona erdikten sonra fark etmiş olduğu acentenin kusurlu eylemleri haklı sebep oluşturmaz.

Acentenin müvekkilinin menfaatine aykırı davranışları, sadakat yükümlülüğünün ihlali, faaliyetlerinde objektif olarak kendisinden beklenen özeni göstermemesi, acentenin yükümlülüklerini ihlal etmesi gibi sebepler müvekkilin haklı sebeple feshinin gerekçesini oluşturur ve acentenin denkleştirme talebini kaldırır⁵⁶⁷. Acentenin rekabet yasağına aykırı olarak faaliyet göstermesi, müvekkili adına tahsil

---

⁵⁶⁶ Avrupa Birliği Adalet Divanı Kararı, Case C-203/09, Volvo Car Germany GmbH vs. Autohof Weidensdorf GmbH, “*Volvo, acentenin sözleşmeye aykırı olan kusurlu davranışları bilmeden acentesiyle arasında olan sözleşmeyi feshetmiştir. Yönerge md. 18/a uyarınca Volvo'nun acentenin kusuruna dayanarak acentelik sözleşmesini haklı sebeple feshetme hakkı olduğu anlaşılmıştır. Avrupa Birliği Adalet Divanı Yönergenin 18/a hükmünün uygulanabilmesi için acentenin kusuru ile müvekkilin sözleşmenin feshi arasında illiyet bağı aramaktadır. Somut olayda müvekkil acentenin kusuruna dayanan sözleşmeye aykırı eylemini acentelik sözleşmesini feshettikten sonra öğrendiği için Yönergenin 18/a hükmü uygulanmaz ve acente denkleştirme talep edebilir.*”

⁵⁶⁷ Yargıtay HGK E. 2017/11-116, K. 2018/1794, T. 27.11.2018 kararında, “*O hâlde, tüm bu açıklamalar karşısında bir acentenin kendi döneminde oluşturulan ve uzun süren sigorta sözleşmelerinden dolayı sigorta ettiren tarafından sigortacıya ödenen primler bakımından acentelik sözleşmesinin sona ermesinden sonra mahrum kaldığı komisyon ücretlerinden dolayı muhik bir tazminat isteyebilmesi için sözleşmenin feshinde bir kusurunun bulunmaması gerekir.*

Yukarıda verilen bilgiler ışığında somut olay değerlendirildiğinde, taraflar arasında 23.07.2002 tarihinde acentelik sözleşmesi imzalandığı, 2004 yılının Haziran ile Eylül ayları arasında davacı tarafından tahsil edilen toplam 125.000,00TL primin davalı tarafa intikal ettirilmediği, bu nedenle davacı tarafın söz konusu meblağın ödenmesine ilişkin davalıya taahhütname verdiği, davalı tarafın da bu taahhütnameyi kabul ederek acentelik sözleşmesini sürdürdüğü, bu şekilde taahhütnameye konu işlemlere icazet verdiği görülmekte ise de, davacının taahhütnameden sonra da davalı müvekkilinin itibarını sarsan hareketlere devam ettiği dosya kapsamında bulunan şikâyet dilekçesi ile anlaşılmaktadır.

Hâl böyle olunca; davacının 05.10.2004 tarihli taahhütname ile kendisine sunulan imkândan yararlanması ve Türk Medeni Kanununun 2. maddesinde düzenlenen objektif iyi niyet kurallarına uygun olarak tüm hatalı işlem ve eylemlerine son vermesi gerekirken, bunun aksine yeni müşteri şikâyetine sebebiyet verdiği gözetildiğinde, davacının kendi kusuruyla sözleşmenin feshine neden olduğunun ve davalının sözleşmeyi haklı nedenle feshettiğinin kabulü gerekir.”

<https://lib.kazanci.com.tr/kho3/ibb/files/dsp.php?fn=hgk-2017-11-116.htm&kw=`2017/11-116`&cr=yargitay#fm> (ET. 07.03.2021)

Yargıtay 11. HD., E. 2019/5139, K. 2020/3073, T. 22.6.2020 kararında “*Cezayir ülkesinde acente tarafından takip edilmesi gereken ihalelerin takip edilmediği, şartnamelerin alınmadığı, sözleşme ile davacıya yüklenen edimlerin ihlali halinde sözleşmenin feshedileceği bildirilmiş olup, Bakırköy 40. Noterliğinin 21.03.2012 tarihli ihtarnamesi ile de, Naftal firmasının 27120 numaralı ihalesinin bildirilmediği ve ihale şartnamesinin davacı acente tarafından alınıp kendilerine gönderilmediği gerekçesiyle sözleşmenin feshedildiği bildirilmiştir. Dosya kapsamına göre; davalının acentecilik sözleşmesini feshine somut dayanak olarak ileri sürdüğü Naftal firmasının 27120 numaralı ihalesinin, davacı acente tarafından takip edilerek davalıya bildirildiği ve ihale şartnamesinin alındığını davacı tarafın ispat edemediği, bu sebeple davalının acentecilik sözleşmesini fesihte haklı olduğu anlaşılmış olup...*” <https://lib.kazanci.com.tr/kho3/ibb/files/dsp.php?fn=11hd-2019-5139.htm&kw=`2019/5139`&cr=yargitay#fm> (ET. 07.03.2021)

ettiği paraları zamanında vermemesi, kendisine teslim edilen malları zayı olmasına sebep olması, kendi tutum ve davranışları sonucunda müvekkilin mevcut müşterilerinin kaybetmesine sebep olması, müvekkiline ait ticari sırlarını ifşa etmesi gibi örneklerle haklı sebebi somutlaştırmak mümkündür⁵⁶⁸.

Başka bir örnek vermek gerekirse, acentenin hapis cezasını gerektirmeyen bir suç işlemesi veyahut hükmün açıklanmasının geri bırakılması halinde, müvekkil ticari itibari açısından acenteye faaliyetine devam etmek istemeyebilir. Nitekim acenteliğin özü güven ilişkisine dayanmakta⁵⁶⁹ olup, acente piyasada müvekkilini temsil etmektedir. Dolayısıyla acentenin itibar sarsıcı işlem ve eylemleri de müvekkil açısından haklı sebep oluşturur. Bu gibi acentenin kusurlu fiilleri sonucunda müvekkilin sözleşmeyi haklı sebeple feshetmesi hallerinde acente denkleştirme istemini kaybeder.

Kanun lafzından, acentenin ölümü⁵⁷⁰, yaşı veya sağlık sorunları nedeniyle acentelik sözleşmesinin devam etmesinin objektif olarak imkansızlaşması gibi acentenin kusursuz olduğu hallerde de acentenin veya haleflerinin denkleştirme talebinde bulunabileceği anlaşılmaktadır⁵⁷¹. AB Yönergesi md.17/f.4'e göre acente, ölümü ile md. 18/b'ye göre yaşı ve sağlık durumundan dolayı faaliyetine devam etmesinin kendisinden beklenememesi halinde, denkleştirme isteminde bulunabilir⁵⁷².

Tüzel kişiliğin sona ermesi hali olan taraflardan birinin iflası halinde acentelik sözleşmesi kendiliğinden sona erer. Acente iflas etmesi halinde kural olarak

---

⁵⁶⁸ Altınok Ormancı, s. 262; Ayhan/Çağlar, s. 556; Bozkurt, s. 416; İmregün, s. 89; Kayıhan, s. 247.

⁵⁶⁹ Arkan, s. 220; İmregün, s. 88; Ayhan/Çağlar, s. 556; Kaya, Şerh, s. 211.

⁵⁷⁰ Acentenin ölümü halinde kural olarak denkleştirme talebinde mirasçıları bulunur. Fakat taraflar arasında olan sözleşmede müvekkilin ölümü halinde mirasçılarla devam edileceği kararlaştırılmışsa denkleştirme talebinde bulunulamaz; meğerki mirasçılar acentelik sözleşmesini sona erdiren. Bknz. Kaya, Acentelik, s. 357.

⁵⁷¹ Karamanlioğlu, s. 146; Uzunallı, Denkleştirme İstemi, s. 119 ve 127; Ayan, s. 151; Karasu, s. Denkleştirme Talebi, 306; Akın, s. 617; Kaya, Acentelik, s. 351; Kaya, Şerh, s. 252; Altınok Ormancı, Tek Satıcılık, s. 473; Badak Aybar, s. 178; Arkan, s. 235.

⁵⁷² Engelmann, s. 103, dn. 43; AB Yönergesi 17/f.4 "*Acentenin ölümü sebebiyle acentelik sözleşmesinin sona ermesi halinde 2. Madde de düzenlenen denkleştirme alacağı talep hakkı veya 3. Madde de düzenlenen zararlarının tazmini hakkı doğar.*"

AB Yönergesi md. 18/b "*Acentelik sözleşmesi, müvekkilden kaynaklanan sebeplerden veya acentenin yaşlılığı, kısıtlanması veya hastalığı nedeniyle acentelik faaliyetlerine devam etmesi acenteden makul olarak beklenemeyecek hale gelmedikçe acente sözleşmeyi feshetmesi halinde denkleştirme talebinde bulunamaz.*"

denkleştirme talebinde bulanabilir; meğerki, iflas etmesi kendi kusuruna bağlansın⁵⁷³. Müvekkilin, iflas etmesi halinde TTK md. 122/f.1-a uyarınca acentenin kazandırdığı müşterilerden menfaat sağlamaya devam etmesi gerekir. Kazanılan müşteriler sayesinde işletme değerinin yükselmesi, iflas masasında acente tarafından kazandırılan müşterilerle işlem yapılması gibi emarelerle müvekkilin menfaati (dolaylı kazancı) tespit edilir⁵⁷⁴.

Acentelik sözleşmesinin devrinde acente, devir karşılığı özel bir ücret veya menfaat sağlamışsa denkleştirme talebinde bulunamaz Ancak böyle bir karşılık sağlamaması halinde denkleştirme talebinde bulunabilir⁵⁷⁵.

4.2.1.3.2. Acentenin Müvekkilin Ticari İşletmesine Kazandırdığı Yeni Müşterilerle Sözleşme Sona Erdikten Sonra da Önemli Menfaatler Elde Etmesi

TTK md. 122/f.1-a hükmüne göre acentenin, denkleştirme talep edebilmesinin bir diğer koşulu işletmeye kazandırdığı müşteriler sayesinde müvekkilin kazanç sağlamaya devam etmesidir. Diğer bir ifadeyle müvekkile kazandırılan yeni müşteriler sayesinde, müvekkilin piyasada bilinirliğini artırmış ve marka değeri yükselmiştir. Bu sayede taraflar arasındaki sözleşme sona erse bile müvekkil bu müşterilerden kazanç sağlamaya devam edecektir.

Öğretide, kanun maddesinde geçen “yeni müşteri” kavramı, müvekkilin ticari işletmesine kazandırılan ve mevcut olmayan müşterilerle sınırlı tutulmamıştır. Dolayısıyla belirtilen maddede geçen “yeni müşteri” ifadesinin geniş yorumlanması gerekir⁵⁷⁶. Şöyle ki; ticari işletmeyle bir şekilde bağları kopmuş olan eski

---

⁵⁷³ Akın, s. 618; Ayan, s. 153; Karasu, Denkleştirme Talebi, s. 290; Poray/Yasaman, s. 318 – 319; Acentenin, iflası halinde kusuruna bakılmaksızın denkleştirme isteminin kaybolacağına ilişkin görüş için bkz. Badak Aybar, s. 179.

⁵⁷⁴ Ayan, s. 153; Kaya, Acentelik, s. 358, dn. 188.

⁵⁷⁵ Kaya, Şerh, s. 251; Karasu, Denkleştirme Talebi, s. 308. Bu konuda aksi görüş için bkz. Akın, s. 620; Sözleşmenin üçüncü bir kişiye devri esnasında devir sözleşmesinde özel olarak denkleştirme alacağı olduğu belirtilmedikçe acentenin devir esnasında almış olduğu ücretin denkleştirme alacağı sayılamayacağı ve hakkaniyet gereğince bu hakkının devam edeceği ifade edilmiştir.

⁵⁷⁶ Yağcı, s. 28.

müşterilerin tekrar kazandırılması hali de yeni müşteri olarak kabul edilmiştir⁵⁷⁷. Diğer bir açıdan, müşterinin daha fazla ürün sipariş etmesi, satılmayan ürünlerin daha fazla satılması gibi müvekkilin iş bağlantısını artıran sonuçların da yeni müşteri gibi değerlendirilmesi olasıdır⁵⁷⁸.

Fakat acentenin müvekkile kazandırmış olduğu müşterinin sürekli olması gerekir. Aksi takdirde acentenin müvekkilin ticari işletmesine müşteri kazandırdığı söylenemez ve müvekkil de bu durumda kazanç sağlamaya devam edemez⁵⁷⁹. Müşterinin sürekli olmasından kasıt müşterinin bir kez müvekkil ile sözleşme yapması değil birden fazla kez sözleşme yapması veya yapma ihtimalinin bulunmasıdır⁵⁸⁰. Süreklilik unsuru, her farklı sektörün ve ticari iş kolunun kendi ticari teamülleri çerçevesinden bakılarak tespit edilmelidir⁵⁸¹. Bu konuda ispat yükü acentenin üstünde olup hakim tarafından somut olaya göre denkleştirme alacağı belirlenir⁵⁸²

Müvekkilin, acentenin kazandırdığı müşterilerle devam eden ticari ilişkisi ve bunun sonucundaki kazancı somut olarak menfaat elde ettiğinin göstergesini oluşturur⁵⁸³. Fakat müvekkilin kazancındaki anlam net ciro veyahut kar olarak algılanmamalıdır. Daha açıklayıcı bir ifadeyle sadece acentenin getirdiği müşteri çevresinden gelen kazancın değil, müvekkilin bu sayede tanınırlığının artması, marka değerinin yükselmesi gibi birbirine bağlanan olgular ışığında menfaat kavramının geniş yorumlanması gerekir⁵⁸⁴.

Örnek olarak, müvekkilin ticari işletme faaliyetinin durdurması veyahut iflas etmesi halinde acentenin kazandırdığı müşteriler sayesinde ticari işletmenin değeri artmış olabilir. Zira bu durumda müvekkil yeni müşterilerle doğrudan kazanç sağlamaya devam etmese bile, işletmesindeki değer artışından menfaat elde

---

⁵⁷⁷ Kayıhan, s. 186; Karasu, Denkleştirme Talebi, s. 293.

⁵⁷⁸ Karasu, Denkleştirme Talebi, s. 293; Aybar, s. 183; Kaya, Şerh, s. 253;

⁵⁷⁹ Karasu, s. 293.

⁵⁸⁰ Demir Gökyala, s. 254; Kaya, Şerh, s. 254; Karasu, Denkleştirme Talebi, s. 293.

⁵⁸¹ Akın, s. 620.

⁵⁸² Bozer/Göle, s. 157; Kaya, Şerh, s. 254.

⁵⁸³ Kaya, Şerh, s. 256; Yağcı, s. 28.

⁵⁸⁴ Aybar Badak, s. 184.

edecektir. Aynı şekilde müvekkilin kazancının somut bir şekilde şirketinin aktiflerinin içerisinde yer alması zorunlu olmadığından, müvekkilin kazanç sağlama ihtimalinin olması da menfaat şartının gerçekleşmesi için yeterlidir⁵⁸⁵. Dolayısıyla menfaat kıstası belirlenirken somut olayın koşulları değerlendirilerek, acentenin faaliyeti olmasaydı müvekkilin elde edemeyeceği fayda veya kazanç hesaba katılmalıdır⁵⁸⁶.

4.2.1.3.3. Acentenin Ücret Kaybına Uğraması

Acente, acentelik sözleşmesi sona erdikten sonra müvekkilinin ticari işletmesine kazandırdığı müşterilerle yapılan sözleşmelerdeki ücret hakkından mahrum kalmaktadır⁵⁸⁷. Acentenin kazandırmış olduğu müşterilerle ileride yapılması muhtemel olan sözleşmeler için uğramış olduğu bu kazanç kaybı denkleştirme talebinde esas alınır⁵⁸⁸. Belirtmek gerekir ki acentenin denkleştirme alacağı sürekli müşteri çevresinden elde edilebileceği kazancını karşılarken⁵⁸⁹, sözleşmenin sona ermesi sebebiyle mahrum kaldığı ücreti karşılamaz⁵⁹⁰.

4.2.1.3.4. Denkleştirmenin Hakkaniyete Uygun Olması

Acentenin denkleştirme alacağını ancak somut olayın özellik ve şartlarına göre isteminin hakkaniyete uygun olması halinde talep edebilir. Hakkaniyet denetiminde iş dalı, piyasa durumu gibi kıstaslar ayrı ayrı değerlendirilerek hem acente hem de

⁵⁸⁵ Kaya, Şerh, s. 257; Karasu, Denkleştirme Talebi, s. 296. Kayıhan, s. 187.

⁵⁸⁶ Aybar Badak, s. 185 – 186.

⁵⁸⁷ Kayıhan, s. 187; Kaya, Şerh, s. 259.

⁵⁸⁸ Yağcı, s. 25; Kaya, Şerh, s. 259.

⁵⁸⁹ Yargıtay 11. HD. E. 2015/462 K. 2015/10260 T. 9.10.2015 “Portföy tazminatı hesaplanırken sözleşmenin devam ettiği sürenin nazara alınmasında bir usulsüzlük bulunmamakla birlikte bu rakamın neden 12 ile çarpılarak sonuç rakama ulaşılmadığının sebebi anlaşılamamıştır. Bu itibarla mahkemece, portföy tazminatına hükmedilirken bilirkişilere yaptırılacak inceleme sonucu davacının davalı tarafla müşteri portföyüne kattığı müşterilerle davalının sözleşmenin sona ermesinden sonra da ticari ilişkisini devam ettirip ettirmediği, ettirdi ise hangi firmalarla, hangi süre ve oranda devam ettirdiği tespit ettirilerek, taraflar arasındaki sözleşmenin kurulup devam ettiği süre, ilişkinin ileriye dönük menfaat sağlayıp sağlamadığı hususları nazara alınmak suretiyle hakkaniyete uygun bir tazminata hükmedilmek gerekirken anılan ilkelere uygun düşmeyen hesap tarzına göre belirlenen portföy tazminatına hükmedilmesi doğru görülmemiş, bozmayı gerektirmiştir.” <https://lib.kazanci.com.tr/kho3/ibb/files/dsp.php?fn=11hd-2015-462.htm&kw=denkle%C5%9Ftirme++hesaplanmas%C4%B1&cr=yargitay#fn> (E.T. 12.02.2021)

⁵⁹⁰ Ayan, s. 184.

müvekkil açısından adil bir sonuç alınmalıdır⁵⁹¹. Hakkaniyet denetiminde dikkat edilmesi gereken en önemli kıstas, acentenin denkleştirme talebinin müvekkilinin kazancından veya acentenin ücret kaybından yüksek olmamasıdır⁵⁹². Acentenin organizasyon yapısı, çabası, kendi elemanlarının sayısı ve nitelikleri, ürünü tanıtmaya, müşterileri memnun etmek için yapılan hizmetler, pazarlama stratejileri gibi unsurlar dikkate alınarak hakkaniyet denetimi yapılır⁵⁹³.

Gerçekleşen tüm şartlar tekrar topyekûn değerlendirilerek somut olayın koşullarına göre hakkaniyet denetimi yapılır⁵⁹⁴. Nitekim hakkaniyet şartı bağımsız bir şarttır⁵⁹⁵. Bu yüzden denkleştirme alacağına ilişkin tüm diğer koşullar gerçekleşse bile hakkaniyet denetimi denkleştirme talebine engel olabileceği gibi bu alacağın miktarının indirilmesine de sebep olabilir⁵⁹⁶. TTK md 122/f. 1'in gerekçesinde

---

⁵⁹¹ Aybar, s. 187, dn. 186.

⁵⁹² Karasu, Denkleştirme Talebi, s. 299.

⁵⁹³ Poray/Yasaman, s. 321; Kaya,Şerh, s. 262; Karasu, Denkleştirme Talebi, s. 299.

⁵⁹⁴ Karasu, Denkleştirme Talebi, s. 299; Akın, s. 626; Uzunallı, Denkleştirme İstemi, s. 116; Demir Gökyayla, s. 261.

⁵⁹⁵ Kaya, Şerh, s. 261; Kaya, Acentelik, s. 374.

⁵⁹⁶ Yargıtay 11. HD E. 2019/958, K. 2019/7774, T. 3.12.2019 kararında “Mahkemece iddia, savunma, bozma ilamı ve tüm dosya kapsamına göre, davacı ... acentesinin davalı ... dışında başka sigorta şirketleri ile acentelik sözleşmesi yaparak davacının zararına yol açtığı, sigorta şirketinin davacı acente nedeniyle önemli bir menfaat elde etmesinin söz konusu olmadığı, sigorta şirketine acentenin yeni müşteri kazandırdığına ilişkin portföyündeki poliçelerle ilgili bir tespit bulunmadığı, davacı acentenin her yıl artan oranda poliçe prim üretiminin düştüğü, davacının portföyünü başka sigorta şirketlerine kaydıracağı, hasar/prim oranlarına göre davalı ... şirketinin portföyünden her yıl artan oranlarda zarar ettiği, acentelik sözleşmesinden umulan davalı menfaatinin davacının kusurlu davranışları ve davacının zararlı portföyü nedeni ile ortadan kalktığı, davalı ... şirketinin acentelik sözleşmesini tek taraflı olarak feshetmesinin haklı nedene dayandığı, hakkaniyet gereği de denkleştirme (portföy tazminatı) taktir edilmesi imkanı bulunmadığı gerekçesi ile davanın reddine karar verilmiştir.”

<https://lib.kazanci.com.tr/kho3/ibb/files/dsp.php?fn=11hd-2019-958.htm&kw=`2019/958`&cr=yargitay#fm> (E.T. 07.02.2021)

Yargıtay 11. HD. E. 2019/2876, K. 2020/3326, T. 30.6.2020 kararında “Somut olayda, davacının talep ettiği denkleştirme yani portföy tazminatı belirlenirken her ne kadar, davalı ... şirketinin önemli menfaat elde edip etmediği hususundaki hesaplama tekniklerine riayet edilmiş ise de, tazminatı belirleme noktasında, sözleşmeden kaynaklanan menfaatler, sözleşmenin tarafları arasındaki risk paylaşımı, acentelik sözleşmesinin süresi, acentenin gelir miktarı, sözleşmeden kaynaklanan yükümlülükleri yerine getirmek için harcanan emek ve zaman, sözleşme dışı kazanç ve kayıplar, tarafların mal varlığı ve gelir ilişkileri, kişisel durum (Yaşlılık, sağlık durumu, çalışma yeteneği), işin önemi, acentenin tek firma-çok firma acentesi olması, kazandırılan müşteri sayısı, markanın etkisi (unvanın), rekabet yasağının ihlal edilmesi, sözleşmenin sona erme nedeni ve varsa kusur oranları gibi hususlar bir bütün olarak dikkate alınmak yerine, azami miktar olan davacının hak kazandığı dört yıllık komisyon tutarı ortalamasının alınmak suretiyle ulaşılan sonuca göre hüküm kurulması doğru olmamış kararın anılan nedenlerle bozulması gerekmiştir.”

<https://lib.kazanci.com.tr/kho3/ibb/files/dsp.php?fn=11hd-2019-2876.htm&kw=`2019/2876`&cr=yargitay#fm> (E.T. 02.02.2021)

belirtildiği üzere müvekkilin markasının tanınmış olması acentenin denkleştirme talep etmesine engel değildir⁵⁹⁷. Zira her tanınmış markanın da acentenin gayret ve çabaları doğrultusunda yeni müşterilerle buluşturmaya ihtiyacı vardır⁵⁹⁸. Fakat tanınmış marka veya müvekkilin bilinirliği sayesinde acentenin müşteri kazanması kolay olacağından somut olayın koşulları gerektirdiği takdirde hakkaniyet gereği denkleştirme isteminde indirim yapılması gerekebilir⁵⁹⁹. Diğer şartların aksine, hakkaniyetin olmadığı veya hakkaniyet gereğince denkleştirmede indirim yapılması gerektiğinin ispatı müvekkil üzerindedir⁶⁰⁰.

4.2.1.3.5. Talebin Bir Yıl İçerisinde İleri Sürülmesi

Acentenin denkleştirme alacağı talebini acentelik sözleşmesinin sona ermesinden itibaren 1 yıl içerisinde müvekkiline karşı ileri sürmesi gerekir. TTK md. 122'nin gerekçesinde bu sürenin zamanaşımı mı yoksa hak düşürücü süre mi olduğu konusunda açıklık bulunmamaktadır. Yargıtay'ın yerleşik içtihat uygulamalarına göre TTK md. 122/f.4 hükmündeki 1 yıllık sürenin hak düşürücü süre olduğu kabul edilmektedir⁶⁰¹. Öğretide de bu sürenin hak düşürücü süre olduğu ifade edilmiştir⁶⁰².

⁵⁹⁷ Bknz. TTK md. 122 ilişkin hükümet gerekçesi

⁵⁹⁸ Karasu, Denkleştirme Talebi, s. 293; Aybar, s. 186; Kaya, Acentelik, s. 363; Kaya, Şerh, s. 256.

⁵⁹⁹ Poray/Yasaman, s. 321; Yağcı, s. 30; Kaya, Acentelik, s. 378.

⁶⁰⁰ Kaya, Şerh, s. 261; Kaya, Acentelik, s. 376.

⁶⁰¹ Yargıtay 19. HD, 2016/14866 E., 2017/2604 K. ve 30.03.2017 T. kararı : “Mahkemece ıslah edilen kısım yönünden 6102 Sayılı TTK'nun 122/4. maddesinde öngörülen hak düşürücü süre o2015/13042E., 2017/1342K. ve 03.03.2017 T. kararı : “Dava dosyası içerisindeki bilgi ve belgelere, mahkeme kararının gerekçesinde dayanılan delillerin tartışılıp, değerlendirilmesinde usul ve yasaya aykırı bir yön bulunmamasına, keşide edilen 18.09.2012 tarihli ihtarname ile davacı acenteye verilen vekaletlerden azil suretiyle derhal fesih hakkının kullanıldığı, taraflar arasındaki acentelik sözleşmesinin 25. maddesinde derhal fesih koşullarının kararlaştırıldığı ancak davacı tarafça söz konusu fesih koşullarının haklı bir nedene dayalı fesih bildirimini olduğunun kanıtlanamaması nedeniyle, işbu davada mahkemenin süreli fesihte bulunduğu ve feshin yıl sonu itibariyle gerçekleştiği, davanın açılış tarihi itibariyle hak düşürücü süre içinde açıldığına dair gerekçesi yerinde değilse de; acentelik sözleşmesinin 25. maddesine dayalı olarak keşide edilen 18.09.2012 tarihli ihtarnamenin ... tebliğ belgesindeki barkod numarası itibariyle yapılan incelemede ihtarnamenin davacıya 28.09.2012 tarihinde tebliğ olunduğu, işbu davanın 27.09.2013 tarihi itibariyle hak düşürücü süre içinde açıldığına anlaşılmasına göre, davacı vekilinin aşağıdaki bendin kapsamı dışında kalan diğer temyiz itirazlarının reddi gerekmektedir.” <https://lib.kazanci.com.tr/kho3/ibb/files/dsp.php?fn=19hd-2016-14866.htm&kw=`2016/14866`+&cr=yargitay#fm> (ET. 05.03.2021)

⁶⁰² Kayıhan, s. 197; Arkan, s. 240; Darı, s. 379; Ayhan/Çağlar, s. 560.

4.2.1.4. Denkleştirme Bedelinin Üst Sınırı (Kanuni Sınır)

Acentenin denkleştirme talebi hesaplanırken kanun koyucu TTK md. 122/f.2’de denkleştirme talebinin üst sınırını belirlemekle yetinerek, nasıl hesaplanacağı konusunda herhangi bir yöntem veya kriter belirlememiştir⁶⁰³.

TTK md. 122/f.2’ye göre denkleştirme talebinin üst sınırı belirlenirken acentenin çalışma süresinde aldığı ortalama komisyon ücreti esas alınır. Bu hükme göre acente, faaliyet süresinin son 5 yılı boyunca aldığı ortalama komisyonu veya bu sürenin 5 yıldan kısa olması halinde toplam faaliyet süresindeki ortalama komisyondan fazla denkleştirme talebinde bulunamaz. Kanunun belirlediği sınır, denkleştirme alacağının üst sınırını oluşturmaktadır⁶⁰⁴.

Fakat bu hüküm acente ile müvekkilin kendi aralarında kararlaştırdıkları denkleştirme alacağı miktarının üst sınırını oluşturmaz. Zira maddenin gerekçesinde de açıkça belirtildiği üzere bu hesaplamanın acente açısından asgari hesaplamayı oluşturduğu, taraflarca anlaşarak acente lehine daha yüksek bir formül kullanabilecek veya denkleştirme miktarı belirlenmesi mümkündür⁶⁰⁵.

Görüleceği üzere denkleştirme miktarının acente ve müvekkil tarafından belirlenmesi halinde TTK md. 122/f.2’deki kanuni sınır acente lehine olacak şekilde minimum denkleştirme miktarını oluşturmaktadır.

Sonuç olarak acenteye ödenecek olan denkleştirme miktarı sözleşme ilişkisi başlamadan veya devamında kararlaştırılan denkleştirme bedelinin veya belirleme metodunun TTK md. 122/f.2’deki hesaplama daha az çıkması halinde anlaşmanın geçersiz olduğu kabul edilmeli ve denkleştirme talebinde kanuni hesaplama uygulanmalıdır⁶⁰⁶.

---

⁶⁰³ Akın, s. 627, 631.

⁶⁰⁴ Kaya, Şerh, s. 265.

⁶⁰⁵ Bknz. TTK Genel Gereğesinin 122. Paragrafı; Bozer/Göle, s. 158; Kaya, Acentelik, s. 385.

⁶⁰⁶ Karasu, Denkleştirme Talebi, s. 304.

Bir diğerk açıdan bakıldığında ise taraflar arasındaki acentelik ilişkisi sona erdiğinde sözleşme serbestisi kapsamında tarafların denkleştirme miktarını belirlemeleri mümkündür. Öğretide bir görüşe göre TTK md. 122/f.2 hükmü yalnızca acentelik ilişkisi devam ederken tarafların kararlaştırdıkları denkleştirme miktarının asgari sınırını belirlemek için kullanılmaktadır. Sözleşme sona erdikten sonra ise taraflar serbestçe kanuni sınırın altında da denkleştirme miktarı belirlemesinde hukuka aykırılık bulunmamakta; ancak hakkaniyete aykırı bir belirleme olması halinde hukuka aykırılıktan bahsedilebilmektedir⁶⁰⁷.

Kanaatimizce acentelik ilişkisi sona erdikten sonra güç dengesi eşitlenir. Ayrıca TTK md. 122/f.4 hükmü uyarınca sadece acentelik ilişkisi devamı sırasında acentenin denkleştirme alacağıının tümünden veya kısmen vazgeçmesi mümkün olamamaktadır. Bu yüzden acentelik sözleşmesi sona erdikten sonra acente denkleştirme talebi hakkında tasarrufta bulunabilir⁶⁰⁸. Netice itibariyle taraflar arasındaki sözleşme sona erdikten sonra acentenin özel olarak korunmaya ihtiyacı kalmadığından, acentelik ilişkisinin bitiminden sonra kanuni sınırlarının altında denkleştirme hesabının yapılmasında herhangi bir hukuki engel bulunmamaktadır. Ancak kanunun genel hükümlerine ve emredici düzenlemelerine aykırı olması halinde taraflar arasındaki anlaşmanın hükümsüz kılınması veya iptal edilmesi mümkün olacaktır⁶⁰⁹.

4.2.1.5. Denkleştirme Bedelinin Hesaplanması

Acentenin denkleştirme bedeli belirlenirken öğreti tarafından üç aşama öngörülmüştür. Birinci aşamada ham karşılığın hesaplanması adı altında acentenin ücret kaybı ile müvekkilin muhtemel menfaati hesaplanır⁶¹⁰. Bu hesaplama yapılırken müvekkil açısından müşterilerin yapısı, piyasa durumu ve ticari işletmenin ürünü gibi kriterler göz önüne alınarak müvekkilin muhtemel kazancı

---

⁶⁰⁷ Akın, s. 628.

⁶⁰⁸ Karasu, Denkleştirme Talebi, s. 304; Bozkurt, s. 416.

⁶⁰⁹ Ayan, s. 192.

⁶¹⁰ Hatipoğlu, Ayşe Gül, Acentelerin Denkleştirme İsteminin Belirlenmesinde Gelir Tespiti ve Muhasebeleştirme Sorunu: Çözüm Önerisi. Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, C. 22, S. 2, Elazığ 2012, s. 181 – 182; Ayan, s. 194; Akın, s. 629; Kaya, Şerh, 266; Kaya, Acentelik, s. 383.

bulunur. Acentenin, kazanç kaybı belirlenirken muhtemel ve olağan giderlerinin düşülmesinden sonraki net cironun esas alınması gerekir⁶¹¹. Acentenin kazanç kaybı ise sözleşmenin yürürlükte olduğu dönemdeki kazanç ortalamasını yansıtmaya kaydıyla son bir yıllık kazanç ortalaması bulunarak hesaplanır⁶¹². Acentenin son bir yılın ortalamasındaki kazancı acentelik ilişkisindeki faaliyet gösterdiği süre içerisindeki ortalama düşük olması halinde başka bir yılın ortalaması alınarak hesaba katılır⁶¹³.

İkinci aşamada hesaplanan miktar müvekkilin menfaati (işletmenin kazancı) ile acentenin ücret kaybı arasında hakkaniyet denetimine tabii tutulur. Bu aşamada, birinci aşamada bulunan ham karşılığa denk gelen soyut tahmin hakkaniyet denetiminden geçilerek somutlaştırılır⁶¹⁴. Hakkaniyet denetiminde somut olayın koşullarına göre bazen denkleştirme alacağı miktarının düşürülmesi bazen de artırılması mümkündür⁶¹⁵.

Üçüncü aşamada ise TTK md. 122/f.2’de kanunun öngördüğü sınırın aşılmış olmadığına bakılır⁶¹⁶. Kanuni sınır belirlenirken acentenin son 5 yılda aldığı yıllık komisyon ve diğer ödemelerinin toplanır ve 5 yıllık ortalaması alınır⁶¹⁷. Daha sonra tespit edilen ve hakkaniyet denetiminden geçilen ham karşılık bu ortalamanın üstünde ise bu rakam aşağı çekilir⁶¹⁸.

4.2.2. Tamamlanmayan İşler Tazminatı

TTK md. 121/f.4’te haklı sebep olmadan veya üç aylık ihbar süresini beklemeden sözleşmeyi fesheden taraf, başlanmış fakat tamamlanmamış işler sebebiyle diğer tarafın uğradığı zararı tazmin etmekle yükümlü tutulmuştur. Kanun koyucu bu hükümde haksız fesih veya üç aylık fesih süresine uymamanın yaptırımını olarak

---

⁶¹¹ Hatipoğlu, s. 182.

⁶¹² Ayan, s. 195; Akın, s. 630; Kaya, Şerh, s. 266;

⁶¹³ Karasu, Denkleştirme Talebi, s. 302; Ayan, s. 197; Kaya, Acentelik, s. 384.

⁶¹⁴ Akın, s. 630; Ayan, s. 194.

⁶¹⁵ Hatipoğlu, s. 182; Kaya, Acentelik, s. 383.

⁶¹⁶ Akın, s. 629; Ayan, s. 206.

⁶¹⁷ Darı, s. 381; Kaya, Şerh, s. 267; Kayıhan, s. 194.

⁶¹⁸ Kaya, İsmail, s. 384, dn. 308; Kaya, s. 267.

tarafına tazminat yaptırımı öngörmüştür⁶¹⁹. Tamamlanmamış işlerin hukuki niteliği tazminat olduğundan karşı tarafın kusuru aranır⁶²⁰.

Tamamlanmamış işler acentenin, emekleri ve çabaları sonucunda müvekkil ile müşteri arasında henüz sözleşme yapılmamış olan ticari ilişkiler için söz konusu olur⁶²¹. Gerçekten acente tüm faaliyetlerini gerçekleştirmiş ve son aşamada müvekkil sebebiyle ücret hakkı doğmadan acentelik sözleşmesi sonlandırılmıştır. Acentelik sözleşmesi sonlandırıldıktan sonra müvekkil acentenin müşteriyle sözleşmeyi yapmamış veyahut daha sonradan yaparak acentenin ücretinden mahrum kalmasına yol açmıştır⁶²². Kanun koyucu acentelik sözleşmesi sona erdikten sonra acentenin doğmamış olan ücret hakkını zarar olarak öngörmüş ve acente lehine tazminat ödenmesini düzenlemiştir⁶²³.

Müvekkil açısından ise tamamlanmamış işler sebebiyle zararın meydana gelmesi mümkündür. Gerçekten acentenin başlamış işleri tamamlanmaması sebebiyle müvekkilin yaptığı yatırımlar boşa gidebilir, müvekkil masraflara boşuna katlanmış olabilir veya kazançtan yoksun kalabilir⁶²⁴. İşte tüm bu kayıplar tamamlanmamış işler sonucunda müvekkilin zararını oluşturur. Tamamlanmayan işler tazminatını denkleştirme talebinden ayırın en önemli husus da budur. Nitekim müvekkilin denkleştirme talep etme hakkı bulunmamaktadır.

TTK md. 121/f.5 hükmü ise acentelik sözleşmesinin müvekkilin veya acentenin ölümü, iflası, kısıtlanması gibi sebeplerle acentelik sözleşmesinin sona ermesi halinde eksik kalan işlerin tamamlanacak olma ihtimaline karşı acenteye veya yasal mirasçılara verilmesi gereken ücrete oranla uygun bir tazminat verileceği düzenlenmiştir. TTK md. 121/f.5'te düzenlenen bu alacak tazminat adı altında nitelendirilmiştir. Fakat acentelik sözleşmesinin ölüm, iflas, hacir altına alınma gibi sebeplerle sona ermesi halinde tarafların herhangi bir kusuru ve borca aykırı

---

⁶¹⁹ Poray/Yasaman, s. 316; Doğanay, s. 620; Arkan, s. 234; Bozkurt, s. 414.

⁶²⁰ Oğuzman/Öz, s. 433; Nomer, s. 114 – 115; Kılıçoğlu, s. 296 – 297.

⁶²¹ Kaya, Şerh, s. 216; Ayan, s. 79.

⁶²² Karayalçın, s. 534.

⁶²³ Ayan, s. 80; Doğanay, s. 620.

⁶²⁴ Kayıhan, s. 258; Karayalçın, s. 534; Kaya, Şerh, s. 217.

davranışı bulunmamaktadır. Dolayısıyla teknik anlamda tazminatın varlığından söz edilemeyeceğinden, kanun maddesindeki tazminat kavramı yerine “karşılık” ifadesinin kullanılması daha yerinde olacağı öğretide ifade edilmiştir⁶²⁵.

Öğretide bir görüşe göre TTK md. 121/f.4 ile f.5’in aynı nitelikte alacaklar olduğu belirtilmiştir⁶²⁶. Fakat TTK md. 121/f.5 ile 121/f.4’ün aynı olduğunu kabul etmek mümkün değildir. Zira TTK md. 121/f. 5’te yalnızca acenteye tanınan bir alacak hakkı söz konusudur. Bundan başka TTK md. 121/f.4’teki düzenleme, tarafların kusuruna dayanan sözleşmeye aykırı bir davranışı arandığından alacak gerçek anlamda bir tazminattır. Oysa TTK md. 121/f. 5 sözleşmenin tarafların kusuru olmaksızın sözleşmenin beklenmedik şekilde sona ermesini aramaktadır⁶²⁷.

Burada üzerinde durulması gereken başka bir konu ise; TTK md. 121/f.5’in uygulanabilme kabiliyeti sorunudur. Tekin’e⁶²⁸ göre TTK md. 113/f.3⁶²⁹’te acentelik sözleşmesi ne şekilde sona ererse ersin, aranan koşulların gerçekleşmesi halinde acente ücret talep edebilecektir. Dolayısıyla sözleşmenin sona erdiren sebepler bakımından TTK md. 113/f.3 hükmü TTK md. 121/f.5’i kapsamaktadır. Diğer bir açıdan ise TTK md. 113/f.3’te aranan koşulların gerçekleşmemesi halinde, TTK md. 121/f.5’te tamamlanmamış işin varlığından da bahsedilemez. Netice itibariyle TTK md. 113/f.3 hükmü halihazırda TTK md. 121/f.5’i kapsamaktadır. Uygulama alanı daha geniş olan TTK md. 113/f.3’e üstünlük tanınması halinde TTK md. 121/f.5’in uygulama kabiliyeti olmadığı sonucuna varılmaktadır

Acentelik sözleşmesinin sona ermesine bağlı olarak tarafların kusurları oranında genel hükümlere göre tazminat talep etmek hakkı da bulunmaktadır⁶³⁰. Diğer bir

---

⁶²⁵ Ayan, s. 81, Yasaman, s. 79

⁶²⁶ Kaya, Şerh, s. 217.

⁶²⁷ Ayan, s. 81.

⁶²⁸ Tekin, Ufuk, agm., 175-176.

⁶²⁹ TTK md. 113/f.3 iki farklı durumu barındırmaktadır. Bunlardan biri acentenin aracılık ettiği veya işlemi hazırladığı sözleşme acentelik sözleşmesi sona erdikten makul bir sürede kurulmasıdır. Diğerisi ise müşterinin icabının acentelik sözleşmesi sona erdikten sonra müvekkil veya acenteye ulaşması halidir. Acentelik sözleşmesi sona erdikten sonra acentenin ücrete hak kazanması hakkında detaylı bilgi için bkz. B. 1.1.5.2, s. 41.

⁶³⁰ Karayalçın, s. 534; Kayıhan, s. 259;

ifadeyle taraflar TTK md. 121/f.4 ve f.5 'teki tazminat haklarına ek olarak genel hükümler çerçevesinde tazminat talep etmek hakları vardır. Yani haklı sebeple feshetmek zorunda kalan taraf karşı tarafın bu duruma yol açmış olduğu kusuru oranında zararlarını tazmin edebilir.

SONUÇ

19.yüzyılda sanayileşmeyle birlikte mallarını bulunduğu bölge dışına pazarlamak isteyen tacirler, başlangıçta şube açma ile seyyar tacir memurunun hizmetlerinden faydalanma yolunu tercih etmişlerdir. Tacirler açısından yeterli olumlu sonuç alınamayınca bulunduğu bölge ve piyasa koşullarına hakim olan acentelik müessesesi önem kazanmaya başlamıştır. Böylece başarıya bağlı ücret hakkına sahip olan, olağan masraflara katlanan ve faaliyetinin risklerini üzerine alan acente tacirlerin yeni pazarlara açılmasında önemli bir yol haline gelmiştir.

TTK md. 102 ila 123 arasında acentelikle ilgili hükümler düzenlenmiştir. TTK md. 102'deki tanımdan tacire hukuki bağlı bir sıfata sahip olmaksızın, bir sözleşmeye dayanarak, belirli bir bölge veya yerde, sürekli olarak müvekkilin ticari işletme konusuna giren sözleşmelere aracılık eden veya bu sözleşmeleri müvekkil nam ve hesabına yapmayı meslek edinen kişinin acente olduğu sonucuna ulaşılmaktadır. Uygulamada diğer tacir yardımcıları ile diğer hukuki ilişkiler acente kavramı ile karıştırılmaktadır. Bir hukuki ilişkinin acentelik sözleşmesi olarak adlandırılması önem taşımamaktadır. Bu sebeple hukuki ilişkinin TTK. md. 102'de acenteliğe ilişkin unsurlarının tümünü taşıyıp taşımadığı somut olayın şartlarına göre teker teker değerlendirmek gerekir.

TTK'da acentelik kavramının sahip olması gereken unsurlar düzenlemiş olsa da asıl olan acente ile tacir arasında açık veya örtülü sözleşmenin bulunmasıdır. Acentelik sözleşmesinin vekalet ve hizmet sözleşmesine benzeyen yönleri olsa da acenteyi tek tip sözleşme olarak kabul etmek doğru olmaz. Bu yüzden acentelik sözleşmesinin hizmet sözleşmesi, vekalet sözleşmesi ve temsil ilişkilerini bünyesinde barındıran kendine özgü yapısı olan bir iş görme sözleşmesi olarak kabul edilmiştir.

Acentelik sözleşmesi tam iki tarafa borç yükleyen sürekli borç ilişkisi niteliği taşıdığından müvekkilin borcu acentenin alacağını, acentenin borcu müvekkilin alacağını teşkil etmektedir.

Acentenin en önemli hakkı ücret hakkıdır. Zira acente faaliyetini ücret karşılığında gerçekleştirmektedir. Acente emek ve çabalarının karşılığında ücrete hak kazanır. Fakat acenteye belirli bir müşteri çevresi veya bölge tahsis edilmişse bu müşterilerle veya bölgede acentenin katkısı dışında kurulan işlemler için de acentenin ücret hakkı bulunmaktadır.

Acentenin faaliyeti sonuç çıkarma faaliyeti olup acentenin ücret hakkının muacceliyeti başarıya bağlanmıştır. Kural olarak acentenin ücreti, aracılık ettiği veya müvekkil namına üçüncü kişilerle kurulan sözleşmenin taraflardan birince ifası halinde muaccel olur. Düzenleme nispi emredici olduğundan, tarafların anlaşmasıyla acentenin ücrete hak kazanması üçüncü kişinin ifasına bağlanabilir. Fakat acente her hâlükârda müvekkilin ifasını izleyen ayın son günü uygun bir avansa hak kazanır.

Acente kural olarak acentelik ilişkisi sürerken ücret hakkına sahiptir. Lakin aşağıdaki şartlardan birinin bulunması halinde de acentelik ilişkisi sona erse bile acente ücrete hak kazanır.

- (i) Acente, işleme aracılık etmiş veya sözleşmenin kurulmasına kendi çabalarıyla zemin hazırlamış; fakat sözleşme acentelik ilişkisi bitiminden sonra müvekkil ile müşteri arasında kurulmuş olmalıdır.
- (ii) Acentenin çabaları ve katkısıyla kurulan işlemlere ilişkin üçüncü kişinin icabı acentelik ilişkisinin sonra ermesinden önce müvekkile veya acenteye ulaşmalıdır.

Acentenin diğer hakları ücreti ile bilgi, belge alma ve isteme hakkı, olağanüstü masrafları isteme hakkı, hapis hakkı ve tekel hakkıdır.

Acentenin sahip olduğu diğer bir önemli hak tekel hakkıdır. Hem müvekkilin hem de acentenin birbirine karşı tekel hakkı bulunduğundan bu hak niteliği itibariyle çift yönlüdür. Diğer bir ifadeyle müvekkilin tekel hakkı acentenin müvekkiline karşı rekabet etmeme borcunu teşkil eder. Acentenin de müvekkiline karşı tekel hakkının karşılığı olarak müvekkil acenteye tahsis edilmiş olan bölge veya yer içerisinde aynı işletme konusu ile ilgili başka bir acente atayamaz. Aksi halde acente, tekel

bölgesinde yapılan işlemler için adeta kendi faaliyeti kapsamında yapılmış gibi ücret hakkına sahip olur. Acentenin kanunen sahip olduğu tekel hakkı ancak taraflarca yazılı bir şekilde kaldırılabilir veya taraflarca sınırları kısıtlanabilir. Bu hakkın kısıtlanması, acentenin belirli bir yer veya bölgede faaliyet göstermeyi acentenin unsurları arasından kaldırmaz. Zira acente faaliyetini belirli bir yer veya bölgede icra etmek zorunda olduğu gibi acentenin yetkili olduğu bölge veya yerin tespiti açısından da bu unsur olmazsa olmazdır.

Acentenin, sözleşmeden doğan asli edim borcu müvekkilin ticari işletme konusuna giren sözleşmelerin kurulmasına aracılık etmek veya sözleşmeleri müvekkil nam ve hesabına üçüncü kişilerle yapmaktadır. Acente faaliyetini meslek olarak yerine getirdiğinden dolayı kendisinden bilinçli tacirden beklenen bir özenle faaliyetini yerine getirmeli ve bu esnada müvekkilin menfaatini korumalıdır. Ayrıca acentelik ilişkisi güvene dayandığından acentenin müvekkiline karşı sadakat borcu bulunmaktadır. Acentenin sadakat yükümlülüğünün görünümü olan borçları ise müvekkilini ilgilendiren bütün hususları zamanında haber verme borcu, müvekkilinin talimatlarına uyma borcu, rekabet yasağı ve sır saklama borcudur.

Sözleşme özgürlüğü ilkesi çerçevesinde yasaların emredici kurallarına, ahlak ve kamu düzenine ve kişilik haklarına uygun olması ve TTK'da düzenlenen acentelikle ilgili emredici düzenlemelere aykırı olmama koşuluyla taraflar acentelik sözleşmesinde hak ve borçları belirleyebilir, sınırlarını tayin edebilir ve yeni hak ve borçlar tanıyabilirler.

Acentelik sözleşmesi sona ermesin neticesinde de kanundan kaynaklanan haklar ortaya çıkmaktadır. Bunlar acentenin denkleştirme talebi ve tamamlanmayan işler tazminatıdır. ETK döneminde açıkça düzenlenmemiş olsa bile Türk doktrini ve Yargıtay tarafından acentenin denkleştirme hakkı kabul edilmiştir. Nihayetinde kanun koyucu bu kanun boşluğunu göz ardı etmeyerek, acentenin denkleştirme talebini 6102 sayılı TTK md. 122 vd. hükümlerinde açıklığa kavuşturmuştur. Acentelik sözleşmesinin sona ermesiyle birlikte müvekkil acentenin ticari işletmeye kazandırdığı müşterilerden kazanç sağlamaya devam eder. Fakat acente emek ve çabaları ile müşterilerin kazanmasını sağlamasına rağmen komisyon

cretinden mahrum alır. İŖte bu yüzden emek ilkesi ve hakkaniyet prensibi uyarınca, acentenin, müvekkiline yaratmıŖ olduğu mŖteri çevresine karŖılıĐı acentenin denkleŖtirme hakkı bulunmaktadır.

KAYNAKÇA

- AKIN, İrfan** Acentenin Denkleştirme Hakkı ve Alınan Hukukundaki Yeni Gelişmeler, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 2013, 63(3), s. 613-641.
- AKİPEK Jale / AKINTÜRK Turgut / ATEŞ Derya** Eşya Hukuku, 2. Bası, Ankara 2018, s. 857.
- AKKAN, Çiğdem Danış** Acentenin Müvekkili Mahkemede Temsil Yetkisi, Banka ve Ticaret Hukuku Dergisi, 2008, C. 24, S. 4, s. 219-236.
- AKKANAT, Halil / ÇEKİN Mesut S.** Denkleştirme Bedeli (Portföy Tazminatı) Önceden Ödenebilir mi?, Prof. Dr. Hasan Erman'a Armağan, İstanbul 2015, s. 29-44.
- AKYOL, Şenol** Türk Medeni Hukukunda Temsil, İstanbul, 2009.
- ALIŞKAN, Murat / GENÇTÜRK, Muharrem** Acentenin Komisyon Hakkı, Özellikle TTK'nın 129. Maddesine Göre Komisyona Hak Kazanma Anı Bakımından Aracı Acente ile Sözleşme Yapan Acente Arasında Fark Olup Olmadığı Sorunu, Ünal Tekinalp'e Armağan, C. I, İstanbul 2003, s. 19 vd.

- ALTAY, Sıtkı Anlam** Acentenin Müvekkilini Davada Temsil Yetkisi, Prof. Dr. Fırat Öztan'a Armağan, C. I, Ankara 2010, s. 223 – 275.
- ALTINOK ORMANCI, Pınar** Sürekli Borç İlişkilerinin Haklı Sebep Feshi, 1. Bası, İstanbul 2011.
- ALTINOK ORMANCI, Pınar** Tek Satıcılık Sözleşmesinde Müşteri Tazminatı, İsviçre Federal Mahkemesinin 22 Mayıs 2008 Tarihli Kararı (ATF 134 III 497 vd.) Üzerine Düşünceler, AÜHFD, C. 58, S. 3, Eylül 2009, s. 451-480.
- ANTALYA, Gökhan** Borçlar Hukuku Genel Hükümler, Temel Kavramlar Sözleşmeden Doğan Borç İlişkileri, C. 1, İstanbul 2015, 1. Bası.
- ARAL, Fahrettin / AYRANCI Hasan** Borçlar Hukuk Özel Borç İlişkileri, 9. Bası, Yetkin Yayınları, Ankara, 2012.
- ARKAN, Sabih** Ticari İşletme Hukuku, Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü, 23. Bası, Ankara, 2017.
- AYAN, Özge** 6102 Sayılı Türk Ticaret Kanununun Acentelik Kısımında Getirdiği Yenilikler, Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 2010, C. 12, S. 2, s. 79-121. (Yenilikler)
- AYAN, Özge** Acentenin Denkleştirme Talep Etme Hakkı, Seçkin Yayıncılık, 1. bası, Ankara, 2008.

- AYBAR BADAĞ, ZEHRA** 6102 Sayılı Türk Ticaret Kanunu'nda Denkleştirme İstemi, İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi S. 24 Güz 2013 s. 167-201.
- AYHAN, Rıza/ ÇAĞLAR, Hayrettin** Ticari İşletme Hukuku Genel Esaslar, Yetkin Yayınları, 10. Bası, Ankara, 2017.
- BAŞ, Kadir** Online Platformların Acentelik Niteliği ve Bu Platformlar Özelinde Türk Ticaret Kanunu'nun Acenteliğe İlişkin Hükümlerinin Uygulanması, Banka ve Ticaret Hukuku Dergisi, C. 33, S. 4, Aralık 2017, s. 115-153.
- BOZKURT, Tamer** Ticari İşletme Hukuku, 1. Bası, Ankara 2017.
- BUDDECKE, Michelle** Evolution of The Commercial Agent, Cork Online Law Review, 2007, s.13.
- BURDA, Julien** Commercial Agent and Exclusive Distributor: Where Should the Analogy End: Return to a Recent Development in Swiss Law Regarding Exclusive Distributorship Contracts, Thomson Reuters (Legal) Limited and Contributors/ International Business Law Journal, 2009, Issue 4 (2009) s. 455 – 469.

- CENGİZ, Ali** Acente Kavramı ve Acentelik Sözleşmesinden Doğan Hak ve Borçları. Hacettepe Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 1(2), 2011, s. 140-165.
- CENGİZ, Dilek** Türk Rekabet Hukukunda Uyumlu Eylem ve Bu Eylemin Hukuki Sonuçları, 1. Bası, İstanbul 2006.
- CHRISTOU, Richard** International Agency, Distribution and Licensing Agreements, Sweet & Maxwell, 4. B., London 2003.
- ÇELİK, Nuri** İş Hukuku Dersleri, 26. Bası, İstanbul 2013.
- DANIŞ AKKAN, Çiğdem** Acentenin Müvekkili Mahkemede Temsil Yetkisi, Banka ve Ticaret Hukuku Dergisi, 2008, C. 24, S. 4, s. 219 – 236.
- DARI, Abudulkadir** Acentenin Denkleştirme Talep Hakkının Hesaplanması ve Yargıtay Kararı Değerlendirmesi, Hasan Kalyoncu Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 9, S. 18, Temmuz 2019, s. 373 – 393.
- DEMİR GÖKYAYLA, Cemile** Milletlerarası Özel Hukukta Tek Satıcılık Sözleşmeleri, 2. Bası, Ankara 2013.
- DEMİRTAŞ, Nurcan** Acentenin Davada Müvekkilini Temsil Etmesi, İstanbul Aydın Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 5, S. 1, 2019, s. 83 – 108.

- DOĞANAY, İsmail** Türk Ticaret Kanunu Şerhi, 4. Bası, İstanbul 2004.
- DOMANIÇ, Hayri / ULUSOY, Erol** Ticaret Hukukunun Genel Esasları, 5. Bası, İstanbul, 2007.
- EMDE, Raimond** Commercial Agency Agreement Under German Law, International Commercial Agency and Distribution Agreements, Cristelle Albaric / Marianne Dickstein, Netherlands 2011, s. 429 – 491.
- ENGELMANN, Jan** Commercial Arbitration and the Commercial Agency Directive, eBook, Springer, Berlin, 2017.
- ERDEM, Ercüment** Tek Satıcılık Sözleşmesinde Denkleştirme Talebi, Bilgi Toplumunda Hukuk, Ünal Tekinalp'e Armağan, C. I, İstanbul 2003.
- EREN, Fikret** Borçlar Hukuku Genel Hükümler, 25. Bası, Ankara 2020.
- EREN, Fikret** Borçlar Hukuku Özel Hükümler, 4. bası, Ankara 2017. (Borçlar Özel)
- FEHR, Konrad** Acentelik Mukavelesi Hakkında Yeni Federal Kanun; Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Çeviren: Bilge, Necip, C. 12, S. 3, 1955.

- FRANKO, Nisim** Nisim, Prof. Dr. Reha Poray'a Armağan, Acentanın Ücret Hakkı, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, İstanbul, 1995
- GÜRZUMAR, Osman Berat** Franchise Sözleşmeleri ve Bu Sözleşmelerin Temelini Oluşturan "Sistem"lerin Hukuken Korunması, 1. Bası, 1995
- HATEMİ, Hüseyin** Borçlar Hukuku Genel Bölüm, 4. Bası, **GÖKYAYLA, Emre** İstanbul 2017.
- HATIPOĞLU, Ayşe Gül** Acentelerin Denkleştirme İsteminin Belirlenmesinde Gelir Tespiti ve Muhasebeleştirme Sorunu: Çözüm Önerisi. Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, C. 22, S. 2, Elazığ 2012, s. 177-187.
- İMREGÜN, Oğuz** Ticaret Hukuku Genel İlkeleri, Gözden Geçirilmiş 13. bası, İstanbul 2001.
- İNCEOĞLU, Murat** Türk Borçlar Hukukunda Doğrudan Temsil, 1. Bası, İstanbul, 2009.
- KALPSÜZ, Turgut** Müvekkillerine İzafeten Acentalara Karşı Dava Açılması ve Takip Yapılması, Banka ve Ticaret Hukuku Dergisi 1983, C. 11, S. 1, s. 1-11.
- KARAHAN, Sami** Ticari İşletme Hukuku, Güncellenmiş 23. Bası, Konya 2012.

- KARAMANLIOĞLU, Argun** Acentenin Hastalık veya Yaşlılık Gereğiyle Acentelik Sözleşmesini Feshetmesi Halinde Denkleştirme İsteminin Durumu, İstanbul Kültür Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 16, S. 2, Temmuz 2017, Sayfa: 141-172
- KARASU, Rauf** Türk Ticaret Kanunu ve Türk Ticaret Kanunu Tasarısı'na Göre Acentanın Denkleştirme Talebi, Aühf 2008, s. 283-318. (Denkleştirme Talebi)
- KARASU, Rauf** Acentenin Ücreti İle İlgili Bilgi Alma ve İnceleme Hakkı, İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 4, S. 2, 2013. (Acentenin Ücreti)
- KARAYALÇIN, Yaşar** Ticaret Hukuku I. Giriş, Ticari İşletme, 13. Bası, Ankara 1968.
- KAYA, Arslan** Türk Ticaret Kanunu Şerhi, Acentelik, Genişletilmiş 2. Bası, İstanbul, 2016. (Şerh)
- Kaya, Mustafa İsmail** Acentelik Hukuku, 1. Bası, Ankara 2014. (Acentelik)
- KAYIHAN, Şaban** Türk Hukukunda Acentelik Sözleşmesi, Güncelleştirilmiş 5. Bası, Kocaeli, 2018.
- KENDİGELEN, Abuzer** 40. Yılında Türk Ticaret Kanunu Semineri Tartışmaları, 5-6 Aralık 1998, İstanbul, 1998, 1. Oturum, s. 30 – 31.

- KILIÇOĞLU, Ahmet** Borçlar Hukuku Genel Hükümler, 14. Bası, Ankara 2011.
- KINACIOĞLU, Naci** Acente ve Acentelik Sözleşmesi; Ankara İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi Yayınları, Ankara 1963.
- KIRCA, İsmail** 6102 Sayılı Türk Ticaret Kanununa Göre Ticaret Şirketlerinin Ehliyeti ve Birleşmesi, Bankacılar Dergisi, 2011, s. 71 – 79.
- KOCAYUSUFPAŞAOĞLU, Necip** Türk Borçlar Hukuku Genel Hükümler, Birinci Cilt, Filiz Kitapevi, 5. Basıdan Tıpkı 6. Bası, İstanbul, 2014.
- KUTLU SUNGURBEY, Ayfer** Yetkisiz Temsil, 1. Bası, İstanbul, 1988.
- MOROĞLU, Erdoğan** Türk Ticaret Kanunu Tasarısı ile Yürürlük ve Uygulama Kanunu Tasarısı Taslağı Değerlendirme ve Öneriler, 4. Bası, Ankara, 2006.
- NARBAY Şafak / UYUMAZ, Murat** Acentenin Müvekkili Mahkemede Temsil Yetkisi, Legal Hukuk Dergisi, C. 11, S. 121, 2013, s.101 – 141.
- NOMER, Haluk Nami** Borçlar Hukuku Genel Hükümler, 15. Bası, İstanbul 2017.

- MUNDAY, Roderick** Agency and Principles, United Kingdom, Oxford University Press, 2010.
- OCAK, Nazmi** Rekabet Hukukunda Teşebbüsler ve Teşebbüslerin Hakim Durumunun Tespiti, 1. Bası, İstanbul 2016.
- OĞUZMAN, Kemal / ÖZ, Turgut** Borçlar Hukuku, Genel Hükümler, C. I, 18. Bası, İstanbul 2020.
- OĞUZMAN Kemal, ÖZ Turgut** Borçlar Hukuku, Genel Hükümler, C. II, 12. Bası, İstanbul 2016.
- OĞUZMAN, Kemal / SELİÇİ, Özer / ÖZDEMİR OKTAY, Saibe,** Eşya Hukuku, 22. Bası, İstanbul 2020.
- OKUR, Sinan** Roma, Türk-İsviçre ve Avrupa Sözleşme Hukukunda Koşul (Şart) Kavramı Ve Hukuki Sonuçları Üzerine Karşılaştırmalı Bir İnceleme, Erciyes Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 2019, C. 14, S. 1.
- OKTAY ÖZDEMİR, Saibe,** İsimli Sözleşmelerin Geçerliliği, Yorumu ve Boşluklarının Tamamlanması, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası Arşiv Cilt 55, S. 1-2, 1996, s. 263 – 296.
- POROY, Reha / YASAMAN, Hamdi** Ticari İşletme Hukuku, Vedat kitapçılık, Güncelleştirilmiş 14. Bası, İstanbul, 2012.

SABİR, Hasan

Küreselleşen Dünyada Rekabet Politikası Ve Gelişmekte Olan Ülkeler, Marmara Üniversitesi Siyasal Bilimler Dergisi, C. 1, S. 1, 2013, İstanbul, s. 123Küreselleşen Dünyada Rekabet Politikası Ve Gelişmekte Olan Ülkeler, Marmara Üniversitesi Siyasal Bilimler Dergisi, C. 1, S. 1, 2013, İstanbul, s. 121 – 133.

SARAÇ, Tahir

6102 sayılı Ticaret Kanunu'nun Acentelik İlişkisinde İnhisar Hakkı ve Rekabet Yasağı Sözleşmesine İlişkin Hükümlerinin Rekabet Hukuku Açısından Değerlendirilmesi, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 61, S. 2, 2012, s. 711 vd.

SELİÇİ, Özer

Borçlar Kanuna Göre Sözleşmeden Doğan Sürekli Borç İlişkilerinin Sona Ermesi, İstanbul 1977.

SİRMEN, A. Lale

Eşya Hukuku, 7. Bası, Ankara 2019.

SUSUZ, Kağan

Acentenin Tacir Adına Dava Açma ve Tacire Karşı Açılan Davalarda Taciri Temsil Yetkisi, e-akademi Dergisi, 2011, s. 7 vd.

TEKİNALP, Gülgören

Acenta Sözleşmesine Uygulanan Kanunlar İtilafı Kuralı, 1. Bası, İstanbul 1972.

TEKİN, Ufuk.

Acentenin Ücret Hakkı, 1. Bası, Ankara, 2018.

- TEKİN, Ufuk.** Türk Ticaret Kanunu md. 121.5 Hükmüne İhtiyaç Var Mıdır?, Banka ve Ticaret Hukuku Dergisi, C. 34(1), 2018, 171-177.
- TEKİN, Ufuk.** Acentenin Tahsil Komisyonu Talep Hakkı, İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 10, S. 2, s. 362 – 370. (Tahsil Komisyonu)
- TEKİNALP, Ünal** Sermaye Ortaklıklarının Yeni Hukuku, Güncelleştirilmiş 4. Bası, İstanbul, 2015.
- TEKİNALP, Ünal** Türk Hukukunda Acentanın Portföy Akçası Talebi, Ali Bozer’e Armağan, Ankara 1998, s. 1 – 17. (Portföy Akçası)
- TEKİNAY, Selahattin Sulhi/
AKMAN, Sermet/ BURCUOĞLU,
Haluk/ ALTOP, Atilla** Borçlar Hukuku Genel Hükümler, 7. bası, İstanbul 1993.
- TOPÇUOĞLU, Metin** İnhisar (Tekel) Kaydı İçeren Acentelik, Tek Satıcılık ve Franchising Sözleşmelerinde Aktif ve Pasif Satışlar, Rekabet Dergisi, 2004, S. 18, s. 3 – 60. (Tek Satıcılık)
- TOPÇUOĞLU, Metin** Yeni Tacir Yardımcısı Pazarlamacı, Süleyman Demirel Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 1, S. 2, 2011. (Pazarlamacı)
- TOPÇUOĞLU, Metin** Rekabet Hukuku Açısından Acentelik ve Dağıtım Sözleşmeleri, 1. Bası, Ankara 2006. (Acentelik)

- TUNCAY, Can** Pazarlamacılık (Ticarî Gezgin) Sözleşmesi ve Düşündürdükleri”, Çimento Endüstrisi İşverenleri Sendikası, Çimento İşverenler Dergisi, C. 26, S. 2, Mart 2012, s. 4 – 17.
- UZUNALLI, Sevilay** Sözleşmeyi Fesheden Acentenin Denkleştirme İstemine Hak Kazanması, Ticaret ve Fikri Mülkiyet Hukuku Dergisi, C. 5, S. 1, Haziran 2019, s. 115-130. (Denkleştirme İstemi)
- UZUNALLI, Sevilay** Acentelik ve Giriş Bedeli, Yaşar Üniversitesi Elektronik Dergisi, C.8, Özel Sayı, Prof. Dr. Aydın Zevkliler’e Armağan, C. 3, 2013, s. 2961-3020. (Giriş Bedeli)
- ÜÇÜNCÜ, Hilal S** Acentenin Temsil Yetkisinin Usul Hukuku Kapsamında Değerlendirilmesi, Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 17, S. 1-2, 2013, s. 961 vd.
- ÜLGEN, Hüseyin/ HELVACI Mehmet/KENDİGELEN Abuzer/ KAYA, Arslan/ NOMER, Ertan, Füsun** Ticari İşletme Hukuku, 6. Bası, İstanbul, 2019.
- WILHELMSSON, Ellen Eftestol** The EU Directive on Self-Employed Commercial Agents - Applicability and Mandatory Scope, 39 Tul. Mar. L.J. 675, 2015.

- YAĞCI, Uğur** 6102 Sayılı Türk Ticaret Kanunu'na Göre Acentenin Denkleştirme İstemi, Banka ve Finans Hukuku Dergisi, C. 2, S. 5, 2013, s. 15 – 44.
- YASAMAN, Hamdi** Türk Ticaret Kanunu Tasarısı'nda Hakimin Genişleyen Rolü, Banka ve Ticaret Hukuku Dergisi, Cilt: 25, Sayı: 4, Aralık 2009, Sayfa: 73-94.
- YAVUZ, Cevdet** Borçlar Hukuku Dersleri (Özel Hükümler), 12. bası, İstanbul 2013.
- YILDIZ, Burçak** Ultra Vires İlkesinin Kaldırılmasının Ardından İşletme Konusu Unsuru ve Ticari Şirketlerinin İşletme Konusu Dışındaki İşlemlerinin Hukuki Niteliği, Banka ve Ticaret Hukuku Dergisi, C. 27, S.3, 2011.
- YUSUFOĞLU, Fülurya** Denkleştirme Talebinin Kıyasen Uygulanması İçin Gereken Kıyas Şartları Işığında Tekel Hakkı Vermeyen Sürekli Sözleşme İlişkilerine Uygulanması Sorunu, Bahçeşehir Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 11, S. 137, Ocak 2016, s. 159-188.
- ZENGİN, Çağrı İbrahim,** Pazarlamacılık Sözleşmesi, 1. Bası, İstanbul 2013.
- ZEVKLİLER, Aydın / GÖKYAYLA, Emre.** Borçlar Hukuku Özel Borç İlişkileri, 19. Bası, Ankara, 2019,

